

BYFORNYEELSE **ATLAS** DK2

BYFORNYELSE**ATLAS** DK**2**

MINISTERIET FOR
BY, BOLIG OG
LANDDISTRIKTER

BYFORNYESES**ATLAS** DK**2**

BYFORNYELSESATLAS DK2

Udgivelse: **Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter**

Udarbejdelse: **Tegnestuen Jens V. Nielsen**

Medvirken ved eksempeludarbejdelse:

Arkitekturformidling.dk / Birgitte Kleis

Luftfoto: Dragør Luftfoto, Aalborg luftfoto og Jens V. Nielsen

Øvrige fotos, hvor intet andet nævnt: Jens V. Nielsen

Produktion: Rosendahls

Oplag: 1.500

ISBN trykt udgave: 978-87-7134-070-9

ISBN elektronisk udgave: 978-87-7134-071-6

Bogen kan bestilles hos:

www.schultzboghandel.dk

© Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, 2013

BYFORNYESESATLAS DK2 Med "Byfornyelsesatlas DK2" præsenterer Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter et overblik over dansk byfornyelse – primært i perioden efter år 2000. Atlasset indeholder indledningsvis en kort introduktion til byfornyelsen og dens historik og beskriver derefter et antal udvalgte byområder gennem oversigtlige luftfotos og korte tekster.

NYE VEJE I BYFORNYESEN Det overordnede formål med byfornyelse er at skabe – i bred forstand – gode rammer for menneskers dagligdag. Der er gennem mange års byfornyelse gjort en stor indsats for at opnå ikke mindst bedre fysiske rammer, og i 2011 fik byerne og boligerne igen deres eget ministerium, hvor byfornyelsen har en central placering som instrument til at skabe forbedringer.

Der skal i de kommende år arbejdes videre med at skabe gode boligforhold, gode omgivelser og gode rammer for fællesskaber for danskerne i byerne såvel som i landdistrikterne. Det er ministeriets håb, at atlasset kan være et nyttigt bidrag til dette arbejde og være til inspiration for alle, som beskæftiger sig med byfornyelse.

BYFORNYESESATLAS DK Atlasset ligger i naturlig forlængelse af "Byfornyelsesatlas DK", som det daværende By- og Boligministerium udgav i 2001. Det oprindelige atlas beskrev de første generationer af byfornyelse i Danmark fra 1980 til 2000 og præsenterede 100 udvalgte byfornyelsesområder rundt i hele landet. Hovedvægten lå på den karreorienterede fornyelse i de større danske byer, men atlasset viste samtidig også de første resultater af den bredere og mere helhedsorienterede tilgang, som for alvor slog igennem fra midten af 1990'erne.

FOKUS PÅ UDSATTE BYOMRÅDER Vi bruger fortsat termen byfornyelse, men begrebet omfatter nu mange slags by og mange forskellige typer af byområder. To typer af byområder springer – på hver sin måde – særligt i øjnene i de senere års indsats.

Den ene type er de nyere byområder fra 1960'erne og 1970'erne med mange almene boliger og sammensatte sociale problemer. Her er der både gennem fysiske og bolig-sociale helhedsplaner og gennem anden form for støtte (kvarterløft, områdefornyelse, særlig byfornyelsesindsats) gennemført omfattende fornyelsesprojekter, og flere er under gennemførelse eller forberedelse.

Den anden type er de mange mindre bysamfund, som trues af de generelle urbaniserings-tendenser i Danmark – ikke mindst, hvis de ligger i landets yderområder. En stigende del af byfornyelsesressourcerne er blevet kanaliseret til netop disse byområder og har i mange mindre byer været med til at gøre en forskel.

88 UDVALGTE BYOMRÅDER Byfornyelsesatlasset illustrerer den nyere byfornyelse i Danmark gennem en beskrivelse af 88 udvalgte byområder. De valgte byområder repræsenterer et udpluk blandt rigtig mange spændende danske byfornyelsesresultater – andre byområder kunne lige så godt være valgt ud. Områderne er valgt, så de både repræsenterer forskellige typer af byområder og forskellige dele af Danmark. Atlasset viser som udgangspunkt byområder, som er fornyet gennem en statslig støt-teordning. Det betyder ikke, at beskrivelsen af de udvalgte byområder er afgrænset til selve den offentlige fornyelsesindsats – en meget vigtig del af atlasset er netop at beskrive helheden – den sammenhængende indsats, der har karakteriseret dansk byfornyelse især efter år 2000 og som også vil karakterisere byfornyelsen fremover.

FORORD

6 Oversigtskort

INTRODUKTION

10 Dansk byfornyelse – overblik
12 Dansk byfornyelse 1970-2000
16 Dansk byfornyelse 2000-2012

88 DANSKE BYFORNYELESSESOMRÅDER

28 Albertslund **Albertslund Syd**
30 Arden **Arden bymidte**
32 Assens **Sukkerfabrikken**
34 Avedøre **Avedøre stationsby**
36 Ballerup **Vængerne**
38 Brande **Brande bymidte**
40 Brøndby **Brøndby Strand**
42 Christiansfeld **Christiansfeld bymidte**
44 Esbjerg **Esbjerg bymidte**
46 Fjerritslev **Fjerritslev bymidte**
48 Fredericia **Fredericia bymidte**
50 Frederiksberg **Svømmehals kvarteret**
52 Frederiksberg **Lindevangs kvarteret**
54 Frederikshavn **Frederikshavn bymidte**
56 Gedser **Gedser bymidte**
58 Glamsbjerg **Glamsbjerg bymidte**
60 Gudhjem **Gudhjem bymidte**
62 Haderslev **Gammel Haderslev**
64 Helsingør **Vapnagård**
66 Herning **Holtbjerg**
68 Hirtshals **Hirtshals bymidte**
70 Holbæk **Holbæk havn**
72 Horsens **Vestbyen**
74 Højer **Højer bymidte**
76 Ikast **Ikast bymidte**
78 Ishøj **Ishøj Centrum**
80 Ishøj **Vejleåparken**
82 Jelling **Jelling bymidte**
84 Jerslev **Jerslev by**
86 Kibæk **Kibæk bymidte**
88 Kjellerup **Kjellerup bymidte**
90 Kokkedal **Egedalsvænge**
92 Kolding **Skovparken**
94 Korsør **Motalavej**
96 København **Indre Vesterbro**
98 København **Ydre Vesterbro**
100 København **Sjællandsgade kvarteret**
102 København **Nørrebro Park kvarteret**
104 København **Mimersgade kvarteret**
106 København **Haraldsgade kvarteret**
108 København **Nordvest kvarteret**

110 København
112 København
114 København
116 København
118 København
120 Lem
122 Linå
124 Lohals
126 Læsø
128 Løgstør
130 Middelfart
132 Måløv
134 Nykøbing F
136 Næstved
138 Nørager
140 Odder
142 Odense
144 Odense
146 Odense
148 Præstø
150 Randers
152 Roslev
154 Rudkøbing
156 Rønde
158 Sandvig
160 Skive
162 Slagelse
164 Stokkemarke
166 Struer
168 Svendborg
170 Thisted
172 Thyborøn
174 Toftlund
176 Taastrup
178 Vejen
180 Vejle
182 Vejle
184 Vestervig
186 Viborg
188 Ølgod
190 Aabenraa
192 Aabenraa
194 Aalborg
196 Aalborg
198 Aarhus
200 Aarhus
202 Aarhus

Tingbjerg

Holmbladsgade kvarteret
Øresundsvej kvarteret
Urbanplanen
Gyldenrisparken
Lem by
Linå by
Lohals bymidte
Byrum, Vesterå havn, Østerby havn
Løgstør bymidte
Middelfart bymidte
Måløv bymidte
Slotsgade kvarteret
Sydbyen
Nørager by
Odder bymidte
Rosenbæk kvarteret
Odense Havn
Vollsmose
Præstø bymidte
Østervold kvarteret
Roslev by
Rudkøbing bymidte
Rønde bymidte
Sandvig by
Skive bymidte
Slagelse bymidte
Stokkemarke by
Struer bymidte
Hømarken
Thisted bymidte
Thyborøn bymidte
Toftlund bymidte
Ved Tåstrupgård
Vejen bymidte
Vejle bymidte
Nørremarken
Vestervig by
Viborg bymidte
Ølgod bymidte
Aabenraa bymidte
Høje Kolstrup
Nørresundby bymidte
Skelager
Frederiksbjerg
Viby Syd
Gellerupparken

OVERSIGT

206 Dansk byfornyelse – oversigt over byfornyelsesområder

BYFornyelsesAtlas DK2 **INTRODUKTION**

DANSK BYFORNYELSE OVERBLIK

Fornyelsen af byerne har gennem årene haft mange betegnelser. Det sammenfatende begreb byfornyelse, som i dette atlas primært anvendes om den offentligt støttede byfornyelse, dækker således over en række indsatsmuligheder og støtteordninger.

TIDLIGERE BYFORNYESESLOVGIVNING

SANERING | 1969 – 1982

Fornyelse af nedslidte boligkarreer i de større byer.

Støtte til nedrivning af bygninger, istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme, indretning af fælles friarealer.

BYFORNYELSE | 1983 – 1997

Fornyelse af boligområder og boligkarreer i såvel større som mindre byer.

Støtte til nedrivning af bygninger, istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme, indretning af fælles friarealer.

BOLIGFORBEDRING | 1983 – 1997

Fornyelse af beboelsesejendomme.

Støtte til istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme.

PRIVAT BYFORNYELSE | 1992 – 1997

Fornyelse af beboelsesejendomme.

Støtte til istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme.

KVARTERLØFT | 1996 – 2001

Fornyelse af byområder med særlige sociale eller beskæftigelsesmæssige problemer, primært i de større byer.

Støtte til borgerinddragelse, sociale og kulturelle aktiviteter, boligforbedring, byrumsfornyelse, trafikforbedring og miljøforbedring.

BYGNINGSFORNYELSE | 1996 – 2001

Fornyelse af beboelsesejendomme.

Støtte til istandsættelse og nedrivning samt indretning af fælles friarealer.

PULJE TIL INDSATS I LANDSBYER OG LANDDISTRIKTER | 1996 – 2001

Fornyelse af mindre byer.

Støtte til istandsættelse og nedrivning af boliger, forsøg og udvikling af metoder til at styrke udviklingen i mindre lokalsamfund.

HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE | 1998 – 2003

Fornyelse af byområder, som ikke løftes af traditionel byfornyelse – i såvel større som mindre byer.

Støtte til borgerinddragelse, sociale og kulturelle aktiviteter, kultur- og aktivitets-huse, byrumsfornyelse, trafikforbedring og byøkologiske initiativer.

AFTALT BOLIGFORBEDRING | 1998 – 2003

Fornyelse af beboelsesejendomme.

Støtte til istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme.

SÆRLIG BYFORNYESESINDSATS | 2004

Fornyelse af 14 udsatte, primært nyere byområder.

Støtte til fysiske og sociale initiativer, typisk i partnerskab med anden finansiering.

BYFORNYESESLOVGIVNING 2013

OMRÅDEFORNYELSE | 2004 –

Fornyelse af nedslidte byområder i større og mindre byer, nyere boligområder samt ældre havneområder.

Støtte til proces og borgerinddragelse, sociale og kulturelle aktiviteter, byrumsfornyelse samt planlægning af erhvervs- og havneomdannelse.

BYGNINGSFORNYELSE | 2004 –

Fornyelse af bygninger i større såvel som mindre byer.

Støtte til istandsættelse og modernisering af beboelsesejendomme og til nedrivning.

FRIAREALFORBEDRING | 2004 –

Fornyelse af bolignære friarealer i typisk større byer.

Støtte til indretning af fælles friarealer for flere beboelsesejendomme.

INDSATSPULJEN | 2010 –

Fornyelse af mindre byer i udkantsområder.

Støtte til opkøb og nedrivning af nedslidte ejendomme.

PULJE TIL LANDSBYFORNYELSE | 2014 –

Fornyelse af landsbyer med under 3.000 indbyggere.

Støtte til opkøb af nedslidte ejendomme, nedrivning af ejendomme, istandsættelse af ejendomme.

ANDRE VÆSENTLIGE STØTTEORDNINGER

REGERINGENS BYUDVALG | 1993 – 1998

Fornyelse af otte udvalgte modelområder.

Støtte til boligsociale aktiviteter, integration af flygtninge og indvandrere samt beskæftigelsesfremme.

BYER FOR ALLE | 2002 – 2006

Fornyelse af fem udvalgte byområder – alle nyere byområder med særlige sociale udfordringer.

Støtte til lokale velfærds- og beskæftigelsesinitiativer.

DANSK BYFORNYELSE 1970-2000

Historien om nyere dansk byfornyelse starter i midten af 1970'erne. Her skete et afgørende skift i samfunds- og byudviklingen, som udstak nye rammer for byernes fornyelse og for den offentligt støttede byfornyelse. Århundreders mere eller mindre kontinuerlig byvækst var i årtierne forinden kulmineret i efterkrigstidens eksplosive byvækst med en tredobling af byarealet, en femdobling af bilparken og en fuldstændig fokusering på livet i de nye byområder frem for livet i byerne. Med energikrisen og den generelle økonomiske stagnation blev der sat en brat stopper for dette, samfundsudviklingen og nybyggeriet gik i stå, og fokus blev i stedet rettet mod de eksisterende byer.

Fra midten af 1970'erne blev den danske byflade i store træk lagt fast for en lang årrække ud i fremtiden. I de næste årtier handlede udviklingen af de danske byer om fornyelse, tilføjelse og forandring indenfor den eksisterende ramme – og byfornyelsen fik dermed en helt anderledes central placering end tidligere.

NEDRIVNING OG NYBYGGERI

Allerede i 1969 havde staten med vedtagelsen af en ny saneringslov taget initiativ til at sætte skub i den fornyelse af nedslidte bykvarterer, som havde ligget stille under højkonjunktorens byudvikling. Målet var i første række forbedringer i de tætte bykarreer i storbyernes brokvarterer, som led under manglende lys og luft og som samtidig rummede en koncentration af dårligt stillede beboere.

Et af redskaberne til en mere effektiv fornyelse af byerne var oprettelsen af særlige saneringselskaber, som på eget initiativ kunne udarbejde og gennemføre saneringsplaner på et almennyttigt grundlag. Selskaberne, som senere fik betegnelsen byfornyeselskaber, spillede en central rolle i den strategiske udvikling på byfornyesområdet.

Den dominerende fornyelsesmetode igennem 1970'erne var de såkaldte totalsaneringer, hvor hele bykarreer eller store dele heraf blev fjernet og erstattet med nyt boligbyggeri. I praksis blev ejendommene eksproprierede og beboerne sagt op med tilbud om genhusning i andre bykvarterer, hvorefter bygningerne blev fjernet og erstattet af nybyggeri, typisk i form af almennyttige boliger.

I begyndelsen af 1970'erne blev stort set alle offentlige byfornyesmidler anvendt i København. Mindre end 10% af midlerne blev brugt i andre byer, typisk i byer med særlige bevaringsbehov som fx Helsingør, Haderslev og Nyborg, hvor man tidligt var inde på at gennemføre en anderledes form for fornyelsesindsats end i København.

BEVARENDE BYFORNYELSE

Mod slutningen af 1970'erne blev strategien med totalsaneringer i de centrale byområder mere og mere konfliktfuld, specielt i København. Nybyggeriet i forstæderne var gået i stå, og det blokerede boligmarked gav ikke længere mulighed for en social opstigning til bedre bykvarterer for de beboere, som blev ramt af udtynningen på brokvartererne. Industriarbejdspladserne forsvandt i hastigt tempo fra storbyernes centrale bydele, og beboerne på brokvartererne blev således trængt på både beskæftigelse og boligsituation.

En stigende kritik af kommuner og saneringselskaber for en unuanceret og til tider hårdhændet fornyelsesstrategi førte til en gradvis omlægning af indsatsen i både København og nogle af de større købstæder. Der blev anlagt en mere kritisk vurdering af, hvornår det var nødvendigt at rive bygninger ned, og et begreb som gradvis sanering så dagens lys. Fornyesen blev fortsat gennemført som samlede indgreb i udvalgte bykarreer, men nu med større vægt på bygningsbevaring og friarealindretning end tidligere set.

I takt med, at strategien bevægede sig væk fra totalsaneringer og hen mod en mere hensynsfuld og bevarende sanering, steg antallet af kommuner, der ville i gang med fornyelse. Støttemidlerne kom under pres, og fornyelsen foregik i et lavere tempo, hvor mange større projekter måtte gennemføres i etaper.

Modstanden mod totalsaneringer blev ledsaget af et stigende krav om beboerindflydelse og demokratisering af fornyelsesprocessen. Specielt i København sloges man bogstavelig talt om både byfornyesens indhold og metoder. Modsætningerne kulminerede i "slaget om Byggeren" i 1981, og der var dermed lagt op til en helt ny fornyelsesstrategi ved indgangen til 1980'erne.

DECENTRALISERING OG BEBOERINDFLYDELSE

Da saneringsloven i 1982 blev erstattet af en lov om byfornyelse og boligforbedring var der ikke blot tale om en begrebsmæssig fornyelse, men om et paradigmeskift i den offentligt støttede byfornyelse.

Den hidtidige centralstatslige styring af byfornyesen blev erstattet af en decentral procedure, hvor det i stedet blev op til den enkelte kommune at fastlægge byfornyesens indhold og niveau. Den centrale prioritering af midlerne blev alene varetaget gennem tildeling af årlige bevillingsrammer til kommunerne på grundlag af byfornyesbehov og byfornyesønsker. Den anden store forandring var en øget beboerindflydelse på byfornyesen, udtrykt gennem formaliserede hørings- og indsigelsesperioder i planlægningsprocessen.

Med saneringens afløsning af byfornyelse blev der lagt op til en bredere vifte af aktiviteter. I en række kommuner gennemførtes forsøg med både procedure og med fornyelsesens indhold. Den hidtidige fokusering på beboelsesejendomme og deres nære friarealer blev gradvist udvidet, blandt andet gennem forsøg med omdannelse af ubenyttede erhvervsbygninger og gennem en større inddragelse af byrummet.

Den nye decentrale byfornyesmodel blev ledsaget af en kraftig forøgelse af byfornyesmidlerne. Forøgelsen var først og fremmest et forsøg på at imødegå faldende aktivitet og beskæftigelse i byggesektoren, men afspejlede også den stigende spredning i interessen for byfornyelse. Mens der i 1980 var 36 kommuner, som søgte andel i de statslige byfornyesmidler, var det tilsvarende tal i 1990 steget til mere end 200 kommuner.

Byfornyesloven fra 1982 har været ramme om nogle af de mest omfattende byinvesteringer i Danmark og havde sin kulmination i afslutningen af den store karreorienterede byfornyelse på Indre Vesterbro i København i slutningen af 1990'erne.

BYFORNYELSE I 1980'ERNE – INDRE NØRREBRO, KØBENHAVN

Byfornyelsen i 1970'erne og starten af 1980'erne var mange steder fysisk omfattende med nedrivninger, gadegennembrud og nye boligbyggerier i centralt beliggende bykvarterer. Særlig konfliktfuld var fornyelsen i København, hvor de mest omfattende forandringer fandt sted på Indre Nørrebro.

SPREDT BYFORNYELSE

Trods forøgede midler var der igennem 1980'erne og starten af 1990'erne et stadigt stigende pres på den statslige investeringsramme med kommunale rammeønsker svarende til mere end det dobbelte af den samlede ramme. Effektivisering og prioritering blev derfor centrale begreber i byfornyelsen, både på det lovgivningsmæssige plan og i det praktiske arbejde i de enkelte kommuner.

Den skærpede opmærksomhed omkring byfornyelsesmidlernes prioritering resulterede i nye planlægningsredskaber og metoder. På baggrund af forsøgsprojekter i blandt andet Nyborg, Randers og Skive blev den hidtidige metode med byfornyelse karre for karre suppleret med en metode, hvor den samlede investering blev fordelt i en punktvis indsats overfor de dårligste boliger i hele bymidten. Erfaringerne med den spredte byfornyelse var gode, og strategien blev hurtigt en udbredt model især i de små og mellemstore købstæder. I det hele taget var der i perioden en generel åbenhed overfor nye metoder, som pegede i retning af mere nuancerede rammer for planlægningen af byfornyelse.

I mange kommuner var hverken kommuneplan eller byfornyelsesplaner tilstrækkelige redskaber til at sikre en overordnet prioritering af byfornyelsesindsatsen.

Det blev i stedet varetaget gennem særlige temaplaner, som sammenfattede byfornyelsesproblematikken på tværs af de traditionelle sektorområder. Temaplanerne indeholdt en detaljeret kortlægning af behovene og gav kommunerne mulighed for dels at prioritere midlerne, dels at skabe sammenhæng mellem byfornyelse og øvrige initiativer i byen.

De kommunale temaplaner kan ses som et vigtigt skridt i retning af den helhedsorienterede byfornyelse, der senere blev et formaliseret element i byfornyelseslovgivningen.

BYØKOLOGI

Med Rio topmødet i 1992 kom klodens økologiske tilstand for alvor på dagsordenen. Målsætningerne om en mere bæredygtig klode satte sit præg på en række områder i samfundet, herunder ikke mindst det byggede miljø i byerne og byernes energi- og ressourceforbrug.

På byfornyelsesområdet gennemførtes i første halvdel af 1990'erne en række byøkologiske forsøg båret frem af idealistiske ildsjæle og støttet af forsøgsmidler. Det daværende Boligministerium fulgte i 1995 op på de første forsøg og udsendte en

BYFORNYELSE I 1990'ERNE – LOUISEGADEKVARTERET, AALBORG

Fra midten af 1980'erne blev bevarende fornyelse og beboerinddragelse centrale nøgleord i en fortsat overvejende karreeorienteret byfornyelse. I 1990'erne kom der fokus på byrum og bæredygtige løsninger som her i Louisegade kvarteret i Aalborg, der blev fornyet som et nationalt byøkologisk demonstrationsprojekt.

byøkologisk handlingsplan med særlig fokus på byfornyelsen. Ministeriet anvendte derudover størsteparten af sine forsøgsmidler i perioden til at understøtte og videreudvikle den byøkologiske tankegang.

Erfaringerne fra de mange forsøg blev siden indarbejdet i lovgivningen og gradvist omsat til almindelig byfornyelsesstandard. Affaldssortering og individuel forbrugsmåling blev til almindelige lovkrav og det blev fx muligt at opnå offentlig byfornyelsesstøtte til opførelse af glaspåbygninger med passiv solvarme eller til installation af regnvandsanlæg. De mange forsøgsprojekter og den generelle satsning på byøkologi gjorde, at økologisk tankegang ved indgangen til det 21. århundrede var blevet en velintegreret del af byfornyelsen.

REGERINGENS BYUDVALG

I løbet af 1990'erne opstod en erkendelse af, at problemerne i nogle byområder ikke kunne afhjælpes af den traditionelle fysisk orienterede byfornyelse. Opmærksomheden var især rettet mod nedslidte bydele i de større byers yderområder. Den tiltagende sociale opsplitning af byen med en koncentration af ressourcetsvage grupper i bestemte bydele havde nu så negative konsekvenser, at en indsats var nødvendig.

På den baggrund nedsatte regeringen i 1993 et Byudvalg, som skulle finde nye redskaber til en mere sammenhængende indsats overfor levevilkårene i disse udsatte byområder. Redskaberne til fornyelse blev afprøvet i otte modelområder: Bispebjerg kvarteret og Holmbladsgade kvarteret i København, Eskebjerggård i Måløv, Vapnagård i Helsingør, Hømarken i Svendborg, Høje Kolstrup i Aabenraa, Stengårdsvej i Esbjerg samt Aarhus Syd. Byudvalget pegede i sine anbefalinger på nødvendigheden af, at en række forskellige myndigheder og organisationer gik sammen i en tværgående boligsocial indsats. Dette arbejde blev senere blandt andet fulgt op gennem oprettelse af By- og Boligministeriets såkaldte ”Bypulje”, hvor kommuner, beboere og interesseorganisationer kunne få støtte til lokale, bæredygtige samarbejdsprojekter om byudvikling samt i projektet ”Byer for alle”, som blev introduceret i starten af 2000'erne.

DE FØRSTE KVARTERLØFT

Erfaringerne med det boligsociale arbejde viste hurtigt, at heller ikke den sociale indsats kunne stå alene og begrebet kvarterløft blev introduceret som en ny strategi i byfornyelsen. Byfornyelse som kvarterløft var karakteriseret ved tre nøgleord:

helhedstænkning, borgerinddragelse og partnerskaber og adskilte sig primært fra den hidtidige byfornyelse gennem en langt mere tværgående indsats, hvor mange forskellige kræfter understøtter hinanden.

Som pilotprojekt for kvarterløftstrategien blev udpeget et større byområde kaldet Femkanten i Københavns Nordvest kvarter, karakteriseret ved solidt byggeri med mange arkitektoniske kvaliteter, men med en overrepræsentation af ressourcetsvage beboergrupper. Resultaterne i pilotprojektet var gode, og projektet blev i 1997 fulgt op med udpegning af seks kvarterløft projekter i henholdsvis Holmbladsgade kvarteret og Kgs. Enghave kvarteret i København, Avedøre Stationsby i Hvidovre, Sydvest kvarteret i Kolding, Tøjhuskvarteret i Randers og Aalborg Øst i Aalborg. Afslutningen af projekterne har strakt sig et stykke ind i 2000'erne og flere af projekterne indgår således også i dette atlas.

Der blev senere i 2001 udpeget yderligere fem kvarterløftområder i Nørrebro Park kvarteret og Nordvest kvarteret i København, Brøndby Strand i Brøndby, Vestbyen i Horsens samt Vollsmose i Odense. Alle disse projekter indgår i atlasset.

Kvarterløftstrategien udgjorde med sin markante fokus på proces- og borgerinddragelse, lokale og finansielle partnerskaber samt koordinerede samarbejder mellem forskellige involverede kommunale forvaltninger en afgørende nytænkning i byfornyelsen. De første kvarterløft havde i forhold til den efterfølgende generation en fortsat stærk fysisk dimension, hvor en betydelig del af økonomien blev anvendt til bygningsrenovering og friarealforbedring samt byøkologiske initiativer. I de senere kvarterløft har det procesorienterede fyldt stadig mere med opbygning af sociale netværk, fokus på integration og kulturaktiviteter samt fremme af lokal beskæftigelse. Flere steder er opført eller indrettet nye kvarterhuse, der har fungeret som ramme om sekretariat og aktiviteter.

Samlet set har de 12 gennemførte kvarterløft spillet en betydelig rolle for omdannelsen af udsatte danske byområder og i realiseringen af en sammenhængende bypolitisk indsats.

HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE

Den offentligt støttede byfornyelse udvidede efter byfornyleslovens indførelse i 1983 løbende sit virkefelt. Mange kommuner begyndte samtidig fra slutningen af 1980'erne at gennemføre bymidtefornyelse med andre former for finansiering end de statslige byfornylesmidler – fx kommunale anlægsudgifter til byrumsfornyelse eller boligselskabers investeringer i nybyggeri.

Boligministeriet gennemførte midt i 1990'erne forsøg med helhedsorienteret byfornyelse i byerne Sønderborg, Nykøbing F og Fredericia. Forsøgene var vellykkede og fra 1998 blev begrebet helhedsorienteret byfornyelse en integreret del af lovgivningen. Justeringen af byfornylesloven formaliserede dermed delvis det udviklingsforløb, som mange byer havde været igennem op gennem 1980erne og 1990'erne.

Med indførelsen af helhedsorienteret byfornyelse i lovgivningen fik kommunerne mulighed for at opnå statslig støtte til aktiviteter på andre områder end det fysiske. Midlerne til helhedsorienteret byfornyelse udgjorde i de første år knap 10% af den samlede statslige byfornylesramme og blev tildelt efter ministeriets stillingtagen til samlede programmer for de enkelte byfornylesområder. Selv om midlerne til det enkelte byområde var begrænsede, har helhedsorienteret byfornyelse siden introduktionen været anvendt i en lang række både små og store byer.

Intentionerne om en mere helhedsorienteret byfornyelse kom samtidig med, at den samlede investeringsramme for offentligt støttet byfornyelse blev reduceret for første gang siden 1969. Med en overophedet byggesektor og et generelt behov

for opbremsning i samfundsøkonomien blev der sat yderligere fokus på det kvalitative aspekt i byfornyelsen – på muligheden for at opnå endnu mere byfornyelse for færre penge.

PROJEKT RENOVERING

Under overskriften Projekt Renovering iværksatte Boligministeriet i 1995 det hidtil mest omfattende forsøgs- og udviklingsprojekt for byfornyelsen i Danmark. Med det mål at fremme kvalitet, produktivitet, ressourcebevidsthed samt eksport- og konkurrenceevne i den danske byggebranche blev der over en 3-årig periode gennemført omkring 110 projekter over hele landet. Projekterne spændte lige fra meget specifikke projekter som ”Indbygning af præfabrikerede badekabiner” til bredere projekter som ”Renovering af parcelhuse” eller ”Analyse af renoveringsmarkedet i Tyskland.”

Erfaringerne fra udviklingsprojektet blev ved afslutningen opsamlet i 4 hovedtemaer – produktudvikling, procesudvikling/informationsteknologi, økologi og internationalisering – og blev formidlet gennem både konferencer og en lang række publikationer. Selv om kun et begrænset antal af de mange delprojekter umiddelbart kunne omsættes i højere effektivitet, lagde projektet uden tvivl vigtige spor for den efterfølgende byfornyelse.

BYPOLITIK

Der har til alle tider været ført bypolitik i Danmark. Når markedskræfternes fremfærd i byen ikke har været forenelige med overordnede sociale og politiske målsætninger, har det offentlige altid søgt at gribe ind med reguleringer. Det nye i 1990'erne var, at bypolitikken dels blev til en erklæret hensigt, dels blev formuleret i en form, der kunne og skulle debatteres.

I 1999 udsendte regeringen således en bypolitisk perspektiv- og handlingsplan med titlen ”Fremtidens by”. Handlingsplanen definerede bypolitik som en helhedsorienteret politik, der retter sig mod en konkret by eller et konkret byområde, og som med udgangspunkt i byens fysiske rum tager fat om alle de forhold, der betinger levevilkårene i byen. I handlingsplanen blev der lagt op til en øget samordning af de mange initiativer i byernes fornyelse – blandt andet i form af tværsektorielle samarbejder og anvendelse af partnerskaber – og der blev udpeget fem konkrete indsatsområder med fokus på gunstige erhvervsbetingelser, øget demokrati og medindflydelse, boligsocial indsats, byens fysiske og rumlige indretning samt bypolitikens grundlag og organisering.

Byfornyelsen i Danmark var ved indgangen til 2000'erne således karakteriseret ved tre overordnede træk: en afrunding af mange store traditionelle byfornylesprojekter – som fx byfornyelsen på Vesterbro i København, en satsning på en mere helhedsorienteret tilgang samt en ny bypolitisk orientering som i praksis først og fremmest kom til udtryk i de nye kvarterløftstrategier.

BYOMDANNELSE I 2000'ERNE

Fra midten af 1990'erne og godt et tiår frem var samfundsudviklingen i Danmark præget af vækst. Udvikling af ny by kom igen på dagsordenen og nye bolig- og byområder begyndte at skyde op stort set overalt i det danske bysystem. I Københavnsområdet blev der sat fart i realiseringen af Ørestadsprojektet og i havneomdannelsen i specielt Sydhavnen og planlægning af andre store byomdannelsesprojekter som Carlsberggrunden og Nordhavnen blev påbegyndt. På samme måde udviklede en række af de øvrige større byer i deres skala projekter for ny byudvikling i forstæderne eller i tidligere erhvervs- eller havneområder.

Udviklingen var med til yderligere at fjerne opmærksomheden fra den klassiske bolig- og karreorienterede byfornyelse i byernes ældre kvarterer, hvor en række store samlede byfornyelsesprojekter sidst i 1990'erne var under afslutning. Det gjaldt fx områder som Vesterbro i København, Svømmehalskvarteret i Frederiksberg, Frederiksberg i Aarhus og Danmarksgade kvarteret i Aalborg. Ved indgangen til 2000'erne havde den ressourcemæssigt tunge byfornyelsesindsats i Danmark således skiftet karakter og de største kræfter blev nu anvendt i form af brede kvarterløft eller andre sammenhængende indsatser i de mest udsatte byområder.

STRATEGISK OMLÆGNING AF BYFORNYELSEN

Et regeringsskifte i 2001 indebar en større strategisk omlægning af den danske byfornyelsesindsats. Efter at have haft sit eget ressortområde siden 1947 blev politikken for vore fysiske omgivelser – boliger, byer, arkitektur mv – nu opdelt i selvstændige politikområder og fordelt på flere ministerier. For byfornyelsesområdet betød det fx, at nogle sagsområder blev placeret under erhvervs- og økonomiministeriet, andre under socialministeriet og igen andre under et nyoprettet ministerium for indvandrere, flygtninge og integration. Arbejdet med at formulere de overordnede bypolitiske rammer blev overflyttet til Miljøministeriet som en del af landsplanarbejdet, og i praksis blev det bypolitiske felt i vid udstrækning flyttet fra central statslig styring til decentral kommunal praksis.

Den traditionelle byfornyelse blev i starten af 2000'erne ikke længere betragtet som et centralt samlet politikfelt – operationen med at øge boligstandard og kvaliteten af de bolignære omgivelser i Danmark blev i vid udstrækning betragtet som gennemført. Den politiske opmærksomhed blev i stedet flyttet til en række mere specifikke problemfelter, som dermed krævede løsninger i specifikke sammenhænge – kvarterløftindsatsen blev fx en del af et nyt ministerium for integration, byggeskadeproblematikken kom under økonomi- og erhvervsministeriet osv.

Den organisatoriske omlægning af byfornyelsen blev fulgt op af en modsvarende økonomisk omlægning. En til da stort set støt stigende kurve i udviklingen i de statslige byfornyelsesrammer blev brudt, og den direkte statslige finansiering reduceret

betydeligt. Strategisk blev der i stedet satset på mere sammensatte finansieringsmodeller, som skulle tilskynde til en endnu større privat finansieret andel af byfornyelsen – enten direkte gennem bygningsejerne og beboerne eller i form af fx partnerskaber mellem offentlige og private aktører.

BYGNINGSFORNYELSE OG FRIAREALFORBEDRING

Revisionen af byfornyelsesloven i 2003 formaliserede den strategiske omlægning, og begrebet byfornyelse blev nu opdelt i to hovedindsatsområder: bygningsfornyelse og områdefornyelse, som siden har delt den samlede investeringsramme.

Den indsats, som til da havde været byfornyelsens kerneområde – den bolig- og bygningsorienterede indsats – fik nu betegnelsen bygningsfornyelse med en begrænset økonomisk ramme, der ligesom tidligere byfornyelsesrammer blev fordelt mellem de enkelte kommuner i forhold til en stort set automatisk behovsopgørelse. Lovgivningen lagde op til, at midlerne til bygningsfornyelse for at opnå synergi-effekt blev særligt prioriteret i byområder med gennemførelse af områdefornyelse – en kombination som da også er udnyttet i stor udstrækning af kommunerne.

Den nye byfornyelseslovgivning indeholdt ved siden af bygningsfornyelsen fortsat muligheden for indretning af fælles friarealer. Denne mulighed er overvejende udnyttet i de største byer og først og fremmest i København, hvor kommunens "Grønne Gårde" efter indkomne ønsker fra beboere rundt i bydelene står for anlæg og finansiering af 10-12 fælles friarealer årligt.

OMRÅDEFORNYELSE

En væsentlig del af dansk byfornyelse har siden 2003 haft form af såkaldt områdefornyelse. Begrebet tydeliggjorde den bevægelse, der var sket fra den bolig- og bygningsorienterede til den helheds- og byorienterede, og blev introduceret med et samtidigt signal om, at nye typer af byområder – nyere byområder, mindre bysamfund – nu ville blive prioriteret højere i byfornyelsen.

Områdefornyelsen planlægges og gennemføres lokalt i kommunerne, altid i snævert samarbejde med borgere eller beboere og mange gange på direkte initiativ fra lokale kræfter. Støtten til områdefornyelse bliver – fuldstændig som tidligere lovgivnings byfornyelse eller helhedsorienteret byfornyelse – tildelt centralt af ministeriet efter en konkret vurdering af indkomne kommunale ønsker samt udarbejdede programmer for fornyelsen.

Områdefornyelsen har fokus på fire typer af byområder: nedslidte byområder i mindre byer, nedslidte byområder i større byer, nyere boligområder med sociale problemer samt ældre erhvervs- og havneområder. De fire byområder er her nævnt i ministeriets prioriteringsrækkefølge, som understreger en tydelig tendens i 2000'erne i forhold til tidligere byfornyelse, nemlig en forskydning af byfornyelsesindsatsen fra de større til de mindre byer. De største beløb anvendes fortsat i de største byer, men af antallet af støttetilsagn, som er givet i til områdefornyelse i årene 2004-2012 er ca. halvdelen givet til mindre byer under købstadsniveau. Den øgede opmærksomhed på de mindste byers problemer er især tydeliggjort i de allerseneste år med initiativer som en indsatspulje for udkantsområderne og øremærkning af særlige byfornyelsesmidler til de mindste byer.

Områdefornyelsen har fokus på helheden og har derfor også meget brede lovgivningsmæssige rammer for den støttede indsats. I lovgivningen er dog formuleret fire hovedindsatsområder for den statslige medfinansiering: planlægning og borgerinddragelse, fornyelse af byrum, kulturelle og sociale foranstaltninger (herunder aktivitetshuse) samt trafikforbedring.

BORGERINDDRAGELSE I NYE FORMER

Borgerinddragelse er et vilkår for støtte og en forudsætning for en vellykket fornyelsesproces og har i flere årtier været en helt central og naturlig del af byfornyelsen. Inddragelse af brugere og lokale aktører sikrer, at forandringer kan slå rod og blive andet end et midlertidige projektfænomener. Der er i hovedparten af fornyelsesprojekterne brugt betydelige kræfter og en stor del af de økonomiske ressourcer på procesarbejde, netværksdannelse og forskellige forankringsstrategier. Formen på inddragelsen har naturligt ændret sig gennem årene og også i 2000'erne har en række nye metoder og redskaber set dagens lys.

Byfornyelsesområdernes meget forskellige karakter har gjort, at proces og borgerinddragelse har haft meget forskelligt omfang, men også inden for nogenlunde ensartede byområder er set store forskelle i angrebsvinklerne. I stort set alle fornyelsesprojekter er større fællesmøder suppleret af tematiske arbejdsgrupper, i mange tilfælde i form af såkaldte fremtidsværksteder eller forskellige andre procesredskaber som fx den amerikansk inspirerede ABCD-metode.

Udgangspunktet har især i socialt udsatte byområder ofte været en såkaldt ressourcebaseret tilgang, hvor der i højere grad er fokuseret på muligheder end på problemer. Tilgangen har været at tage udgangspunkt i områdernes og beboernes egne ressourcer. Med initiativer som fx forandringsagenter og kulturbærere (Nørremarken i Vejle) eller arkitekturworkshops og teaterkaravaner (Ved Tåstrupgård i Taastrup) blev der introduceret nye metoder i borgerinddragelsen, som måske bedre er i stand til at nå grupper, det ellers kan være svært at nå. Det var samtidig initiativer, som ikke bare førte frem mod noget andet, men som har givet selvstændige resultater i form af nye kompetencer og nyt selvværd.

Borgernes engagement har meget naturligt været særligt stort i de mindste bysamfund, hvor de sociale netværk er stærke og lokale ildsjæle ofte er helt bærende kræfter i fornyelsen. Aktivitetsniveauet i de mindste byer kan illustreres af, at når der i en by som Linå med ca. 250 voksne borgere kommer 60 personer til et borgermøde, så svarer det til, at der i et område som Frederiksbjerg Øst i Århus skulle møde cirka 2.000 personer op til borgermøde.

BYENS OFFENTLIGE RUM

Fornyelsen af byens offentlige rum er de sidste årtier kommet til at spille en stadig større rolle i byfornyelsen og i en række byudviklingsprojekter. Det gode byliv defineres ikke længere bare af livet i og omkring boligen, men i høj grad også af livet ude i byen, i det store offentlige fællesskab på gader og pladser.

Den øgede fokus på byrum aflæses tydeligt i antallet af gennemførte projekter. Der indrettes hvert eneste år et større antal nye byrum i Danmark – i stort set alle typer af byer og størrelser af byområder. Hvor velindrettede byrum for ikke så mange år siden var forbeholdt de tætte centrale byområder og det mere kommercielle bymiljø, er det nu et langt bredere tilbud i bybilledet – i landsbyen, i brokvarteret, i den nye bydel ved vandet, i det almene boligområde og i mange andre bydele.

I 2000'erne har langt de fleste programmer for helhedsorienteret byfornyelse eller områdefornyelse således haft byrumsfornyelse som det absolut væsentligste del-element – mange steder er byfornyelse nærmest blevet til byrumsfornyelse.

Indretningen af nye byrum har typisk følgende mål: For det første at gøre et byområde smukkere og skabe fysisk sammenhæng i mere eller mindre usammenhængende bymiljøer. For det andet at skabe rum for byliv, socialt liv og forskellige former for udendørs aktiviteter. For det tredje at synliggøre en fornyelses- eller udviklingsproces og derved bidrage til en afsmittende effekt, der rækker udover investeringen

i selve byrummet. Hvor fornyelsen af byrum tidligere ofte udgjorde afrundingen af en fornyelse har strategien i 2000'erne typisk været den modsatte, hvor investeringer i nye byrum er gået foran en efterfølgende bredere fornyelse. Eksempler på det kan fx ses i projekterne i Højer bymidte, Måløv bymidte og Odense Havn.

Byrumsfornyelsen er generelt gennemført i et meget højt kvalitetsniveau – også helt ned i detaljen. Større brugsglæde, længere levetid og mindre hævværk er blevet gode argumenter, som har fortrængt de mest tarvelige løsninger, når der skal vælges nye belægnings eller nyt inventar. Med samme indfaldsvinkel er det ofte også blevet prioriteret at finde økonomi og rum til kunsten i byen. Hvert byområde har efterhånden sit kunstværk i det offentlige rum.

Et særligt tema i 2000'ernes byrumsfornyelse har været etablering af rammer for aktivitet og bevægelse. Inspireret af en øget fokus på sundhed og motion er indrettet stribevis af aktivitetsredskaber, parkour- og skateranlæg – med særlig appel til børn og unge. Et andet tema, som er dyrket i 2000'erne, er belysning, hvor den rent funktionelle belysning er blevet suppleret af lys som oplevelse. Interessante eksempler på anvendelse af kunstlys kan fx ses i Esbjerg bymidte, hvor man var tidligt ude med en sammenhængende belysningsstrategi, samt i Nørresundby i Aalborg og Nordvest kvarteret i København, hvor der begge steder er eksperimenteret med lys i form af farver og oplevelser.

Stort set alle eksempler i dette atlas har byrumsfornyelse som et delelement. Blandt stribevis af spændende og vellykkede projekter kan måske fremhæves Fredericia, Odense og Thisted bymidter for deres sammenhængende byrumsstrategier i den store skala med nye byrum fra centrum til vand, Sandvig by på Bornholm for inddragelsen af det landskabelige samt Sjællandsgade og Mimersgade kvartererne i København, som begge indeholder flere dynamiske og spektakulære byrum.

SOCIAL OG KULTURELLE INITIATIVER

Byfornyelsens andet hovedområde i 2000'erne har været den socialt og kulturelt orienterede indsats. Indsatsen har forenklet været karakteriseret ved to principielt forskellige former: den direkte sociale indsats i form af væresteder, arrangementer og rammer om frivilligt arbejde samt den mere indirekte social indsats, der ligger i hele procesforløbet og netværksdannelsen i forbindelse med byfornyelsen.

En stor del af byfornyelsesressourcerne er i 2000'erne brugt i byområder med ret tunge sociale problemer: fattigdom, misbrugere, psykisk syge, ensomme og i det hele taget mennesker i udkanten af det almindelige sociale fællesskab. Disse udfordringer findes typisk i de større byers mindst attraktive kvarterer og i nyere byområder med en stor andel af almene boliger med kommunal anvisningsret. Men tunge sociale problemer kan bestemt også – omend i mindre skala – findes i mindre bysamfund, hvor problemer med misbrug eller kriminalitet kan præge en lille by relativt lige så meget.

En del fornyelsesprojekter har arbejdet direkte med sociale væresteder og andre fysiske rammer, som kan gøre hverdagen bedre for mennesker med særlige behov for støtte og fælleskab. Sådanne væresteder er ofte etableret i et samarbejde mellem kommunale forvaltninger og måske frivillige organisationer som fx Kirkens Korshær. Værestederne er i flere tilfælde indrettet i sammenhæng med bredere kultur- eller aktivitetshuse. Eksempler på sociale væresteder ses fx i Arden og Fredericia eller i Pakhuset i Odder, hvor udviklingshæmmede driver en cafe i et lille velfungerende kulturhus ved stationen.

Kulturelle aktiviteter er i mange projekter brugt som katalysator for netværksdannelse og integration mellem forskellige grupper af borgere. Aktiviteterne kan have

OMRÅDEFORNYELSE I DE MINDRE BYER – ØRSTED, NORDDJURS

Gennem 2000'erne er byfornyelsen i stigende grad rykket ud i de mindre bysamfund. Med stærkt lokalt engagement og finansielle partnerskaber indrettes mindre aktivitetshuse og der laves byforskønnelse i form af nye bytorve og gadefornyelse som fx her i Ørsted på Norddjurs.

lejlighedsvis karakter eller være knyttet til egentlige kulturhuse, ofte opført som led i byfornyelsen. To markante eksempler med kulturen i centrum er fornyelsen ved Tåstrupgård i Taastrup, hvor et ombygget teater har spillet en central rolle i fornyelsesprocessen samt Øresundsvej kvarteret i København, som har haft kultur- og især musikliv som omdrejningspunkt for opbygningen af en ny identitet.

En tredje problemstilling, som blev aktualiseret i løbet af 2000'erne, er integrationen af danskere med anden etnisk baggrund, især i byområder domineret af almene boliger. Der er i både områdefornyelsen og ikke mindst i den såkaldt særlige byfornyelsesindsats gennemført en række initiativer til styrkelse af integrationen, de fleste af procesorienteret karakter med selve byfornyelsesforløbet eller fx idrætsaktiviteter som ramme for kulturel integration. Flere steder er der også arbejdet med fysiske rammer for integration, som det fx ses i et nyt læringscenter i Vollsmose i Odense eller et projekt som "Verdens haver" i Hømarken ved Svendborg.

HUSE TIL FÆLLESSKABET

Nogle af de investeringer, som måske har flyttet mest i 2000'ernes byfornyelse, er opførelsen eller indretningen af aktivitets- og kulturhuse. Det blev med indførelsen

af helhedsorienteret byfornyelse i 1998 muligt at støtte sådanne huse, som mange steder har været helt afgørende omdrejningspunkter i en bredere byfornyelsesindsats. Kultur- og aktivitetshusene står som et levende katalog over det i bedste forstand brogede danske forenings- og kulturliv og i husene ses alle former for aktiviteter: væresteder, undervisning, teater, musik, udstillinger, mødeaktiviteter, foredrag, idræt, film, fester, fællesspisning osv. Aktiviteterne kan have en mere eller mindre formel karakter, dog er det et lovbestemt vilkår, at der skal være tale om ikke-kommercielle aktiviteter med fri og åben adgang for alle.

Der er i løbet af 2000'erne skabt en lang række af sådanne kultur- eller aktivitetshuse, indrettet i mange forskellige udgaver med yderpunkterne i på den ene side det helt simple forsamlingshus og på den anden side det store multifunktionelle kulturhus. De helt små kultur- eller medborgerhuse er typisk indrettet i mindre bysamfund, hvor der ikke er befolkningsunderlag til et større aktivitetsudbud – det ses fx i Jerslev, i Nørager og i Præstø, hvor der med relativt beskedne investeringer er skabt nutidige udgaver af det traditionelle forsamlingshus. Meget enkle kulturhuse kan dog også ses i de større byer, som fx i Rosenbækhuset i Odense eller i nyere byområder som fx Holtbjerg i Herning, Skovparken i Kolding eller Sydbyen i Næstved.

OMRÅDEFORNYELSE I DE STØRRE BYER – SPYDSPIDSEN, KØBENHAVN

I de større byer afløses en karreorienteret fornyelse i 2000'erne af områdefornyelse med fokus på byens helhed og større byprojekter som fx her ved Spydspidsen i København, hvor nye byrum og en supercykelsti dog samtidig suppleres af bygningsfornyelse og fælles friarealer i karreerne.

De fleste aktivitetshuse er dog opført som mere sammensatte byggerier med multifunktionelle rammer for et bredt kulturliv. Her er typisk tale om større bygninger eller bygningskomplekser, hvor de fysiske rammer i sig selv giver flere muligheder. Eksempler på sådanne større huse kan fx ses i Arden, i Kjellerup og i Struer. Kulturhuse er den fysiske koncentration af de muligheder, der ligger i at udnytte byernes mangfoldighed og fællesskaber. De umiddelbart bedste resultater er måske nået der, hvor kulturhuset ikke alene er et samspil mellem forskellige parter og finansieringsmuligheder, men hvor huset også indgår i en større symbiose med andre tilbud i byen. Sådanne integrerede huse kan fx ses i Kvarterhuset i Holmbladsgade kvarteret i København, i Mosaikken i Kjellerup og i Spinderihallerne i Vejle. I disse huse er multianvendelige kulturlokaler kombineret med biblioteker, skolefunktioner, kommunale arbejdspladser eller kreative virksomheder – og resultatet ses i særdeles levende huse, hvor der er aktivitet og liv dagen rundt.

TRAFIKFORBEDRING

Det fjerde hovedindsatsområde i områdefornyelsen har været trafikforbedringer. Der er selv sagt en tæt sammenhæng mellem trafikforbedring og de generelle stra-

tegier for byens offentlige rum, og der er da også mange eksempler på, at byrumsfornyelse og trafikforbedring er gået hånd i hånd i velfungerende samlede løsninger. Gode resultater er især opnået i de historiske byområder omkring gågadenettet, mens det i mindre omfang er lykkedes at gøre noget ved trafikproblemerne i byernes yderområder.

Et af de helt store problemer for specielt mange nyere byområder i byernes yderområder er netop store trafiksystemer i form af stærkt trafikerede omfarts- eller fordelingsveje. Disse vejanlæg udgør – udover daglig genevirkning i form af støj og risiko for ulykker – markante barrierer i byen, som på det fysiske plan er med til at forstærke nogle byområders isolation fra den øvrige by. Virkeligheden har vist, at erklærede mål om nedbrydning af fysiske og trafikale barrierer kun få steder er omsat til praktisk virkelighed – løsningerne skal her nok findes i overordnede planredskaber, som ligger udenfor den nuværende byfornyelseslovgivning.

OMRÅDEFORNYELSE I ERHVERVS- OG HAVNEOMRÅDER – SVENDBORG

I 2000'erne har mange byer fokus på bydannelse i tidligere erhvervs- og havne-områder. Et eksempel er havnen i Svendborg, der udvikles efter det såkaldte "Cittaslow" koncept med en bevidst styret træghed for at sikre mangfoldighed i udviklingen samt fastholdelse af nogle af de oprindelige havnekvaliteter.

Trafikforbedring i byfornyelsen har først og fremmest handlet om at reducere generne ved biltrafik gennem omdisponering af arealer og etablering af hastighedsdæmpende belægninger, bump og beplantning. En strategi, som har vundet stigende udbredelse i 2000'erne, er indretning af såkaldte shared spaces, hvor de forskellige trafikarter fungerer parallelt med hinanden i integrerede byrumsløsninger. Velfungerende eksempler på det ses fx i Slotsgade kvarteret i Nykøbing, i Præstø bymidte og i Østervold kvarteret i Randers.

Den kollektive trafik har været et meget begrænset tema i byfornyelsen i 2000'erne. Inddragelse af den kollektive trafik er mest set som en bearbejdning af byrummet omkring busterminalen eller stationen – som fx i Kjellerup, Præstø og Rønde bymidter – hvorimod fornyelsen endnu ikke har inddraget mere offensive strategier for ændret lokalisering af fx arbejdspladser eller bedre kollektiv trafikbetjening.

I nogle byer har udefrakommende trafikomlægninger givet helt nye rammebetingelser for bymidtefornyelsen. Det kan være forandring af en jernbaneføring – som i Arden bymidte – eller det kan være anlæg af motorveje eller omfartsveje, som befrier bymidten for gennemgående trafik. Eksempler på udnyttelse af de muligheder, som større trafikomlægninger kan give ses fx i Fjerritslev, Jelling og Ikast bymidter.

OMDANNELSE AF ERHVERVS- OG HAVNEOMRÅDER

De erhvervs-mæssige omstruktureringer fra industriproduktion til serviceerhverv og informationsvirksomhed har gennem 1990'erne og 2000'erne sat sine tydelige spor i mange byer. En række centralt beliggende byarealer i form af tidligere industriarealer, jernbaneterræner og også militærarealer har mistet deres tidligere anvendelse og åbnet muligheder for ny bymæssig udnyttelse. Byfornyelsesmidlerne er her typisk indgået i en større og længerevarende planproces, hvor den efterfølgende realisering af omdannelsen er sket i forskellige former for partnerskaber mellem kommuner og private investorer. Eksempler på anvendelse af byfornyelsesmidler i forbindelse med sådanne arealomdannelser kan fx ses i Mimersgade og Haraldsgade kvartererne i København og i Nørresundby bymidte.

De mest omfattende byomdannelseprojekter er gennemført i havneområderne. Strukturforandringerne på transportområdet har siden 1990'erne koncentreret transportarbejdet på et lille antal havne og dermed gjort en række tidligere erhvervs-havne overflødige. Det har efterladt en række byområder med en central og meget attraktiv beliggenhed og stort set alle større danske byer har gennem 2000'erne realiseret eller planlagt omdannelse af havnearealer i større eller mindre omfang.

Byfornyelsen er flere steder indgået med ressourcer og redskaber til planproces og til borgerinddragelse – som det fx ses i planlægningen ved Odense Havn.

Omdannelsen af havnearealerne er sket med udgangspunkt i de enkelte områders særlige kvaliteter og muligheder. En særlig udfordring har været at skabe sammenhæng mellem havneområdet og den øvrige by – både konkret gennem nedbrydning af fysiske og trafikale barrierer og på mere overordnet plan gennem fx en boligpolitik, der sikrer social mangfoldighed også i de attraktive byområder ved vandet. I slutningen af 2000'erne ses således flere almene boligbyggerier ved vandet, hvilket var økonomisk utænkeligt i havneomdannelser i 1990'erne.

To byer har i særlig grad arbejdet med den lange tidshorisont, der af planlægningsmæssige eller konjunkturmæssige årsager ofte indgår i havneomdannelser. I samarbejde med Realdania gennemføres i Svendborg havneomdannelsen og områdefornyelse efter det såkaldte "Cittaslow" princip, hvor udviklingen bevidst ikke går hurtigere end, at borgere og havnesjæl kan følge med. I Fredericia er der, også i samarbejde med Realdania, lavet en samlet strategi for en midlertidig udnyttelse af de tidligere havnearealer – med blandt andet aktivitetsområder og et stort byhaveprojekt – mens planer og konjunkturer bliver klar til udbygning af et nyt Fredericia C ved vandet.

I Middelfart er etableret en sammenhængende havnefront med både boligbyggeri, kulturfaciliteter og rekreative områder. Her har byfornyelsen bidraget gennem en bearbejdning af arealerne mellem den nye havnefront og bymidten – den såkaldte byfront. Andre spændende eksempler på havneomdannelsen kan i atlasen ses i Holbæk, Thisted og Aalborg.

PRIVAT-OFFENTLIGE PARTNERSKABER

Partnerskaber har været et helt centralt begreb i 2000'ernes byfornyelse og byomdannelsen. Med begrænsede offentlige finansieringsmuligheder i forhold til byområdernes størrelse og problemernes omfang har privat-offentlige partnerskaber spillet en stor rolle som katalysatorer for bredere investeringer i byområderne. Langt de fleste projekter er således gennemført i en form for partnerskab mellem de involverede parter – kommune, borgere og diverse aktører og interessenter.

I nogle områder har partnerskabet været eksplicit formuleret med en samarbejdskontrakt – typisk mellem kommune og et antal eksterne parter – i andre byområder har partnerskabet haft en mere uformel karakter. Partnerskaberne har i enkelte tilfælde været af overordnet strategisk karakter – som i fx det store restaureringsprojekt i Christiansfeld bymidte – men har i langt de fleste tilfælde været projektorienteret og afgrænset til en kortere tidsperiode.

En række projekter har haft det finansielle og planlægningsmæssige som nøglepunkt. Det gælder typisk projekter, hvor private ejendomsudviklere eller bygherrer har samarbejdet med kommunen om større byomdannelser eller opførelse af nyt byggeri. Eksempler på det kan fx ses i Slotsgade kvarteret i Nykøbing, i Rosenbæk kvarteret i Odense og i Nørresundby i Aalborg. Andre partnerskaber har skabt synergi med et helt andet udgangspunkt. Det gælder fx et projekt som Ved Tåstrupgård i Taastrup, der under overskriften "Kulturringen" har samlet en lang række lokale parter i et samarbejde med Tåstrup Teater som knudepunkt.

Flede løfterige fornyelser har haft den lokale skole som omdrejningspunkt i et partnerskab. Her kommer man tæt på hele lokallivet og udnytter samtidig forandringspotentialen i de yngste generationer. Særligt tydelige eksempler på det ses fx i Vængerne i Ballerup og i Sjællandsgade kvarteret i København.

De fleste partnerskaber har helt sikkert medvirket til at skabe synergi i fornyelsen, men erfaringerne viser omvendt, at begrebet partnerskaber ikke er en trylleformular

i sig selv. Nogle partnerskaber har ikke haft den ønskede effekt, enten fordi samarbejdet måske ikke har været tilstrækkelig konkretiseret, eller fordi grundlæggende interesseudsættninger i projekterne ikke blot løses gennem organisationsformer.

DE STORE FONDE

Den reducerede statslige involvering i byfornyelsen siden år 2000 er i nogen grad imødegået af en modsatrettet økonomisk bevægelse, nemlig en stigende fondsbaseret involvering i fornyelsen af de danske byer. Ikke mindst de to store fonde – Realdania samt Lokale og Anlægsfonden – har i 2000'erne spillet en central rolle som partnere i en række byfornyelsesprojekter. De private fonde har dels støttet bredere planlægnings- og udviklingsprojekter som i fx Fredericia og Svendborg havneområder, men har især givet støtte til enkeltprojekter, som ikke har kunnet finansieres fuldt ud indenfor de statslige rammer eller det kommunaløkonomiske råderum.

Resultaterne af de store fondes medvirken ses i dag i en række projekter, som har løftet sig langt op over den gennemsnitlige byfornyelse. Det er først og fremmest større byrumsprojekter, men kan også være projekter som bevaringen af Christiansfeld eller fornyelsesprojekter i de mindre samfund – fx gennem projektet "Mulighedernes Land" rettet mod landets yderområder.

De store fondes samlede investering i byfornyelsen fik i løbet af 2000'erne et omfang, så der ikke længere kan tales om et begrænset supplement til den offentligt støttede byfornyelse, men om virkelig tungtvejende økonomiske partnere i den samlede indsats.

PROJEKTER TIL AKTIVITET OG BEVÆGELSE

Den fondsbaserede indsats er helt specielt kommet til udtryk på et område, som i løbet af 2000'erne blev et fokusområde i byfornyelsen, nemlig indretning af byrum til aktivitet og bevægelse. Disse faciliteter er i sig selv attraktive tilbud om bedre aktivitetsmuligheder og i sidste ende bedre folkesundhed, men de er i byfornyelsen i høj grad også elementer i en social indsats, som skal forbedre mulighederne for især børn og unge – ikke mindst i og omkring udsatte byområder.

I nogle fornyelsesprojekter er nye aktivitetsmuligheder kernen i projektet. Eksempler på det ses fx i omdannelsen af Sukkerfabrikken i Assens og i Haraldsgade kvarteret i København, hvor et såkaldt bevægelsesstrøg er omdrejningspunkt for en række byrumsfornyelser. Andre steder er anlagt idræts- og aktivitetsanlæg, som med fondsstøtte har fået en størrelse, der ikke bare giver gode muligheder, men måske lige så vigtigt har skubbet kraftigt til et helt byområdes identitet. Her er tale om specialdesignede multianlæg, som ligger langt fra tidligere tiders kedelige fodbold- eller håndboldbaner. Tydelige eksempler på det er fornyelsesprojekterne ved Høje Kolstrup i Aabenraa samt Vapnagård i Helsingør, hvor et af landets største skateranlæg har bidraget til at styrke bebyggelsens ry og image. I langt de fleste byfornyelsesprojekter er der dog tale om mindre anlæg, som tilbyder aktiviteter for ikke mindst mange såkaldt besværlige unge.

UDGANGSPUNKT I KULTURARVEN

De kulturhistoriske værdier i det byggede miljø har altid stået centralt i byfornyelsen. Der er brugt store ressourcer på kortlægning af bevaringsværdier i både enkeltbygninger og samlede bymiljøer, på istandsættelse af værdierne og i mange tilfælde også på diskussioner om forholdet mellem nyt og gammelt i byfornyelsesprojekterne. I løbet af 2000'erne fik kulturarven en lidt ændret rolle, hvor de lokale kulturværdier også udnyttedes som en form for strategisk ressource, der kan skabe fælles identitet og sammenhæng i et byfornyelsesområde, og dermed blive et vigtigt omdrejningspunkt i fornyelsen. Kulturarven kom i lige så høj grad til at indgå som et procesredskab som et mål i sig selv.

Anvendelsen af kulturarven og de fælles fortællinger, der ligger i den, har naturligt stået stærkt, hvor spektakulære værdier så at sige taler for sig selv. I eksempler som Christiansfeld bymidte og især Jelling bymidte er kulturarven ikke bare ét blandt andre elementer i byfornyelsen, men udgør den overordnede ramme, som definerer hele den øvrige fornyelse.

Også mange mindre byer har set på sig selv med nye briller og har sat de kulturhistoriske værdier i spil i fornyelsesprojekter. Det ses fx i byer som Gedser eller Lem, hvor særlige fortællinger dels gøres til konkrete oplevelsescentre, der skal tiltrække turister, og dels skaber lokal identitet, der kan tiltrække nye beboere. I en helt lille by som Stokkemarke på Lolland er der som led i byfornyelsen udlagt kulturspor i landsby og landskab – en meget konkret metode til aktivering af kulturarven.

I slutningen af 2000'erne kom der fokus på kulturværdier, som tidligere måske ikke var så oplagte, nemlig forstædernes kulturarv. En meget betydelig del af den danske bygningsmasse er opført i de tre årtier efter anden verdenskrig og rummer fortællinger og kvaliteter, som nu er blevet så gamle, at de kan udnyttedes som positive historier om en fælles identitet. Denne indfaldsvinkel er fx kommet til udtryk i fornyelserne af Brøndby Strand og især Albertslund Syd, der står som et ikon for forstadsudvikling og tæt-lavt boligbyggeri i Danmark under udbygningsperioden i 1960'erne og 1970'erne.

FRA BYØKOLOGI TIL KLIMATILPASNING

I 1980'erne og 1990'erne havde stort set alle byfornyelsesprojekter en byøkologisk vinkel og utallige projekter indeholdt tiltag som sunde materialer, passiv solvarme eller udnyttelse af regnvand i friarealerne. Der blev gennemført store demonstrationsprojekter i specielt København, Kolding og Aalborg – projekter, der fortsat står som vigtige inspirationskilder for en bæredygtig fornyelse af byen. I atlasset ses eksempler på den byøkologiske indsats i fx den såkaldte Hestestaldskarre på Indre Vesterbro og i Hedebygadekarreen på Ydre Vesterbro i København.

I 2000'erne er byøkologi blevet til bæredygtighed, til energirenovering og til klimatilpasning. Den overordnede målsætning om at beskytte kloden mod os selv er den samme, men fokus og redskaber nogle andre. Indsatsen er i vid udstrækning koblet til de nu største fornyelsesprojekter, de store renoveringer i de nyere almene boligområder. Her er effekten stor, og der er en tradition for et beboerdemokrati, som kan bære fælles løsninger igennem.

Overordnet har de grønne eller bæredygtige bestræbelser overvejende været orienteret mod det helt lokale niveau – mod bygningen eller bebyggelsen – og der er kun formuleret ret uforpligtende tanker om at bringe indsatsen op i en bymæssig skala med strategier for fx ændrede lokaliseringsmønstre, nye trafiktilbud eller samlede beplantningsstrategier. De allerseneeste år er klimaforandringerne imidlertid kommet på dagsordenen på en ny og forstærket måde og problemstillingen må i de kommende år forventes at få en langt mere fremtrædende rolle i fornyelsen af vore byer. Eksempler på det kan i atlasset allerede ses i fx Ved Tåstrupgård i Taastrup, hvor klimabeskyttelse og rekreative tilbud er gået op i en højere enhed i et landskabsprojekt for Selsmosen samt i Egedalsvænge ved Kokkedal, hvor et større partnerskab står overfor at skulle gennemføre, hvad man kalder landets hidtil største klimaprojekt "Den blågrønne haveby".

KOMMUNALREFORM OG ØKONOMISK KRISE

Med Strukturreformen i 2007 ændredes den offentlige forvaltningsstruktur i Danmark for første gang efter en lang og stabil periode siden kommunalreformen i 1970. 13 amtskommuner blev til fem regioner, antallet af kommuner blev reduceret fra 271 til 98 og den gennemsnitlige kommune størrelse steg fra ca. 20.000 til ca. 55.000 indbyggere pr. kommune. Omlægningen og centraliseringen indebar selv sagt også ændrede rammebetingelser for byfornyelsen. Det gjaldt specielt de mest sammenbragte kommuner, hvor planlægnings- og forvaltningskulturer fra meget forskellige kommune størrelser og bytyper nu skulle finde hinanden.

Endnu større konsekvens for byfornyelsen fik den ret voldsomme økonomiske konjunkturforandring, som indtraf med den såkaldte finanskrisen fra 2008. Krisen lagde et generelt låg på de private investeringer i landet, boligmarkedet frøs fast og Danmark bevægede sig i retning af en skærpet skævdeling, hvor nogle egne og regioner mærkede krisen stærkere end andre. Begrebet udkantsdanmark blev fra midten af 2000'erne et centralt element i den by- og samfundspolitiske debat.

FOKUS PÅ UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Skærpelsen af de samfundsøkonomiske rammebetingelser lagde sig oveni den strategiske omlægning af byfornyelsen, som fra 2001 havde flyttet ressourcerne fra en omkostningstung indsats i sammenhængende større byområder hen mod en fokuseret indsats i få udvalgte byområder. Byfornyelsen i 2000'erne er karakteriseret ved en stærk fokus på landets mest udsatte byområder, og her springer to typer af byområder springer særligt i øjnene – byområder som på hver sin måde er udsatte med brug for særlig indsats og støtte.

Den ene type er de nyere byområder fra 1960'erne og 1970'erne med mange almene boliger og sammensatte sociale problemer. Her er der både gennem fysiske og boligsociale helhedsplaner og gennem anden form for støtte (kvarterløft, områdefornyelse, særlig byfornyelsesindsats) gennemført omfattende fornyelsesprojekter. Den anden type er de mange mindre bysamfund, som er truet af de generelle urbaniserings-tendenser i Danmark – ikke mindst, hvis de ligger i landets yderområder. En stigende del af de samlede fornyelsesressourcer i Danmark er i 2000'erne blevet kanaliseret til netop disse to typer af byområder.

FYSISKE OG SOCIALE HELHEDSPLANER

Næsten hver femte dansker bor i en almen bolig. Hovedparten i velfungerende bebyggelser med god boligkvalitet og stærke fællesskaber. Den almene sektor omfatter samtidig en række bebyggelser, som i de seneste årtier har været ramt af fysiske og

FORNELSE I NYERE BYOMRÅDER – LANGKÆRPARKEN, TILST

De største fornyelsesmæssige udfordringer i 2000'erne knytter sig til de almene boligområder. Her indgår mange forskellige kræfter i sociale og fysiske helhedsplaner, som skal forvandle belastede boligområder til velfungerende og bæredygtige byområder med blandt andet energirenoverede boliger som her i Tilst.

sociale problemer og i et mindre antal bebyggelser har udfordringerne fået et omfang, som har placeret dem på en særlig statslig liste over udsatte byområder (tidligere den såkaldte ghettoliste).

Problemerne i de udsatte almene boligbebyggelser er langt hen ad vejen de samme: Det er områder med en skæv beboersammensætning med fx en overvægt af beboere udenfor arbejdsmarkedet, af beboere på overførselsindkomster, af børn og unge, af beboere med anden etnisk baggrund og af familier med tungere sociale problemer. I de mest udsatte områder er problemerne spidset til i form af kriminalitet, hærverk og generel utryghed. De fysiske udfordringer er både af byggeteknisk karakter med byggeskader og for højt energiforbrug og af mere planmæssig karakter med manglende fælles faciliteter og med fysisk og mental isolation fra den øvrige by – områderne ligger ofte som byer i byen uden sammenhæng med byen omkring.

Der blev allerede i 1990'erne gennemført store helhedsplaner i nogle af de mest problemfyldte bebyggelser, de fleste i københavnske forstadsområder. I løbet af 2000'erne er indsatsen bredt ud til en lang række bebyggelser i stort alle større byer i landet. Med finansiering primært gennem Landsbyggefonden er placeret massive investeringer og gennemført adskillige helhedsplaner med brede vifter af initiativer.

Eksempler på sådanne indsatser kan her i atlasset ses i fx Vapnagård i Helsingør, i Urbanplanen i København, i Høje Kolstrup ved Aabenraa, i Danmarks hidtil mest omfattende gennemførte renoveringsprojekt i Vejleåparken i Ishøj og i Danmarks mest omfattende planlagte renoveringsprojekt, nemlig fornyelsen af Gellerupparken i Aarhus. Et eksempel, som med sin kombinerede sociale indsats og fysiske fortætningsstrategi viser spændende nye veje, er Gyldenrisparken i København. Projektet her udgør samtidig – sammen med fx fornyelsen i Albertslund Syd – eksempler på løsning af de store energimæssige udfordringer, som vil præge den almene boligsektor i årene fremover og som – sammen med sociale og beskæftigelsespolitiske hensyn – er baggrund for de meget omfattende investeringer, der nu er sat af til renoveringer i almene byområder.

De seneste generationer af fornyelsesprojekter har stærkere end tidligere lagt vægt på områdernes sammenhæng med den øvrige by. Adskillige projekter har derfor lagt kræfterne udenfor selve boligområdet og enten arbejdet med overgangsområder eller med faciliteter, som kan trække den øvrige by til det udsatte byområde i stedet for omvendt. Eksempler på denne strategi kan fx ses i Brøndby Strand, i Ved Tåstrupgård i Taastrup og i Vollsmose i Odense.

Der er ved siden af de fysiske investeringer lagt store kræfter i sociale og kulturelle initiativer i de almene bebyggelser og gennemført en kolossal række af arrangementer og aktiviteter med illustrative navne som fx Gadeplan, Familieværksted, Jobexpres, Kulturteam, Kaos festival, Kulturelle markedsdage og GAM3. En helt afgørende vinkel på byfornyelsen i 2000'erne i forhold til tidligere har været at se aktiviteter som disse som lige så forandrende som blivende fysiske forandringer – også selv om de ikke er så umiddelbart målbare.

Der har været store og reelle problemer i mange nyere udsatte byområder, men periodevis har områderne også rent mediemæssigt været udsatte på en måde, så det har været svært for beboere og involverede at kende deres eget byområde. Negative konsekvenser af denne form for udsathed kan være ganske betydelige i bestræbelserne på at understøtte en positiv udvikling. Ændring af image og styrkelse af fælles identitet er derfor en målsætning, som har gennemsyret de fleste helhedsplaner. Mange gode kræfter har i 2000'erne suppleret og støttet op om disse bestræbelser og om de boligsociale helhedsplaner generelt – heriblandt flere statsligt finansierede programmer.

BYER FOR ALLE

I starten af 2000'erne gennemførtes med finansiering fra Integrationsministeriet og de involverede kommuner programmet "Byer for Alle". Programmet havde til formål at vende udviklingen i udsatte boligområder og bestod i fornyelsesindsatser i udvalgte modelområder i kommunerne Ishøj, Høje Tastrup, Karlebo, København og Randers. Alle modelområderne havde de udsatte almene byområders traditionelle problemer med en stor andel af beboere med anden etnisk baggrund, lave indkomster og en høj andel personer uden for arbejdsmarkedet. "Byer for alle" havde særlig fokus på initiativer, der kunne styrke den lokale velfærd og øge beskæftigelsen i byområderne, og var som tidligere initiativer i vid udstrækning baseret på opbygning af lokale partnerskaber.

I atlasset er Egedalsvænge i Kokkedal og Tingbjerg i København medtaget som eksempler på byområder, hvor programmet "Byer for alle" har medvirket i fornyelsen.

SÆRLIG BYFORNYELSESINDSATS

Et andet redskab, som i 2000'erne blev sat ind overfor problemerne i de udsatte byområder, var den særlige byfornyelsesindsats – en statslig pulje på 100 mio kr, der i perioden 2004-2010 blev sat ind i 14 udvalgte byområder i landet. Formålet med de særlige byfornyelsesmidler har været at "understøtte en positiv udvikling i udvalgte problemramte områder, herunder fremme integration og modvirke ghettodannelse i områderne".

Hovedparten af de byområder, som blev omfattet af den særlige byfornyelsesindsats, har været nyere byområder i de større byers periferi med mange almene boliger, men støtten blev også givet til en række ældre blandede byområder i københavnske brokvarterer som fx Sjællandsgade kvarteret og Øresundsvej kvarteret. Indsatsen har i alle tilfælde været områdebaseret og har indeholdt koordinerede sociale, beskæftigelsesmæssige, kulturelle og fysiske initiativer. En række af de byområder, som er fornyet gennem den særlige byfornyelsesindsats, er medtaget som eksempler i atlasset.

BY, BOLIG – OG LANDDISTRIKTER

Et regeringsskifte i 2011 afstedkom en organisatorisk omlægning, så hovedparten af byfornyelsesaktiviteterne igen blev samlet i et enkelt ministerium – Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. Tilføjesen – og Landdistrikter – sendte et klart signal om, at arbejdet med fornyelsen og udviklingen af befolkningens fysiske rammer nu også havde fokus på forholdene i landområderne og i de mindste byer. Det nye ministeriums navn og arbejdsfelt opsummerede reelt en virkelighed, som igennem en årrække var kommet til udtryk gennem tildeling af en forholdsmæssig stor andel af midlerne til områdefornyelse til de mindste byer.

2000'erne har været præget af en stærk overordnet bevægelse fra land til by, som sammen med generelle centraliseringstendenser indenfor fx handel og offentlig service har sat pres på de mindste bysamfund. Problemerne blev ikke mindre efter den økonomiske krise fra 2008, og mange småbyer har oplevet en udvikling stærkt op ad bakke – også efter en byfornyelsesindsats. Særligt udtalte har problemerne været i de såkaldte udkantsområder, som fra starten omfattede en bue fra Nordjylland syd over Vest- og Sønderjylland, over de fynske øer via Lolland og Falster og til Bornholm. Udkantsbegrebet er siden differentieret noget – i både geografi og i udpegning af problemer og potentialer.

Der er i en lang række fornyelsesprojekter arbejdet med at vende en negativ udvikling i et mindre lokalområde med faldende befolkningstal, dalende serviceniveau og i mange tilfælde forfald i bygninger og bymiljø. Udgangspunktet har typisk været stærke lokale kræfter eller særlige lokale attraktioner.

I nogle eksempler er taget udgangspunkt i oplevelsesøkonomi og i turistmæssige kvaliteter som fx på Læsø, i Sandvig på Bornholm eller i Thyborøn. I andre projekter som fx Jerslev ved Brønderslev og Stokkemarke på Lolland er der mere klassisk arbejdet med nye fællesfaciliteter i form af medborgerhuse, trafikforbedring og byforskønnelse. I Vestervig har et handlekraftigt og realpolitisk lokalt byfornyelses-selskab været bærende i en strategi, hvor nedrivninger har banet vej for en opblomstring i landsbyen. Mange projekter er gennemført i samarbejde med LAG – Lokale Aktionsgrupper og flere af de nævnte projekter er yderligere løftet af et stærkt økonomisk tilskud gennem Realdanias projekt "Mulighedernes Land".

2010 blev der under det daværende Indenrigs- og Socialministerium oprettet en særlig Indsatspulje rettet mod de mindre byer i landets yderområder. Fra 2013 blev prioriteringen af de mindste bysamfund yderligere styrket gennem en ændring af byfornyelsesloven med omfordeling af midlerne til områdefornyelse samt forhøjet statslig støtte til bygningsfornyelse i landsbyerne, og der er i 2013 tanker om en særlig Landsbyfornyelsespulje til opkøb af ejendomme, samt nedrivning eller istandsættelse af nedslidte beboelsesejendomme i landdistrikter og i byer med færre end 3.000 indbyggere. Indsatsen for at forny de danske byer er ved indgangen til 2010'erne virkelig nået ud i alle regioner og alle dele af bysystemet.

BYFORNYESENS MANGFOLDIGHED

Byfornyelsen er i 2000'erne blevet til så meget andet end det fysiske. Den samlede aktivitetsoversigt fra områdefornyelsen i Mimersgadekvarteret i København viser, hvilken kolossal mangfoldighed, der har været i anvendelsen af de midler, som er brugt i kvarteret gennem en godt femårig periode – et godt billede på spændvidden i dansk byfornyelse på vej ind i 2010'erne.

3 **UDSENDELSER** om kvarterløft på Nørrebro • 4 **SUNDHEDSTEMA** aftener for kvinder • **AFFALDSSORTERING** tæt ved boligen • Aften/fritidsklub • **ALMENT NETVÆRK** • At forskønne området med **BEPLANTNING AF HEGN** • **BALDERS PLADS** og Legepladsen i Baldersgade • Balloner i Mjølnerparken • **BANANNA PARK** i Nannasgade • Bazar **MUSIC-SHOP** • Bodega **KAOS FESTIVAL** • Bog med billeder af **MODE OG IDENTITET** • **BOGPROJEKT** om Folmer Bendtsen • **BONDEGÅRDSTUR** • **BY X** • **BYVANDRINGER** og billedforedrag • **BØRNETEATER** og ansigtsmaling • **CIRKUS** forestilling • Cliffhanger • **CULTURE CLUB** arrangement for unge • Danny Green til Sommer på Banen • **DELEBILER** – infokampagne • **DEMOKRATIPROJEKT** på Rådmandsgade Skole • **DEN HISTORISKE BY**: Foredrag og plancheudstilling • **DET MYTOLOGISKE KVARTER** • **DET STORE LØFT** • **DIALOGMØDER** • **DJ-PULT** til udlån og brug i kvarteret, Nørrebro Bibliotek • **DSB-AREALET** • **EID-FEST** for danskere • Etablering af **CAFE TIL SOCIALT SAMVÆR** • **FASTELAVNSFEST**, 'Slå et slag for Nørrebro' • **FILM- OG DEBAT** arrangementer om **INTEGRATIONSPOLITIK** • **FILM** om områdefornyelsens aktiviteter • **FISKEKLUB** for børn og unge • Folk, **FARVER & KULØR** • **FOREDRAG** og publikation om Astrid Noack • **FORSKØNNE PLANKEVÆRK** på Rådmandsgade • **FORÆLDRE MOD VOLD** og våben • **FOTOSEMINARER FOR KVINDER** i Mimersgadekvarteret • **FÆGTEKLUBBEN MAHAUTS ARRANGEMENT FOR BØRN** • **FÆLLES FISKETURE FOR ALLE BORGERE** • **FÆLLES RENGØRINGS-DAGE + RENGØRING AF ET BYOMRÅDE** • **FÆLLES UDFLUGTER FOR BØRNEFAMILIER + koloni 07** • **GALLERI HAMLET** • **GAVLMALERIER** • Gratis **JULEFEST** for 200 enlige og ældre • Gratis **PSYKOLOG RÅDGIVNING** • **GRØNNE DIPLOMER** til boligforeninger • Gymnastikudstyr til **ÅBEN KVINDEKLUB** • **GÅGADEAKTIVITETER** i Ægirsgade • **GÅRD- OG NATURVANDRINGER** • **HIP HOP ARRANGEMENT** på Nørrebro bibliotek • Holger Petersens Hegn i Nannasgade • **IDRÆTSSTEVNE** på DSB-arealet Grundlovsdag • Indkøb af **LYDANLÆG** til Balders Plads • Indretning af **MULTIARENA** i skolegården • **INDSPILNING AF CD** med lokale hits **INFORMATIONSTAVLER** om nordisk mytologi • **IT-UDSTYR** til børne-/ungdomsklub • **JULEAFTEN** for enlige og ældre • **JULEFEST** for blinde og svagtseende ældre • Juletræ på Balders Plads m.m. • **KAFFEBORD** på gaden • **KALENDER** med motiver fra Ydre Nørrebro • **KEND DIN BY** – din nabo • **KLATREVÆG** på Nørrebro • **KLUB 'SPRINGBRÆT'** for somaliske kvinder • **KOLONITUR** for danske og nydanske familier • Konkurrence for unge **NØRREBRO-TALENTER** • Kontakt mellem land og by • **KRIMINALPRÆVENTIVT OPSØGENDE GADEARBEJDE** • **KULTURELLE MARKEDSDAGE** • Kulturelt **LÆRINGS-CENTER** • **KUNSTNERISKE AKTIVITETER** for børn og unge • Kunststillinger • **KVARTERSHUS/MIMERSHUS** • Kvinder, **KROP, SUNDHED OG VELVÆRE** • **MENTORORDNING** for nydanske familier • Mentorordning mellem **ERHVERVSFOLK OG UDDANNELSESSØGENDE** • **MILJØAMBASSADØRER** i boligforeninger • **MILJØNETVÆRK** for butiksejere samt butikskonsulent • **MIMERS BØRN** • Mimersmærker • **MJØLNERPARKEN** fysisk åbning • **MOTIONSTILBUD** til piger og drenge • MP Fiskeklubs kutterture på Øresund • **MUSIK**-undervisningsforløb • Møde mellem **ETNISKE GRUPPER OG DANSKERE** • **NATUREN** i Mimersgadekvarteret • Netværksjulemøde i Barakken, Lundtoftegade • Ny **KUNSTNERISK BELYSNING** på Balders Plads • Nørrebro **ANTOLOGI** • Pigeklub og **KVINDESTØTTEGRUPPE** • Projekt **NETVÆRKSOPBYGNING** – 'du er ikke alene' • **PUBLIKATION OG SEMINAR** om SID NED! • **REN GADE** – ingen ballade: Børn rydder op i 2200 • **SID NED! SAMTIDSKUNST** på Mimersgade • **SOCIALE PROJEKTER** i Kalejdoskop • Sommer på banen • Sommerferieaktiviteter for børn • **SOMMERFEST** i Mjølnerparken • **SOMMERSKOLE** på Rådmandsgadeskole • Sommertur til Vikingskibsmuseet • **SOPRANSANG** til juletræsfest • Spiseklubben – dialog gennem **FÆLLES MÅLTID** • **STRATEGISK BEVÆGELSE** og tænkning • **STREET FODBOLD** for børn og unge i kvarteret • Street(rulle)hockey til børn og unge • Strømforsyning til Balders Plads arrangementer • **STYRKELSE AF KOMMUNIKATIONEN** i Mjølnerparken • Støtte til fodboldklub og turnering • Støtte til lokale **KULTURNAT-PROJEKTER** • Støtte til **SHOP-ET-JOB** arrangement • **SUNDHEDSNETVÆRK** for somaliske kvinder • **SUPERKILEN** • Talkaoko Nørrebro • **TEATERFORESTILLINGEN** Danish Dynamite • Teaterforestillingen Kropfantastisk! • **THORSHAVE** • Thorstainer • **TRAFIK- OG BYRUMSPLAN** • **TRINVIS INTEGRATION** af fortrinvis nydanske kvinder • Træning af **KREATIV TÆNKNING FOR BØRN** • **TRÆPLANTNING** + mindeplade for Leif Schiller • Tur til Bornholm for **ÆLDRE ETNISKE MÆND** • **TUR** til Frilandsmuseet • Tur til Sommerland Sjælland • Ture for børn og deres forældre • Ture til Copenhagen Cablepark • **TURISTGUIDE + LYSINSTALLATION** • Tømrersange: 7 **LOKALE MUSIKARRANGEMENTER** • **UDBYGNING AF NØRREBROHALLEN** • Udnyttelse af **PLADSEN FORAN NØRREBROHALLEN** • **UDSTILLING OG DEBATMØDE** om kulturhuse • **UNDERVISNING OG AKTIVITETER** for især nydanskere • Ungdomshusets musikarrangement • **UNGE-MAGASIN** • **UNGERÅDET** Ydre Nørrebro • U*netværk • **V.I.P. FESTIVAL** • **VANDREUDSTILLING** om Galleri Hamlet • Varig **FORSKØNNELSE AF GADERNE** (beplantning) • Videreførelse af **MADKLUBBEN** • **VÆGMALERIPROJEKTER** i BaNanna Park • Workshop om **SUND MAD** og sjov • **YOGA** i Kalejdoskop • **ØKOLOGISK MAD** i gadeplan

BYFornyelsesatlas DK2 **Byområder**

ALBERTSLUND | ALBERTSLUND SYD

KOMMUNE **ALBERTSLUND**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999, 2001, 2007**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Etagehusene | bygningsrenovering
- ❷ Kanalkvarteret | legeplads
- ❸ Byparken | byrumsfornyelse
- ❹ Rækkehusene | energirenovering
- ❺ Gårdhavehusene | kommende energirenovering
- ❻ Trafiksanerung – lukning af vej, rekreativt område

VELFÆRDSSAMFUNDETS KULTURARV Albertslund Syd er opført som en gennemplanlagt by i perioden 1963-68. Der bor i alt cirka 5.000 mennesker i området – fordelt i cirka 1.000 gårdhavehuse, 500 rækkehuse og 600 lejligheder i etageejendomme. Området er med sine skarpt adskilte zoner med henholdsvis boliger, fællesfaciliteter og grønne arealer samt separerede trafiksystem et konsekvent eksempel på funktionalistisk byplanlægning i Danmark. Den tæt-lave bebyggelsestruktur har inspireret mange efterfølgende byggerier og bebyggelsen udgør en vigtig fortælling i det danske velfærdssamfunds kulturhistorie.

FORNYELSE FREM MOD SYD 2020 Allerede 15 år efter opførelsen måtte bebyggelsen gennem en omfattende tag- og facaderenovering som følge af alvorlige byggeskader i gårdhavehusene. De tekniske problemer blev siden fulgt af andre fysiske problemer og ikke mindst af stadig stigende sociale udfordringer frem imod årtusindeskiftet. Flere fornyelsesinitiativer har – indenfor de overordnede rammer, som er udstukket i Masterplan Syd, en samarbejdsaftale mellem kommune og boligselskab – taget udfordringerne op. Der er blandt andet fra 1999 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i to faser samt fra 2007 også områdefornyelse med titlen Syd2020.

KANALENS KVARTER 1

Etagehusene langs kanalen er renoveret med ny facadebeklædning og nye altaner. Kanalstrøget ud for Byparken er renoveret som prøveforløb på en mere sammenhængende byrumsfornyelse ved kanalen.

ENERGIRENOVERING 4

Et pilotprojekt i Fiskens Kvarter ligger til grund for en storstilet energirenovering af husene i Albertslund Syd.

BYPARKEN 3

En vifte af fornyede byrum spredt ud over området giver nu børn og voksne bedre muligheder for at mødes. Ved kanalen ligger aktivitetspladsen Byparken, hvor fitnessmaskiner inviterer til fysisk udfoldelse.

LEGEPLADS 2

Indretningen af en legeplads ved kanalen illustrerer, at snusofnuftig og bæredygtig byfornyelse sagtens kan kombineres med skæv kreativ tankegang.

FORNYELSE AF FÆLLESFACILITETER Albertslund Syd er karakteriseret ved få fællesarealer og mødesteder. Der er som en del af den helhedsorienterede byfornyelse rundt i bebyggelsen indrettet et antal aktivitetspladser, som kan forskellige ting – fra bypark til multiboldbane, beboerhave, beboerplads og legegade – og som er blevet samlingspunkter for det sociale liv i området.

Syd for bebyggelsen er skabt ny sammenhæng med de rekreative områder i Kongsholmparken gennem en nedlæggelse af Vridsløsevej. Projektet er et eksempel på inddragelse af de ofte helt overdimensionerede vejanlæg, der indgik i 1960'ernes byplanlægning.

SOCIALE AKTIVITETER Albertslund Boligsociale Center har som paraplyorganisation for det boligsociale samarbejde stået for en række aktiviteter sammen med beboere og andre lokale aktører. Projekterne har dels sigtet på beskæftigelsesinitiativer, dels på informationsindsats og forbedring af områdets image. Andre aktiviteter har haft fokus rettet mod børn og unge, ligesom der er etableret særlige netværk kun for kvinder. Centret har spillet en vigtig rolle ved at samle beboergrupper, der normalt ikke taler med hinanden, og har blandt andet været ramme for en vifte af

selvkørende beboeraktiviteter som fællesspisning, temaaftener, IT-cafe, fastelavnstester, kvarterkoncerter, julearrangementer, bridgeklub og udflugter.

BYGNINGS- OG ENERGIRENOVERING En væsentlig del af fornyelsen i Albertslund Syd består i bygningsrenovering. Renoveringen finansieres hovedsagelig af midler fra Landsbyggefonden ud fra de overordnede retningslinjer, som er fastlagt i Masterplan Syd. Den samlede udgift til realiseringen af masterplanen er anslået til 1,8 mia kr – i dansk målestok et kolossalt beløb til byomdannelse. Bygningsrenoveringen gennemføres i etaper. Etagehusene ved kanalen stod færdige i 2009, renoveringen af rækkehusene er begyndt, og gårdhavehusene renoveres efter planen fra 2014. Et væsentligt element i fornyelsen er at fremtidssikre bebyggelsen energimæssigt. Der er i en enkelt blok af rækkehusene gennemført en forsøgsrenovering med test af forskellige facadeløsninger. En arkitektkonkurrence afholdt i 2011 har udpeget yderligere interessante spor – ikke alene for Albertslund Syd, men for energirenovring generelt i Danmark. Den kommende energirenovring er således et vigtigt element i bebyggelsens mål om at blive ”det mest attraktive, visionære og moderne boligområde på Københavns Vestegn”.

ARDEN | ARDEN BYMIDTE

KOMMUNE **MARIAGERFJORD**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER **BANEDANMARK, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Møllebygger Sørensens Vej | ny omfartsvej
- ❷ Stationsområdet
- ❸ Kulturhuset
- ❹ Vestergade | byrumsfornyelse
- ❺ Nybyggeri med erhverv og boliger

TRAFIKAL OMLÆGNING GAV NYE MULIGHEDER Arden er en stationsby med ca. 2.500 indbyggere i det centrale Himmerland syd for Rold Skov. Byen er opbygget i årene efter jernbanens anlæggelse i 1869 og fungerer i dag som oplandsby med et bycenter, som skal konkurrere med blandt andre byer som Hadsund og Hobro. Byfornyelsen i Arden har sit udgangspunkt i en udefrakommende forandring, nemlig BaneDanmarks beslutning om at øge hastigheden på banelinjen mellem Aarhus og Aalborg ved at gøre linjeføringen fri for overkørsler. I Arden betød det en trafikal omlægning, hvor hovedgaden Østergade/Vestergade blev lukket ved stationen, hvorefter der i stedet blev anlagt en ny omfartsvej syd om byen med to nye rundkørsler. Omlægningen medførte behov for at skabe en ny sammenhæng i bymidten, efter at gadeforløbet på den ene side var skåret over på midten, på den anden side befriet for gennemkørende trafik.

CENTERPLAN OG PARTNERSKABER Fornyelsen i Arden har udgangspunkt i idekataloget "Nye veje i Arden", i en samlet centerplan for Arden bymidte samt i programmet for den helhedsorienterede byfornyelse. Fornyelsen er udover samarbejdet med BaneDanmark om nye trafikforhold og byrum bundet op på et partnerskab

KULTURHUSET 3

Der er indrettet et kultur- og aktivitets- hus med bibliotek, en større sal, møde- lokaler og værestedet Viktoria, som drives som en selvejende institution i samarbejde med socialforvaltningen i kommunen.

STATIONSOMRÅDET 2

BaneDanmark har gennemført en fornyelse af hele stationsområdet i Arden med elevatorbetjent fodgængerpassage under banelinjen, samt stationsplads og ventefaciliteter.

BYRUM VESTERGADE 4

Hovedgaden Vestergade er omlagt med ændret vejprofil, ny belægning og beplantning. Også et par af de øvrige gader har fået ny belægning og trafikdæmpende foranstaltninger.

med borgere og lokale investorer om udvikling af et nyt bycenter. Partnerskabet har udover en planmæssig koordinering bestået i et finansieringsmæssigt samarbejde, hvor nedrivning af nedslidte bygninger er finansieret gennem byfornyelsen, kommunen har etableret centertorv og en fornyelse af de tilstødende byrum, mens en ejendomsinvestor har stået for opførelse af et efterfølgende nybyggeri, som er opført i flere etaper. I dag rummer centerbyggeriet både en større dagligvarebutik, forskellige liberale erhverv som bank og apotek, samt stationsnære private og almene boliger på de øvre etager.

KULTURHUS OG KUNST Et væsentligt element i den helhedsorienterede byfornyelse har været udviklingen af nye sociale og kulturelle tilbud i bymidten. I den nordlige del af bymidten ligger Kulturhuset, hvor det tidligere bibliotek er udbygget med en tilbygning finansieret gennem den helhedsorienterede byfornyelse. Kulturhuset rummer udover biblioteket nu også en større sal, mødelokaler og værestedet Viktoria. Værestedet er et mødested, hvor mennesker med behov for støtte eller fællesskab kan komme og deltage i aktiviteter og arrangementer og være hinandens netværk i det daglige.

Den kunstneriske dimension har haft en særlig dimension i fornyelsen. Der har fra processens start været en kunstner tilknyttet planlægningsarbejdet og der er fundet penge til finansiering af et par kunstværker i hovedgaden og ved kulturhuset. Indsatsen har inspireret andre aktører – som fx en bank – til at følge op med privat betalt udsmykning i gaderummet.

BYER PÅ SPORET Det skønnes, at der i fornyelsesperioden er investeret ca. 100 mio kr i bymidten udover BaneDanmarks investeringer på ca. 70 mio kr til trafikoplægning og stationsfornyelse. Det er betydelige beløb i en by af Ardens størrelse og viser, hvilken betydelig synergieffekt, der kan ligge i planmæssig og ikke mindst tidsmæssig koordinering af byinvesteringer. Indrammet af en veldefineret centerplan har statslige byfornyelsesmidler, kommunale anlægsmidler, private ejendomsinvesteringer, samt store investeringer fra BaneDanmark fået Arden bymidte på sporet på en helt ny måde.

Byfornyelsen i Arden er fulgt med udgivelse af publikationen "Byer på sporet", som mere generelt beskriver udviklingsmuligheder i byer, hvor der sker større trafikale ændringer.

ASSENS | SUKKERFABRIKKEN

KOMMUNE **ASSENS**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2007**

SÆRLIGE PARTER **LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- 1 Sukkerfabrikken | nyt rådhus
- 2 Arena Assens | idræts- og aktivitetshal
- 3 Pulsen | byrum og aktivitetsområde
- 4 Assens bymidte

GENANVENDELSE AF FABRIKSANLÆG Bymidten i Assens er gennem årene blevet fornyet gennem både offentligt støttet og privat fornyelse. Der er blandt andet gennemført istandsættelse af bygninger og indretning af fælles friarealer i flere karreer og der er lavet en fornyelse af hovedgaden Østergade gennem hele bymidten. Et hovedtema i fornyelsen i Assens har været genanvendelsen af industrielle anlæg. I bymidten er en tidligere kommandantgård indrettet til boliger, og Plums fabrikker har været genstand for flere transformationsforsøg.

Da Danisco Sugar nedlagde sin sukkerproduktion i 2006 sluttede en epoke i Assens og det store by- og havnenære bygningskompleks skulle finde ny anvendelse. Det store fabrikskompleks fyldte ca. en tredjedel af hele Assens bymidte og rummede adskillige kulturhistoriske og bevaringsværdige bygninger. På området stod blandt andet to høje kornsiloer, som i 2011 blev ofre for en spektakulær medrivning ledsaget af en del medieopmærksomhed.

Efter en intensiv debat besluttede Assens Kommune at flytte den kommunale administration ind i fabriksanlæggets hovedbygninger og samtidig opfylde et behov for en ny idrætshal i byen i en anden del af komplekset. Det hele er bundet sammen af et nyt udendørs aktivitetsområde med navnet Pulsen.

PULSEN 3

Aktivitetsområdet Pulsen er indrettet med en bred spændvidde af aktivitetsmuligheder lige fra formaliseret idræt til skovtur og afslapning i det grønne. Indretningen genanvender dele af det gamle industrianlæg som fx mure eller cirkelformede aktivitetsområder indrettet på fundamentene af de gamle siloer. En rød belægning løber som en bankende puls på tværs af området.

ARENA ASSENS 2

En gammel industribygning er ombygget og indrettet til et 6.000 m² stort idrætshus med idrætshal og en række andre tilbud for bevægelse og aktivitet.

PLANLÆGNING OG FORUNDERSØGELSER Midlerne fra områdefornyelsen er i første række brugt til det indledende planlægningsforløb med borgerinddragelse, forureningsundersøgelser samt udarbejdelse af en samlet struktur- og dispositionsplan for hele området.

FRA SUKKERFABRIK TIL RÅDHUS Efter overvejelse af alternative placeringmuligheder for et nyt rådhus har Assens Kommune fundet en velfungerende løsning i den tidligere sukkerfabrik. Fabrikken tilbyder ikke bare god tilgængelighed, gode parkeringsfaciliteter og gode udbygningsmuligheder men også spændende rammer og en illustrativ fortælling om en vigtig brik i byens historie og identitet.

FRA SAFTSTATION TIL IDRÆTS- OG KULTURHUS Arena Assens er et kombineret idræts-, fritids- og kulturhus indrettet i Saftstationen – en del af den tidligere sukkerfabrik. Suppleret med en ny tilbygning rummer Assens Arena i dag en idrætshal, et motionscenter, en cafe, samt forskellige faciliteter til brug for teater, koncerter, konferencer og kurser. Huset henvender sig til såvel organiserede som ikke-organiserede idrætsudøvere.

FRA FABRIK TIL RÅDHUS 1

Hovedbygningerne i den tidligere sukkerfabrik rummer i dag Assens Kommunes administration.

AKTIVITETSOMRÅDET PULSEN Med fornyelsen har Assens fået et af landets største sammenhængende aktivitets- og bevægelsesområder. Aktivitetsområdet har et samlet grundareal på ca. 30.000 m² og er inddelt i tre forskellige zoner – den grønne, den urbane og gamezonen – som hver for sig tilbyder forskellige muligheder for aktiv bevægelse, rekreation eller leg. Aktivitetsområdet er indrettet med støtte fra Lokale og Anlægsfonden og er som den øvrige del af fornyelsen indviet i 2011.

NY KANT MELLE M BY OG HAVN I mange byer udgør overgangsområdet mellem by og havn på samme tid en stor udfordring – ofte med slidte bygninger og adskillende trafikarealer – og et stort potentiale med sin beliggenhed og historie. Udviklingen af dette overgangsområde har fået en stærk start i Assens. Med fornyelsen omkring Sukkerfabrikken har Assens nu både et nyt velbeliggende rådhus og samtidig et aktivitetsområde med stor tiltrækningskraft, ikke bare for borgere i Assens, men for hele Vestfyn. Det historiske industrianlæg har fået en anvendelse, som rigtig mange borgere har glæde af i det daglige, og en interessant fortælling om byen Assens er videreført. Der er taget et stort skridt i den samlede udvikling af de bynære havnearealer og af den samlede kvalitet i købstadsbyen Assens.

AVEDØRE | AVEDØRE STATIONSBY

KOMMUNE **HVIDOVRE**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT**

STØTTETILSAGN **1996**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- 1 Avedøre Station
- 2 Store Hus | bygningsfornyelse og energirenovering
- 3 Byparken
- 4 Folkets Plads | byrumsfornyelse
- 5 Friarealfornyelse

KVARTERLØFT I BYEN-I-BYEN Avedøre Stationsby er opført fra 1972-1982 i forlængelse af Fingerplanens ideer om den totalplanlagte by. Byen er anlagt langs S-togs-linjen og rummer – udover boliger for ca. 6.000 beboere – dagligvareforretninger, institutioner og gymnasium, bibliotek, kirke, idrætsfaciliteter og store grønne områder. Højhuset Store Hus afgrænser området mod øst, mens en bymur af etageboliger i fire etager i et knækket forløb afgrænser bebyggelsen mod verden omkring og forstærker indtrykket af en by-i-byen.

Bebyggelsen havde i 1990'erne sociale problemer, bygninger og udearealer var nedslidte og bebyggelsens fysiske udformning gjorde problemer med isolation fra de omliggende byområder mindre. Samtidig havde bydelens fysiske indadvendte karakter dog også resulteret i, at der over årene var udviklet en stærk egenidentitet, hvor ressourcestærke beboere lagde et stort arbejde i områdets sociale liv.

Kvarterløftet er gennemført fra 1997-2001 med de overordnede mål dels at nedbryde områdets isolation, dels at udvikle både eksisterende samlingssteder og skabe nye fælles rammer, som kunne styrke den sociale sammenhængskraft på tværs af fx kulturelle baggrunde. Kvarterløftet har omfattet en lang række projekter af såvel fysisk som kulturel og social karakter.

CENTERSTRØG OG BYPARK Kvarterløftet har omfattet en fornyelse af det centrale byrum fra stationsforplads til centerstrøg. Fornyelsen har skabt en trygkere, mere overskuelig samt venligere ankomst til kvarteret. Strøget fra station til Store Hus har fået et tydeligt bymæssigt præg med zoner til gående og cyklende trafik, lys i belægningen og en lille plads ved biblioteket, anlagt med befæstet gulv og udsyn over Byparken og kanalområdet.

Selve Byparken er renoveret med nye stier, legeskulpturer og siddemuligheder og med lysarmaturer, som giver tryghed, når mørket falder på. En bygning ud mod kanalen rummer toiletter og faciliteter til at afholde arrangementer i parken.

I den anden ende af kvarteret er en nedslidt plads for enden af hovedstien, som går tværs gennem Avedøre Stationsby fra Store Hus, omdannet til Folkets Plads med rum til ophold og leg. En lokal borgergruppe "Kunsten Stiger", som arbejder med at inddrage professionelle kunstnere og andre fagfolk i forskønnelsen af udearealerne i Avedøre Stationsby, har sat sit aftryk på pladsen, som blandt andet har 12 legeskulpturer udført af forskellige kunstnere.

SOCIALE OG KULTURELLE MØDESTEDER Der er indrettet flere sociale og kulturelle samlingssteder. Cafe Hjertetræet er oprindelig realiseret som et byudvalgsprojekt mellem Hvidovre kommune og Statens byudvalg med det formål at åbne kirken for flere mennesker. Cafeen har i forbindelse med kvarterløftet fået nye lokaler i en til-

bygning til kirken med egen indgang fra Folkets Plads. Kulturhuset BuQetten er et værested, hvor kvinder af alle nationaliteter kan mødes på tværs af bosteder, kulturer og generationer – også kvinder som ikke bor i Avedøre Stationsby. Endelig kan nævnes Fritidsbutikken, et tilbud for børn og unge som i dag drives for kommunale midler og blandt andet har til opgave at bygge bro til det kulturelle liv i resten af Hvidovre.

KLIMA- OG BYGNINGSRENOVERING Ved siden af de mange projekter, som er gennemført under kvarterløftet, er der også gennemført fysisk renovering af bygninger og bolignære udearealer, blandt andet med midler fra Landsbyggefonden.

Den mest omfattende fornyelse er sket i Store Hus, hvor bygningsforbedringen blandt andet har omfattet udskiftning af vinduer, glasinddækning af altaner, samt renovering af elevatorer og altangange. Indvendigt er baderum og køkkener renoveret. Renoveringen er suppleret af en klimarenovering ud fra en vision om at omdanne Store Hus til "Solhuset". Klimarenoveringen har omfattet et solvarmeanlæg på taget, samt et større facadeintegreret solcelleanlæg på bygningens sydvendte facade.

En ny helhedsplan omfatter blandt andet planer om en renovering af etageboligerne i områdets nordlige del. I planerne indgår også her inddragelse af nye energivenlige og fremtidssikrede løsninger på udfordringerne i en boligbebyggelse som Avedøre Stationsby.

ENERGIRENOVERING 2

Den sydvendte gavl er beklædt med solceller og på et display kan beboerne følge med i husets varme- og elproduktion samt CO₂ forbrug, når de ankommer til området fra stationen.

FRIAREALFORBEDRING 5

Efter kvarterløftet har flere opfølgende initiativer været rettet mod børn og unge, blandt andet er der indrettet nye boldbaner og legepladser i den vestlige del af området.

BYPARKEN 3

Byparken er omlagt med stier og broer, der forbinder målpunkterne i området. Parken er møbleret af legeskulpturer og siddemuligheder og nye lysarmaturer skaber øget tryghed om aftenen.

BALLERUP | VÆNGERNE

KOMMUNE **BALLERUP**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- 1 Kornvænget | bygningsrenovering
- 2 Rugvænget | bygningsrenovering
- 3 Friarealfornyelse
- 4 Rugvænget Skole
- 5 Glassalen | beboerhus
- 6 Fællespladsen | byrumsfornyelse
- 7 Sundhedsplads

ALMEN FORNYELSE Vængerne er et etageboligområde umiddelbart øst for Ballerup bymidte omkring vejene Rugvænget, Kornvænget og Bygvænget. Hele fem almene boligselskaber har afdelinger i Vængerne. Området er omgivet af store veje og har en åben karakter med store grønne arealer mellem treetages boligblokke. Midt i Vængerne ligger Rugvængets Skole fra 1961 med idrætshal og svømmehal, og området rummer derudover et antal børneinstitutioner og et plejecenter.

Udfordringen for fornyelsen i Vængerne har ikke været tunge sociale problemer, men snarere et behov for etablering af fælles rammer og styrkelse af et fællesskab, som skulle hindre, at større problemer kunne udvikles. Ballerup Kommune har en stærk tradition for boligsocialt arbejde. Fornyelsen i Vængerne bygger således videre på de erfaringer, man i kommunen har gjort sig med blandt andet en meget styret anvisning, som har spredt særligt ressourcerkrevende beboere på mange bebyggelser i stedet for at koncentrere problemerne nogle få steder.

FOKUS PÅ BØRN OG UNGE De overordnede mål med den særlige byfornyelse har dels været at involvere beboerne som aktive medspillere og få områdets boligselskaber til at samarbejde, dels at sætte særlig fokus på områdets børn som aktive

GLASSALEN 5

Møde om fornyelsen i Glassalen der er etableret af kommunen som en tilbygning til idrætshallen i perioden lige op til, at fornyelsen skulle begynde.

FOKUS PÅ UNGE

Kvarterets unge har været inddraget som aktive frontløbere i fornyelsen. Her har 8B på Rugvængets skole lavet mad til et beboerarrangement.

NYE ALTANER 2

Bygningsrenoveringen i området har blandt andet omfattet altanbygninger på boligejendomme i Rugvænget.

deltagere i idéudformning og udførelse og endelig at anvende Rugvængets Skole som et omdrejningspunkt i fornyelsen. Der er i processen blandt andet arbejdet med et ungdomsråd med ca. 15 unge. Derudover er gennemført et kunstprojekt "Børns spor i Vængerne", hvor børns tegnede oplevelser af livet i Vængerne i samarbejde med en kunstner er omsat til støbejernsrelieffer, som nu pryder fortovene i området. Projekter som disse har været med til at give børnene ejerskab til kvarteret og erfaringerne har vist, at børn og unge ikke alene kan være aktive aktører, men også gode til at bløde konflikter op, skabe netværk og sikre forankring i fornyelsen. De kulturelle og sociale aktiviteter har – i måske endnu høj grad end fysiske resultater – været den store drivkraft i at skabe nyt fællesskab i Vængerne. Der er afholdt ca. 20 forskellige kulturelle aktiviteter i løbet af projektet med en bred deltagelse fra området. En stor del af aktiviteterne er afholdt i fælleshuset Glassalen, som har været et vigtigt omdrejningspunkt i processen.

FYSISK FORNYELSE Den særlige byfornyelsesindsats er del af en samlet fornyelse gennemført i Vængerne. Først og fremmest er der med midler fra Landsbyggefonden gennemført bygningsfornyelse og friarealforbedring i flere af boligafdelingerne.

FÆLLESPLADSEN 6

I centrum af bebyggelserne symboliserer en ny mødeplads fællesskabet i området. Udsmykningen ved pladsen er udarbejdet i samarbejde med børn fra Vængerne og processen er støttet af Børnekulturfonden i Ballerup Kommune.

Der er blandt andet indrettet ældreegnede boliger med adgang fra hævet terræn og ramper og en bygning på Rugvænget har fået nye tagboliger med elevatoradgang. Områdets daginstitutioner er blevet fornyet, den kommunale servicebus kører nu omkring Vængerne til glæde for især mange ældre og der er i 2009 indviet en såkaldt sundhedsplads med forskellige motionsredskaber. Sundhedspladsen er del af et større initiativ i Ballerup med etablering af sundhedspladser i de største boligbebyggelser. Endelig kan nævnes et særligt belysningsprojekt, som har været med til at øge trygheden i området.

NYE RAMMER FOR FÆLLESSKAB Det er i Vængerne lykkedes at prioritere en lang række kommunale og øvrige investeringer og aktiviteter i området samtidig med områdefornyelsen. Fornyelsen er derudover et stærkt eksempel på brugen af den lokale skole som omdrejningspunkt for aktiviteter og som et godt forankringspunkt i det lange seje træk efter at de særlige fornyelsesmidler er brugt op. Fornyelsen i Vængerne er endelig et sjældent tydeligt eksempel på, at fornyelsesresultater ikke nødvendigvis kan ses. De nye rammer for fællesskab ligger lige så meget i procesforløb og afholdte aktiviteter som i nye lokaler eller aktivitetspladser.

BRANDE | **BRANDE BYMIDTE**

KOMMUNE **IKAST-BRANDE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2000**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Slagterstien | stiforbindelse
- ❷ Storegade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- ❸ Torvet | byrumsfornyelse
- ❹ Remisen | aktivitetshus
- ❺ Boligbyggeri
- ❻ Møletorv | byrumsfornyelse

FORNYELSE I HANDELSBY Brande er en aktiv handels- og erhvervsby på den midtjyske hedeslette. Byen er hovedsageligt udviklet som stationsby i årene efter jernbanens anlæggelse i 1914, og har i dag ca. 7.000 indbyggere. Bymidten er spændt ud mellem jernbanen mod nord og Brande Å mod syd og består af lave bolig- og erhvervsbygninger overvejende fra første halvdel af det 20. århundrede.

Beslutningen om at anlægge en omfartsvej nord om Brande by gav nye vilkår for udviklingen og var startskud til en efterfølgende helhedsorienteret byfornyelse. Det overordnede mål for fornyelsen har været at udnytte den trafikale fredeliggørelse til at skabe nye kvaliteter for handelsliv og beboere.

BYRUM OG KUNST En stor del af kræfterne er brugt på at forny hovedgaden Storegade til en oplevelsesrig bygade med plads til både handelsliv og stilfærdig sivetrafik. Efter afholdelse af en arkitektkonkurrence er gennemført en samlet omlægning med nye belægnings og nyt byinventar. To nye byrum ved kirken mod nordøst og Sædbækken mod sydvest markerer yderpunkterne i den fornyede hovedgade. Udenfor byfornyelsen er gennemført en samtidig omlægning af sidegaderne Storegade og Jernbanegade til sivegader.

SLAGTERSTIEN 1

Byfornyelsen har skabt ny kontakt på tværs af bymidten. En ny bro over Brande Å har forbundet det sydlige bolig- og uddannelsesområde med handelsområdet og kulturfaciliteterne mod nord.

TORVET 2

Torvet er indrettet med nyt inventar og skiftende belægninger, der optager de omgivende gaders retninger. En vandkunst af poleret sort granit udgør sammen med en sejloverdækning torvets centrum og skaber siddemuligheder.

REMISEN 4

De bevaringsværdige gamle remisebygninger ved stationen er restaureret og indrettet som kultur- og konferencecenter. Foran bygningerne giver en halvcirkelformet forplads mulighed for udendørs arrangementer.

Midt i Storegade ligger Torvet, der er fornyet som byens samlingspunkt med både overdækket scene og kunstnerisk udsmykning. Kunst spiller generelt en vigtig rolle i Brandes offentlige rum, og nye skulpturer indgår i alle de fornyede byrum. Et særligt kendetegn for Brande er de mange gavlmalerier, som danske og internationale kunstnere har skabt siden 1960'erne. Malerierne forsøges blandt andet gennem "Gavlmaleriforeningen Muren" renoveret og bevaret som en vigtig del af byens branding.

FORBINDELSER PÅ TVÆRS En vigtig intention i fornyelsen har været at styrke de tværgående sammenhænge gennem byen. Det er dels sket gennem en forbindelse nord for bymidten fra Remisen Brande via en ny fodgængerbro over banelegemet til stationen, dels gennem en forbindelse fra Storegade via Slagterstien til byområdet syd for Brande Å. I forbindelse med en frilægning af Sædbækken er etableret en sti og et offentligt friareal langs med bækken på begge sider af Østre Alle.

KULTURHUS OG NYBYGGERI Parallelt med den helhedsorienterede byfornyelse har bymidten fået flere nye bolig- og kulturtilbud. Nord for stationen er et tidligere remiseanlæg omdannet til kultur- og konferencecentret Remisen Brande. Centret

NYBYGGERI 5

En ny boligbebyggelse langs Sædbækken har udvidet boligudbuddet i bymidten. Stiforløbet langs bebyggelsen møder hovedgaden i Mølletorvet med skulpturen "Visdommens kilde".

er etableret for midler tilvejebragt af et partnerskab mellem kommune, en række fonde og det lokale erhvervsliv og er i dag en vigtig dynamo i byens kulturliv. Ved siden af remisen er opført Remiseparken – et privat boligbyggeri med blandt andet ældregnede boliger. De nye tilbud og en generelt fornyet bymidte har hjulpet Brande til at finde sine ben efter kommunesammenlægningen og til at stå bedre rustet i kampen om handelsliv og tilflyttere i det midtjyske.

BRØNDBY | BRØNDBY STRAND

KOMMUNE **BRØNDBY**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Esplanadeparken | rekreativt område
- ❷ Brønden | kulturhus
- ❸ Brøndby Strand Centrum | bycenter
- ❹ Strandesplanaden | trafiksanering, nedlæggelse af del af vej
- ❺ Guldborgvej | punkthuse og seniorbofællesskab
- ❻ Rækkehusene | energirenovering
- ❼ Albjergparken | bosted for psykisk syge
- ❽ Hallingparken | ældreboliger

KVARTERLØFT I HØJHUSBYEN Brøndby Strand er opført i 1968-74 som en funktionalistisk mønsterby i betonmontage. Det 2,5 km lange byområde rummer både højhuse, etageblokke og rækkehuse og har i alt ca. 8.500 beboere. Bebyggelsen har stort set siden opførelsen haft sociale udfordringer med fx mange lavindkomstbeboere og der er siden 1994 udarbejdet og gennemført en række boligsociale helhedsplaner. Med baggrund i blandt andet erfaringerne fra Byudvalgsarbejdet i midten af 1990'erne er der i perioden fra 2001 til 2007 gennemført et samlet kvarterløft med både fysiske, kulturelle og boligsociale initiativer.

BYGNINGSRENOVERING OG SUPPLERENDE BYGGERI Der er med finansiering fra både Landsbyggefonden og kvarterløftet foretaget facaderenovering, opført flere nybyggerier, samt lavet forbedringer af områdets udearealer både inde i karreerne og i det fælles grønne område Esplanadeparken. Her er fx indrettet naturlegeplads samt en motionsplads for ældre beboere. I den sydlige del er der – på baggrund af en omfattende beboerinvolveringsproces – gennemført energirenovering i rækkehusene ud mod Esplanadeparken. Energirenoveringen kan ses som et pilotprojekt for en mere gennemgribende energirenovering i hele Brøndby Strand.

I den østlige Albjergparken er opført et bosted for psykisk syge og mellem Hallingparkens boligblokke er opført nye ældreboliger i ét plan. Endelig er der ved Brøndby Strand Centrum opført et nyt bofællesskab for seniorer. Byggerierne har med nye arkitektoniske udtryk givet fysisk variation i området, og har først og fremmest suppleret boliguddet med nye ejerformer og specialboliger.

NYT KULTURHUS Et af de markante resultater af kvarterløftet er kulturhuset Brønden. Huset er opført i det grønne område, som efter nedlæggelse af en del af vejen Strandesplanaden skaber sammenhæng mellem Brøndby Strand samt centerområde og nyt boligbyggeri mod syd. Huset danner ramme om en række kulturtilbud som fx bibliotek, multisal til koncerter og teaterforestillinger, mødelokaler, kontorer og udstillingsområder, samt oplysningsforbundet AOF og en cafe. Der er i den arkitektoniske udformning lagt vægt på at lave et image- og identitetsskabende hus med transparente glasfacader og lysbånd, der skifter farve i løbet af døgnet.

BOLIGSOCIALT ARBEJDE Der er som led i kvarterløftet gennemført en stribe sociale projekter og fx etableret indtil flere væresteder for børn og unge. Tranens Dreng er et værested for drenge mellem 10 og 18 år etableret på initiativ fra de unge selv. Værestedet benyttes dagligt af omkring 100 børn og unge, der samles om fx street-

fodbold og counterstriketurneringer. Medlemmerne har blandt andet deltaget som frivillige i projekt "Noget for Noget", hvor hjælp med vedligeholdelsesarbejde i bebyggelsen er gengældt med fodboldtrøjer eller biografbilletter. Et andet værested på Langbjergskolen er målrettet unge mænd mellem 18 og 25 år, der er i fare for at begå kriminalitet. Endelig kan nævnes værestedet Pigehuset, specielt målrettet tosprogede piger i alderen 12-16 år. Pigehuset rådgiver om uddannelse og job og har stået for arrangementer som fx mor-datter aftener, højtidsfester og temaaftener.

HERFRA OG VIDERE Kvarterløftet er efterfulgt af den boligsociale helhedsplan "Herfra og Videre", der er gennemført i perioden 2009-2012. Kommunen har derudover i 2009 efter afholdelse af en arkitektkonkurrence vedtaget en helhedsplan for udvikling af Brøndby Strand Centrum med en bymæssig fortætning af området omkring stationen, kirken og centret. Fra 2012 starter arbejdet med endnu en helhedsplan for Brøndby Strand. Med overskriften "Brøndby Strand Parkerne" fortsættes det boligsociale arbejde, samtidig med at der skal ske en bygningsrenovering i blandt andet de 12 højhuse, der har problemer med sundhedsskadelige byggematerialer. Med endnu en helhedsplan understreges det, hvor lang en proces det er at rette op på de byplanmæssige idealer og byggetekniske fejltagelser, der i 1960'erne og 1970'erne blev gjort i Brøndby Strand og mange tilsvarende danske byområder.

KULTURHUSET BRØNDEN 2

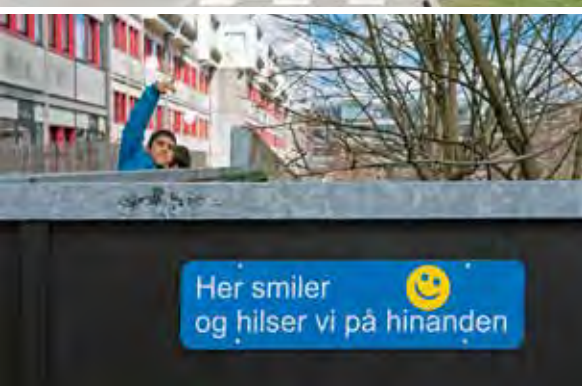
Kulturhuset Brønden er indviet i 2009 som nyt kulturelt samlingspunkt ikke bare for Brøndby Strand, men for hele Brøndbyområdet.

SUPPLERENDE BOLIGBYGGERI 5

Et nyt boligbyggeri i Brøndby Strand Centrum med blandt andet bofællesskab for seniorer har sammen med fortætningsbyggeri inde i selve Brøndby Strand skabt et bredere boligudbud i området.

FRIAREALFORBEDRING

Brøndby Strand er gennem årene løbende renoveret, blandt andet med opholdsfaciliteter i udearealerne. Fra 2012 forberedes en omfattende bygningsrenovering også i bebyggelsens højhuse.

ENERGIRENOVERING 6

Rækkehusene ud mod Strandesplanaden er blevet energirenoveret med efterisolering af facader og ny beklædning af henholdsvis zink, glas og bølgeplader samt nye energibesparende vinduer.

CHRISTIANSFELD | CHRISTIANSFELD BYMIDTE

KOMMUNE **KOLDING**

BYFORNYELSE **BYPULJE, BYGNINGSFORNYELSE**

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **BRØDREMENIGHEDEN, REALDANIA**

- ❶ Kirkepladsen
- ❷ Nørregade | bygningsrestaurering
- ❸ Lindegade | bygningsrestaurering
- ❹ Kongensgade | trafikregulering, bygningsrestaurering
- ❺ Prætoristorvet | byrumsfornyelse, bygningsrestaurering
- ❻ Christiansfeld Centret | formidling

BRØDREMENIGHEDENS BY Christiansfeld er en by med helt særlige kulturhistoriske rødder. Byen er grundlagt omkring 1770 af den tyske Herrnhuttermenighed – Brødre-menigheden fra byen Herrnhut – som på flugt fra religiøs forfølgelse oprettede et stort antal bysamfund over hele Europa. Alle Brødre-menighedens byer blev udlagt efter ensartede byplanprincipper med en stram gridstruktur og en nogenlunde fast placering af kirke, større fællesbygninger, bolighuse og værksteder. Byggeskikken blev tilpasset traditionerne i de enkelte lande, men et gennemgående træk er en udsøgt håndværksmæssig kvalitet. Det gælder også Christiansfeld, som i gadenettet Nørregade, Lindegade og Kongensgade rummer et betydeligt antal fredede bygninger og et enestående samlet bygnings- og kulturmiljø.

PARTNERSKAB OM BYBEVARING Der er fra 1998 og frem gennemført en sammenhængende fornyelsesindsats i Christiansfeld. Fornyelsen har udgangspunkt i det såkaldte Christiansfeldinitiativ, hvis mål var at trække opmærksomhed og finansiering til fornyelse af kulturværdierne. Initiativet er fulgt op af en række både strategiske og projektorienterede partnerskaber – styret af et overordnet partnerskab mellem Brødre-menigheden, Kolding Kommune og Realdania.

RESTAURERING AF KULTURARV

Det omfattende restaureringsarbejde har udover fokus på helheden også kræset om den lange række af finurlige detaljer, religiøse symboler og arkitektoniske særheder – som fx de karakteristiske facadebeklædninger i træ – der kendetegner Brødremenighedens by.

PRÆTORIUSTORVET 5

Fornyelsen af Prætoriestorvet har både respekteret de historiske præferencer og givet plads til nye funktioner som fx udeservering. I baggrunden ses en af Herrnhutterbyens vigtigste bygninger – det smukt restaurerede Hotellet.

HAVER OG GADER

Christiansfeldprojektets senere faser har også inddraget rummene omkring bygningerne. Efter en samlet plan gennemføres nu en retablering af flere historiske haveanlæg.

De konkrete restaureringsarbejder er dels finansieret af Brødremenigheden indenfor dennes driftsmæssige muligheder, dels finansieret af en række private fonde med de største bidrag fra Realdania og Augustinusfonden. Den offentlige finansiering har dels ligget i en løbende medfinansiering fra Kolding Kommune, dels i tidlig støtte fra Regeringens Bypulje, samt i støtte til bygningsfornyelse i enkelte ejendomme.

HELHEDSTÆNKNING OG FASEOPDELING Et vigtigt udgangspunkt for Christiansfeldprojektet har været, at de enkelte restaureringsarbejder indgår i en indsats for hele bymiljøet – byplanen, pladserne, gaderummet og haverne. Der er således i 2004 udviklet en helhedsplan for Christiansfeld bymidte, som har været styrende for gennemførelsen af de enkelte delprojekter. Helhedsplanen er revideret i 2009 og omfatter nu udover Herrnhutterbyens historiske område også bufferzonen omkring området samt omkringliggende bykvarterer i byen.

Fornyelsesindsatsen er forløbet i tre hovedfaser. I første fase er foretaget en grundig teknisk og bygningshistorisk registrering, der er gennemført flere bygningsrestaureringer, en fornyelse af Prætoriestorvet som byens nye centrale plads og derudover blandt andet indrettet et formidlingscenter omkring fornyelsen.

I anden fase er der udover en fortsat bygningsrestaurering især arbejdet med kvarterets haver og grønne arealer, som er kortlagt og registreret og fornyet i enkelte tilfælde. Den tredje fase har afsluttet de vigtigste bygningsrestaureringer og har derudover afsluttet en fornyelse i gaderummene, som er af stor betydning for helhedsopfattelsen i fornyelsen.

KULTURHISTORISK FORMIDLING Christiansfeldprojektet har fra start arbejdet meget aktivt med synlighed og branding. Bag det har dels ligget en målrettet finansieringsstrategi, men naturligvis også et ønske om at udbrede en nationalt såvel som internationalt interessant kulturhistorisk fortælling. Et vigtigt redskab har været Christiansfeldcentret, som er etableret i 2003 i en fredet ejendom i Kongensgade. Gennem udstillinger, publikationer og undervisningstilbud har centret løbende informeret om bevaringsprojektets igangværende aktiviteter samt generelt om byens historie og arkitektur. Flere bogudgivelser samt internationale konferencer har yderligere udbredt kendskabet til den enestående byfornyelse i Christiansfeld, hvis resultater i dag fx kan ses i istandsatte bygninger som Den Gamle Drengeskole, Brødremenighedens Hotel, Honningkagebageriet og handelshuset Spielweg.

ESBJERG | BYMIDTE

KOMMUNE **ESBJERG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER **ESBJERG BYFORUM**

- 1 Torvegade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 2 Skolegade | byrumsfornyelse, lysprojekt
- 3 Midlertidig bypark
- 4 Multiparken | aktivitetsområde
- 5 Norgesgade | lege- og aktivitetsområde
- 6 Kirkegade | trafikregulering, byrumsfornyelse

BYFORNYELSE I VORES KVARTER Fornyelsen af Esbjerg bymidte har i en årrække været koncentreret i kvarteret omkring Torvegade. Kvarteret udgøres af 28 bykarrere og var før fornyelsen karakteriseret ved mange boliger med dårlig teknisk eller arkitektonisk standard samt mangel på ordentlige udearealer. Fraflytningsfrekvensen var høj – blandt andet som følge af mange studerende – og kommunen ønskede gennem fornyelse at skabe nye bykvaliteter, som kunne tiltrække et bredere spektrum af beboere og virksomheder. Den helhedsorienterede byfornyelse er gennemført i perioden 2002-2009. Der er parallelt med den helhedsorienterede byfornyelse sket en forsæt fornyelse af bygningsmassen gennem spredte bygningsfornyelser og private renoveringer.

Inddragelsen af borgere og lokale aktører har spillet en central rolle og fornyelsen har da også haft overskriften "Vores kvarter". Engagerede borgere har været inddraget i udviklingen af programmet, blandt andet gennem en "Ideernes Markedsplads" og en række arbejdsgrupper.

OPHOLDS- OG AKTIVITETSMULIGHEDER En vigtig målsætning for den gennemførte byfornyelse har været at skabe aktive byrum i bymidten. Ved Sverrigsgade er indrettet en såkaldt multiplads for større børn og unge med en dobbelt udnyttelse af

BESLYSNINGSPOLITIK ⑦

Den aftenlivlige restaurationsgade Skolegade er et af de steder, hvor kommunens særlige udelyspolitik er kommet tydeligst til udtryk.

GADERUMSFORNYELSE ①

I Torvegade sørger gadeindsnævninger med beplantning og pullerter for at regulere biltrafikken og på hjørnet af Danmarksvej har været indrettet en midlertidig lommepark.

MULTIPLADS ④

På en parkeringsplads bag Museumshaven er indrettet en basketball- og skaterbane til større børn og unge.

GRØN OASE ⑤

Et gårdrum ved Norgesgade udgør i dag et grønt åndehul med legeområde, opholdsarealer og parkering, knyttet sammen af en offentlig gangsti, der løber midt ned gennem arealet.

GUIDE

For at synliggøre kvarterets lokalhistorie er der med hjælp fra Esbjerg Byhistoriske Arkiv i 2005 udarbejdet en lokalhistorisk database med oplysninger om kvarterets huse, og en guide over kvarterets kulturelle tilbud og kvaliteter.

arealet i form af både parkering, basketball- og skateranlæg. I Norgesgade er en karre ved den lokale skole åbnet op og der er anlagt en legeplads for mindre børn med multibane og klatrevæg.

BYMIDTESAMARBEJDE Et særligt Esbjerg Byforum – et samarbejde mellem politikere, forvaltningschefer, embedsmænd, erhvervsfolk, beboere, organisationsrepræsentanter og græsrodsbevægelser – har sideløbende gennemført andre initiativer i bymidten. Bymidtesamarbejdet har blandt andet gennemført et gaderums- og lysprojekt i kvarterets hovednerve Torvegade. Her er trafikken dæmpet gennem indsnævninger med beplantning, hævede belægninger samt pullerter til beskyttelse af de gående. Brede fortove har ligesom i Skolegade givet bedre muligheder for udeservering og byliv i det hele taget. Kirkegade er indrettet som cyklistvenlig gade med markerede cykelstier i begge sider. Endelig har en ubenyttet grund centralt i kvarteret været udlagt som midlertidig park.

Esbjerg var en af de første byer i Danmark til at udnytte lysætning aktivt i byrumsudformningen. Arbejdet med belysning integreret i belægningerne samt opsætning af særlig effektbelysning på Torvet og i Torvegade gjorde, at Esbjerg allerede i 2001

blev kåret til årets udelysby. Arbejdet med belysningen er siden yderligere raffineret i belysningen i Skolegade, og der arbejdes nu med en samlet Lysplan for hele bymidten i sammenhæng med den videre midtbyplanlægning. Bymidtesamarbejdet er et af de længst fungerende partnerskaber i landet og har fungeret som en væsentlig dialog- og sparringspartner i at finde den nødvendige samfinansiering mellem private og offentlige parter.

OMRÅDEFORNYELSE OG ENERGIMETROPOL Den helhedsorienterede byfornyelse i Torvegadekvarteret følges fra 2010 op af områdefornyelse i den sydvestlige del af bymidten mellem Skolegade og Havnegade. Programmet for fornyelsen er klar og omfatter blandt andet en ny havnepromenade og nye stiforbindelser fra by mod havn. Områdefornyelsen skal skabe ny kvalitet i det havnenære byområde og derudover på både det konkrete og det overordnede plan knytte bymidten stærkere sammen med havneområderne. Byinvesteringerne indgår på den måde i Esbjerg Kommunes milliardinvesteringer i infrastruktur, forsknings- og uddannelsesfaciliteter, som skal udnytte store vækstmuligheder inden for havenergi og energisystemer og underbygge byens satsning som "Danmarks EnergiMetropol".

FJERRITSLEV | FJERRITSLEV BYMIDTE

KOMMUNE **JAMMERBUGT**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Søndergade | trafikoplægning, byrumsfornyelse
- ❷ Østergade/Vestergade | byrumsfornyelse
- ❸ Droobs Plads | bolig- og centerbyggeri
- ❹ Gartnervænget | ældreboliger
- ❺ Anlægget | bypark

BYFORSKØNNELSE I OPLANDSBY Fjerritslev er en oplandsby med ca. 3.400 indbyggere og ligger mellem Jammerbugten og Limfjorden 50 km vest for Aalborg. Bymidten i Fjerritslev havde før fornyelsen en måske lidt forsømt karakter, hvor trafik og parkering dominerede gade- og byrum og hvor ikke alle bygninger var istandsat eller skiltet med arkitekturen som første prioritet. Det samlede bymiljø trængte til et løft og byen havde derudover brug for bedre rammer om sociale og kulturelle arrangementer eller bare det daglige samvær i byen.

Byen er opland for ikke mindst store turistområder, hvilke stiller sine særlige krav. Bymidten skal kunne håndtere store sæsonudsving og har derudover specielt i sommerperioden behov for at kunne markere sig i konkurrencen med byer som Aalborg og Løgstør. Turister tiltrækkes ikke nødvendigvis bare af det nærmeste, for dem betyder handelsmuligheder, oplevelser og kvaliteten i bymiljøet ekstra meget.

BYMIDTEGRUPPE OG ARBEJDSGRUPPER Et omdrejningspunkt i processen har været en Bymidtegruppe, som udover kommunen har haft repræsentanter for byens handelsliv og foreninger. Bymidtegruppen har været suppleret af arbejdsgrupper, som har prioriteret otte centrale projekter inden for de tre hovedudfordringer i for-

nyelsen: forbedring af trafikforholdene, forskønnelse af bymiljøet samt etablering af nye rum for socialt samvær og kulturel udfoldelse. En koordinationsgruppe har samlet sammen på arbejdet med byfornyelsesprogrammet, som iøvrigt er suppleret af en ny lokalplan for hele bymidten.

GADE- OG BYRUMSFORNYELSE Der er foretaget en omlægning af trafikken i byen, som har fredeliggjort byens hovedgader Søndergade, Østergade og Vestergade. Samtidig er rutebilstationen flyttet fra sin tidligere placering på byens torv til en mere hensigtsmæssig placering ved byens sydlige indgang. En tidligere kommunal fornyelse af Østergade og Vestergade er fulgt op af fornyelse i Søndergade. Parkeeringen er fjernet og lagt om i bagarealerne ved Søgade, der er lagt en smuk belægning og opsat ny belysning og nyt inventar.

FORNYELSE I BAGLANDET Fornyelsen i strøggaderne er suppleret af en række større investeringer i baglandet. Byens rutebilstation er flyttet til en ny placering i den sydlige ende af bymidten – et projekt, som er kommet i stand gennem et uformelt partnerskab mellem kommunen og en lokal investor. Den lokale investor har overtaget driften af terminalområdet og har samtidig fået lov at opføre dels en større

dagligvareforretning, dels et boligbyggeri for et lokalt boligselskab. Den helhedsorienterede byfornyelse er i baglandet brugt til finansiering af et par mindre pladser samt til etablering af en stiforbindelse mellem handlegaderne og byens grønne område Anlægget.

PRIVAT-OFFENTLIGT SAMSPIL Fornyelsen i Fjerritslev er et godt eksempel på samspil mellem private og offentlige investeringer. Den primært offentligt baserede fornyelse i byrummet er suppleret af en række byggeprojekter med privat finansiering – først og fremmest enkelte større investeringer i busterminal og nybyggerier, men også mange mindre investeringer i de enkelte ejendomme og butikker. Resultatet er en bymidte med en helt ny karakter. Specielt gaderne udgør nu et fint sammenhængende miljø, mens baglandet trods fornyelse fortsat er bagland – med biler og indkøbsvogne som dominerende brikker i bybilledet. Fornyelsen er et godt eksempel på, at en tidligere lidt forældet tilgang til omsætning – bilerne helt frem til varerne – kan afløses af en strategi, hvor man satser på den samlede kvalitet i bymiljøet, når man i et yderområde skal prøve at fastholde og liv og omsætning. Med både krævende kommunalsammenlægning og bankproblemer er denne udfordring i Fjerritslev desværre ikke er blevet mindre de senere år efter byfornyelsen.

ÆLDREBOLIGER 4

I randen af bymidten har et lokalt boligselskab opført ældreegnede boliger. Med elevatoradgang, grønne omgivelser og nær adgang til bymidten er byggeriet et godt boligtilbud for ældre i Fjerritslev.

BOLIG- OG CENTERBYGGERI 3

Et boligbyggeri ved indkørslen til bymidten markerer arkitektonisk fornyelse i Fjerritslev. I bunden af bygningen er placeret en større dagligvareforretning.

BYRUM SØNDERGADE 1

Hele det centrale gadeforløb er fornyet med ny belægning, ny belysning og nyt inventar. Resultatet er et sammenhængende gademiljø fra facade til facade, som i højere grad fungerer på de gåendes præmisser.

FREDERICIA | **FREDERICIA BYMIDTE**

KOMMUNE **FREDERICIA**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE** FORSØG

STØTTETILSAGN **1996**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Jyllandsgade, Gothersgade mv | byrumsfornyelse
- ❷ Norgesgade | Ungdommens Hus
- ❸ Vendersgade | misbrugscenter og frivillighedshus
- ❹ Gasværksgrunden | aktivitetsområde
- ❺ Grow Your City | midlertidigt haveprojekt
- ❻ Havneområdet | midlertidige rekreative arealer

FORVANDLING AF ET SLIDT HAVNEKVARTER Fornyelsen i Fredericia bymidte har i en årrække været koncentreret i den sydligste del af bymidten omkring Sjællandsgade og mod havnen. Kvarteret er på godt og ondt præget af sin beliggenhed mellem Fredericias kommercielle bymidte og havneområdet. På den ene side giver blandingen af handelsmiljø, boligområde og havn en levende og spændende bydel, på den anden side rummer blandingen også nogle indbyggede konflikter med tung trafik, støj og miljøbelastning. Kvarteret havde før fornyelsen en noget broget status og tiltrak blandt andet en stor del af de sociale problemer, som også findes i en by af Fredericias størrelse.

BYFORNYELSE SOM FORSØG Der er i det såkaldte Sjællandsgadekvarter frem til 2004 gennemført en helhedsorienteret fornyelse, som har spændt hele vejen over gader og byrum, sociale væresteder, ungdomshus og nye idrætsfaciliteter. Fornyelsen er gennemført som forsøgsprojekt inden helhedsorienteret byfornyelse og senere områdefornyelse blev en integreret del af dansk byfornyelseslovgivning. Fornyelsen har haft tre hovedmål: en styrkelse af gader og byrum, bedre rammer for socialt arbejde i kvarteret og bedre rammer for børn og unge.

GASVÆRKSGRUNDEN 4

På den såkaldte Gasværksgrund i den østlige del af bymidten er indrettet en 7.500 m² stor lege/idrætsplads med plads til uformelle fysiske udfoldelser og socialt samvær. Projektet er udført med støtte fra Lokale og Anlægsfonden.

UNGDOMMENS HUS 2

En tidligere godsbanegård og en tidligere togvogn er i dag ramme om Ungdommens Hus – et samlingssted for byens unge i alderen 15-25 år. Uden for bygningen er indrettet en skaterbane med ramper i alle kategorier.

HELHEDSPAN FOR GÅGADER OG PLADSER 1

Hovedparten af gågader og pladser i det centrale Fredericia er blevet fornyet i en sammenhængende byrumsstrategi. Vand indgår som et gennemgående element, fx i form af et bassinanlæg ved Gothersgade/Jyllandsgade.

GROW YOUR CITY 5

Som en del af byudviklingsprojektet Fredericia C er et ubenyttet havnenært areal midlertidigt udnyttet til projektet Grow Your City – en grøn oase med over 300 mobile køkkenhaver for borgere, børneinstitutioner, skoler mv.

BYRUM OG BYFACILITETER Den helhedsorienterede byfornyelse har omfattet flere byrumsprojekter. En af de vigtigste ambitioner har været at skabe bedre sammenhæng mellem bymidte og havn, blandt andet ved at forstærke akser fra gågadenettet til havnen via Gothersgade over J.B. Niensens Plads og ud i de nye byudviklingsområder i havnen. Fornyelsen indgår i storstilet sammenhængende byrumsstrategi, som er gennemført med det mål at styrke detailhandel og bymidte generelt.

SOCIALT UDSATTE OG UNGE Mange byfornyelsesprojekter har en ambition om en social indsats, men få steder omsættes det til praksis, som det er set i Fredericia. Den sociale dimension er her taget meget konkret op med nye rammer for det daglige sociale arbejde. Den fredede Krackes Gård i Vendersgade er indrettet med lokaler for nogle af byens frivillige sociale organisationer – Vindmøllen, Socialpsykiatrisk Støttecenter, Ældresagen og Foreningen Far – og på den anden side af gaden er indrettet et mødested med cafe for misbrugere.

Et andet socialt fokusområde har været kvarterets børn og unge, hvor der med særlig finansiering er gennemført to store projekter. I Norgesgade er indrettet et Ungdommens Hus i en tidligere godsbanegård med blandt andet cafe, lovlig graffitimur

samt øvelokaler i Lydmuren og i den anden ende af bymidten er en tidligere gasværksgrund indrettet til idræts- og aktivitetsområde.

UDVIKLINGSPROJEKTET FREDERICIA C Fornyelsen af Fredericia bymidte fortsættes i de kommende år gennem projektet Fredericia C. Et partnerskab mellem Fredericia Kommune og Realdania har etableret rammer for udvikling af en helt ny bydel ved havnen med op mod 1.000 boliger og 2.800 arbejdspladser. Projektet har allerede sat sit præg på bymidten med flere spændende midlertidige anlæg som haveprojektet Grow Your City og et stort rekreativt område øst for havneløbet.

HELHEDSORIENTERING NÅR DET ER BEDST Fredericia bymidte er et af de byområder i landet, hvor tankegangen bag helhedsorienteret byfornyelse er kommet stærkest til udtryk. I den meget brede vifte af gennemførte projekter er det måske især interessant at se, hvor konkret der kan arbejdes med sociale initiativer i en bymidtefornyelse. En anden interessant dimension, som kunne være forbillede for andre byudviklingsprojekter i landet, er den strategi for midlertidig arealanvendelse som for øjeblikket er i spil, mens den kommende havneomdannelse afklares nærmere.

FREDERIKSBERG | SVØMMEHALS KVARTERET

KOMMUNE **FREDERIKSBERG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999, 2006**

SÆRLIGE PARTER

- Hovedparten af boligkarreerne | bygningsfornyelse / friarealforbedring
- ① Adilsvej | byrumsfornyelse
- ② Byggeriets Hus | kulturhus
- ③ Aksel Møllers Have (med metrobyggeri)

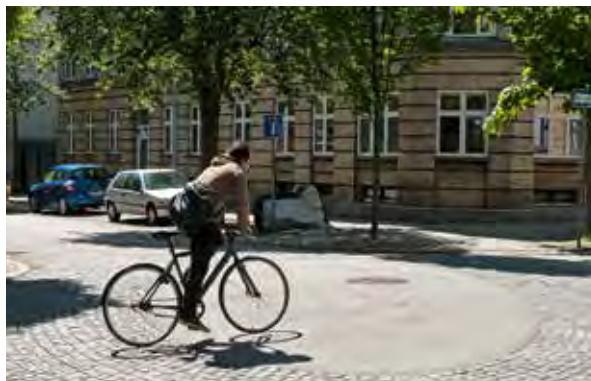
BYFORNYELSE I KARREERNE Svømmehalskvarteret er med sine ca. 6.500 boliger i 29 karreer et af de tættest befolkede byområder i landet. Kvarteret består af regelmæssige afsluttede karreer i fem etager og rummer bortset fra butikker i de omkransende strøggader stort set kun beboelse. Svømmehalskvarteret var og er ikke et byområde med påtrængende sociale problemer og byfornyelsen i kvarteret er da også i overvejende gennemført som en fysisk orienteret byfornyelse.

Der er gennem en 20-årig periode gennemført karreorienteret byfornyelse i Svømmehalskvarteret med et samlet investeringsomfang mellem 2,5 og 3 mia kr. Strategien bag fornyelsen har været et frivillighedsprincip, hvor rækkefølgen i fornyelsen ikke har været fastlagt af kommunen, men i stedet defineret af interessen blandt beboerne. I en senere fase er investeringerne dog blevet prioriteret, så fx alle væsentlige friarealproblemer nu er forbedret.

KATALOG OVER BYFORNYELSE Karrefornyelsen i Svømmehalskvarteret har set udefra ikke medført de store forandringer. Et hovedprincip i bygningsfornyelsen har været en bevarende fornyelse af gadefacaderne og gadebilledet står, trods friske facader, næsten som før fornyelsen. Den fulde forståelse for hvilke betydelige res-

KARREFORNYELSE

Byfornyelsen i Svømmehalskvarteret har omfattet flere hundrede ejendomme og ca. 15 fælles gårdanlæg. Mange steder er opholdsmulighederne nede i gårdrummet suppleret af opholdsmuligheder på nye altaner oppe i boligerne.

NYE BOLIGKVALITETER

Der er i Svømmehalskvarteret i 1990'erne og starten af 2000'erne gennemført et bredt spekter af de altan- og tilbygningsløsninger, som siden er blevet så udbredt, når der skal skabes nye boligkvaliteter i de tætte byområder.

sourcer, der er investeret i kvarteret, opnås først ved at træde ind i gårdrummene. Der er i hovedparten af de 28 karreer indrettet fælles gårdanlæg med opholdsarealer, legemuligheder, affaldshåndtering, cykelparkering og meget andet. Gårdanlæg-gene er projekteret af en forskellige landskabsarkitekter og kvarteret udgør derfor i dag et mindre katalog over indretning af bolignære udearealer i tætte bykvarterer. Et andet tema, som også kun ses inde i karreerne, er brugen af tilbygninger – med fx glasinddækkede altaner eller solfyldte køkken-alrum – som en måde at skabe ny boligkvalitet. Også her udgør kvarteret et mindre katalog, lige fra byfornyelsens allerførste tilbygningsløsninger med tunge søjlebårne konstruktioner til de senere års lette systemløsninger, som fleksibelt kan tilpasses forskellige bygningstyper.

HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE I ØST Der er fra 1999-2007 gennemført en helhedsorienteret byfornyelse i den østlige del af kvarteret, som så at sige har afrundet den karreorienterede byfornyelse ved også at inddrage gaderummene. I samarbejde med aktive borgere i et byforum er der udarbejdet en plan for trafikafviklingen, som blandt andet har betydet, at flere udkørsler til de omgivende trafikerede veje er lukket og hastigheden dæmpet på de interne veje. Kvarteret har brede gader, som

GADEFORNYELSE 1

Den helhedsorienterede byfornyelse har især fokuseret på at forene trafik, parkering og ophold i kvarterets brede gader. Ovale flader med granitbelægninger er et særligt karaktertræk i de nu meget velordnede gadekryds.

giver mulighed for ophold og trafik på samme tid. Dette potentiale er nu udfoldet bedre med yderligere træplantning, markerede parkeringsarealer, cykelparkering og hævede belægninger, hvor vejene krydses.

OMRÅDEFORNYELSE I VEST Den helhedsorienterede byfornyelse i den østlige del er siden fulgt op af områdefornyelse i Svømmehalskvarteret Vest med de samme temaer omkring trafik og byrum. En særlig problemstilling knytter sig til kvarterets centrale park Aksel Møllers Have, som i en årrække er byggeplads for MetroCityringen. Der er lavet en fornyelse af nogle af de tilstødende gader og en midlertidig indretning af parkområdet, mens en samlet fornyelse afventer, at byggepladsen lukkes.

TÆT MEN GRØNT Det færdigfornyeede Svømmehalskvarter er et godt bud på et bæredygtigt bykvarter i storbyen. Her er en høj tæthed, som mindsker energiforbruget og skaber underlag for byfunktioner og byliv. Og her er samtidig gennem byfornyelsen skabt grønne omgivelser og lys og luft i hele skalaen – fra altanen i boligen over attraktive bolignære udearealer inde i karreerne og til gaderummet og – når metroen er færdig – også den store fælles bypark.

FREDERIKSBERG | LINDEVANGS KVARTERET

KOMMUNE **FREDERIKSBERG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERT BYFORNYELSE, BYGNINGSFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER **FREDERIKSBERG BOLIGFOND**

- ① Bygningsfornyelse, friarealforbedring
- ② Wilkensvej | byrumsfornyelse
- ③ Lindevangsparken | legeområde
- ④ Metro station Lindevang

FORNYELSE AF TUNGE EJENDOMME Lindevangs kvarteret er et tæt bebygget byområde i det såkaldte Frederiksberg Vest kvarter. Lindevangs kvarteret rummer på et meget koncentreret areal mere end 1.500 boliger og 3.000 indbyggere. Området består af tætte boligkarreer med femetages beboelsesejendomme opført i solid murstensarkitektur i perioden fra 1920'erne til 1950. Ejendommene er opført af Frederiksberg Boligselskab, som i 1992 skiftede navn til Frederiksberg Boligfond.

Kvarteret har metrostation mod nord og grønne omgivelser i Lindevangsparken mod syd. Kvarteret blev før fornyelsen karakteriseret som et tungere byfornyelsesområde præget af en del sociale problemer med stor udskiftning, stor arbejdsløshed, mange beboere med anden etnisk baggrund, misbrugsproblemer og manglende sammenhængskraft.

AMBITIØS BYGNINGSFORNYELSE Der er fra midten af 1990'erne og frem gennemført en omfattende renovering af boligkarreerne i kvarteret. Fornyelsen er gennemført og overvejende finansieret af boligfonden med støtte af byfornyelsesmidler i form af henholdsvis aftalt boligforbedring og senere bygningsfornyelse. De gennemførte renoveringsløsninger er valgt efter grundig beboerinddragelse indenfor bolig-

BYGNINGSRENOVERING 1

Lindevangskvarteret har været ramme om flere bygningstekniske forsøgsprojekter. Flere har handlet om byggeprocessen og om optimering af økonomi og teknisk sikkerhed. Andre er omsat til ny boligkvalitet i form af fx elevatoradgang eller nye altaner.

GADEFORNYELSE 2

Den karreorienterede byfornyelse er suppleret af en renovering af gaderum som fx her på Wilkensvej, hvor der blandt andet er opsat ny gadebelysning.

fondens udbyggede beboerdemokrati. Processen har blandt andet omfattet arrangerede inspirationsture samt brug af pædagogisk effektive prøveindretninger i fuld skala. Med en enkelt gennemgående bygherre har vigtige erfaringer kunnet flyttes fra karre til karre og det har været lettere at holde et gennemgående højt ambitionsniveau end det fx typisk ses i traditionelle bykarreer med mange og meget forskellige bygningsejere.

Fornyelsen er gennemført i etaper. De fleste er afsluttet og kvarteret tilbyder nu en bred vifte af moderne byboliger med blandt andet tagboliger i en eller flere etager, elevatoradgang samt forskellige former for altaner. Mange steder er adgangen flyttet fra gade til gårdrum og der er samtidig indrettet nye spændende friarealer inde i karreerne.

GADEKORREKTUR OG PARK Fornyelsen i karreerne er i årene 1999-2007 suppleret af en helhedsorienteret byfornyelse med fokus på gaderum og kvarterets grønne lunge Lindevangsparken. Fornyelsen har været koncentreret i en omlægning og fornyelse af Wilkensvej, den øst-vest gående gade, som sammenbinder alle de byfornyeede boligkarreer. Gaden er delvis lukket af på midten ved Dalgas Boulevard, der er lavet ha-

LINDEVANGSPARKEN 3

En bemandet legeplads er et af mange tilbud i parken, som i det daglige bruges flittigt af kvarterets beboere og børneinstitutioner.

stighedsbegrænsende bump, lagt nye belægnings på gangarealer og opsat ny belysning. Det hele gennemført i et design, som matcher de klassiske byejendomme. Fornyelsesarbejderne i gaden har været tidsmæssigt koordineret med bygningsfornyelsen i karreerne, så der undervejs har været synenergi i stedet for gener.

Den programmerede fornyelse af Lindevangsparken er kun gennemført i begrænset omfang. Parken fungerer trods det i dag som et vigtigt socialt og kulturelt samlingspunkt i Frederiksberg Vest med blandt andet legeområder, soppebassin og skøjtebane og er lejlighedsvis ramme om arrangementer som fx Street Party, Jazz for Kids og Store Legedag.

OPSAMLING Lindevangskvarteret var før fornyelsen et noget marginaliseret bykvarter på Frederiksberg. De ellers så solide ejendomme manglede moderne faciliteter og beliggenheden var hverken tæt centrum eller grøn forstad. Med metrostation lige udenfor døren ligger kvarteret nu lige midt i hele København. Samtidig har en ambitiøs bygherre med en langsigtet huslejestrategi gjort det muligt at skabe helt nye kvaliteter i boligerne og i de nære omgivelser – uden beboerudskiftning i det omfang, som ellers typisk ses, når et byområde i den grad forandres til det bedre.

FREDERIKSHAVN | **FREDERIKSHAVN BYMIDTE**

KOMMUNE **FREDERIKSHAVN**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2000, 2004**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Lodsgade/Lodstorvet | byrumsfornyelse
- ❷ Kirkepladsen | byrumsfornyelse
- ❸ Danmarksgade | byrumsfornyelse
- ❹ Danmarksgade | bygningsfornyelse, friarealforbedring

FRA INDUSTRIBY TIL OPLEVELSESBY Frederikshavn har efter årtusindeskiftet været udfordret af flere større virksomhedslukninger og af de generelle vanskeligheder i Nordjylland med at fastholde arbejdspladser og øvrige byfunktioner. Kommunen har formuleret en overordnet strategi, hvor man i stigende grad vil markedsføre byen som oplevelsesby for at den vej at tiltrække nye arbejdspladser og indbyggere. Store årlige arrangementer som en lysfestival og en Tordenskjoldfestival samt nye bytilbud som fx en bystrand med palmer er elementer i denne strategi.

Til en oplevelsesby hører også et attraktive og oplevelsesfyldte fysiske omgivelser. En aktiv bymidtefornyelse med smukkere gader og byrum er derfor blevet et vigtigt redskab i udviklingen af "det nye Frederikshavn".

FRA BYGNINGS- TIL OMRÅDEFORNYELSE Frederikshavn Kommune har gennem 1990'erne gennemført traditionel karreorienteret byfornyelse i den nordlige del af bymidten omkring Danmarksgade. Her er givet støtte til bygningsreoveringer, indrettet flere fælles friarealer og blandt andet opført nye ældreboliger.

Fra 2000 til 2005 er gennemført helhedsorienteret byfornyelse med hele bymidten som ramme. Fornyelsen har været begrænset i sin økonomi og sit omfang, men har

DANMARKSGADE 3

Der er gennem årene gennemført facade-renovering og bygningsstandsættelse på begge sider af Danmarksgade. Fornyelsen af selve gaden afrunder og samler på smuk vis den fornyelse, der er sket af bygningerne.

ÆLDREBOLIGER 4

Den tidlige byfornyelse i det såkaldte Palads kvarter er blandt andet resulteret i ældrevenlige boliger med elevatoradgang.

LODSTORVET 1

Indretningen af Lodstorvet har blandt andet taget udgangspunkt i de lokale vindforhold. Specialudformede vægge skærmer således bylivet mod blæst fra havet.

både resulteret i fysisk forskønnelse af såkaldte restarealer og i forskellige socialt orienterede projekter blandt andet i forbindelse med værestedet Team Tema. Fra 2005 er indsatsen videreført i form af områdefornyelse i den nordlige del af bymidten med fokus på trafikforholdene og på de centrale byrum.

NYE BYRUM Danmarksgade er den nord-sydgående hovednerve gennem Frederikshavn bymidte. Områdefornyelsen har medvirket til en forlængelse af gågadenforløbet mod nord, og gaden er i 2007 omlagt med nye belægninger, nyt inventar og med faciliteter for et aktivt byliv blandt andet i form af overdækninger.

Hvor Danmarksgade krydser den øst-vestgående forbindelse mellem rådhuset og havnen ligger Kirkepladsen. Her er trafikken nedprioriteret og der er indrettet en stilfærdig flade med rolige belægninger mellem gågade og kirke.

Længere mod syd er der som del af byfornyelsen lavet en fornyelse af Lodsgade og Lodstorvet, som nu er et lille aktivt opholdstorv i forbindelsen mellem gågade og havn. Torvet er indrettet med rammer for lokalt cafeliv og er kreativt afskærmet af både beplantning og særlige skærmvægge. Belysningen på stedet er udformet som led i en samlet lysplan for Frederikshavn bymidte.

KIRKEPLADSEN 2

Byrumsfornyelsen ved Kirkepladsen inddrager – som i flere af de øvrige fornyelser – vandelementet som en kobling til den maritime identitet i havne- og færgenbyen Frederikshavn.

FORBINDELSEN TIL HAVNEN Den støttede byfornyelse har bidraget med fornyelse af en række vigtige og iøjnefaldende knudepunkter i Frederikshavn bymidte. En af de store udfordringer i den videre fornyelse bliver at etablere en tættere sammenhæng mellem by og havn. En bearbejdning på det konkrete plan af de trafikale barrierer vil bidrage til at der også på det mere generelle plan bliver en bedre sammenkobling af oplevelsesmulighederne i bymidten og ved vandet.

GEDSER | GEDSER BYMIDTE

KOMMUNE **GULDBORGSUND**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2009**

SÆRLIGE PARTER **LAG GULDBORGSUND, BANEDANMARK, SCANDLINES**

- ❶ Gedser Odde | natur- og oplevelsessti
- ❷ Langgade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- ❸ Torvet | byrumsfornyelse
- ❹ Sansehøve

UDFORDRINGER PÅ SYDSPIDSEN Gedser er Danmarks sydligste by og har gennem mere end 100 år været en vigtig forbindelsesby mod Europa. Færgefarten til Tyskland dominerer byen, også efter nedlæggelsen af jernbaneforbindelsen, og Gedser er således geografisk delt i to med selve Gedser by mod øst, og fiskerihavnen og færgeterminalområdet mod vest. Gedser har flere historisk interessante bygninger knyttet til jernbanens storhedstid omkring år 1900 – flere har imidlertid stået tomme og afventet renovering og ny anvendelse. Samtidig har Gedser umiddelbart mod syd fine naturkvaliteter omkring Gedser Odde og fyret med blandt andet nogle af de flotteste fugletræk i Europa.

Gedser har de seneste årtier oplevet en stagnerende udvikling med nedlæggelse af arbejdspladser, skolelukning, butiksdød og et faldende befolkningstal. Siden 1975 er indbyggertallet således faldet fra ca. 1.100 til i dag ca. 800.

SAMMENSAT OMRÅDEFORNYELSE Et hovedsigte med fornyelsen i Gedser har været at skabe udvikling gennem en satsning på nye oplevelsesmuligheder i og omkring byen – og dermed udnytte det potentiale, der ligger i placeringen som Danmarks sydligste punkt og i de fortællinger, der er om byen. Områdefornyelsen er rammet

ind af en helhedsplan for Gedser bymidte og bygger derudover videre på forsøgsprojektet "Lokale vækststrategier og byfornyelse i udkantsområder", som er gennemført forud for byfornyelsesprogrammet.

Udviklingen af projektet har involveret mange parter. Udover midler til områdefornyelse har projektet anvendt EU-midler tildelt gennem LAG og Fødevareministeriet, midler fra et Interreg-projekt for seks havnebyer omkring Østersøen, samt tilskud til bygningsfornyelse i udvalgte ejendomme i byen. På borgersiden er oprettet et særligt Bylaug med deltagelse af lokale ildsjæle og nedsat et antal arbejdsgrupper omkring konkrete delemitter og delprojekter. Arbejdet har fx omfattet fokusgruppemøder, dialogmøder og projektvandring. Den kommunale indsats har været koordineret i et tværsektorielt forum på tværs af tre forvaltninger.

PARTNERSKAB MED FÆRGEFARTEN Meget handler om at skabe bedre sammenhæng mellem de to sider af Gedser ved at få nogle af de ca. 1,7 mio mennesker, som årligt passerer igennem til og fra Tyskland til også at besøge byen og Gedser Odde. En væsentlig medspiller i udviklingen er således færgeoverfarten Gedser-Rostock som gennem aktørerne Scandlines og BaneDanmark er indgået i et partnerskab om en tværgående udvikling af byen.

MENNESKER OG NATUR I BEVÆGELSE Fornyelsen har i den hidtidige fase fokuseret på fysiske forbedringer. En stor del af midlerne er således brugt til byforskønnelse i hovedgaden Langgade, som er fornyet gennem hele sit forløb og på midten har fået et nyt bytorv med cafe og opholdsmuligheder. En tom grund i et nærliggende beboelseskvarter er indrettet som sansehave med stilfærdige opholdsmuligheder, planter, pergolaer og andre oplevelser for øjne og lugtesans. Arealet er et sjældent eksempel i byfornyelsen på et byrum specifikt målrettet voksne eller ældre. Endelig er der nær en børneinstitution indrettet et mindre aktivitetsområde.

Fornyelsen af en natursti langs vandet har været første skridt i et større naturprojekt på Gedser Odde. Projektet indgår i det EU-finansierede projekt "Oplevelsessammenhæng mellem Gedser by og Gedser Odde – mennesker og natur i bevægelse".

FRA TRANSITBY TIL OPLEVELSESBY Fornyelsen i Gedser er et markant eksempel på en satsning på oplevelsesøkonomi som strategi for at differentiere sig fra andre byer. Områdefornyelsen har været en brik i dette og vil forhåbentlig snart blive fulgt af nye investeringer i byen på det tidligere baneterræn og udenfor byen af et udstillings- og formidlingshus på Gedser Odde med tilbud for både fuglekiggere, naturelskere og krigshistorisk interesserede.

SANSEHAVE 4

En ubebygget grund er indrettet som et stilfærdigt oplevelsesrum med fokus på en mere moden målgruppe.

NATURSTI 1

Langs Østersøkysten er anlagt en første etape i et nyt stianlæg, som skal føre fra bymidten til natur- og oplevelsesområderne ved Gedser Odde og Gedser Fyr.

LANGGADE 2 3

Byens hovednerve Langgade er fornyet med hastighedsdæmpning, ny belægning og nyt byinventar. Midt i gaden er indrettet et bytorv med opholdsmuligheder og en lille cafe.

GLAMSBJERG | **GLAMSBJERG BYMIDTE**

KOMMUNE **ASSENS**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Søndergade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- ❷ Glamsbjerg Torv | byrumsfornyelse
- ❸ Multibane
- ❹ Glamsbjerghallen
- ❺ Østergård Plads | åbning mod idrætsanlæg
- ❻ Østergård Plads | friarealforbedring

STATIONSBY MED KVALITETER Glamsbjerg er en oplandsby med ca. 3.500 indbyggere øst for Assens. Byen udgør et klassisk stationsby kulturmiljø med en tidligere stationsbygning, en statelig hotelbygning samt mange bevaringsværdige bygninger fra perioden omkring år 1900. Glamsbjerg har mange uddannelsessøgende med blandt andet gymnasium, 10. klasse skole, musikskole og flere efterskoler.

Trods mange skoler og fx gode idrætstilbud har Glamsbjerg haft svært at tiltrække børnefamilier. Der manglede mødesteder og de fysiske forhold i bymidten signalerede med slidt gade- og handelsmiljø, store parkeringsarealer og en trafikbelastet hovedgade ikke ligefrem dynamik og tro på fremtiden.

OMRÅDEFORNYELSE SOM LOKALT INITIATIV Initiativet til områdefornyelsen i Glamsbjerg er taget "fra neden" og er startet med, at engagerede lokale ildsjæle har samlet en række kræfter i byen bag tanken om at tilføre liv og charme til en bymidte, der blev oplevet som "mere end røvkedelig". Initiativet fandt politisk opbakning og fornyelsen er planlagt og gennemført i perioden fra 2004 til 2009. Borgerinddragelsen har været intensiv og har blandt andet omfattet et bypanel med deltagelse af alle centrale aktører.

GLAMSBJERG TORV 2

Mellem hotel og tidligere station er indrettet et nyt torv med både urbane og grønne arealer. Til venstre i billedet ses det gamle jernbanespor mellem Assens og Tommerup. Sporet anvendes i dag som trolleybane for sommerturister.

MULTIBANE 3

I tilknytning til byens øvrige idræts-tilbud med idrætshal og svømmebassin er anlagt en ny multibane.

ÅBNING AF IDRÆTSSOMRÅDE 5

Et nyt transparent hegn udført i glas har åbnet idrætsområdet op i forhold til resten af byen. Foto: BN Byfornyelse.

FACADEMANUAL 1

Glamsbjerg rummer mange bevaringsværdige bygninger fra storhedstiden som stationsby. En manual i god renoverings- og byggeskik skal hjælpe bygningsejerne med at sikre disse kvaliteter.

HANDELS- OG KULTURAKSE Hovedmålet med fornyelsen har været at igangsætte en positiv udvikling og styrke Glamsbjergs position som en hyggelig og velfungerende bolig- og handelsby samt et inspirerende og kreativt mødested for unge og voksne under uddannelse på hele Vestfyn. Den konkrete fornyelsesindsats kan sammenfattes gennem to overordnede vinkler.

Den ene vinkel omfatter fornyelse af handelsaksen – gadeforløbet Nørregade-Søndergade fra nord til syd. Her er lavet en samlet fornyelse med ny belægning, belysning og øvrigt byinventar. Omlægningen har forøget trafikikkerheden og skabt et smukkere handels- og bymiljø. Den anden vinkel er den såkaldte kulturakse fra den tidligere station via hotel og bibliotek til idræts- og aktivitetsområderne mod øst. Fornyelsen her har blandt andet omfattet en ny multibane og et glashegn, der har givet bedre indkig samt adgang til idrætsområdet oppe fra hovedgaden.

I krydspunktet mellem de to akser er Glamsbjerg torv indrettet som byens nye samlingspunkt. Banen mellem Assens og Tommerup var for længst nedlagt og arealet ved stationen siden blev blot anvendt til parkering. Pladsen er nu indrettet i en flot blanding af grønne opholdsarealer mod den tidligere stationsbygning og belagte arealer samt et LED belyst spejlbad mod Søndergade.

BYTILBUD PÅ VESTFYN

Glamsbjerg har med sin satsning på aktivitets- og kulturtilbud fulgt en strategi, som i samme kommune også er kommet til udtryk i store idrætsanlæg ved Assens havn, ca. 10 km fra Glamsbjerg. Store men endnu ikke finansierede planer om et Vestfyns Kulturhus eller et Ungdommens Hus i byens kulturakse kan ses som yderligere forsøg på at markere byen selvstændigt på Vestfyn. Uanset realiseringen af disse projekter har områdefornyelsen allerede styrket Glamsbjergs bymæssige konkurrencemuligheder med nye kvaliteter i en klassisk dansk stationsby.

GUDHJEM | GUDHJEM BYMIDTE

KOMMUNE **BORNHOLMS REGIONSKOMMUNE**
BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**
STØTTETILSAGN **2002**
SÆRLIGE PARTER

- 1 Aflastningsparkering
- 2 Toftevej | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 3 Aktivitetshus
- 4 Brøddegade | trafikregulering
- 5 Gudhjem Universitet
- 6 Silopladsen | byrumsfornyelse
- 7 Havnepladsen | byrumsfornyelse
- 8 Kyststi

TURISMEN HAVDE TAGET OVER Gudhjem er to byer. Om sommeren en sprudlende turistby med tusindvis af daglige besøgende, som nyder det idylliske bymiljø, de regionale seværdigheder og den smukke omgivende natur. Resten af året – og om sommeren – den daglige ramme om livet for knap 1.000 mennesker. Byen havde gennem en periode haft en lidt negativ udvikling med et turistliv, som helt havde taget over og resulteret i færre helårsboliger, et dalende serviceniveau udenfor sæsonen og ikke mindst store trafikale problemer i sommerperioden, hvor turistbusser og biler dominerede bymidten og havnen.

LIV I GUDHJEM Der er i perioden 2002-2008 gennemført en helhedsorienteret byfornyelse med overskriften "Liv i Gudhjem" og den overordnede målsætning at skabe en mere rimelig balance mellem sommerturisme og helårsbosætning. Processen med helhedsorienteret byfornyelse er formelt startet med udsendelse af et debatoplæg og afholdelse af et fælles borgermøde. Efterfølgende har tre arbejdsgrupper med interesserede borgere på en række idé-workshops udarbejdet ideer til fornyelse. Ideerne er samlet i et idékatalog, som har været grundlag for prioritering og for udarbejdelse af byfornyelsesprogrammet.

TRÆNGSELSSTRATEGI FOR BYMIDTEN Et af byens store planlægningsproblemer har været den massive trafik i sommersæsonen. Hele byen er så at sige indrettet til at kunne tage den store trafikmængde, som kulminerer på store parkeringsarealer ved havnen. Trafikken i de tætte gyder og ved havnen har forringet udfoldelsesmulighederne i Gudhjem og været belastende for det unikke bymiljø, som så mange netop kommer for at opleve. Med udgangspunkt i tidligere udarbejdede trafikanalyser har strategien været at anlægge nye parkeringsmuligheder i randen af bymidten og at synliggøre disse muligheder for de besøgende. Der er anlagt to nye aflastningsparkeringspladser ved Gudhjemvej og ved Helligdomsvej. I forlængelse af det er forbindelsesvejen Toftevej forskønnet og der er etableret sikre forgængerovergange over vejen mod bymidten. I den anden ende af bymidten er parkeringsarealet indskrænket for at give plads til en natursti langs kysten mod nord.

BYRUM MED LOKAL IDENTITET Byfornyelsesprogrammet indeholdt ud over gade- og fornyelse planer for byrumsfornyelse i havneområdet. På den såkaldte Siloplads i den sydlige ende af havnen har byens gamle mastekran har fået smukkere omgivelser og der er indrettet et opholdsareal med et enkelt bænkarrangement. Ligesom på Havnepladsen lidt længere mod nord er byinventaret skulpturelt udført i de lokale materialer træ og granit.

RAMMER FOR FÆLLESSKAB Gudhjem har savnet rammer for både foreningsliv og for et studie- og erhvervsmiljø. I et tidligere missionshus er indrettet et mindre aktivitetshus specielt rettet mod børn og unge, men som står åbent for brug blandt alle byens borgere. Aktivitetshuset er enkelt indrettet med rammer for aktiviteter som fx et filmværksted og lokale amatørmusikere.

Et andet aktivitetstilbud er indrettet i et tidligere uudnyttet rum på førstesalen over Gudhjem Bibliotek i Bryggerstræde. Her er indrettet et mødelokale med forskellige IT-faciliteter. Lokaler og udstyr kan bruges af alle og er blandt andet tiltænkt fjernstuderende ved videregående uddannelser og nystartede mindre virksomheder. Efter indretningen af it-lokalerne på øverste etage har bygningen skiftet navn til Gudhjem Bibliotek & Universitet.

KATALYSATOR FOR NY BALANCE Det er en stor opgave for alvor at forandre balancen mellem turisme og hensynet til helheden i en by som Gudhjem, og forandringen vil uden tvivl kræve andre redskaber end helhedsorienteret byfornyelse, fx på boligområdet. Byfornyelsen har imidlertid været en god katalysator, som sammen med en bevarende lokalplan og ikke mindst en stærk lokal opbakning har skubbet udviklingen i den rigtige retning – mod mere kvalitet – hele året – i Gudhjem.

GUDHJEM UNIVERSITET 5

På førstesalen over Gudhjem Bibliotek er indrettet et Gudhjem Universitet med lokaler og forskellige IT-faciliteter.

LOKALT BYRUMSINVENTAR

De nye byrum i Gudhjem er indrettet med byrumsinventar med klare lokale referencer i form af træ og groft tilhuggede granitblokke. Møbel og skulptur på samme tid.

SILOPLADSEN 6

I den sydlige del af havnen er med enkle midler indrettet en opholdsplads med siddepladser på et antal træplinte – det hele indrammet af et tyndt brostensbånd.

HADERSLEV | **GAMMEL HADERSLEV**

KOMMUNE **HADERSLEV**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Slagtergade | kvarterhus
- ❷ Slagtergade | byrumsfornyelse
- ❸ Overgange over jernbanesporet
- ❹ Vestergade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- ❺ Storegade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- ❻ Haderslev Dam | rekreativt område

BYFORNYELSE OG HAVNEOMDANNELSE Haderslev har en af landets mest velbevarede og sammenhængende historiske bykerner. Der er i 1980'erne og 1990'erne gennemført en større indsats i den østlige del af bymidten omkring Slotsgade for at fastholde disse kvaliteter. Fornyelsen i den østlige bymidte fortsættes i disse år yderligere mod øst gennem omdannelse af de bynære havneområder i Haderslev Fjord til nyt byområde. Indimellem disse to fornyelser er der mellem 2000 og 2005 gennemført en helhedsorienteret byfornyelse i kvarteret vest for bykernen – i det kvarter, der nu kendes som Gammel Haderslev.

BARRIERER I GAMMEL HADERSLEV Byfornyelsesområdet ligger som et lille selvstændigt bykvarter mellem de stærkt trafikerede veje Bredgade og Omfartsvejen og med Haderslev Dam mod syd. Området rummer overvejende lav bebyggelse fra slutningen af 1800-tallet suppleret af nyere byggerier ned mod dammen. Kvarteret var inden fornyelsen præget af dårlig vedligeholdelse og nedslidte byrum og muligheder for fælles berøringsflader på tværs af de forskellige beboergrupper. En særlig problemstilling var trafikale barrierer i form af en jernbanelinje og en trafikeret indfaldsvej fra vest, som gennemskar kvarteret.

SLAGTERGADE 2

En bugtning af vejforløbet i Slagtergade har medvirket til at sænke hastigheden og fredeliggøre trafikken. Omlægningen har samtidig dannet en lille opholdsplomme med det passende navn Fredens Plads.

OVERGANGE 3

Niveaufrie overgange over den gamle jernbanelinje med trapper og ramper, hvor fodgængere og cyklister kan krydse sporet, har skabt ny forbindelse mellem boligerne og de rekreative områder ved Haderslev Dam.

TRAFIKREGULERING OG NYE OVERGANGE Den helhedsorienterede byfornyelse har haft særlig fokus på trafikken. Der er i flere gader gennemført hastighedsdæmpende trafiksanering med gadeindsnævninger, bump, beplantning og vejtræer, og der er indført 40 km hastighedsbegrænsning i hele området. I den gennemgående Storegade er desuden anlagt cykelstier i begge retninger.

For at nedbryde jernbanesporets fysiske barrierevirkning mellem kvarterer nord og syd for banen, er der etableret niveaufrie overgange. Frivillige kræfter har arbejdet med at gøre banen til en attraktion i stedet for en barriere, og et veteranog er i 2011 begyndt at køre på strækningen mellem Haderslev og Vojens.

KVARTERHUS I Slagtergade er en fredet bygning renoveret i forbindelse med den helhedsorienterede byfornyelse. Projektet er finansieret i samarbejde med den nærliggende Sct. Severin Skole og bygningen bruges nu både af skolen og som kvarterhus for områdets beboere.

NY IDENTITET Den helhedsorienterede byfornyelse har ikke kun arbejdet med fysiske barrierer, men også med opbygning af ny identitet i et bykvarter, som tidligere

VESTERGADE 4

Smukke købstadsfacader og kvalitet i byrummet er nu med til at definere det nye Gammel Haderslev.

mest var ét, man kørte igennem. Processen omkring byfornyelsen har her spillet en vigtig rolle. Borgerne har i samarbejde med kommunen bidraget til idéudviklingen og har gennem hele processen været aktivt engagerede i projektet. Identitetsskiftet har sågar markeret sig i kvarterets navn, der som led i fornyelsen skiftede fra ingenting – eller Slagtergadeskvarteret som det hed i byfornyelsesprogrammet – og til det noget mere stemningsfulde Gammel Haderslev.

HELSINGØR | VAPNAGÅRD

KOMMUNE **HELSINGØR**

BYFORNYELSE

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ ServiceCentret | fællesfaciliteter
- ❷ Friarealforbedring
- ❸ Bygningsrenovering
- ❹ Multiparken | aktivitetsområde
- ❺ Villa Fem | drift af multipark

STORSKALA I HELSINGØR Vapnagård er en almen boligbebyggelse i udkanten af Helsingør opført 1967-73. Der bor i dag ca. 4.000 mennesker i bebyggelsens ca. 1.700 boliger. Husene i Vapnagård er opført efter byggesystemet ”Boligforeningernes Etagetypehus” fra 1963 og er med sine 57 helt ens boligblokke i tre etager et meget illustrativt eksempel på storskalatankegangen i den tids elementbyggerier.

Vapnagård er et af flere almene byggerier i det sydlige Helsingør med fysiske og sociale udfordringer. Den noget isolerede bebyggelse var fra start præget af dårligt image som et sted, man ikke selv valgte at bo. Dette image er siden forbedret betydeligt, og der er gennem årene opbygget en række rigtig gode fællesfaciliteter og et stærkt lokalt fællesskab som grobund for den fremtidige udvikling.

SOCIAL OG KULTUREL HELHEDSPLAN I perioden 2009-2013 gennemføres i et samarbejde mellem Vapnagård, Helsingør Kommune og Landsbyggefondens en social og kulturel helhedsplan med fokus på beskæftigelse, kulturaktiviteter og bedre image. Det daglige omdrejningspunkt for det boligsociale arbejde er ServiceCentret, som ligger centralt i bebyggelsen i forbindelse med institutioner og grønne områder. Centret er udover ramme om daglige driftsfunktioner også ramme om socialrådgivning,

beboerrådgivning, bibliotek og en række aktivitetstilbud i forbindelse med helhedsplanen. Blandt mange indsatsområder kan nævnes beskæftigelse, hvor der blandt andet gennemføres en indsats overfor de unges beskæftigelsesmuligheder gennem formidling af fritidsjobs, samt sundhed hvor der gennem aktiviteter som sundhedsuge, madfestival, motionsløb og sundhedskurser sættes fokus på de såkaldte KRAM-faktorer kost, motion, alkohol og rygning. Det kriminalitetsforebyggende arbejde sker blandt andet gennem et fast SSPK-samarbejde og ugentlige træffetider i selve bebyggelsen for det lokale politi.

Landsbyggefonden har prækvalificeret Vapnagaard til at udarbejde en boligsocial helhedsplan for perioden fra 2014 - 2017. Dermed kan den boligsociale indsats videreføres stort set som hidtil frem til udgangen af 2017.

MULTIPARK I 2011 fik Vapnagård en ny facilitet i den store skala. På en tom grund mellem bebyggelse og indkøbscenter er der med støtte fra Lokale og Anlægsfonden indrettet mp:H – et stort aktivitetsområde med både udendørs og overdækkede faciliteter. Parken danner ramme om en stribe uorganiserede sportsaktiviteter som streetbasket, fodbold, skate, bmx, parkour og skøjt om vinteren og er bemandet med såkaldt konfliktløsende tilsyn i dagtimerne. Aktivitetsområdet er med sine fantastiske rammer ikke bare et samlingspunkt for unge fra Vapnagård og Helsingør,

men besøges at skatere og unge fra hele regionen. Multiparken vurderes allerede at have haft en betydelig kriminalitetsforebyggende og imagefremmende effekt og er på den måde eksempel på en tilsyneladende ret voldsom investering, som måske er alle pengene værd.

BYGNINGSRENOVERING Vapnagård er som andre byggerier fra samme periode så at sige født med byggetekniske og bygningsfunktionelle problemer. Der er i 1990'erne gennemført bygningsrenovering i en del af blokkene med fornyelse af klimaskærmen, etablering af nye sadeltage – delvist med tagboliger – samt indretning af nye udearealer. For at skabe variation i de 57 fuldstændig ens blokke blev renoveringen projekteret og gennemført af fire forskellige tegnestuer.

Fra 2012 og frem til 2015 gennemføres yderligere bygningsrenovering med en anslået samlet investering på ca. 1 mia kr. Renoveringen omfatter både indvendige og udvendige arbejder og har en stærk fokus på energi med blandt andet opsætning af nye solcelleanlæg på tagene. I forbindelse med renoveringen er indgået en særlig partnerskabsaftale mellem kommune, boligselskab og entreprenør om at styrke den lokale beskæftigelse gennem forpligtet virksomhedspraktik, ansættelse af lokale lærlinge og sågar unge fra bandemiljøer. Partnerskabet er et godt eksempel på, hvordan det sociale og det fysiske ikke bare i ord men også i praktiske løsninger kan smelte sammen i gennemførelse af en boligsocial helhedsplan.

mp:H – MULTIPARKEN HELSINGØR 4

Multiparken ved Vapnagård er med sine 10.000 m² en af de største aktivitetspladser i Danmark. mp:H har været en betydelig investering, men også en kæmpemæssig succes med over 100.000 brugere det første år.

MULTIKULTUREL FESTIVAL

En årlig multikulturel festival er med til både at skabe sammenhold på tværs af kulturer i bebyggelsen og til at åbne op i forhold til det øvrige Helsingør.

BYGNINGSRENOVERING 3

Bygningsrenoveringen i Vapnagård gennemføres i en stramt styret fase-opdelt proces, der ikke står meget tilbage for den oprindelige industrielle opførelsesteknik.

HERNING | HOLTBJERG

KOMMUNE **HERNING**
 BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2004**
 SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- Hele bebyggelsen | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ① Kulturama | kultur- og beboerhus
- ② Holtbjergskolen og institutioner
- ③ Aktitetsområde | BMX bane, klatrevæg
- ④ Stiforbindelse til Holtbjergsø

BOLIGOMRÅDE MED IMAGEPROBLEMER Byområdet Holtbjerg ligger i den østligste del af Herning, cirka en kilometer fra centrum. Området ligger umiddelbart op til Herningcentret og er omkranset af større vejanlæg eller jernbane på alle sider. Området har omkring 850 boliger med cirka 1.800 beboere – hovedparten er almene boliger drevet af boligselskaberne Lejerbo og Fællesbo. Centralt i området ligger et større antal offentlige institutioner: Holtbjergskolen, Børnehuset Holtbjerg, flere vuggestuer/børnehaver/fritidshjem samt et aktivitetscenter.

Udfordringen i Holtbjerg har været at få vendt en negativ udvikling med ophobning af ressourcetsvage beboere, høj arbejdsløshed, kriminalitetsproblemer, fravælgelse af lokale skoler og et generelt dårligt image. Målet har blandt andet været at styrke foreningslivet, at gøre de grønne områder mere attraktive, at tilføre flere kulturtilbud, at få flere i job og at forbedre det arkitektoniske udtryk i området.

BOLIGSOCIAL OG FYSISK INDSATS I de første år fra omkring 2000 og frem var indsatsen primært båret af boligsociale og fysiske aktiviteter gennemført af de almene boligselskaber i området. En del af boligblokkene blev renoveret med nye altaner og de bolignære udearealer fornyet med blandt andet nye legepladser.

KULTURAMA 1

Kultur- og beboerhuset Kulturama er indrettet som tilbygning til områdets skole. Ud over at være et dagligt værested for specielt mange unge er huset ramme om aktiviteter som korsang, kurser i madlavning og børneopdragelse, zumbadans, parkour og hip-hop festival.

AKTIVITETSOMRÅDE 2

Et grønt område i den østligste ende af området er indrettet som aktivitetsområde med blandt andet en bmx-bane, et klatretårn og en lang klatrevæg.

UDEAREALER

Aktivitetsmulighederne inde i boligbebyggelsen er forbedret med fem nye cirkelformede legearealer.

STIFORBINDELSE 3

En ny stiforbindelse med en træbro over jernbanen og en tunnel under motorvejen har skabt adgang fra det tæt beboede Holtbjerg til et stort naturområde med blandt andet den kunstige Holtbjergsø.

SÆRLIG BYFORNYELSE Fra 2004 har indsatsen kunnet styrkes med offentlige byfornyelsesmidler. På baggrund af et længevarende forløb med aktiv beboerinddragelse er formuleret en områdefornyelsesplan baseret på de fire temaer: Boligliv, udeliv, kulturliv og arbejdsliv. Processen har anvendt ABCD-metoden med en ressourcebaseret tilgang til beboerinddragelse og der er blandt andet gennem en ansat projektkoordinator brugt kræfter på at være opsøgende og understøttende i forhold til beboergrupper, der normalt ikke kommer til orde i en sådan proces.

De særlige byfornyelsesmidler har haft fokus på kulturliv og udeliv og hovedparten af den statslige støtte er således gået til indretning af et særligt aktivitetsområde for unge i udkanten af bebyggelsen samt til etablering af kulturhuset Kulturama.

Sammenhængskraften i området er blandt andet styrket gennem et projekt finansieret af Biblioteksstyrelsen, hvor skole og det lokale bibliotek har samarbejdet om en aktiv integrationsindsats.

KULTUR- OG BEBOERHUS Det centrale omdrejningspunkt for fornyelsen i Holtbjerg har været kulturhuset Kulturama, som blev indviet i august 2009. Kulturhuset er blevet til efter en længere proces med inddragelse af forskellige brugergrupper i plan-

lægning og i byggeudvalg. Navnet Kulturama er opstået som beboerforslag. Kulturhuset er fysisk opført som en mindre tilbygning til den eksisterende skole med inddragelse af skolens tidligere mødesal som en del af huset. Bygningen rummer mødesal, opholdsrum, it-faciliteter, et storkøkken samt administrationsrum. Lige udenfor kulturhuset er der – i samarbejde med skolen – indrettet en multibane.

VORES HOLTBERG Fornyelsen i Holtbjerg har allerede sat sine spor. Samtidigheden i de mange initiativer har været vellykket og der er i dag både mindre beboerudskiftning, mindre kriminalitet og ballade og generelt et bedre ry. Den procesorienterede tilgang med overskriften "Vores Holtbjerg" har skabt netværk, som skal bære fornyelsen videre og ikke mindst er kulturhuset Kulturama blevet et godt fysisk og socialt samlingspunkt i området.

Fra 2011-2016 gennemføres med midler fra Landsbygefonden bygningsreovering i den vestlige del af Holtbjerg samt yderligere forbedring af områdets udearealer og fællesfaciliteter. Indsatsen bygger på en samlet masterplan og tager med redskaber som fx et detaljeret idékatalog udarbejdet i samarbejde med beboerne tråden op fra den hidtidige beboerproces i Holtbjerg.

HIRTSHALS | HIRTSHALS BYMIDTE

KOMMUNE **HJØRRING**
BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
STØTTETILSAGN **2005**
SÆRLIGE PARTER

- 1 Trappen | byrum
- 2 Den Grønne Plads | byrumsfornyelse
- 3 Nørregade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 4 Hjørninggade | byrumsfornyelse
- 5 Runddelen | trafikregulering

FORNYELSE I LAG Hirtshals er en ung by, hvis udvikling først tog fart i forbindelse med havneanlæggelsen i starten af 1920'erne. Byen har ca. 6.200 indbyggere og er på flere planer præget af sin udsatte beliggenhed ved Skagerak. Som del af et yderområde har byen i en årrække oplevet et faldende befolkningstal og vanskeligheder ved at fastholde handelsliv og arbejdspladser. Rent fysisk er især den østlige del af bymidten præget af tidligere tiders "klondykestemning" og har en meget åben og sammensat bygningsstruktur med adskillige potentielle byggemuligheder.

Kommunen har i 1990'erne støttet punktvis boligforbedringer i bymidten og har ikke mindst med gennemførelsen af byrumsprojekterne Den Grønne Plads og Trappen givet Hirtshals bymidte ny identitet. En helhedsplan for bymidten og områdefornyelse med start i 2005 har nu lagt nye lag oven på den tidligere fornyelse. En dialoggruppe med relevante aktører i bymidten og på havnen har spillet en aktiv rolle i formuleringen af målsætninger og program.

BEDRE BOLIGER Hirtshals har gennem nogle år oplevet et presset boligmarked med faldende priser og betydelige udlejningsvanskeligheder. Størst problemer har været i de private udlejningsboliger, som udgør ca. en fjerdedel af bymidtens ca. 400

NØRREGADE 3

Der er gennemført byrumsforbedring i hovedgaden Nørregade, som med kvalitetsmaterialer og små pausemuligheder nu udgør et attraktivt indkøbsmiljø for såvel fastboende som for de mange besøgende og turister i Hirtshals.

BY OG HAVN 1

Fornyelsen af arealet nedenfor Trappen har færdiggjort den vigtigste forbindelse mellem bymidte og havn i Hirtshals. Fornyelsen har færdiggjort området omkring Trappen som et samlet byrum i to niveauer – et byniveau og et havneniveau.

boliger og som ligger klart nederst i hierarkiet på det lokale boligmarked. Et mål for fornyelsen har været at skabe boligtilbud med attraktive nære omgivelser, som kan give også ressourcestærke personer lyst til at bosætte sig. Områdefornyelsen har således – indenfor den begrænsede økonomi, der her har været til rådighed – forsøgt at gribe ind med en differentieret indsats

FORNYET HANDELSGADE De største ressourcer i områdefornyelsen er lagt i en samlet fornyelse af handelsgaden Nørregade og nogle af dens sidegader. For at øge trafikikkerheden og tryghedsfølelsen for gående er gadeprofilet ændret med en tydeligere markering af de forskellige trafikale zoner. Belægninger, belysning og byinventar er fornyet og gaden udgør i dag et smukt sammenhængende forløb fra Runddelen ved indgangen til bymidten og frem til Den Grønne Plads og udsigten over havnen. Den offentlige fornyelse i gaden er fulgt op af et nyt gågaderegulativ.

MØDET MED SKAGERAK Skrænten mellem bymidte og havneområde er både en udfordring og et potentiale i Hirtshals. Med etableringen af forbindelsen og kunstprojektet Trappen blev et vigtigt skridt taget i en bedre sammenhæng mellem byen

oppe og nede. Områdefornyelsen har taget yderligere fat i byrummene ovenfor og nedenfor skrænten, og der er dels skabt bedre opholdsfaciliteter på Den Grønne Plads, dels etableret en midlertidig pladssdannelse nedenfor Trappen. Som afslutning på forskønnelsen i bymidten etableres en Karens Plads i Hjørring-gade, tæt på Nørregade og Den grønne Plads. Den kommende pladssdannelse indrettes i samarbejde med en kunstner med belægning af store granitflader, der illustrerer jordklodens tektoniske plader og med sprækker mellem granitfladerne, som lyser op, når mørket falder på.

HOLBÆK | HOLBÆK HAVN

KOMMUNE **HOLBÆK**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Ahlgade | byrumsfornyelse
- 2 Passager
- 3 Gasværksgrunden | parkering og ophold
- 4 Elværket | aktivitetshus
- 5 Gammel Havn | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 6 Østre Havn | nyt bolig- og erhvervsområde
- 7 Havnen | bystrand

MOD NY SAMMENHÆNG Holbæk er en karakteristisk købstadsby med en bymidte bygget op omkring byens gamle hovedgade Ahlgade ovenfor kystskrænten og med middelalderlige stræder, der peger ned mod Isefjorden. Der er siden 1990'erne gennemført fornyelse i Holbæk bymidte, hvor hovedaksen Ahlgade er gennemgribende fornyet fra øst til vest, og der er gennemført støttet bygningsfornyelse og friarealforbedring i flere bykarreer.

Holbæk er samtidig en havneby med den såkaldte Gammel Havn mod vest og den tidligere trafik- og erhvervshavn mod øst. Størstedelen af havneområdet har de senere år været under omdannelse fra havnefunktion til by – en omdannelse som har involveret store investeringer fra primært private aktører. Holbæk Kommune har fra 2001 gennemført en helhedsorienteret byfornyelse med det hovedsigte at skabe bro mellem fornyelsen i bymidten og fornyelsen i havneområderne og på den måde medvirke til at skabe en styrket sammenhæng mellem by og vand.

MELLEM BY OG HAVN Den helhedsorienterede byfornyelse har fokuseret på fornyelse i overgangen mellem by og havn. På Gasværksgrunden er et stort identitetsløst og grimt parkeringsareal nyindrettet, og fra parkeringspladsen er skabt nye passager

FRA BYMIDTE TIL HAVN 2

En række stræder eller passager skaber både konkret og visuel kontakt mellem Holbæk bymidte og havneområderne. Ved en af passagerne er opført et privat boligbyggeri.

GASVÆRKSGRUNDEN 3

Indretningen af arealet i et stramt design med maritime motiver i belægninger og beplantning illustrerer, at en parkeringsplads ikke bare er en parkeringsplads.

ELVÆRKET 4

Et eksisterende kulturhus i et tidligere elværk har som led i byfornyelsen fået nye faciliteter og fungerer nu også som lokalt medborgerhus.

BYSTRAND 7

Yderst i havnen er indrettet et rekreativt strandområde med badestrand og omklædningsfaciliteter. Fra stranden kigges ind mod Holbæks nye havnefront med bolig- og erhvervsbyggeri i Østhavnen.

op ad skrænten til Ahlgade og bymidten. Foran kulturhuset Elværket er indrettet et bilfrit forareal med mulighed for udendørs kulturaktiviteter. Stræderne fra Ahlgade mod havnen er en del af Holbæks historiske identitet, og en vigtig del af fornyelsen har været at udbygge og revitalisere disse stræder. Det er blandt andet sket gennem etablering af trappeanlæg og ved gennemførelse af et par private byggeprojekter på skrænten mod fjorden.

KULTURHUS På det flade areal mellem by og havn ligger byens tidligere elværk – en markant industribygning i nyklassicistisk stil, som i en række år har fungeret som kulturhus med rammer for koncerter, teater og musikskole. Som led i den helhedsorienterede byfornyelse er bygningen renoveret og der er etableret nye kultur- og foreningsfaciliteter på første sal. Der er samtidig etableret en hovedindgang mod Gasværksgrunden med en forplads, som danner overgang mellem kulturhuset og de fornyede parkeringsarealer ved havnen.

FRA HAVN TIL BY I selve havneområdet har den helhedsorienterede byfornyelse været koncentreret i en mindre indsats i den vestlige Gammel Havn. Her er der efter

flytning af et færgeleje og nedrivning af slidte erhvervsbygninger etableret et stemningsfyldt havnemiljø med opholdsaraler og en restaurant med attraktiv orientering mod vest og udsyn over Isefjorden.

Den helhedsorienterede byfornyelse har således skabt gode og synlige resultater i havnen, men har selv sagt kun været en mindre brik i den store byomdannelse i havneområdet. I den tidligere erhvervshavn mod øst har et intensivt byggeri i 5-6 etager trukket byen helt frem til vandkanten. Bygningerne rummer både erhverv, ejer- og andelsboliger og har navne som Fjordstokkene, Kanalstokken, Fyrtårnet, Molehusene, Pakhuset og Dokhuset til at understrege den maritime beliggenhed. Byggerierne er første fase i en byudvikling, der er planlagt at fortsætte yderligere mod øst. Yderst i havnen er lavet en udvidelse af havnens ydermole, som har givet læ til en nyanlagt bystrand og der har været afholdt arkitektkonkurrence om et nyt DGI byggeri på arealerne.

De økonomiske rammebetingelser har sat den videre havneomdannelse på midlertidigt stop – et stop, som blandt andet udnyttes til at indtænke nye kvalitetskrav i omdannelsen i form af fx en sammenhængende offentlig promenade fra øst til vest og endnu bedre rammer for byliv og kulturliv i det nye Holbæk ved vandet.

HORSENS | VESTBYEN

KOMMUNE **HORSENS**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER **BOLIGSELSKABER**

- ❶ Vestergade | trafikregulering
- ❷ Vestergade | boligbyggeri "Fremtidens Etagebolig"
- ❸ Vestbyens Beboerhus | kvarterhus
- ❹ Malterigården | boliger
- ❺ Ceres Centret | ældrecenter og plejeboliger
- ❻ Tordenskjoldsgade | aktivitetsområde

KVARTERLØFT I INDUSTRIKVARTER Vestbyen er et gammelt arbejderkvarter i Horsens, udbygget i sidste halvdel af 1800-tallet. Kvarteret består af beskedne arbejderboliger opført i tilknytning til industrivirksomheder som Ceres Bryggeri, Horsens Malteri, Crome & Goldschmidts og Bastians trævarefabrik. I takt med at industriproduktionen i de gamle fabrikker stoppede, forslummede kvarteret og fik problemer med fysisk nedslidning, høj flyttefrekvens og sociale problemer blandt beboere med ringe tilknytning til arbejdsmarkedet. Inden fornyelsen boede ca. 3.500 mennesker i ca. 2.200 boliger og ca. 60 procent af beboerne boede alene.

Horsens Kommune har i 1980'erne og 1990'erne gennemført en ret massiv byfornyelse i den sydlige del af kvarteret med en del nedrivninger og nye boligbebyggelser. Frem mod årtusindskiftet har man i den nordlige del valgt en mere bevarende byfornyelse, hvor stort set kun bagbygninger er revet ned til fordel fælles friarealer. Samtidig blev genanvendelsestanken introduceret med omdannelsen af det store Ceres kompleks til plejecenter og lokalcenter for bydelens ældre i 1997.

Fra 2001 til 2007 har fornyelsen haft form af en kvarterløftindsats, som skulle styrke kvaliteter og sammenhængskraft i kvarteret og tiltrække ressourcestærke beboere. Borgerinddragelsen og det lokale engagement har først og fremmest fokuseret på

at skabe bedre fællesfaciliteter og på at gøre noget ved trafikken, men den største økonomiske indsats har ligget på bolig- og bygningsfornyelse rundt i området.

KVARTERHUS I CENTRUM Kvarterløftet er gennemført med en omfattende borgerinddragelse. Et vigtigt omdrejningspunkt i processen har været indretningen af et nyt kvarterhus – Vestbyens Beboerhus – i en tidligere fabriksbygning. Bygningen er gennemgribende ombygget og kvarterhuset stod i flere år – indtil ny bebyggelse lukkede for indkig fra Vestergade – med sine glasfacader og solceller som et meget synligt symbol på kvarterløftet i bydelen. Huset er i dag et vigtigt samlingssted i Vestbyen. Det er hjemsted for flere borgerstyrede foreninger og danner ramme om en lang række kulturelle, sociale og sportslige aktiviteter.

TRAFIKREGULERING Kvarteret er mod nord og øst omgivet af de trafikerede veje Vestergade og Allegade. Der er som led i kvarterløftet lavet en regulering af Vestergade, som har fået cykelsti i begge retninger og hastighedsdæmpning gennem tydelig markering af en bred helle midt i vejbanen. Også nogle af de tilstødende gader, der leder fra Vestergade ind i kvarteret, er i samarbejde med beboerne trafiksaneret med bump og chikaner, som har gjort kvarteret fredeligere at færdes i.

BYRUM OG BOLIGBYGGERI Byfornyelsens ambition om at skabe nye byrum og faciliteter, der kunne fungere som mødested for bydelens beboere, er blandt andet tilgodeset i Tordenskjoldsgade, hvor en tidligere ubebygget grund nu er indrettet til aktivitetsplads. Programmets planer om at indrette en kvarterpark på Vestbyskolens område er realiseret med anden finansiering i forbindelse med opførelse af et nyt skolebyggeri.

Et par interessante boligprojekter har fulgt op på den tidligere omdannelse af Ceres Bryggeriet. Ved Nygade er det tidligere Horsens Malteri i 2009 omdannet til Malterigården med både almene og ejerboliger. I stueetagen er indrettet Malteriet – et botilbud for mennesker med svær demens. Byggeriet er suppleret af nyopførte ungdomsboliger i fem selvstændige bygninger omkring Malterigården. Senest er hullet ud for kvarterhuset i randbebyggelsen i Vestergade fyldt ud med ”Fremtidens Etagebolig” – et alment boligbyggeri som eksperimenterer med nye boligformer.

FASTHOLDELSE AF KULTURARV De mange nye boligtilbud er en flot afrunding på fornyelsen i Vestbyen. Den nutidige anvendelse af de ombyggede fabriksbygninger er samtidig med til at levendegøre den industrielle kulturhistorie, som gennemsyner hele Vestbyen og som er så væsentlig en del af kvarterets DNA.

MALTERIGÅRDEN 4

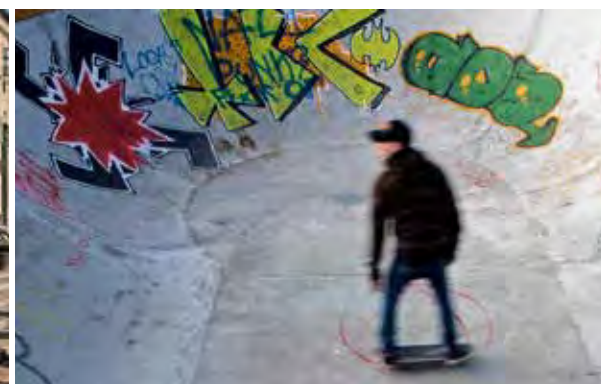
Det store gamle fabrikskompleks er særdeles alsidigt udnyttet med såvel almene som ejer- og ungdomsboliger samt et botilbud for demente.

CERES CENTRET 5

Efter nedlæggelse af ølproduktionen i 1997 er bygningskomplekset omdannet til ældrecenter med plejeboliger. De fine gamle fabriksbygninger er bevarede og der er indrettet nye udearealer.

AKTIVITETSOMRÅDE 6

En ubebygget grund i Tordenskjoldsgade er indrettet til aktivitetsplads med skaterbane, basketballbane og beachvolley for de unge og med grillområde for familierne.

KVARTERHUS 3

Vestbyens Beboerhus ligger som et centralt samlingspunkt i kvarteret. Den utraditionelle facadeløsning er med til at udsende nogle af de grønne signaler, som også har været en del af kvarterløftet.

HØJER | HØJER BYMIDTE

KOMMUNE **TØNDER**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2007**

SÆRLIGE PARTER **LAG TØNDER, A.P. MØLLER FONDEN**

- ❶ Kirketorvet | byrumsfornyelse
- ❷ Mølleplads | byrumsfornyelse
- ❸ Storegade | gadefornyelse
- ❹ Det gamle rådhus | medborgerhus

BYEN BAG DIGERNE Højer ligger i Danmarks sydvestligste hjørne i Tøndermarsken mellem Tønder og Vadehavet. Byen har i dag 1.400 indbyggere, men bærer med sin velbevarede bymidte tydeligt præg af tidligere storhedstider – her er både store gamle frisergårde fra 1700- og 1800-tallet og fine byhuse opført i forbindelse med industrialiseringen i starten af 1900-tallet.

Udviklingen var i mange år gået uden om Højer. Det har som i andre af landets yderste hjørner været vanskeligt at holde på de unge og erhvervsaktive og i bymidten kunne man se både ledige erhvervslokaler og snigende forfald i bymiljøet. Der var kort sagt behov for ny udvikling i Højer.

TOSIDET FORNYESESSTRATEGI Tønder kommune har i samarbejde med borgere, forretningsdrivende, lokale kunsthåndværkere, samt repræsentanter for foreninger og byens to efterskoler i årene 2008-2012 gennemført områdefornyelse i bymidten. Områdefornyelsen bygger på en dobbelt strategi, hvor der på den ene side gennemføres en her-og-nu og synlig fornyelse af torve og pladser og samtidig sættes gang i et langsigtet strategisk udviklingsarbejde, som skal analysere og operationalisere Højers fremtidige muligheder indenfor bosætning, turisme og kultur.

MEDBORGERHUS 4

Med støtte fra A.P. Møller Fonden har Højer Lokalråd købt byens gamle rådhus, som ligger lige nord for kirken. Med støtte fra områdefornyelsen er huset indrettet til lokalt medborgerhus med navnet "det gamle borgmesterkontor".

KIRKETORVET 1

Kirketorget ligger centralt i den gamle bykerne. Torvet er nyindrettet med belægninger i en vekslen mellem græs, stenmel og trædesten og er møbleret af borde og bænke. Torvet er daglig ramme for leg og ophold, fx i sammenhæng med hotellet og bruges også til markedsdage.

BYRUMS- OG GADEFORNYELSE Der er gennemført en fornyelse af to byrum i byen – Kirketorget og Mølletorvet – samt af gademiljøet mellem de to torve. Fornyelsen har skabt nye rekreative opholdsmuligheder, bedre rammer om to af byens vigtige kulturmiljøer og en klarere struktur i bymidten. Flest ressourcer er brugt på Kirketorget, som er forvandlet fra lidt trist parkeringsareal til byens nye samlingssted mellem kirke og hotel. De offentlige investeringer i bymiljøet er fulgt op af en indsats overfor bygningsejerne i forhold til at sikre og forbedre det enestående bygningsmiljø i Højer. Der er blandt etableret en såkaldt "sprossekasse" – et rådgivende udvalg under kommunen, der kan stå for tildeling af istandsættelsesstøtte og yde konkret rådgivning om vedligeholdelse af byens kulturarv.

KULTURARV OG BYMIDTUDVIKLING Højer har med den storslåede omgivende natur og det fine velbevarede kulturmiljø i bymidten oplagte potentialer for fremtiden. Områdefornyelsen er et skridt i retning af at realisere dette potentiale og øvelsen er nu at tage yderligere skridt, der kan tiltrække bosætning og arbejdspladser. Som led i indsatsen for at fortælle omverdenen om byens kvaliteter, har Højer Lokalråd fx etableret en hjemmeside, der informerer om byens kulturhistoriske kvaliteter og de

nuværende aktivitetstilbud. Med de lidt mere langsigtede briller er der i samarbejde med Syddansk Universitet gennemført en bosætnings- og erhvervsanalyse, som har udpeget lokale udviklingsbarrierer og potentialer. Aktive og engagerede lokale kræfter, ideer som hjemmevirksomhed for iværksættere i kulturhistoriske byhuse og ikke mindste et velholdt bymiljø er nogle af de elementer, der skal give fremtidstro i Højer.

BELÆGNINGER OG BYMILJØ

Flere steder i byen er den oprindelige brostens- og pikstensbelægning suppleret af mere moderne indslag som fx et fortov af sortbrændt tegl med blå keramiske glimt.

IKAST | IKAST BYMIDTE

KOMMUNE **IKAST-BRANDE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Østergade/Vestergade | fornyelse af vejforløb
- ❷ Ikast Torv | byrum
- ❸ Siefert's Plads | boligbyggeri
- ❹ Ikast biograf og Kulturhus

NYE MULIGHEDER I ERHVERVSBY Ikast er en relativt ny by, bygget op omkring jernbanen mellem Aarhus og Herning og et antal større erhvervsvirksomheder i specielt tekstil- og byggeindustrien. Den helhedsorienterede byfornyelse har omfattet de mest centrale dele af Ikast, nord og syd for hovedgaden Østergade-Vestergade. Området er et typisk bymidteområde med en blanding af kommercielle handelsområder, rådhus, parkering, boliger og mange forskellige erhvervsvirksomheder. I selve byfornyelsesområdet bor ca. 1.200 mennesker og hele 270 af områdets cirka 900 bygninger anvendes til erhverv.

PARTNERSKAB OM FORNYELSE Et nøgleord i den helhedsorienterede byfornyelse har været partnerskaber. Ud over et generelt partnerskab mellem kommune og borgere om bymidtefornyelsen er flere enkeltprojekter formuleret som specifikke partnerskaber mellem konkrete aktører. Ikast er karakteriseret ved et meget aktivt erhvervsliv og ved mange store virksomheder i forhold til byens størrelse. Et erklæret mål har været at inddrage de ressourcer, der findes i disse virksomheder, stærkere i bymidtefornyelsen end det ses i de fleste andre byer – i en form for noget-for-noget samarbejde.

TRAFIKOMLÆGNING OG NYT TORV I 2002 åbnede den nye motorvej syd om Ikast, hvilket gav mulighed for en ny sammenhæng på tværs af hovedgaden Østergade-Vestergade, som tidligere var en stærkt trafikeret barriere tværs gennem bymidten. Vejstrækningen er som led i fornyelsen fuldstændig omlagt med nyt vejprofil og nye overgange og resultatet er et langsgående byrum, som i lige så høj grad binder sammen som adskiller. Omlægningen af Østergade-Vestergade er suppleret af en fornyelse af byens centrale torv foran Rådhuset. Torvet er omlagt fra en usammenhængende plads domineret af parkering til et stort byrum, som på en flot måde samler rådhus, kirke og den øvrige bebyggelse. Et boligbyggeri har afrundet den vestlige side af rummet og et kunstprojekt i samarbejde med Realdania har sat det sidste punktum i fornyelsen. Med torvet har Ikast fået et byarkitektonisk centrum, som ikke alene ser flot ud, men også kan bruges til forskellige arrangementer.

AKTIVITETSHUS OG CENTERFORNYELSE Der er – med delvis støtte fra den helhedsorienterede byfornyelse – indrettet et aktivitetshus nord for indkøbsstrøget. Huset er sammenbygget med det eksisterende musik- og teatersted Bakkehuset og og udgør sammen med en nyopført biograf og et nærliggende bibliotek et nyt samlet kulturcenter i Ikast bymidte.

Bag indkøbsstrøget er der i et partnerskab mellem en lokal projektudvikler og kommunen opført to otte etager høje bygninger med blandede ejer- og udlejningsboliger. Partnerskabet har givet kommunen mulighed for tidligt i processen at påvirke projektets indhold til fordel for det samlede bymiljø.

PARTNERSKABER FOR FREMTIDEN Fornyelsen i Ikast har haft partnerskaber som overskrift. Der er gennemført flere projekter, heraf det måske mest succesfulde omkring indretningen og driften af det nye aktivitetshus. Den oplagte men dog sjældent sete ambition om at inddrage byens største erhvervs virksomheder i et forpligtende samarbejde om fornyelsen af bymidten er kun opfyldt i en vis udstrækning, men der er lagt nogle samarbejdsplaner, som rækker ud over perioden med helhedsorienteret byfornyelse.

Gennemslagskraften af byrumsfornyelsen er der til gengæld ingen tvivl om. Omlægningen af hovedgaden er en af de mest konsekvente bearbejdnings af en trafikeret vejstrækning i landet og har sammen med det nyindrettede torv givet Ikast et nyt bycenter af høj kvalitet.

IKAST TORV 2

En tidligere parkeringsplads er i dag et storslået byrum, som samler tre af byens markante bygninger – rådhus, kirke og hotel. Torvet er indrettet som en kvadratisk flade med en cirkelformet sænkning og et springvand i midten. To rækker plantræer adskiller torverummet fra trafikken i Østergade.

TRAFIKOMLÆGNING 1

Den tidligere hovedvej A15 er omlagt med indsnævring af kørebanen, cykelstier, midterrabat og tydelig markering af vigtige overgange for fodgængere.

BIOGRAF OG KULTURHUS 4

Ved det eksisterende musik- og teatersted Bakkehuset er opført en kombination af kulturhus og biograf.

NYE BYBOLIGER 3

I partnerskab med en lokal byherre er opført nye centernære boliger. To otte etagers bygninger står som fikspunkter for fornyelsen i det ellers så flade Ikast.

ISHØJ | ISHØJ CENTRUM

KOMMUNE **ISHØJ**
 BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2005**
 SÆRLIGE PARTER

- ❶ Boligbebyggelsen Ishøj Centrum
- ❷ Klydens Plads | byrumsfornyelse
- ❸ Vejlebrovej | sikker passage
- ❹ Ny bolig- og centerbebyggelse
- ❺ Stationsplads og undergang til bycenter
- ❻ Byhaven | byrumsfornyelse

EJERBOLIGER MED ALMENE PROBLEMER Ishøj Centrum er et boligområde på den østlige side af jernbanen i Ishøj bymidte. Området er afgrænset af tæt trafikerede veje, centerbebyggelse, parkeringspladser samt en rækkehusbebyggelse. Selve boligområdet består af ca. 540 boliger i syv blokke anlagt i en forskudt korsform omkring et lille torv. Trods navnet og det faktum, at Ishøj Centrum ligger meget centralt i Ishøj bymidte, var der tidligere ikke meget centrumstemning over bebyggelsen. Hverken bebyggelse eller friarealer var inden fornyelsen renoveret siden opførelsen omkring 1970 og bebyggelsen savnede især sammenhæng med det øvrige Ishøj. I modsætning til de fleste andre boligområder med problemer i Køgefingern består Ishøj Centrum af ejerboliger. Når boligerne er billige nok, tiltrækkes beboere i lavindkostgrupperne, og der opstår mange af de samme problemer med manglende tilknytning og høj flyttefrekvens som i de almene boligområder.

OMRÅDEFORNYELSE OG CENTERFORNYELSE Hovedformålet med områdefornyelsen, som er gennemført fra 2006-2010, har været at vitalisere området og ophæve dets isolation. Områdefornyelsen har været knyttet an til dels en overordnet trafikhandlingsplan, dels en vision for en Kunstakse gennem Ishøj, samt projektet "Byen

KLYDENS PLADS 2

Midt i elementbyggeriet fra 1960erne er et tidligere uinspirerende butikstov omdannet til en spændende plads med navnet Klydens Plads. Pladsens midtpunkt er en skrånstillet sceneoverdækning, der omkranses af en langstrakt halvcirkelformet betonbænk.

BYHAVEN 6

Vest for Ishøj Centrum er Byhaven omdannet til en grøn plads med vandtrappe og vandkunst. Fornyelsen af den grønne oase er sket udenfor områdefornyelsen, men indgår som en vigtig del af den nye Ishøj bymidte.

CENTERBYGGERI OG STATIONSFORPLADS 3

Der er opført nyt center- og boligbyggeri mellem Ishøj Centrum og Ishøj Bycenter. Byrummet øst for jernbanen er fornyet med blandt andet en tryggere passage under banen og over Vejlebrovej, som er gjort smallere, hvor stien passerer.

NY ARKITEKTUR 4

Byggeriet Vildtbanegården ved stationen er opført som præfabrikeret elementbyggeri, men adskiller sig fra Ishøjs store bebyggelser fra 1960erne gennem en mere varieret og åben arkitektur.

ved Stranden”, som har haft fokus på integration og beskæftigelse. Borgerinddragelsen har været organiseret i temaer og har blandt andet omfattet fremtidsværksteder og et dialogforum, der skulle hjælpe med at forankre fornyelsen.

NYE FORBINDELSER Et centralt element i fornyelsen har været at styrke de fysiske forbindelser til det øvrige Ishøj, hvor forbindelserne på tværs af vejene hidtil mest har bestået af tunneller og gangbroer, som beboerne følte utryghed ved at bruge. I forbindelse med områdefornyelsen er stiforløbet i bebyggelsen blevet opgraderet og der er nu – i sammenhæng med byudviklingen ved centeret – skabt et sammenhængende forløb gennem bebyggelsen, som mod vest knytter an til stations- og centerområdet og modsat mod øst til strandarealerne og kunstmuseet Arken. Forløbet indgår med navnet Kunstaksen som en vigtig del af en fornyet Ishøj bymidte.

BYRUM I CENTRUM Det centrale torv i Ishøj Centrum er i forbindelse med områdefornyelsen blevet nyindrettet og omdøbt til Klydens Plads. Pladsen blev indviet i 2009 og er både blevet et vigtigt samlingspunkt i bebyggelsen, et spændende punkt undervejs langs Kunstaksen og en synliggørelse af nye tider i Ishøj Centrum.

NYT BYGGERI – NYE TIDER Parallelt med fornyelsen i Ishøj Centrum er gennemført en byudvikling på arealerne mellem bebyggelsen og stationen med opførelse af to nye byggerier med butikker og service i stueetagerne og almene boliger i de øvrige etager. I mange almene helhedsplaner arbejdes med at udvide boligudbuddet gennem opførelse af nærliggende ejerboliger. Ved Ishøj Centrum har man oplevet det modsatte, at der op ad problemfyldte ejerboliger er opført nye attraktive og center-nære almene boliger.

Mellem de nye boligbyggerier er forbindelsen under jernbanen fornyet med blandt andet ny belysning, som øger trygheden. Selve stationsforpladsen er omlagt i overensstemmelse med resultaterne af en analyse af trafikforholdene i Ishøj bymidte og Ishøj Centrum. Analysen var en del af områdefornyelsen, mens realiseringen af selve projektet er finansieret ved hjælp af statslige og kommunale midler, tilvejebragt gennem salg af kommunale grunde.

I forbindelse med områdefornyelsen i bebyggelsen har kommunen peget på mulighederne for at indpasse suppleringsbyggeri på friarealerne eller på de flade tage, men beboerne i Ishøj Centrum har hidtil ikke ønsket at udnytte denne mulighed for at lægge nye kvaliteter til området.

ISHØJ | VEJLEÅPARKEN

KOMMUNE **ISHØJ**

BYFORNYELSE

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, BYGGESKADEFONDEN**

- Hele bebyggelsen | bygningsrenovering, friarealforbedring og byrumsfornyelse
- ① Glashuset | aktivitetshus
- ② Søvej Huse I nye ejerboliger
- ③ Ishøj Boulevard | ungdomsboliger

DANMARKS STØRSTE RENOVERINGSPROJEKT Vejleåparken er opført i 1970-74 under navnet Ishøjplanen og ligger centralt i Ishøj syd for København. Bebyggelsen har ca. 5.000 beboere og består af boligblokke i fire etager langs to svagt buede boligkader med tre store rum midt i bebyggelsen med grønne arealer, butikcenter og institutioner. Udgangspunktet for det, der til nu har været Danmarks mest omfattende renoveringsprojekt, var byggetekniske problemer med fejl i facader og badeværelser, som fik et alvorligt omfang som følge af elementbyggeriets gentagelseeffekt. Boligområdet havde samtidig massive sociale problemer med høj arbejdsløshed, hærverk og vold, som gjorde det svært at tiltrække ressourcerstærke familier og i sidste ende resulterede i et ringe omdømme i medier og omverden.

En fysisk renovering af bygninger og udearealer og en opfølgende boligsocial helhedsplan har taget samlet fat i Vejleåparken, der i dag er et forvandlet byområde med en række nye kvaliteter og funktioner.

BYGNINGSRENOVERING MED PROFIL Den fysiske renovering har omfattet en vifte af aktiviteter som blandt andet facaderenovering med nye murede facader og glasinddækkede altaner, udskiftning af tage samt nye badeværelser. Facaderenoveringen

BYGNINGSRENOVERING

Renoveringen af facaderne er sket med stort raffinement i detaljerne og med en ambition om at skabe markant variation i Vejleåparkens otte delkvarterer. Der er indrettet både fælles og mere individuelt orienterede udearealer.

GLASHUSET ❶

Glashuset er opført i 2008 som kvarterhus for hele bebyggelsen. Huset drives primært af frivillige kræfter og danner ramme om en cafe og aktiviteter som danskundervisning, gadeteater, bydelsmødre, kor og zumba.

TAGBOLIGER

Ved tilføjelse af en ekstra etage under taget er der skabt mulighed for at supplere bebyggelsen med nye ældreboliger med elevatoradgang.

SØVEJ HUSE ❷

I bebyggelsens østlige kant er opført en lille almen rækkehusbebyggelse, som i sin ensartethed og teknik bygger videre på montagetanken, men som i sin skala tilbyder nogle andre kvaliteter end i karrebebyggelsen.

har gennem forskellighed i materialer og farver samt bearbejdning af forskellige kunstnere understreget en overordnet opdeling af bebyggelsen i otte delkvarterer med hver sin identitet. Renoveringen har desuden givet en mærkbar energioptimering med en dokumenteret varmebesparelse på omkring 40% i forhold til før om-dannelsen.

Processen med at sikre opbakning til fornyelsen blandt beboerne har omfattet en lang række forskellige redskaber, blandt andet har der været opstillet en infobox, som centrum for informations- og formidlingsprocessen.

FORYNELSE GENNEM SUPPLERING Renoveringen af de eksisterende boligblokke er suppleret af forskellige former for tilføjelser. Over 100 ældrevenlige boliger er opført som nye tagboliger ovenpå nogle af boligblokkene og forsynet med elevatoradgang. Bebyggelsens ca. 500 små et-værelses hybler er lagt sammen til moderne to-værelses ungdomsboliger, og der er mod Ishøj Boulevard mod vest opført seks nye punkthuse med ca. 50 nye ungdomsboliger. Endelig er der i udkanten af bebyggelsen mod øst opført en rækkehusbebyggelse med ca. 40 familieboliger som et mere individuelt alternativ til storskalabyggeriet.

KULTURBROEN Den fysiske indsats er blevet fulgt op af den boligsociale helhedsplan "Kulturbroen", der har arbejdet med tre indsatsområder: job og uddannelse, netværk og kulturel brobygning samt image og bosætning. Formålet med de tre samvirkende indsatser har dels været at skabe rammer for en bredere beboersammensætning, dels at give beboerne kompetencer til at begå sig på det danske arbejdsmarked og endelig at fremme integrationen i det flerkulturelle samfund. Den boligsociale indsats har været noget op ad bakke i en økonomisk krisetid, men det er lykkedes at skabe mange nye aktiviteter i området og etablere lokale netværk, der kan forebygge fremtidige sociale problemer.

FRA ISHØJPLAN TIL VEJLEÅPARK Den samlede investering i fornyelsen af Vejleåparken har været på mere end 1,5 mia. kr og det kan heldigvis også ses. Bebyggelsen står i dag nærmest som et levendegjort katalog over renoveringsløsninger til fornyelse af almene boligområder. Med spændende løsninger på begrebet arkitektonisk identitet, på sammenhængen mellem bygning og udearealer og på tilføjelse af nye boligtyper i bebyggelsen er der virkelig lagt afstand til det grå og triste betonmiljø, der tidligere hed Ishøjplanen.

JELLING | JELLING BYMIDTE

KOMMUNE **VEJLE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER **A.P. MØLLERS FOND**

- 1 Overordnet trafikoplægning
- 2 Vestergade | parkeringsareal
- 3 Kongernes Jelling | udstillingsbygning
- 4 Jelling Monumenterne
- 5 Gormsgade | nedrivninger og trafikoplægning
- 6 Gorms Plads | byrumsfornyelse
- 7 Jelling bycenter
- 8 Byens Hus | bibliotek og kulturhus

FRA ARKÆOLOGI TIL BYOMDANNELSE Jelling er trods sin beskedne størrelse en af landets bedst kendte byer. Her står Danmarks dåbsattest i form af en runesten, her er gravhøje, kirke og begravelsespladser fra vikingetiden – kort sagt et levende stykke Danmarkshistorie, som årligt trækker mere end 150.000 besøgende til byen. Jellingmonumenterne er – sammen med Kronborg og Roskilde Domkirke – landets eneste verdenskulturarv-monumenter, hvilket selvfølgelig i høj grad er med til at sætte en vigtig dagsorden for udviklingen af bymidten.

Der er ikke mange byer, hvor ny arkæologisk viden bliver et afgørende element i den fremtidige byplanlægning, men sådan er det i Jelling. Nye udgravninger af en palisadeindhegning har vist, at monumentområdet har haft en større udbredelse end hidtil antaget, og det har afstedkommet ønske om en fritlægning af et større areal omkring kirken og højene. Med det udgangspunkt er lavet en samlet udviklingsplan for bymidten, hvor trafikken fjernes fra monumentområdet og i stedet ledes ind via stikveje fra en ny omfartsvej om bymidten. Nye parkeringsmuligheder er samtidig integreret i bymidten, blandt andet i form af et kunstudsmykket parkeringsareal i Vestergade. Etableringen af den nye kant mellem monumentområde og bymidte har krævet opkøb og efterfølgende nedrivning af flere ejendomme i Gormsgade.

HELHEDSORIENTERET BYMIDTEFORNYELSE Kombinationen af nationale og lokale interesser gør, at mange parter har været – og fortsat er – i spil i udviklingen af Jelling, ligesom der gennem årene er udarbejdet en række forskellige planer for udviklingen, den seneste igangsat fra 2013.

De mange lokale og nationale investeringer i udviklingen af Jelling bymidte har i perioden 2002-2008 været suppleret af en helhedsorienteret byfornyelse, som først og fremmest har været rettet mod den bymidtefornyelse, der er sket syd for Gormsgade. Ud over støtte til plan- og procesarbejdet har byfornyelsen stået for medfinansiering af byrumsfornyelse i forbindelse med en nye centerbebyggelse, samt indretning af kultur- og medborgerhuset Byens Hus.

BYENS HUS Byens Hus er indviet i 2010 efter et længere forløb, hvor lokale i 2002 tog et initiativ, som siden blev fulgt op af Vejle Kommune og derudover medfinansieret af flere private fonde og foreninger. Huset rummer udover kommunale service-tilbud som bibliotek og borgerservice rammer for et varieret kultur- og kunstliv. Foran Byens Hus er indrettet et mindre byrum, som bruges til dagligt ophold og til udendørs arrangementer i forbindelse med medborgerhuset. En større pladsdannelse – Gorms Torv – mellem centerbebyggelse og monumenter afventer en samlet indretning af den nye bykant efter nedlæggelsen af Gormsgade.

BYENS HUS 8

I en blanding af offentlig og privat finansiering er opført et Byens Hus med blandt andet biograf, bryggeri, værksted, lokalhistorisk arkiv, cafe og bibliotek.

VERDENSKULTURARV OG HVERDAGSRAMMER I Jelling giver den ofte lidt misbrugte frase – nyt møder gammelt – virkelig mening. Her har et omfattende byplanarbejde skabt helt ny sammenhæng mellem kulturhistorisk arv og moderne levende daglige rammer for byens ca. 3.300 indbyggere. En helhedsorienteret byfornyelse er indgået i den samlede proces og har ydet sit begrænsede bidrag til de store investeringer, der nu er ved at udfylde planerne. Når omlægningen er færdiggjort, vil der på både det meget konkrete og det mere abstrakte plan være skabt en helt ny kant i Jelling mellem by og kulturarv.

JELLING MONUMENTERNE 4

De historiske monumenter udvikles løbende. I 2011 blev de to Jellingesten indrammet af beskyttende glas, smukt udformet efter afholdelse af en åben arkitektkonkurrence.

FRITLÆGNING 5

Langs Gormsgade er flere bygninger nedrevet som led i fritlæggelsen af de historiske monumenter. Nedrivningerne har skabt mere luft omkring især Gorms høj og har muliggjort en ny spændende kant mellem monumenter og bymidte.

JELLING BYCENTER 7

Det nye centerområde i Jelling omfatter både bynære boliger, butikker, serviceerhverv samt kultur- og aktivitetshus. Til venstre i billedet udeserveringen i tilknytning til Byens Hus.

JERSLEV | JERSLEV BY

KOMMUNE **BRØNDERSLEV**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2003**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Trafikregulering
- 2 Torvet | byrumsfornyelse
- 3 Borgen | medborgerhus

LANDSBYUDFORDRINGER I NORDJYLLAND Jerslev er en landsby med ca. 800 indbyggere og ligger i Nordjylland ca. 10 km øst for Brønderslev. Landsbyen ligger midt mellem de to nordjyske motorveje og har således god tilgængelighed som boligby for arbejdende i Brønderslev, Aalborg eller andre nordjyske byer. Byen har et velbevaret bymiljø med alle de klassiske landsbybygninger kirke, kro, og forsamlingshus og er blandt andet kendt for afholdelse af årligt marked og kunstfestival.

NYE SAMLINGSPUNKTER For at udbygge byens potentiale som botilbud er gennemført en helhedsorienteret byfornyelse med fire temaer: fartdæmpning på vejene gennem byen og regulering af parkeringsforholdene, forskønnelse og fredeliggørelse af torvet, byfornyelse af forfaldne og utidssvarende boliger og erhvervsbygninger i bymidten samt etablering af et medborgerhus. Udviklingen af byfornyelsesprogrammet er båret frem af en aktiv borgerforening og har blandt andet omfattet afholdelse af borgermøder og to planværksteder.

Byens nye indendørs samlingspunkt er medborgerhuset "Borgen", som er indrettet i den gamle forskole. Omdannelsen er sket i snævert samarbejde med husets brugere og den lokale sparekasse har medfinansieret enkelte udgifter i huset.

TORVET 2

Torvet er landsbyens nyindrettede samlingspunkt foran dagligvareforretning og kro. Den sort-hvide granitbelægning er videreført i de øvrige byrumsprojekter i byen og giver helhed og sammenhæng.

KUNST

”Dialog ved skillevejen” er et af flere skulpturprojekter gennemført på initiativ af et aktivt kunstmiljø i byen.

PARKERING 1

Byrumsfornyelsen i Jerslev er eksempel på, at omhyggelig bearbejdning af de ellers ofte upåagtede parkeringsarealer er et vigtigt bidrag til et smukkere bymiljø.

TRAFIKREGULERING OG TORV MED KUNST Det umiddelbart mest iøjnefaldende resultat af fornyelsen i Jerslev er en række fornyelser i gademiljøet – helt ude fra omfartsvejen og ind til torvet i midten. Fornyelsen har både øget trafiksikkerheden og skabt smukkere rammer for parkering og ophold.

Et centralt ønske til fornyelsen var en forskønnelse af byens torv som samlingspunkt ved dagligvarebutik og kro. På planværkstederne har byens borgere været med til at vælge mellem alternative indretningsforslag, og det nye torv er disponeret med klart markerede parkeringsarealer og er indviet i 2005. På torvet er der med støtte fra blandt andet den kommunale landdistriktpulje, Jerslev Samvirke og Jerslev Sparekasse opsat skulpturen ”Mennesker mødes”. Skulpturen er et af flere projekter, som et aktivt kunstmiljø har fået stablet på benene i de fornyede byrum.

Fornyelsen i byrummene er suppleret af bygningsfornyelse i et par ejendomme, hvorimod en planlagt fornyelse af en central bykarre endnu ikke er realiseret.

FORANDRINGER DER MÆRKES Fornyelsen i bymidten har forhåbentlig gjort det lettere at tiltrække børnefamilier, samtidig med at blandt andet et nyt plejecenter har gjort det lettere at blive gammel i landsbyen. Fornyelsen i Jerslev har hverken

MEDBORGERHUS 3

Byens gamle forskole er indrettet som medborgerhus med rammer for landsbyens meget aktive foreningsliv.

været omfangsrig eller spektakulær, men har sat ind med en præcis og ønsket indsats, som betyder noget for det daglige liv i en by af denne størrelse. Det statslige bidrag gennem den helhedsorienterede byfornyelse på ca. 5 mio. kr til Jerslev med dens ca. 800 indbyggere svarer til, at der i en storby som fx Aarhus blev givet et tilskud på ca. 1,3 mia kr – blot til illustration af, hvor mærkbare forandringer kan være også i de mindre bysamfund.

KIBÆK | KIBÆK BYMIDTE

KOMMUNE **HERNING**
BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
STØTTETILSAGN **2008**
SÆRLIGE PARTER **LAG HERNING**

- 1 Nr. Bredgade
- 2 Jernbanegade og stationspladsen | byrumsfornyelse
- 3 Kibæks grønne hjerte | aktivitetsområde
- 4 Multibane
- 5 Kibæk Mølle | kultur- og udflugtssted
- 6 Kibæk Krydsfelt | multihal

EN STATIONSBY MED Kibæk er en stationsby 15 km sydvest for Herning med ca. 2.700 indbygger og en ældre bymidte med bygninger i en og to etager. Byen savnede før fornyelsen et veldefineret centrum, og såvel Jernbaneplassen, som de to gennemgående hovedstrøg fra nord til syd, Brogade og Nr. Bredgade, var nedslidte og uden egentlige offentlige samlingssteder.

Områdefornyelsens overordnede mål har været at gøre Kibæk mere attraktiv som bosætnings- og pendlerby. Indsatsen er funderet i en engageret borgerinddragelsesproces, der har resulteret i bred enighed om prioritering af projekterne.

KIBÆKS GRØNNE HJERTE Den overordnede idé med fornyelsen har været at tage udgangspunkt i byens grønne kvaliteter. Kibæk er i bymidten begunstiget af store grønne arealer, som før områdefornyelsen stod noget forsømte, utilgængelige og uden sammenhæng med resten af byen, ligesom de ofte var udsat for hærværk. Under overskriften "Kibæks grønne hjerte" blev det besluttet at udnytte dette grønne potentiale som generator for byens fortsatte udvikling.

Første del af det nye grønne hjerte er nu etableret med stiforbindelser, rekreative anlæg, samt scene og multibane. Adgangen til det grønne område er blevet synlig-

KIBÆKS GRØNNE HJERTE 3

Kibæk har fåt et nyt grønt samlingspunkt. Et stort rekreativt område er indrettet med blandt andet nye stiforbindelser, nye broer, en børnesø med en lille badestrand samt en multibane. I tilknytning til børnesøen og legepladsen er der opført en ny toiletbygning. I det nordlige hjørne af det grønne område er der, med finansiell hjælp fra en lokal bank, opført en overdækket åben scenebygning.

KIBÆK MØLLE 5

Kibæk Mølle er et udflugts- og kultursted i udkanten af Kibæk. Et grønt naturområde med søer og stier knytter møllen sammen med Kibæk Krydsfelt og de rekreative arealer ved Kibæks grønne hjerte.

JERNBANEGADE 2

Jernbanegade og pladsen ved stationen er delvist fornyet med ny belægning og nye parkeringsfaciliteter. Der er samtidig foretaget privat istandsættelse af flere bygninger ud til pladsen.

gjort i bybilledet, dels med en cirkulær ankomstplads fra Møllevej, dels med en markeret stiforbindelse fra Jernbanegade. De realiserede projekter i Kibæks grønne hjerte er indviet i forbindelse med en folkefest i 2009. For at generere en ejerskabsfølelse over for de nye faciliteter i byparken og mindske risikoen for hærværk er beslutningsprocessen om, hvad byparken skulle indeholde, foregået i et tæt samarbejde mellem områdets unge brugere og SSP.

Den anden dimension i områdefornyelsen har været en indsats over byrum og bygninger. Der er gennemført en begrænset fornyelse af Jernbaneplassen med ny fortovsbelægning, niveaufri overgang og hastighedsdæmpning, samt plantet træer, der markerer begyndelsen af stiforbindelsen til det grønne område. Øst for Jernbaneplassen er en del af en tidligere busholdeplads omdannet til en lille lommepark med siddemuligheder.

MØLLE OG KRYDSFELT Lidt nord for bymidten er kultur- og udflugtsstedet Kibæk Mølle renoveret med støtte fra områdefornyelsen med blandt andet en ny forplads og naturstier i et bagvedliggende naturområde. Møllen er i dag en velfungerende ramme om lokalt musik- og kulturliv og udgør samtidig en inspirerende ankomst

nordfra til Kibæk. Udenfor områdefornyelsen, men tidsmæssigt parallelt med denne, har en borgergruppe nedsat af Kibæk Hallens bestyrelse arbejdet med at få opført en multihal i tilknytning til den eksisterende idrætshal. Projektet er realiseret ved hjælp af fondsmidler og private erhvervsbidrag og multihallen Kibæk Krydsfelt er indviet i sommeren 2011.

LANDSBY MED VILJE I forbindelse med borgernes inddragelse i områdefornyelsen opstod en borgerstyret arbejdsgruppe, der under overskriften "Kibæk – om 5 år?" har sat fokus på byens fremtidige udvikling, også efter områdefornyelsens afslutning. Gruppen er siden blevet til et egentligt lokalråd, der arbejder sammen med Herning Kommune om at udvikle og gennemføre nye projekter, der samfinansieres af offentlige og private midler. Senest er et projekt til et aktivt landsbytorv i tilknytning til multihallen kommet på tegnebrættet. Projektet planlægges i samarbejde med Center for Idræt og Arkitektur ved Kunstakademiets Arkitektskole. Lokalrådet har en egen hjemmeside, "Kibæk – en landsby med vilje", der orienterer om udvikling og arrangementer – og i sin titel samtidig opsummerer de seneste års engagerede indsats i byen.

KJELLERUP | **KJELLERUP BYMIDTE**

KOMMUNE **SILKEBORG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Søndergade | byrumsfornyelse
- ❷ Tinghusvej/Skolevangen | busterminal og parkering
- ❸ Torvet I | butiks- og boligbyggeri
- ❹ Mosaikken | kulturhus

FORNYELSE AF MIDTJYSK CENTERBY Kjellerup er en centerby med ca. 5.500 indbyggere midt mellem Silkeborg og Viborg. Byen er udviklet langs landevejen og en nu nedlagt jernbane og har en karakteristisk struktur med en gennemgående hovedgade med butikker og handelsliv, sammenhængende lav boligbebyggelse – typisk i røde mursten – i sidegaderne, villaer og parcelhusområder samt enkelte erhvervsområder syd og vest for byen. Kjellerup havde i 1990'erne svært ved at følge med i forhold til den udvikling, der var sket i de nærliggende større byer, bymiljøet trængte til et løft, og der var behov for nye tiltag, som kunne skærpe byens identitet og skabe ny tiltrækningskraft på tilflyttere og besøgende.

TOTALPLAN KJELLERUP Fornyelsen af Kjellerup bymidte har rødder i den såkaldte Totalplan Kjellerup fra 2001, som indeholdt en samlet planlægning af hele centerområdet i byen. Målet var gennem trafikale omlægninger, byforskønnelse, opførelse af en ny sportshal samt ikke mindst et nyt kulturhus at revitalisere Kjellerup som center- og oplandsby for området mellem Silkeborg og Viborg. Midlerne fra den helhedsorienterede byfornyelse er primært brugt til byrumsprojekterne samt til delvis medfinansiering af det nye kulturhus Mosaikken.

TRAFIK OG BYRUM Byens gennemgående hovedgade Søndergade er fredeliggjort gennem hastighedsdæmpning og bedre forhold for cyklister og gående. Der er lagt nye belægninger i området omkring Torvet og i den krydsende Vestergade og selve Torvet er nyindrettet, mens flere nedslidte bygninger på sydsiden af Torvet er nedrevet og erstattet af nybyggeri med dagligvareforretninger og boliger. Endelig er etableret en ny busterminal og indrettet nye parkeringsarealer, som betjener både handlende og ansatte og brugere af bymidtens institutioner og kulturtilbud. For at sikre arkitektonisk sammenhæng i byforskønnelsen – valg af belægninger, møblering, belysning osv – er der udarbejdet en designmanual for byinventar i det offentlige rum.

MULTIFUNKTIONELT KULTURHUS Den største investering i bymidtrefornyelsen er lagt i opførelsen af Kulturhuset Mosaikken. Huset er indviet i 2005 og rummer næsten 3.000 m² bibliotek samt kultur- og undervisningsfaciliteter. I 2010 blev idræts- og kulturcentret Arena Midt i den østlige del af bymidten indviet. Dermed har Kjellerup fået yderligere en attraktion, som rækker udover byen selv. Huset er primært et idræts- og fritidscenter, men har en fleksibilitet, der også gør det egnet til fx koncerter, messer, udstillinger og konferencer.

SAMMENHÆNG Et nøgleord for fornyelsen i Kjellerup bymidte har været sammenhæng. De forskellige brikker i fornyelsen – trafikomlægninger, nedrivninger, nybyggeri og byrumsfornyelse – har skabt ny sammenhæng og nye kvaliteter i centerområdet. Sammenhængstanken er videreført ind i det nye kulturhus. Mosaikken er således et flot eksempel på de muligheder, der opstår, når kulturtilbud indgår i en større symbiose med andre faciliteter i byen. Her er multianvendelige rum som sal og mindre lokaler ikke alene kombineret med et bibliotek og dets mange faciliteter men også med en skole. Denne symbiose har givet et særdeles levende hus, hvor der er aktivitet og liv dagen lang – en meget konkret form for sammenhæng, som har inspireret andre senere kulturbyggerier rundt i landet.

KULTURHUSET MOSAIKKEN ④

Kulturhuset rummer bibliotek, en stor sal samt undervisningsfaciliteter for kommunens 10. klasser. I en centralt placeret rotunde ligger multisalene med fleksible scene- og stoleforhold, så rummet kan anvendes til både biograf, teater, koncerter og udstillingsformål.

SØNDERGADE ①

Den centrale del af Kjellerup bymidte har fået nyt gulv i form af en gennemgående flisebelægning, smukt indrammet af granitbelægninger.

KOKKEDAL | EGEDALSVÆNGE

KOMMUNE **FREDENSBORG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, REALDANIA, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Egedalsvænge | kommende bygningsrenovering og friarealforbedring
- ❷ Egelunden | pleje- og aktivitetscenter
- ❸ Egeparken | ejerboliger
- ❹ Holmegårdsvej | trafikregulering
- ❺ Bygrønning | fra vej til park til klimaprojekt

BEHOV FOR VITALISERING I NORDSJÆLLAND Kokkedal er et nyere byområde cirka 25 km nord for København. Området rummer en særlig blanding af parcelhuskvarterer og almene boligbyggerier som fx Egedalsvænge med sine ca. 2.000 beboere. Området har gennem årene fået et lidt belastet image, som i en periode har gjort det svært at tiltrække ressourcerstærke beboere og nye investeringer. For at vende udviklingen tog daværende Karlebo Kommune initiativ til en såkaldt vitalisering af hele det centrale Kokkedal omkring Egedalsvænge og Holmegårdscentret. Vitaliseringen har blandt andet omfattet helhedsorienteret byfornyelse gennemført i årene 2001 og fremefter.

HELHEDSORIENTERET FORNYELSE I OMGIVELSERNE Den helhedsorienterede byfornyelse er gennemført på baggrund af en helhedsplan for området, som blandt andet er resultat af en afholdt arkitektkonkurrence. Fornyelsen har primært sigtet mod fornyelsesprojekter i omgivelserne til bebyggelsen Egedalsvænge og er dermed eksempel på en strategi, som ofte bruges i almene fornyelser, hvor fornyelsen i tæt dialog med beboerne først tager fat i de fælles rammer for efterfølgende at tage fat i bygninger og boliger.

NYT PLEJECENTER 2

Som et af de første steder i landet er en almen boligblok nedrevet for at give plads til nye funktioner i nyt byggeri, her i form af et pleje- og aktivitetscenter.

TRAFIKREGULERING 4

Trafiksikkerheden i området er forbedret gennem vejoplægninger med blandt andet nye rundkørsler samt hastighedsdæmning og nye overgange.

NYE EJERBOLIGER 3

For at øge bredden i områdets boligtilbud er der lige overfor Egedalsvænge opført nye ejerboliger med altaner og udsigt til det grønne.

BYGNINGSRENOVERING 1

En større renovering af bygninger og boliger i Egedalsvænge forventes afsluttet i 2015. Renoveringen indeholder blandt andet forskellige typer af facadeelementer, som vil styrke variationen og identiteten i de enkelte boligblokke.

Der er udarbejdet en samlet plan for trafikafviklingen og for de grønne omgivelser. Planen har blandt andet omfattet nedlæggelse af vejarealer og har givet området en klarere struktur og frigjort landskabelige potentialer. Der er arbejdet med ændring af boligbuddet i området gennem opførelse af nye ejerboliger og med en fornyelse af arealerne omkring Holmegårdscetret. Med bidrag til planudviklingen fra Realdanias projekt Bedre Byrum er den tværgående forbindelse mellem cetret og skoleområdet hen over Holmegårdsvej forbedret, og der er indrettet et lille byrum med opholdsmulighed, trafiksikker overgang og en vandkunst på begge sider.

NEDRIVNING AF BOLIGBLOK Fredensborg Kommune har i 2008 opført et nyt pleje- og aktivitetscenter i Egedalsvænge. Cetret var oprindelig tænkt indrettet i en ombygget boligblok, men en længevarende debat endte i stedet med, at en boligblok nærmest Holmegårdscetret er nedrevet til fordel for det nye center. Med pleje- og aktivitetscetret har Egedalsvænge fået tilført en ressource, som med sine mange brugere og ansatte har været med til at skabe liv og løfte hele området. Projektet er et af landets først gennemførte eksempler på nedrivning af almene boligblokke som en vej til at skabe nye kvaliteter.

BYGNINGSRENOVERING Som opfølgning på den hidtidige fornyelse gennemføres fra 2012 renovering af Egedalsvænge og to nærliggende bebyggelser. Renoveringen forventes at koste ca. 500 mio. kr og finansieres primært med midler fra Landsbyggefonden. Indsatsen omfatter udover forbedring af klimaskærm og boliger også indretning af handicapvenlige boliger samt fornyelse af udearealerne. Den fysiske indsats suppleres af en fortsat boligsocial indsats under overskriften "Kokkedal på vej"

PROJEKT FOR KLIMATILPASNING Arbejdet med fornyelsen af udearealer og grønne omgivelser er nu en del af, hvad der med navnet "Den blågrønne haveby" kaldes for Danmarks største klimatilpasningsprojekt. Her skal tilbagevendende problemer med oversvømmelser af den gennemgående Usserød Å udnyttes til at skabe nye rekreative værdier samt aktivitets- og mødesteder i de almene bebyggelser og ved udvalgte offentlige funktioner i det centrale Kokkedal. Bag projektet står et partnerskab bestående af Fredensborg Kommune, Realdania, Lokale og Anlægsfonden samt de lokale boligselskaber. Klimaprojektet vil uden tvivl få positiv effekt også på fornyelsen i Egedalsvænge og er et godt eksempel på et positivt partnerskab på det helt overordnede plan.

KOLDING | SKOVPAKKEN

KOMMUNE **KOLDING**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- 1 Torvet
- 2 Ambassaden | ungdomshus
- 3 Ambassaden | beachvolleybane
- 4 Aktivitetsbånd

BOLIGOMRÅDE MED DÅRLIGT IMAGE Skovparken er en almen boligbebyggelse i det nordlige Kolding bestående af 21 boligblokke med i alt 550 boliger og ca. 1.200 beboere. Bebyggelsen er sammen med den almene nabobebyggelse Skovvejen placeret omkring et centerområde med institutioner og butikker. Bebyggelsen har en høj andel af beboere med anden etnisk baggrund, har mange unge og mange beboere på overførselsindkomst. Bebyggelsen har gennem en del år haft et dårligt ry i Kolding og optræder på ministeriets liste over udsatte byområder.

Den særlige byfornyelsesindsats i Skovparken har bygget videre på en tidligere gennemført fysisk renovering af blokkene og er foregået parallelt med en bredere boligsocial indsats. Fokus har ligget på etablering af kvarterhuset Ambassaden.

AMBASSADEN – ET HUS FOR DE UNGE Projekt Ambassaden er startet i 2004, hvor en gruppe unge i samarbejde med boligselskabet fik opsat to containere som mødested. Fra to containere udviklede projektet sig med boligselskabets og kommunens hjælp til et byfornyelsesprojekt med opførelse af et nyt værested for børn og unge. Drivkraften i arbejdet har været skiftende grupper af unge, som først har været engageret i husets planlægning og tilblivelse og nu er det i husets daglige drift.

FÆLLESHUSET AMBASSADEN 2

Ambassaden er et aktivitetstilbud og værested for børn og unge. Navnet signalerer husets rolle som kontaktskaber udadtil og er fundet ved en konkurrence afholdt af unge ildsjæle omkring huset. Den fysiske udformning af huset er tænkt som en generelt anvendelig model for billige fælleshuse.

FRIAREALFORBEDRING 1

Den fysiske del af helhedsplanen har også omfattet forbedring af udearealerne med nye legefaciliteter og et nyt torveområde.

Børne- og ungehuset er indrettet med egne områder til de forskellige aktiviteter og med et fælleslokale. Der kommer dagligt 30-50 børn i værestedet Børnekontakten, mens Ung-klubben har 10-20 brugere en gang om ugen. Huset forpagtes i det daglige af boligselskabet AAB.

BOLIGSOCIAL HELHEDSINDSATS Ambassaden er en af brikkerne i det samlede boligsociale arbejde i Skovparken. Der er i den tidlige fase gennemført aktiviteter som fx sprogundervisning, særlig støtte til svage familier, indsats mod misbrug, tværkulturelle projekter, indsats mod hærværk og støtte til netværksdannelse. Arbejdet er videreført i en helhedsplan for 2009-2013, hvor der fx er arbejdet med en indsats overfor teenagepiger, etablering af netværk for kvinder på barsel samt forældreengagement og forældreinddragelse. Et kvarternetværk for alle aktører i Skovparken og Skovvejen samler ressourcerne og styrker det boligsociale samarbejde.

I et særligt ambasadørprojekt har interesserede beboere kunnet gennemgå en form for miniuddannelse i demokrati og foreningsliv. Projektet har styrket mulighederne for integration i det lokale foreningsliv, hvad enten det drejer sig om beboerdemokrati, børnenes fodboldklub eller en partiforening.

UNGE AMBASSADØRER

Kvarterhuset er udviklet og efterfølgende drevet i tæt samarbejde med engagerede unge, som har siddet i bestyrelsen og løbende fungeret som ambassadører overfor de øvrige unge i området.

BYGNINGSRENOVERING OG FRIAREALER Fysisk er der allerede i 1990'erne sket en ret omfattende fornyelse af bebyggelsen med blandt andet nye tagboliger på en række af blokkene. Bebyggelsen skiftede da arkitektonisk udtryk fra kedelige blokke med sadeltag til mere åbne glasfacader og løftede tagpartier. I en anden stor fase af bygningsrenovering i Skovparken og Skovvejen er der yderligere gennemført facaderenovering samt indvendige forbedringer af badeværelser og køkkener. En fornyelse af udearealerne har blandt andet omfattet indretning af et nyt fælles torveområde centralt i bebyggelsen, et nyt legeområde samt forbedringer af trygheden gennem bedre belysning.

RESSOURCEBASERET TILGANG TIL DEN VIDERE FORNYELSE Fornyelsen i Skovparken er sket ud fra en ressourcebaseret tilgang, hvor respekten for det enkelte individ, udvikling af beboerdemokrati, frivillighed og samarbejde har været i fokus. Der er særligt brugt mange kræfter på at udvikle en organisationsmodel, som lader de unge komme til, for derigennem at sikre en forankring i lokalområdet. Erfaringer som disse indgår nu i implementeringen af den initiativtale som er indgået mellem Kolding Kommune og Socialministeriet om den videre fornyelse.

KORSØR | MOTALAVEJ

KOMMUNE **SLAGELSE**

BYFORNYELSE

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- Hovedparten af området | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ① Motalavej | trafikregulering
- ② Motalavej | kvarterhus
- ③ Motalavej | ældreboliger og plejecenter

UDFORDRINGER BAG MOTORVEJEN Motalavej er et alment boligområde med ca. 3.000 beboere i den nordlige udkant af Korsør. Området ligger lige ud til Vestmotorvejen og består af fire større karreer på nordsiden af Motalavej og en række boligblokke på sydsiden. Området har i en årrække været præget af de problemer med manglende beskæftigelse og den ophobning af sociale problemer, som karakteriserer mange almene boligbebyggelser. De særlige vanskeligheder i Korsør med at omstille byen efter lukning af færgetrafikken og flere større industrivirksomheder har ikke gjort problemerne i byens mest udsatte boligområde mindre. Området har lejlighedsvis trukket overskrifter i medierne på grund af episoder med hærværk og vold og der var kort sagt behov for en gennemgribende indsats.

FYSISK OG SOCIAL HELHEDSPPLAN I 2001 udarbejdede kommune og boligselskab i tæt samarbejde med beboerne og med støtte fra Landsbyggefondens en fysisk og social helhedsplan for Motalavej. Helhedsplanen skulle udover et generelt kvalitetsløft i bygninger og udearealer medvirke til at skabe en mere varieret beboersammensætning, blandt andet gennem omdannelse af en boligblok til nye særlige boliger. Helhedsplanen er i store træk gennemført og afsluttet i 2007.

KVARTERHUS 2

Der er midt i området opført et kvarterhus med cafe, køkken og en samlingsal. Huset danner ramme om en vifte af sociale og kulturelle aktiviteter lige fra klubber for børn og unge, linedance og lektiehjælp til besøg af sundhedsplejerske og fælles udflugter.

TRAFIKREGULERING 1

Områdets hovednerve Motalavej er blevet trafikdæmpet med bump og trafikchikaner af robust karakter.

FACADERENOVERING OG ÆLDREBOLIGER 3

Der er gennemført friarealforbedring i hele området og bygningsrenovering i dele af området. I nogle blokke er betonfacaderne beklædt med gule skærmtegl. Billedet til højre viser altanerne i bebyggelsens nye ældreboliger.

KVARTERHUS OG BOLIGSOCIALT ARBEJDE Et vigtigt element i helhedsplanen har været opførelsen af et kvarterhus som samlingspunkt og som katalysator for det boligsociale arbejde. Huset er indrettet med mødefaciliteter og cafe og er omgivet af en lille nyindrettet plads. Den boligsociale indsats har omfattet en række meget forskellige aktiviteter, som kan styrke områdets sociale kapital. Der er fx arbejdet intensivt med at engagere bebyggelsens forskellige etniske grupper og med at inddrage unge i frivilligt arbejde til glæde for ældre beboere.

BOLIGER FOR ÆLDRE OG OPGANGSFÆLLESSKAB For at få større variation i beboersammensætningen er en karre tættest på motorvejen ombygget til ældreboliger og plejeboliger, tilknyttet et servicecenter. I samme forbindelse er indrettet et såkaldt opgangsfællesskab for udviklingshæmmede beboere med særlige psykiske behov. Fællesskabet omfatter to opgange og en lejlighed, der bruges til fællesspisning og andre aktiviteter. Hele karreen er gennemgribende renoveret med ny tilgængelighed via elevatorer, ligesom facaderne har fået nye store glaspartier med altaner. Erfaringerne med at skabe nyt liv gennem nye boligtyper har været gode og boligselskabet har tanker om placering af fx nye handicapboliger i bebyggelsen.

BEHOV FOR NY HELHEDSPLAN Efter afslutningen af fornyelsen i 2007 oplevede bebyggelsen i nogle år en positiv udvikling med færre udlejningsvanskeligheder. Den generelle krise og afmatningen på boligmarkedet har imidlertid siden strammet problemerne og et område som Motalavej konkurrerer i dag med priser på omkringliggende ejerboliger ned under en halv mio. kr. Motalavej har i dag så store udlejningsvanskeligheder, at det truer økonomi og sammenhængskraft, og der er derfor i 2012 sat gang i forberedelse af en ny helhedsplan for området. Udviklingen illustrerer, at der ikke findes engangsløsninger for udsatte byområder, men tværtimod er behov for både vedvarende ressourcetilførsel og stædighed.

KØBENHAVN | INDRE VESTERBRO

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2011** (OMRÅDEFORNYELSE)

SÆRLIGE PARTER

- 1 Halmtorvet | byrumsfornyelse
- 2 Brune Kødbý | kultur- og idrætsområde
- 3 Hvide Kødbý | erhvervsområde
- 4 Sønder Boulevard | byrumsfornyelse, metrobyggeri
- 5 Hestestaldskarreen | eksempel på grøn karrefornyelse
- 6 Otto Krabbes Plads | byrumsfornyelse

DANMARKS MEST OMFATTENDE BYFORNYELSE Byfornyelsen på Indre Vesterbro, der er foregået løbende fra midten af 1990'erne frem til i dag, er Danmark hidtil største samlede byfornyelsesprojekt. Fornyelsen repræsenterer samtidig det sidste byområde i København, hvor fornyelsen er gennemført karre for karre med store offentlige investeringer i bygningsstandsættelse og friarealforbedring. Ud fra en samlet helhedsplan er der fra midten af 1990'erne og frem gennemført fornyelse i 24 bykarreer. Et betydeligt antal boligejendomme er sat i stand og der er indrettet fælles friarealer i de fleste gårdrum – flere med fokus på ressourcebesparelse og byøkologi. Enkelte bygninger er nedrevet for at give plads til nye huludfyldningsbyggerier.

OMRÅDEFORNYELSE I CENTRALE VESTERBRO Fornyelsesprocessen fortsættes i den kommende årrække, idet der frem til 2017 gennemføres områdefornyelse i den centrale del af Vesterbro med fokus dels på at vitalisere bydelsens glemte byrum og ubrugte hjørner, dels på at understøtte kvarterets sociale mangfoldighed gennem en særlig indsats overfor udsatte beboergrupper. Fornyelsen af de mest trængende boligejendomme vil fortsætte også i dette kvarter – der er fortsat boliger på Vesterbro uden eget toilet eller bad.

BYGNINGSFORNYELSE

Byfornyelsen har mere eller mindre efterladt gadebilledet på Vesterbro intakt, men med et gevaldig kvalitetsløft i selve boligerne og deres nære omgivelser.

SØNDER BOULEVARD 4

Et af Københavns få boulevardstrøg er forvandlet fra restareal mellem trafikerede gader til et grønt samlingspunkt for hele Vesterbro. Indretningen er uformel og lægger op til fleksibel udnyttelse ud fra vesterbroernes egne lyster og behov.

HESTESTALDSKARREEN 5

I en karre ved Gasværksvej er gennemført et byøkologisk forsøgsprojekt under overskriften "synlig ressourcebalance". Tekniske installationer helt ud i gårdrummet minder dagligt beboerne om deres energi- og ressourceforbrug.

HALMTORVET 1

Halmtorvet har fuldstændigt ændret karakter efter fornyelsen. Nu blomstrer kulturlivet, cool københavnere slås om pladsen ved cafebordene og børnene om legeredskaberne, mens den overlevelsstærke kriminalitet er rykket til andre steder i byen.

DE STORE BYANLÆG Fornyelsen i boligkarrerne er suppleret af to store byprojekter, nemlig omdannelsen af kødbyen samt indretningen af et gennemgående byrum i Halmtorvet og Sønder Boulevard. I Brune Kødby er der som led i byfornyelsen i slutningen af 1990'erne indrettet en lang række kulturelle tilbud som fx udstillingsbygning i Øksnehallen, Københavns Billedskole i Tvillingehallerne, medborger- og forsamlingshus, teater samt spisesteder og cafeer. Sammen med DGI-byen på nabogrunden, som rummer et meget søgt vandkulturhus og idrætsfaciliteter med tilhørende hotel- og conferencecenter, er Brune Kødby i dag en kulturel magnet for hele Vesterbro.

Siden 2005 har Københavns Kommune udviklet dele af den fredede Hvide Kødby til hjemsted for en lang række kreative erhverv og restauranter. De nye erhverv fungerer i dag side om side med blandt andet slagteri- og engrosvirksomheder.

Halmtorvet er fra 1999 til 2003 omlagt med en indretning, der opdeler torvet i tre sektioner med hver deres karakter. Nærmest Hovedbanegården er en urban byplads, dernæst et parkstrøg og længst mod syd, hvor Halmtorvet møder Sønder Boulevard, er indrettet en byhave. Trafikken er reduceret til et spor i hver retning og afvikles nu på fodgængernes og især cyklisternes præmisser.

Sønder Boulevard var i mange år plaget af trafik, og dens ramblignende udformning med parkbælte i midten blev ikke udnyttet. Københavns Kommune har i 2005 nyindrettet hele strækningen fra Halmtorvet til Enghavevej til et nyt park- og aktivitetsbånd, hvis udformning og indhold er fastlagt i samarbejde med områdets beboere. I de kommende år tages der – i forbindelse med udviklingen af Carlsberg – fat på at omlægge den sidste del af Sønder Boulevard fra Enghavevej til Vesterfælledvej.

KVALITET HAR SIN PRIS Byfornyelsen på Indre Vesterbro har lært af erfaringerne fra Nørrebro og strategien har været en helt anden med vægt på beboerinddragelse og bevaring frem for nedrivninger. Den bevarende strategi er da også resulteret i et bykvarter med langt større attraktioner end på Indre Nørrebro, hvor forstadens monotone boligbebyggelse så at sige rykkede ind i tætbyen. Det multifunktionelle og flot fornyede Vesterbro har haft stor tiltrækningskraft på ressourcestærke beboere og lidt ironisk har den bevarende byfornyelsesstrategi på den led skabt større social udskiftning end tilfældet i sin tid var på Indre Nørrebro. Udfordringerne i det paradoks indgår meget centralt i den igangværende områdefornyelse, som arbejder målrettet med bæredygtighed i bred – og ikke mindst social – forstand.

KØBENHAVN | YDRE VESTERBRO

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **BYFORNYELSE, HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2003**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Hedebygadekarreen | bygningsfornyelse, friarealforbedring, byøkologi
- ❷ Ballumgadekarreerne | bygningsfornyelse, friarealforbedring
- ❸ Amerikavej, Tøndergade, Ballumgade | byrumsfornyelse
- ❹ Tøndergade | nybyggeri
- ❺ Sundevedsgadekarreen | særlig byfornyelsesindsats

FORNYELSE I HVIDE HEST Ydre Vesterbro kvarteret – også kaldet Hvide Hest – er et trekantet byområde yderst på Vesterbro mellem Vesterbrogade og Enghavevej. Området er et traditionelt tæt brokvarter med sluttede karreer i op til fem etager og beboelsesejendomme opført omkring 1900. Området har de seneste 15 år gennemgået samme karreorienterede byfornyelse som på Indre Vesterbro med offentligt støttede bygningsfornyelser og friarealforbedringer. Fra 2003 til 2008 er den karreorienterede fornyelse suppleret af en helhedsorienteret byfornyelse med fokus på især områdets gaderum.

ØKOLOGISK DEMONSTRATIONSKARRE En karre ved Hedebygade er fra 1998 til 2003 gennemgribende fornyet som et byøkologisk demonstrationsprojekt med en række delprojekter, der har udpeget udviklingsmuligheder indenfor energi- og ressourcebesparelse i byfornyelsen. Den grønne tankegang er både kommet til udtryk i bygningsfornyelsen og i friarealforbedringen, som blandt andet har omfattet opførelse af et fælleshus i gårdrummet.

Der er gennemført forsøg i otte af karreens 18 boligejendomme, hovedparten med fokus på reduktion af energiforbrug ved hjælp af solenergi. Blandt forsøgene kan

nævnes glasfacader med integrerede solceller og solvægge til foropvarmning af ventilationsluft, såkaldt grønne køkkener med plantevægge samt et projekt, hvor en bevægelig heliostat på taget sender dagslys ned gennem en spejlbeklædt lodret skakt og på den måde oplyser de mørke køkkener i de nederste etager.

Byøkologiprojektet i Hedebygadekarreen er grundigt evalueret, og nogle løsninger har vist sig mere energimæssigt eller arkitektonisk bæredygtige end andre – sådan er forsøg. Projektet står dog fortsat som et af de mest omfattende bæredygtigheds-eksperimenter i den tætte by og har med et hav af besøgende været med til at flytte vigtige grænser i byfornyelsen.

I de øvrige karree omkring Tøndergade og Ballumgade er gennemført bygningsfornyelse med blandt andet tilføjelse af altaner samt indretning af nye tagboliger. Endelig er der opført huludfyldningsbyggeri i blandt andet Tøndergade.

FRA GADERUM TIL OPHOLDSRUM Fra 2003 er fornyelsen også rykket ud i gaderummet. På baggrund af en byrumsanalyse og en efterfølgende visionsplan er der i samarbejde med kvarterets beboere foretaget en samlet fornyelse af flere gader samt

mindre pladser i kvarteret. I flere kryds er belægningen hævet for at reducere bilernes fart, belægninger er skiftet og der er opsat nyt byinventar i form af fx cykelstativer, affaldsbeholdere og skulpturelle stole. Belysningen er skiftet til armaturer med lavere lyspunkthøjde for at understrege det intime og boligorienterede i kvarteret frem for det trafikfunktionelle.

SÆRLIG BYFORNYELSESINDSAT En karre mellem Sundevedsgade og Enghavevej har særlig kulturhistorisk interesse. I kvarteret boede digteren Tove Ditlevsen og dele af denne karree står i dag fortsat med billeder på det Vesterbro, som var ramme om hendes forfatterskab. Med støtte fra de særlige byfornyelsesmidler har et partnerskab med deltagelse af kommune, boligejere, beboere og repræsentanter for karreens erhvervsvirksomheder fra 2004 og frem arbejdet på en nyindretning af karreen, som både kan tilgodese den nuværende beboelse, planer om nybyggeri samt udvikling af en Tove Ditlevsens Mindehave som offentligt grønt område. Planerne har indtil videre ikke kunnet gennemføres, og projektet står som en lærerig illustration af, at begrebet partnerskab ikke er en universalløsning, når der er grundlæggende interesse modsætninger mellem parterne i partnerskabet.

IN-FILL BYGGERI 4

Et huludfyldningsbyggeri i Tøndergade supplerer diskret de ældre byejendomme. Bygningen indgår med stofligt murværk naturligt i det omliggende bygningsmiljø men har samtidig med fx franske altaner og træskodder sin egen karakter.

GADEFORNYELSE 3

Ballumgade er indrettet med nye belægninger af høj materialemæssig kvalitet, som angiver hvor biler, fodgængere og cykler hører til. Nye træer og nye belysningsarmaturer fuldender omdannelsen fra bilgade til brugbart byrum.

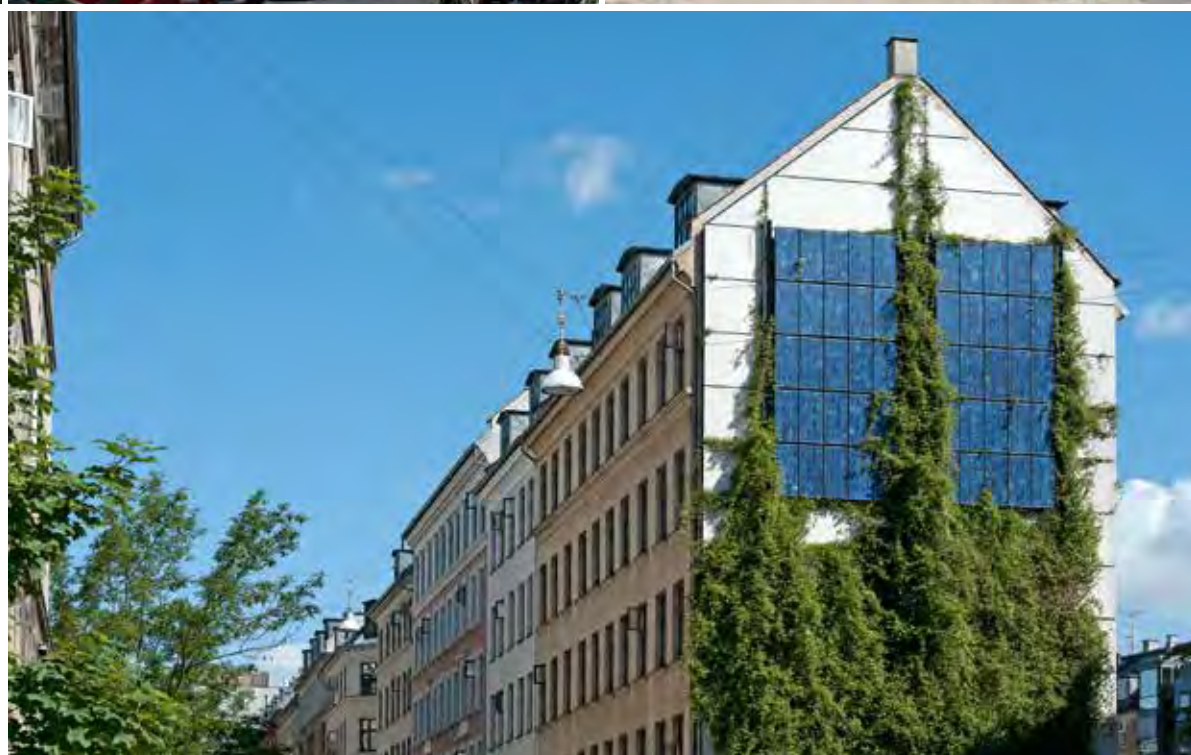

GRØNT FÆLLESHUS 1

Midt i det fælles gårdanlæg i Hedebygadekarreen er opført et beboerhus. Huset er gravet ind i en græsskrænt for at minimere bygningens overflade og har en sydvendt glasfacade til udnyttelse af passiv solvarme.

ØKOLOGISK DEMONSTRATION 1

En gavl med solceller og beplantning er et af de få udadtil synlige resultater af de mange økologiske eksperimenter i Hedebygadekarreen. Efter ca. 10 år kæmper det grønne på gavlen med solcellerne om at have størst effektivitet.

KØBENHAVN | SJÆLLANDSGADE KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**
BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**
STØTTETILSAGN **2004**
SÆRLIGE PARTER **LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- 1 Guldberg Skole
- 2 Bypladsen | byrumsfornyelse
- 3 Legepladsen | aktivitetsområde
- 4 Universet | institutionsbyggeri
- 5 Guldbergsgade | trafikregulering
- 6 Nørrebrogade | trafikregulering

FORNYELSE PÅ INITIATIV AF SKOLEFORÆLDRE Sjællandsgadekvarteret er et tæt bygget byområde på Nørrebro i København. Kvarteret er udbygget tilbage i 1880'erne, men rummer også nyere byggerier fra 1980'erne og 1990'erne. Kvarteret er karakteriseret ved at være meget sammensat med både traditionelle brokvartersejendomme, nyere almene bebyggelser, butikker og service langs strøggaderne samt mange kreative erhverv. En overvægt af beboere uden beskæftigelse, lav indkomst samt en del beboere med anden etnisk baggrund gjorde, at kvarteret blev betegnet som et udsat byområde i København.

Initiativet til den byfornyelse, som er gennemført fra 2005 til 2011, er taget af en aktiv forældregruppe, som mente, at problemer med at fastholde også ressourcestærke børn i den lokale folkeskole blandt andet ville kunne imødegås gennem en højere kvalitet i det omgivende bymiljø – sikrere trafik og bedre muligheder for udendørs leg, idræt og bevægelse i skolens nærområder.

Denne ambition lå i fin forlængelse af en mere overordnet kommunal strategi om at anvende nye byrumskvaliteter som en motor i udviklingen af Nørrebro – en strategi som fx ses i projekterne til den nye Nørrebro Park, Superkilen og omdannelsen af Nørrebrogade til opholdsgade.

BYPLADSEN 2

"Bypladsen" mellem Guldborg Skole og Simeons Kirke er indrettet som såkaldt shared space. Pladsen holdes sammen af en smuk belægningsflade og rummer såvel fredelige opholdszoner som mere aktivitetsfyldte områder for børn.

SIKKER SKOLEVEJ 5

Projekt "Sikker skolevej" går ud på at gøre skoleveje og trafik ivotrigt mere sikker for kvarterets svage trafikanter.

SJÆLLANDSGADE BYRUM Efter en længevarende planlægningsproces er gennemført en samlet fornyelse af byrummene omkring Guldborg Skole og den nyopførte børneinstitution Universet. Det smukt proportionerede byrum ved Simeons Kirke er omdannet til "Bypladsen" – et fredeligt byrum for gående og cyklister med et legeområde nærmest skolen. Langs Prinsesse Charlottes Gade er grænsen mellem skolegård og offentligt legeareal brudt ned og her er indrettet "Legepladsen" – et større aktivitetsområde med boldbaner og fantasifulde legeredskaber. Aktivitetsmulighederne fortsætter op på taget af Universet, som udover fritidshjem samt multirum for beboere i stueetagen har en tagetage, der er indrettet som et offentligt tilgængeligt bevægelsesrum.

TRAFIKPROJEKTER OG FÆLLES FACILITETER Et vigtigt element i byfornyelsen har været udarbejdelsen af en trafik- og byrumsplan og efterfølgende etablering af en sikker skolevej i specielt Guldborgsgade. Guldborgsgade omdannes til nyt hovedstrøg for gående og cyklende trafikanter i bydelen og der er lavet hastighedsbegrænsninger og en særlig bearbejdning af fem såkaldte nedslagspunkter på strækningen fra Sankt Hans Gade til Sjællandsgade.

LEGEPLADSEN 6

"Legepladsen" indeholder alt hvad et børnehjerte kan begære af bjerge med farvestrålende gummibelægninger, rutsjebaner, klatreskulpturer, minitrampoliner, cykelbaner, jorden-er-giftig-baner og multiboldbaner.

GRØN OASE

Lige udenfor byfornyelsesområdet er der i samarbejde med det lokale Agenda 21 center indrettet en grøn oase, hvor stenbroens børn har mulighed for landskabelige oplevelser.

Fleere projekter i området gennemført uafhængigt af den særlige byfornyelse indgår i en synergieffekt mellem offentlige og private tiltag i kvarteret. Mod vest er Nørrebrogade omlagt med ny gadebelysning, brede cykelstier og fortove. Centralt i kvarteret er det lykkedes en borgerinitieret forening at få genåbnet Sjællandsgades Bad, der lukkede i 2010. Og endelig er der sydøst for kvarteret indrettet en grøn oase i et hjørne af De Gamles By med naturlegeplads, dyrehold og andre grønne oplevelsesmuligheder for børn og voksne. De nævnte projekter indgår alle i styrkelsen af udfoldelsesmulighederne i Sjællandsgadekvarterets og i kvarterets fælles identitet.

SKOLEN OG BYEN Det er med de nye byrumskvaliteter omkring Guldborg Skole lykkedes med den dobbelte ambition dels at skabe bedre rammer og nye tilbud for børn og beboere i de omkringliggende karreer, dels at styrke skolens og kvarterets image for ressourcestærke børn og forældre udenfor skoledistriktet. Fornyelsen er et inspirerende eksempel på udnyttelse af skolen som motor i en forandringsproces og ikke mindst på de muligheder, der ligger i at nytænke de ofte så trøstesløse skolegårde – landets mest benyttede byrum. Her er skolen kommet til byen og byen til skolen – på en for begge parter meget berigende måde.

KØBENHAVN | NØRREBRO PARK KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**
 BYFORNYELSE **KVARTERLØFT**
 STØTTETILSAGN **2001**
 SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Jægersborggadekvarteret | bygningsfornyelse
- ❷ Ny Nørrebro Park | rekreativt område
- ❸ Byhaven 2200 | beboerstyrede fælleshaver
- ❹ Borups Plads | byrumsfornyelse
- ❺ Nærumgadekvarteret | bygningsfornyelse, friarealforbedring
- ❻ Lundtoftegade | fysisk og boligsocial helhedsplan

KVARTERLØFT MED BRED PROFIL Nørrebro Park kvarteret udgør en fin illustration af Københavns udbygningshistorie, som fra 1900 til nu er faldet i tre store perioder. Mellem Jagtvej og Nørrebroparken ligger tætte, smalle karreer fra 1900-tallets begyndelse, hvor det handlede om at udnytte byggegrundene maksimalt. Området vest for parken, der blev anlagt i 1930'erne i sporet fra den tidligere Slangerbane, består af lukkede karreer og stokbebyggelser opført i perioden 1915-45 og endelig er den almene boligbebyggelse mellem Lundtoftegade og Bispeengbuen opført omkring 1970. Kvarteret er ikke et selvstændigt afgrænset byområde, men smelter i vid udstrækning sammen med det øvrige Nørrebro.

Kvarteret har en central beliggenhed i København med gode rekreative tilbud, men var før fornyelsen samtidig præget af mange små og nedslidte boliger, samt trafikerede og nedslidte gader og pladser.

Der er fra 2001-2007 gennemført kvarterløft i Nørrebro Park med en meget bred målsætning, som både har omfattet fysisk fornyelse, forbedring af beskæftigelse, forbedring af sundhed, etablering af beboernetværk samt nye kulturelle tilbud i kvarteret. Kvarterløftet har bygget oven på en løbende boligsocial indsats i blandt andet bebyggelserne i Lundtoftegade.

NY NØRREBRO PARK Det grønne bånd, der tidligere hed Nørrebroparken, er bydelens omdrejningspunkt og vigtigste mødested. Efter afholdelse af en arkitektkonkurrence er den fornyede park indviet i 2007. Parken er indrettet med forskellige aktivitetszoner og rummer blandt andet bemandet legeplads, to pladser overdækket af store ladeagtige tage, skaterbane, samt baner til fodbold, basketball, volleyball og cykel-polo. Midt i parken har en gruppe frivillige, der kalder sig Byhaven 2200, forvandlet et ubrugt hjørne til beboerstyrede grønne køkkenhaver. I forbindelse med byfornyelsen er fodboldklubben Nørrebro Park FC etableret med midler fra kommune og kvarterløft med det formål at bruge organiseret fodbold til at samle børn og forældre på tværs af etnisk herkomst.

Ny Nørrebro Park har været kvarterløftets største og mest identitetsskabende projekt og indgår i dag i det sammenhængende forløb langs supercykelstien fra Ryparken til Vigerslev. Parken er blevet meget populær og det har naturligt vakt stor modstand, at dele af parken frem til 2018 er inddraget som byggeplads i forbindelse med anlæggelsen af Metro Cityringen.

KULTUR OG BESKÆFTIGELSE Kvarterløftet er i høj grad også resulteret i ikke-fysiske aktiviteter. Årlige "Kulturelle Markedsdage" giver lokalområdets boligforeninger, klubber, interessegrupper og kulturelle foreninger mulighed for at præsentere sig under festlige former med fodboldturneringer, sportsopvisninger, teater, musik og loppemarked og er siden kvarterløftet blevet en fast tradition. I Jægersborggade

har iværksætterprojektet "Born Global" inddraget en stribe iværksættere og mentorer i markedsføring af dem selv og gaden som helhed. Et tredje projekt, der kan nævnes, er "Informateket" i Stefansgade, som var en erhvervs- og beskæftigelsesrådgivning med blandt andet en populær butikskonsulentordning for småbutikker.

HELHEDSPLAN FOR LUNDTOFTEGADE Højhusbebyggelsen langs Lundtoftegade er facaderenoveret flere gange siden opførelsen for at afhjælpe støjgener fra Bispeengbuen, og der er siden midten af 1990'erne gennemført en række projekter for at forsøge at rette op på bebyggelsens sociale problemer. Indsatsen er videreført i kvarterløftet og efterfølgende i yderligere en helhedsplan fra 2007, som gennemføres med midler fra Landsbyggefondens. Udover fysisk fornyelse med lejlighedssammenlægninger og forbedret tilgængelighed er gennemført aktiviteter som fx brug af etniske unge som rollemodeller og brobyggere, sundhedsfremmende aktiviteter rettet mod ældre mænd samt etablering af en jobpatrulje.

Den gennemførte helhedsplan kan forhåbentlig skabe lidt mindre afstand mellem dagliglivet i Lundtoftegade og i kvarteret omkring Jægersborggade på den anden side af Ny Nørrebro Park – et kvarter, som siden fornyelsen har udviklet sig til et af de mest hippe i København.

NY NØRREBRO PARK 2

Grønne rammer, større tryghed og arkitektonisk spræl har været nøgleord i indretningen af Ny Nørrebro Park – nu skal metroarbejdet bare blive færdigt.

BORUPS PLADS 4

Borups Plads er indrettet som en sammenhængende betonflade med bænke og udsparede felter til beplantning og træer samt rammer for cafe liv.

LUNDTOFTEGADE 6

Der er gennemført bygningsrenovering, hvor facadeudsmykning med bølgede referencer til kvarterets gamle åløb står som signal om nye tider i Lundtoftegade.

BEDRE BOLIGSTANDARD

I Nørrebro Park fornyelsen er en væsentlig del af ressourcerne brugt på forbedring af den generelle boligstandard gennem istandsættelses- og moderniseringsarbejder samt indretning af fælles friarealer i en række gårdrum.

KØBENHAVN | MIMERSGADE KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA, LANDSBYGGEFONDEN**

- 1 Nørrebrogade | trafikregulering
- 2 Superkilen | byrumsfornyelse
- 3 Nørrebrohallerne | kultur- og aktivitetshus
- 4 Mjølnerparken | kunst og friarealer
- 5 DSB arealet | aktivitetsområde
- 6 Balders Plads | byrumsfornyelse
- 7 BaNanna Park | aktivitetsområde

OMRÅDEFORNYELSE PÅ YDRE NØRREBRO Mimersgadekvarteret er et tæt bebygget storbykvarter med lidt over 16.000 indbyggere på Ydre Nørrebro. Kvarteret afgrænses af Tagensvej, Jagtvej, Nørrebrogade og af jernbanen mod nord. Mimersgadekvarteret er et sammensat og livligt byområde, der rummer alt fra boliger, erhverv og nedlagte industriområder til butikker og kultur- og idrætsinstitutioner. Udfordringerne i fornyelsen har dels været fysiske – massiv gennemkørende trafik, mange nedslidte boliger og ikke mindst en mangel på byrum og samlingssteder – dels været sociale og kulturelle med blandt andet integrationsproblemer knyttet til boligbebyggelsen Mjølnerparken.

Områdefornyelsen er i vid udstrækning gennemført som et brugerstyret projekt, hvor borgere, foreninger og institutioner har bidraget med ideer til fornyelsen. Mange af de ting og ændringer, som områdefornyelsen har været medvirkende til, kan ikke nødvendigvis ses i kvarteret i dag, men er kommet til udtryk i en imponerende række af sociale og kulturelle aktiviteter af midlertidig eller tilbagevendende karakter. De mange gennemførte aktiviteter har sat spor i bydelens fælles hukommelse og identitet og spiller på den måde en lige så stor rolle i at samle bydelens mangfoldige nationaliteter og kulturer som nyindretning af de fysiske omgivelser.

SUPERKILEN 2

Superkilens byrum har hver sin farve og funktion. Den røde plads er som nabo til Nørrebrohallen indrettet til fysisk udfoldelse, den grønne park indbyder til leg på bakkerne og frokost i græsset, mens det sorte rum på Mimers Plads kan bruges til arrangementer som fx basar og marked.

MJØLNERPARKEN 4

Flere initiativer søger at åbne det almene boligområde op for det øvrige Nørrebro – blandt andet et kunstprojekt med gavlmalerier udført af kendte kunstnere.

BANANNA PARK 7

En aktivitetspark i Nannasgade er indrettet med blandt andet boldbaner, en jordvold udformet som en gul gummibanen og en miniskov. Porten ind til området udgøres af en 14 meter høj klatrevæg.

BALDERS PLADS 6

Balders Plads er indrettet som led i områdefornyelsen som en uformel ramme om dagligt udeliv – her slapper man af og møder sine naboer.

STORE BYPROJEKTER Der er parallelt med områdefornyelsen gennemført en række større partnerskabsprojekter om trafikoplægninger og nye byrum. Projekterne er finansieret i et samarbejde mellem Københavns Kommune, Realdania og områdefornyelsen og har løftet fornyelsen i Mimersgadekvarteret til et sjældent set niveau i dansk byfornyelse.

De noget nedslidte idrætsfaciliteter i Nørrebrohallerne er renoveret og indrettet som et kombineret idræts- og kulturcenter for hele Nørrebro. Udearealerne foran hallerne er indrettet som en del af byrummet Superkilen, der igen indgår i det sammenhængende cykelstrøg fra Østerbro til Valby. Selve Superkilen består af en række byrum med forskellige anvendelsesmuligheder og er med sin spektakulære indretning med blandt andet mange etniske referencer med til at styrke sammenhæng og identitet i det multikulturelle Nørrebro. Nord for bebyggelsen Mjølnerparken er det tidligere DSB-areal indrettet som en grøn bypark med rum for familieudeflugter og for mere pladskrævende aktiviteter som fx boldspil.

Der er udarbejdet en samlet trafikplan for kvarteret, som udover en række begrænsninger af trafikken i Mimersgade og andre af de indre gader først og fremmest har nedprioriteret Nørrebrogade fra stærkt trafikeret bilgade til bus- og cykelgade.

KUNST OG KULTUR Kunst giver anledning til meningsudveksling mellem mennesker og forskellige kultur- og kunstprojekter i det offentlige rum har været en rød tråd i fornyelsen i Mimersgadekvarteret. Et af de gennemførte projekter har været Galleri Hamlet, hvor billeder taget af kvarterets børn og unge er vist i tre store udstillinger, S/H i Kunst i kvarteret, Nørrebrohistorier og Feriepostkort. I Mjølnerparken har en ny sti trukket besøgende ind til en række gavlkunsværker, mens hvide bænke med uvante proportioner i en periode har vakt undren og nysgerrighed i Mimersgade. I projektet Det Mytologiske Kvarter er der gennem skiltning fortalt om de nordiske guder, der har lagt navn til kvarterets gader, og som også har været motivemne for det store gavlmaleri Ask Yggdrasil, der indrammer aktivitetsparken BaNanna Park.

FORNYELSE I MJØLNERPARKEN Områdefornyelsen følges nu op af en omfattende fornyelse i boligbebyggelsen Mjølnerparken. Her er planlagt et ansigtsløft til næsten en mia. kr med blandt andet etablering af en basargade fra Mimersgade til Tagensvej, omdannelse af stuelejligheder til butikker, tagterrasser og penthouses på toppen af blokkene samt facaderenovering og friarealforbedring. Målet er, at også Mjølnerparken skal blive en stærk og en integreret del af det nye Ydre Nørrebro.

KØBENHAVN | HARALDSGADE KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2006**

SÆRLIGE PARTER **ROCKWOOL FONDEN, VELUX FONDEN**

- 1 Sifs Plads | byrumsfornyelse
- 2 Campus Rådmandsmarken | uddannelsesområde
- 3 Krakas Plads | byrumsfornyelse
- 4 Skjolds Plads | byrumsfornyelse
- 5 Osramhuset | kulturhus
- 6 Den Grønne Trekant | friarealforbedring
- 7 Den Grønne Trekant | aktivitetshus
- 8 KTK grunden | boligbyggeri

ET INDUSTRIKVARTERS FORVANDLING Haraldsgadekvarteret ligger på Ydre Nørrebro omgivet af DSB's banearreal mod nord og store trafikerede trafikårer mod øst, syd og vest, og gennemskæres af et stjerneformet gadenet, udbygget i årene efter år 1900. Haraldsgadekvarteret er et af de bykvarterer i København, hvor transformationen fra industriby til vidensby står tydeligst i bybilledet. Her er industrien flyttet sent ud og området præges fortsat i dag af både genanvendte industribygninger og af mange efterladte industrielle 'wastelands'. En stor del af disse arealer udnyttes nu i stor udstrækning af mindre virksomheder inden for kreative erhverv eller af uddannelsessteder som fx det store Campus Rådmandsmarken og udgør et stærkt økonomisk og beskæftigelsesmæssigt udviklingspotentiale i bydelen. Udover tidligere industriområder rummer området flere større almene boligbebyggelser med en række kulturelle, sociale og integrationsmæssige udfordringer – og styrker.

OMRÅDEFORNYELSE MED FOKUS PÅ FÆLLES FACILITETER Områdefornyelsen, der er gennemført fra 2006 til 2012, har taget udgangspunkt i syv overordnede temaer. Temaerne er indkredset efter en indledende borgerinddragelse, som resulterede i ikke mindre end 600 projektideer. Hvert tema er videreudviklet i en række arbejds-

KRAKAS PLADS 3

Krakas Plads er indrettet som en del af Bevægelsesstrøget med skaterramper, basketbane og klatrestativer, der også kan bruges til parkour og street fit.

SIFS PLADS 1

Sifs Plads på hjørnet af Rådmandsgade og Sigurdsgade er udformet som en lomme-park med en kæmpegyng og en skov af røde stativer med ringe.

OSRAMHUSET 5

Osramhuset har været områdefornyelsens omdrejningspunkt og fungerer nu som bydelens kulturhus med særlig fokus på kulturtilbud til børn og unge.

AKTIVITETSHUS VERMUNDSGADE 7

Aktivitetshuset er opført af en almen boligafdeling parallelt med områdefornyelsen. Husets indretning med blandt andet en boldbane på taget understøtter den samlede fornyelses intention om rum for fysisk udfoldelse, kultur og integration.

ENERGIVENLIGT BOLIGBYGGERI 6

Nyt boligbyggeri udvider boligudbuddet i kvarteret. På den såkaldte KTK grund er opført almene lavenergiboliger efter bolig+ konceptet. Bebyggelsen rummer ud over toetagers rækkehuse blandt andet også en børneinstitution.

grupper, hvor det lidt usædvanligt i forhold til mange andre områdefornyelser er lykkedes at få deltagelse af flest beboere med anden etnisk baggrund end dansk. De syv temaer har handlet om mødesteder, byrum og trafik; boliger og friarealer; integration; børn og unge; aktiviteter og arrangementer; erhverv samt identitet og omdømme. Den fysiske fornyelse har især handlet om at skabe sammenhæng i området gennem indretning af nye fælles faciliteter – indendørs såvel som udendørs.

KULTUR- OG AKTIVITETSHUSE En tidligere industribygning i Valhalsgade er med støtte fra flere fonde indrettet til kultur- og aktivitetshuset Osramhuset. Bygningen, der indgik i klimatopmøde COP15 som eksempel på en bæredygtig energirenovering, var under områdefornyelsen ramme for sekretariat og de mange beboeraktiviteter. Osramhuset er i dag et bredt anvendt kulturhus med særlig fokus på børn og unge. Ved den kommende metrostation på Skjolds Plads er der etableret en cafe af samme navn. Cafeen drives som kombineret kaffebar og vaskeri på frivillig basis af en forening. Endelig kan nævnes aktivitetshuset i Vermundsgade, som både er et fælleshus for Danmarks største boligforening Den Grønne Trekant og samtidig et fritidstilbud til Haraldsgadekvarterets mange børn og unge.

BEVÆGELSESTRØGET Under overskriften Bevægelsesstrøget er indrettet en række byrum med det overordnede formål at forbedre folkesundheden blandt kvarterets beboere. Bevægelsesstrøget er det samlede element på tværs af kvarterets sociale og fysiske forskelligheder. Byrummene rummer forskellige redskaber og udfoldelsesmuligheder og bruges udover kvarterets beboere også af elever og ansatte på de store uddannelsesinstitutioner, som ligger i kvarteret. Intentionerne bag strøget understøttes blandt andet af friarealforbedring inde i bebyggelsen den Grønne Trekant, hvor der er indrettet flere aktivitetspladser.

BOLIGER OG UDDANNELSE Med områdefornyelsen har Haraldsgadekvarteret fået bedre rammer for fællesskab, samtidig med at kvarterets særlige industrielle historie og lidt rå og sammensatte stemning er bevaret. Flere igangværende eller planlagte projekter vil de kommende år forandre kvarteret og øge dets attraktionsværdi yderligere. Boligbyggerier med ca. 500 boliger er undervejs, ved Haraldsgade bygges ny metrostation, i Rovinggade bygges moske og generelt forventes de store uddannelsesinstitutioner og mange kreative erhverv at blive løftestang for flere nye investeringer i det kvarter, der tidligere var lidt af et udkantsområde i København.

KØBENHAVN | **NORDVEST KVARTERET**

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT, SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001, 2004**

SÆRLIGE PARTER

- ① Pipperen | aktivitetsområde
- ② Hulgårdshave | boligbyggeri
- ③ Nordvestparken | bypark
- ④ Kvarterhus / bibliotek
- ⑤ Rentemestervej | trafikregulering
- ⑥ Emaljehaven | boligbyggeri, bypark

ARBEJDERKVARTER MED SLIDT IMAGE Nordvest kvarteret er et stort byområde i overgangen mellem Københavns brokvarterer og villakvartererne i kommunens yderkant. Kvarteret spænder helt fra Nørrebro Station til Ring 2 og rummer i alt ca. 15.000 indbyggere og ca. 9.000 arbejdspladser. Kvarteret er fysisk og funktionelt meget sammensat med både ældre industriområder, nyere erhvervs- og boligbyggerier, store almene bebyggelser og villaområder. Kvarteret havde gennem årene udviklet sig til et byområde med sociale udfordringer med blandt andet høj arbejdsløshed, mange enlige og marginaliserede beboere, integrationsproblemer samt fysiske udfordringer i form af slidte beboelses- og erhvervsområder, belastning fra tung trafik og en generel mangel på kulturtilbud og rekreative faciliteter.

ANDEN GENERATION KVARTERLØFT Kvarterløftet i Nordvest er gennemført i perioden fra 2001 til 2007. Erfaringer og netværksdannelser fra landets tidligste kvarterløftprojekt, som blev startet allerede i 1996 i det nærliggende Femkanten, har i høj grad kunnet indgå i projektet. En Kvarterplan Nord-Vest fra 2001 – udarbejdet i tæt samarbejde med brugere og interessenter i kvarteret – har med et omfattende katalog af fornyelsesindeer været en gennemgående rød tråd i projektet.

NORDVESTPARKEN 3

Nordvestparken er en vigtig cykel- og gangforbindelse i kvarteret, fantasifuldt indrettet med stejl kælkebakke, små lunde af mange forskellige træsorter og en interaktiv belysning, som både skaber trykthed og en særlig eventyragtigt stemning om aftenen.

PIPPEREN 1

Pipperen er et bolignært legeområde indrettet med et kunstigt bakkelandskab, hængebro, klatrestativ og boldbane.

LYGTEN STATION

Den gamle Lygten Station har fungeret som sekretariat under kvarterløftprocessen og er i dag omdrejningspunkt for et brugerdrevet kultur- og foreningsliv.

BIBLIOTEK OG KULTURHUS 4

Guldhuset har folkeviddet omdøbt det kombinerede bibliotek og kulturhus på hjørnet af Tomsgårdsvej og Rentemestervej. Bygningen er med sin iøjnefaldende udformning med reference til en bogstabel blevet et identitetsskabende ikon i området.

EMALJEHAVEN 6

Ved et boligbyggeri på Rentemestervej er der i et partnerskab mellem den private bygherre, Københavns Kommune og Kvarterløft Nord-Vest indrettet en offentlig tilgængelig byhave og grøn passage.

SOCIALE OG KULTURELLE AKTIVITETER En hovedindfaldsvinkel i fornyelsen har været, at fysisk fornyelse ikke gør det alene. En stor del af ressourcerne er derfor brugt på at lave arrangementer, skabe traditioner og etablere nye netværk. En intensiv borgerinddragelse har givet borgerne mulighed for at deltage ud fra egne forudsætninger og interesser i fx overordnet tilrettelæggelse, arbejdsgrupper eller frivilligt arbejde i forbindelse med de mange arrangementer. Denne såkaldte værdibase-rede borgerinddragelse har ikke mindst været en succes i forhold til kvarterets mange etniske grupper, som har deltaget i tværkulturelle arrangementer som fx "Smag på Nordvest", der har samlet folk fra forskellige kulturer omkring fælles madlavning i skolekøkkenerne, udgivet to kogebøger samt afholdt en multikulturel julefest. En stærk tilbagevendende tradition er den årlige Nordvest Festival, som med aktiviteter som samba, hip-hop, og etniske kogekoner hvert år i maj trækker mange deltagere og er med til at skabe fælles identitet i det mangfoldige kvarter.

PARTNERSKABER OM FYSISK FORNYELSE Blandt de mest markante fysiske resultater af fornyelsen i Nordvest er to byparker, som begge er resultat af offentlig-private partnerskaber mellem kommunen og private bygherrer. Ved Emaljehaven er der i for-

bindelse med boligbyggeriet etableret et offentligt tilgængeligt parkstrøg fra Rebslagervej til Frederiksborgvej, hvor en ny plads med cafe samler folk fra områdets mange virksomheder. Nordvestparken i den anden ende af kvarteret er anlagt som en offentlig park rundt om boligbyggeriet Hulgårds Have, der bugter sig som en slange gennem området. Der er udover de to byparker lavet trafikregulering flere steder i kvarteret – blandt andet med en nyindretning af Knudepunktet ved Frederiksborgvej og Frederikssundsvej. I sammenhæng med kvarterløftet er der også sket et løft i boligkvaliteten – et mindre antal ejendomme er renoveret og moderniseret og der er anlagt syv fælles gårdanlæg.

FRA NORDVÆRST TIL NORDBEDST En stor del af fornyelsen i Nordvest har handlet om at forbedre omverdenens billede af bydelen. Fornylesindsatsen er formidlet bredt – blandt andet gennem udgivelse af en guide til området og gennem en kampagne som "I love Nord-Best". De udfordringer, der lå i Nordvest kvarterets brogede karakter, er i dag samtidig kvarterets særlige kvalitet og attraktion, og det fornyede multietniske kvarter med den stærke industrielle historie tiltrækker i dag både nye beboere og kreative virksomheder, der peger fremad for kvarteret.

KØBENHAVN | TINGBJERG

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2003**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- 1 Tingbjerg Forum | områdesekretariat, beboerrådgivning
- 2 Ruten | byrumsfornyelse
- 3 Tingbjerg Skole og Svømmehal
- 4 Højhuset | bygningsfornyelse
- 5 Arkaderne | bygningsfornyelse
- 24 haverum | friarealforbedring

MØNSTERBYGGERI MED UDFORDRINGER Tingbjerg er et hovedværk i dansk byplanlægning og boligbyggeri. Området er opført i to perioder fra 1955 til 1958 og fra 1964 til 1972 og er fra starten tænkt som et selvstændigt bykvarter med alle nødvendige fællesfaciliteter som skole, plejehjem, bibliotek, kirke, daginstitutioner og dagligvarebutikker. Bebyggelsen er anerkendt for sin byggelsesplan i human skala med tre etagers blokke i smukke grønne omgivelser og for sine fine murede arkitektur. I 1996 blev Tingbjerg suppleret med bebyggelsen Utterslevhuse, således at der i dag er i alt ca. 2.700 boliger med ca. 6.000 beboere i området.

En koncentreret anvisning af ressourcetsvage beboere gav fra starten Tingbjerg problemer og den oprindelige mønsterby har gennem årene lejlighedsvis trukket negative overskrifter og generelt fået et dårligt omdømme.

Udfordringerne i det multietniske boligområde med mange socialt udsatte beboere, høj arbejdsløshed og lejlighedsvis kriminalitet er imødegået af en række fysiske og boligsociale initiativer. Indsatsen er finansieret af mange forskellige midler fra blandt andet Landsbyggefonden, regeringens Bypulje, Københavns Kommunes projekt "Byer for alle" samt helhedsorienteret byfornyelse. Den samlede investering er siden 2004 løbet op i over 300 millioner kroner.

Udfordringerne i Tingbjerg opvejes udover de smukke omgivelser af en udbredt lokal tilfredshed med bydelen som helhed. En trivselsundersøgelse har således vist, at ca. 80% af beboerne er glade for at bo i Tingbjerg, og fornyelsesprocessen er da også bakket op af et stort beboerengagement undervejs.

BYRUM OG UDEAREALER En helhedsplan fra 2004 har udgjort den overordnede ramme om de fysiske fornyelser. En del af helhedsplanen har været en grøn strukturplan, hvor beboernes ønsker til nye friarealfaciliteter er afstemt med ambitionen om at respektere de oprindelige grønne kvaliteter. Der er gennemført en renovering af friarealerne i bebyggelsens haverum med nye lege- og opholdspladser og et område med beboerhaver og der er derudover indrettet en række mindre byrum rundt i knudepunkter i bebyggelsen.

Centerstrøget Ruten er bydelens aktivitetsbånd med butikker, skole og centerfunktioner. Også her er sket en fornyelse med regulering af trafikken, bedre opholdsområder samt udsmykning af belægningerne. Et særligt lysprojekt har øget trykthed og oplevelsesværdi ikke bare ved Ruten, men generelt i bebyggelsen.

BEDRE BOLIGER Bebyggelsens visuelle vartegn Højhuset er renoveret med nyt indgangsparti, inddækkede altaner og forbedret elevatoradgang. I Arkadeblokkene midt i bebyggelsen har renoveringen omfattet en del lejlighedssammenlægninger, således at området i dag tilbyder flere større familieboliger.

BOLIGSOCIAL INDSATS – BYER FOR ALLE Siden 2007 har de fysiske forandringer været suppleret af den boligsociale helhedsplan "Åben By", som har været ramme om en

lang række beskæftigelsesinitiativer samt sociale og kulturelle aktiviteter som fx foreningsguider med idrætstilbud til børn og unge, opsøgende jobpatrulje og forældreuddannelse. Særligt succesfuld har været Tingbjergs såkaldte Bydelsmødre, som i 2012 fik en pris for deres arbejde med på frivillig basis at hjælpe marginaliserede etniske kvinder til at blive aktive medborgere og bygge bro til lokalsamfundet. Udover områdesekretariatet i Tingbjerg Forum har et Beboercentrum og et særligt Sundhedscentrum udgjort vigtige fysiske rammer omkring de mange aktiviteter og arrangementer. Sundhedscentrum blev indviet i 2008 og henvender sig især til kvinder med anden etnisk baggrund end dansk med tilbud om motion, foredrag og rådgivning om sundhed.

TINGBJERG PÅ VEJ Den omfattende og flerstrengede byfornyelsesindsats, der har fundet sted i Tingbjerg de sidste ti år, følges nu op af endnu en helhedsplan, der efter planen skal køre frem til 2016. Ambitionen er fortsat at få flere beboere i arbejde, at flere voksne, børn og unge deltager i det lokale fritids- og foreningsliv, og at området opleves som et attraktivt og trygt sted at bo. Blandt de større initiativer realiseres et mangeårigt ønske om et kulturhus, som opføres centralt i bebyggelsen i tilknytning til Tingbjerg Skole og Tingbjerg Svømmehal samt renoveringen af Tingbjerg Kollegiet til et såkaldt "Iværksætterkollegium".

FORNYELSE AF RUTEN 2

Tingbjergs hovedstrøg Ruten er fornyet som et sammenhængende aktivitetsbånd med attraktive opholdsarealer og regulering af trafikken. En kedelig grå-sort parkeringsplads er fornyet med kulørte belægninger.

FRIAREALER OG LEGEPLADSER

I alt 24 haverum er nyanlagt i overensstemmelse med en grøn strukturplan. Aktivitetsområder er adskilt fra ophold ved hjælp af grønne plæner og terrænforskelle. En gennemgående brug af de samme lyse betonmøbler skaber helhed og sammenhæng.

ARKADEBLOKKENE 5

Arkadeblokkene er ombygget og de oprindelige små aldersrenteboliger er lagt sammen til treværelses familieboliger. Der er i fornyelsen lagt særlig vægt på at skabe gode indretningstilbud, god tilgængelighed samt kontakt til de fælles havearealer.

KØBENHAVN | HOLMBLADSGADE KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**
BYFORNYELSE **KVARTERLØFT**
STØTTETILSAGN **1996**
SÆRLIGE PARTER **LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Jemtelandsgade | kvarterhus
- ❷ Prags Boulevard | byrumsfornyelse
- ❸ Prismen | aktivitetshus

KVARTERLØFT I ARBEJDERKVARTER Holmbladsgadekvarteret indtager en særlig rolle som det københavnske brokvarterer, der tydeligst har bevaret sin oprindelige identitet som blandet bolig- og industri kvarter. Her er næsten halvdelen af arealet fortsat optaget af erhvervsformål. Størstedelen af boligmassen består af tætte karreer, opført som lejekaserner i årene omkring 1900, mens en mindre del er almene boligbebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne med små lejligheder samt nyere almene boliger opført på ryddede industriarealer.

Der er i perioden 1997-2005 gennemført kvarterløft i kvarteret med en blanding af bygningsfornyelser og etablering af nye kvartersorienterede faciliteter. For ikke at gentage situationen fra andre byfornyelsesområder, hvor mange af de oprindelige beboere har måttet flytte fra kvarteret på grund af huslejestigninger, er boligistandsættelserne tilstræbt gennemført med et omkostningsniveau, der ikke har oversteget beboernes økonomiske muligheder.

Et kernepunkt i kvarterløftarbejdet har været inddragelse af beboerne i planlægnings- og beslutningsprocesser. Processen har været omfattende, med et hav af arbejdsgrupper og møder, men har været en afgørende forudsætning for den forankring, der i dag kan konstateres i kvarteret, og som i 2009 er blevet prisbelønnet.

KVARTERHUS 1

Kvarterhuset er indrettet i en gammel fabriksbygning med en ny tilbygning i et markant design med klar henvisning til kvarterets historie. Husets kombination af bevaret industrihistorie og ny funktionalitet har været en slags vartegen for fornyelsen i Holmbladsgade kvarteret.

PRAGS BOULEVARD 2

Prags Boulevard er et kilometerlangt parkforløb med forskellige aktivitetszoner. 700 cafestole var oprindeligt stillet ud i parkområdet – en tankegang, der lige som andre dele af parken har haft lidt vanskeligt med at møde daglig praksis.

PRISMEN 3

Prismen klistrer sig på fire boligblokkes gavle og gemmer bag sin særlige translucente facade af polykarbonat en stor multihal, der både bruges i det daglige til idræts- og kulturaktiviteter og til koncerter og teaterforestillinger.

KVARTERHUS Omdrejningspunkt for byfornyelsen har været Kvarterhuset i Jemtelandsgade, som er indviet i 2001 i et gammelt lysstøberi og som i kvarterløftperioden har rummet sekretariat og rammer for beboerarbejdet. Huset er nu et velfungerende mødested for kvarterets borgere og fungerer som ramme om lokale foreninger, sociale netværk og frivilligt socialt arbejde. Integrationen af et bibliotek i bygningen har sikret forankring af bygningen og dens funktioner i kvarteret, og der kommer i dag ca. 30.000 mennesker i kvarterhuset hver måned.

KVARTER MED NYE MULIGHEDER Kvarterløftet har fokuseret på at skabe markante byrum og velfungerende kulturelle faciliteter. Prags Boulevard er indrettet som en form for folkepark med appel til fleste mulige borgergrupper, og Jemtelandsgade er omdannet til en plads, der ud over at lægge gulv til kulturelle arrangementer ved kvarterhuset knytter Holmbladsgade sammen med folkeparken. Der er arbejdet meget med belysningen i og omkring Holmbladsgade. Nye kunstneriske gadelamper og 'lysende brosten' har været med til at give kvarteret et venligere præg og ny identitet – også om aftenen og om natten. Idræts- og Kulturhuset på Holmbladsgade er indrettet med idrætshallen Prismen og i Moselgade er indrettet en naturlege-

DET MARITIME UNGDOMSHUS

Det Maritime Ungdomshus er blevet til på opfordring af beboere, der i forbindelse med kvarterløftet formulerede ønske om også at få aktivitetsmuligheder ved vandet.

plads. Endelig kan nævnes Det Maritime Ungdomshus, som blev taget i brug i 2004, og som har været med til at trække kvarteret ud mod Øresund. Kvarterløftet har medført markante forandringer i det gamle arbejderkvarter og har – sammen med blandt andet to nye metrostationer, et fornyet Amagercenter, nyt byliv i strøggaderne samt måske ikke mindst Amager Strandpark – gjort Holmbladsgadekvarteret til en attraktiv del af det nye Amager.

KØBENHAVN | ØRESUNDSVEJ KVARTERET

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE, SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ❶ Musiktorvet | kultur- og aktivitetsområde
- ❷ Børnekulturhus
- ❸ Rødegårdsparken | rekreativt område
- ❹ Sundby Have | byrumsfornyelse

ET KLASSISK AMAGERKVARTER Øresundskvarteret er et byområde mellem Amagerbrogade og Kastрупvej i den centrale del af Amager. Området er et klassisk brokvarter, som dog i mindre udstrækning end andre brokvarterer i København har gennemlevet de sidste ti års forvandling fra arbejderkvarterer til multikulturelle byområder. Kvarteret har fortsat sin helt egen Amageridentitet. Udfordringen i Øresundsvej-kvarteret har været brokvarterets traditionelle fornyelsesproblemer – en skæv boligmasse med for få familieboliger, høj flyttefrekvens, svage sociale netværk, utidssvarende boligkvalitet samt mangel på gode byrum og fællesfaciliteter. En særlig udfordring er knyttet til den forholdsmæssigt store andel af såkaldt udsatte grupper, som både er vokset op i kvarteret og også kommet til fra andre dele af København.

Der er gennemført områdefornyelse i kvarteret siden 2004. Rammen om indsatsen er en kvarterplan fra 2005, som udpeger en række temaer i fornyelsen – musik, kultur og idræt, parker og grønne rum, kvartermiljø, trafik og boligmiljø.

MUSIKTORVET Det centrale element i fornyelsen har været indretningen af et nyt samlende byrum omkring et eksisterende musik- og kulturmiljø. Musiktorvet sammenbinder i dag området omkring Amager Kulturpunkt – der består af tilbud som

MUSIKTORVET 1

Bedre kulturfaciliteter har været en væsentlig del af fornyelsen i Øresundsvej-kvarteret. Musiktorvet er regelmæssig ramme om fx musikarrangementer eller torvedage.

BØRNEKULTURHUS 2

Børnekulturhus Ama'r er indrettet efter børnenes egne ønsker og rummer væresteder, nicher og hemse hvor man kan hygge sig, multimedieværksted, cafeområde, aktivitets-trapper, klatrerutsjebane og mange andre børnetilbud.

SUNDBY HAVE 4

Sundby Have indgår i "Den Grønne Forbindelse" og er etableret ved at åbne kirkegården op mod Kirkegårdsvej. Haven er stilfærdigt indrettet i respekt for de særlige omgivelser til leg og ophold og med grillpladser og solbænke.

spillestedet Amager Bio, klubbescenen Beta, teatret ZeBU, øvelokalerne RUSK og Børnekulturhuset Ama'r – og udgør i sig selv ramme om forskellige udendørs kulturaktiviteter. Projektet er på grund af manglende finansiering ikke kommet helt i hus i forhold til planerne, men hovedparten af det planlagte byrum er realiseret. I den sydlige del ved det nye børnekulturhus er indrettet en Børnenes Plads, smøgen mellem RUSK og Beta er indrettet som en art udendørs dagligstue med planter og træmøbler til at flyde i, og den store plads ud mod Øresundsvej er indrettet som bytorv med udendørs scene – indtil videre uden planlagt overdækning.

Det første børnekulturhus i Danmark er indviet bag Musiktorvet i 2012. Huset var et centralt ønske fra borgerne i forbindelse med programmeringen af områdefornyelsen. Husets funktioner og indretning er blevet til i et nært samarbejde mellem børnene og arkitekten og det er realiseret ved hjælp af midler fra områdefornyelsen, Københavns Kommune, Lokale og Anlægsfonden samt Nordea Danmark Fonden.

TRAFIK OG GRØNNE BYRUM Områdefornyelsen indeholder flere andre byrumsfornyelser udover Musiktorvet. Projektet "Den Grønne Forbindelse" – en ny trafikikker rute nord-syd gennem kvarteret – er delvis realiseret, først og fremmest i et fint by-

rum ved Kirkegårdsvej, hvor kirkegården er åbnet op og der er lavet et stilfærdigt opholdsareal i overgangszonen. Der er gennemført trafikforbedring på den trafikerede Øresundsvej og indrettet en lille plads ved Rødegårdsparken.

Selve Rødegårdsparken er forbedret som opholdsareal med blandt andet bedre rammer for kvarterets mere udsatte eksistenser. Oprindelige planer om et bemandet opholdssted i parken mødte modstand blandt beboerne, som frygtede, at det ville tiltrække flere misbrugere. En længere lokal holdningsbearbejdning er endt med to læskure, der kan give misbrugerne ly i hårdt vejr, og samtidig holder dem fra parkens bænke og stier, så de ikke er til gene for andre.

KULTUR SOM DRIVKRAFT Fornyelsen i Øresundsvej-kvarteret har i sjælden grad taget udgangspunkt i en lokal identitet. Områdets levende musiktradition, der samler såvel lokale borgere, som et stort publikum fra hele København, er her brugt som en væsentlig løftestang i processen med at omdanne kvarteret og skabe et nyt socialt og kulturelt kraftcenter. Fornyelsen er på den måde med til at skubbe et lidt hendøende forslidt arbejderkvarter i retning af et nyt attraktivt sted i byen med en skarp profil – "Øresundsvej op på beatet", som det hed i programmet for fornyelsen.

KØBENHAVN | URBANPLANEN

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ① Remisevænget | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ② Remiseparken | aktivitetsområde
- ③ Hørgården | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ④ Hørgården beboerhus
- ⑤ Amagerfælledvej | AlmenBolig+ boliger

FORNYELSE I STOR SKALA Urbanplanen på Amager har navn efter Københavns tidligere overborgmester Urban Hansen, der opførte bebyggelsen for at kunne leve op til et valgløfte om at bygge 25.000 nye boliger i kommunen. Byggeriet er opført fra 1965-1971 som montagebyggeri i stor skala og består både femetagers boligkarreer og stokbebyggelser, to store otteetagers boligblokke samt toetagers rækkehuse. Der bor godt 5.000 beboere i områdets ca. 2.500 boliger, som er samlet omkring det offentlige grønne område Remiseparken. Her ligger et udendørs butikscenter, folkeskole, bibliotek, kirke, børneinstitutioner, en byggelegeplads samt en bondegård, som årligt har mere end 200.000 besøgende.

Urbanplanen havde før fornyelsen storskalabyggeriernes velkendte problemer med mangelfuld boligkvalitet og skæv beboersammensætning og bebyggelsen led derudover af imageproblemer knyttet til det karakteristiske navn. Udbygningen af Ørestad – Urbanplanens nabo – satte ny fokus på området. Fornyelsen af området har haft udgangspunkt i en partnerskabsaftale for 2003-2007 mellem Københavns Kommune og områdets to boligorganisationer FB og KSB om en helhedsorienteret boligsocial indsats. Aftalen byggede blandt andet på resultater fra projekt ”Urban U2 – Byudvikling i Urbanplanen”, som startede med en workshop i 2002.

FYSISKE OG SOCIALE AKTIVITETER Der er i perioden fra 2003 til 2007 gennemført en omfattende facaderenovering af alle boligblokke. Renoveringen har indeholdt forskellige løsninger, som har givet de enkelte delkvarterer deres eget arkitektoniske udtryk. De nære friarealer i de enkelte gårdrum er nyindrettede, blandt andet ud fra et programsamarbejde med områdets børn. Afdelingerne i Remisevænget havde i forvejen mindre beboerhuse og i 2008 er der som led i den boligsociale helhedsplan opført et nyt aktivitetshus i det nordlige Hørgården.

For at styrke den økonomiske bæredygtighed i området er den eksisterende bebyggelse suppleret med en ny mindre boligbebyggelse med billige boliger indenfor det såkaldte AlmenBolig+ koncept.

Helhedsplanen har udover fysisk genopretning haft fokus på temaer som sundhed og kompetenceudvikling, ligesom der har været rettet en særlig indsats mod at skabe bedre faciliteter og aktiviteter for områdets mange børn og unge.

"Stemmer fra Opgangen", "Kunsten i Planen", "Ghetto Gourmet" er titler på nogle af de sociale og kulturelle aktiviteter, som er opstået i kølvandet på den boligsociale helhedsplan. Førstnævnte blev landskendt takket være et tv-program, som fulgte arbejdet med at etablere et lokalt kor i Urbanplanen og koret eksisterer stadig med

base i Aktivitetshuset i Hørgården. I projekt "Kunsten i Planen" har beboerne i samarbejde med en kunstnergruppe blandt andet lavet et såkaldt kulturelt suppekøkken med titlen "SOUP – Sol over Urbanplanen". "Ghetto Gourmet" har trods navnet ikke meget med mad at gøre, men er et forum, der har givet unge hip-hoppere og rappere fra bydelen mulighed for at arbejde med og udgive deres musik.

BEBOERINDDRAGELSE FOR ALVOR Der er gennem hele processen lagt mange kræfter i at involvere beboerne i processen og i at udnytte alle lokale ressourcer med henblik på en længevarende forankring af fornyelsen. Beboerarbejdet har blandt andet omfattet en byggeavis, workshops for børn, åben-hus arrangementer hvor man kunne se færdige resultater hos hinanden samt opsætning af prøvefelter på nye facader. Et særligt nytænkende initiativ har været såkaldte opsørgerteams, hvor ansatte medarbejdere er gået på besøg rundt i bebyggelsen for på den måde at få en mere ligeværdig dialog mellem professionelle og beboere end fx større møder traditionelt giver basis for. Der er i dag en fornyet stolthed over at bo i Urbanplanen og grundlaget for det ligger måske lige så meget i at blive taget alvorligt i procesforløbet som i nye altaner, attraktive udearealer eller nyindrettede beboerhuse.

NYE ALTANER 1

Samtlige boligblokke har fået nye altaner. Altanerne er udført som systemløsninger, men et tilvalgssystem har givet beboerne mulighed for at vælge mellem forskellige typer og detaljeringer af løsningerne.

NYE BILLIGE BOLIGER 5

På arealet mellem Ørestaden og Urbanplanen er opført nye billige boliger indenfor AlmenBolig+ konceptet, hvor lejen er lav mod at beboerne selv færdiggør den råindretning, som boligen leveres med.

BEBOERHUS 4

Der er i 2008 opført et nyt beboerhus i Hørgården. Beboerne har været med til at udarbejde konkurrenceprogrammet og deltage som dommere. Huset rummer to dobbelthøje sale, møderum og en balkon bag glas i den trekantede spids.

KØBENHAVN | GYLDENRISPARKEN

KOMMUNE **KØBENHAVN**

BYFORNYELSE

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- Hele bebyggelsen | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ① Den Grønne Planet | daginstitution, passivhus
- ② Plejecenter / ældreboliger
- ③ Børnehus
- ④ Beboerlokaler
- ⑤ Højhuset | ungdomsboliger

RENOVERING OG FORTÆTNING Gyldenrisparken er et alment boligområde i Sundby på Amager, opført fra 1965 til 1969 som et tidstypisk betonbyggeri. Bebyggelsen havde før fornyelsen ca. ca. 900 beboere i boliger med omfattende betonskader, tekniske mangler og nære udearealer uden kvalitet. Fra 2008 har boligselskabet Lejerbo i samarbejde med Københavns Kommune, Landsbyggefonden og ikke mindst beboerne gennemført en omfattende genopretning af Gyldenrisparken.

Der er lavet en gennemgribende fysiske renovering af de eksisterende boligblokke, hvis betonfacader var nedslidte med utætte vinduer og døre, som slet ikke kunne leve op til dagens energikrav. I forbindelse med renoveringen er ca. 80 små lejligheder blevet lagt sammen til større familieboliger i et forsøg på at trække flere ressourcestærke beboere til området.

Den store forandring i Gyldenrisparken er sket ved, at der er opført nyt fortætningsbyggeri inde mellem boligblokkene. I et bugtet forløb er opført henholdsvis et plejecenter med plejeboliger i den østlige del og en daginstitution for børn i den vestlige del. Den nye bebyggelse adskiller sig med sin lave højde, sine sorte træfacader og græsklædte tage arkitektonisk fra den eksisterende bebyggelse og har skabt nye og mere intime rum til udearealer. Mod Amagerbrogade er en etageblok med et tid-

FORTÆTNING 2

Byggeri af nye plejeboliger centralt i bebyggelsen har brudt de tidligere meget åbne områder op i flere mindre og klarere definerede grønne områder med hver deres funktion. Byggeriets sorte facader bugter sig gennem de grønne friarealer og danner modspil til boligblokkenes lyse facader.

BØRN I TRE ETAGER 3

En blok ud mod Amagerbrogade er omdannet til børnehus for børn fra 0-18 år. Huset rummer indendørs boldbane, klatrevæg, legeplads og cafe, og etagerne bindes sammen af en stor grøn trappe. På taget er anlagt en have med drivhuse og legemuligheder.

PASSIVHUS OG GRÆSTAG 1

Daginstitutionen Den Grønne Planet er opført som passivhus med lavt energiforbrug og godt indeklima. Huset blev sammen med det øvrige Gyldenrisparken fremvist ved klimatopmødet i København i 2009.

FACADERENOVERING

Bygningerne er efterisoleret og forsynet med nye forsatsfacader af lys fiberton. Vinduespartierne har fået glaskar-napper, som giver både variation i facadebilledet og bedre udsyn fra boligerne.

ligere plejehjem omdannet til et børnehus med børnehave, fritidshjem og ungdomsklub fordelt over tre etager og med en grøn legeplads og sansehøje på taget. Højhuset i bebyggelsen er solgt til en privat investor, som har indrettet 90 ungdomsboliger, der er indviet i 2010.

FORANDRING OG FÆLLESSKABER Sideløbende med renoveringen og de nye byggerier er gennemført en boligsocial helhedsplan under overskriften "Forandring og Fællesskaber". Målet med indsatsen har dels været at sikre, at svage og udsatte beboere er kommet godt igennem renoveringen, dels at etablere nye fælles aktiviteter og sociale netværk, som kan bære området videre efter renoveringens afslutning. Etableringen af nye fællesskaber har taget udgangspunkt i beboernes egne ressourcer og søgt at inddrage alle beboergrupper i områdets fællesaktiviteter. Bebyggelsens børn og unge er blandt andet tilbudte aktiviteter som undervisning i taekwondo, madklub, lektiehjælp, pigeklub, mens voksne beboere fx har kunnet deltage i sundhedstjek, seniorgymnastik, kostvejledning, massage, træningsvejledning og yoga samt en madklub for mænd og endelig har de ældste beboere har kunnet deltage i områdets ældrenetværk.

Særlige initiativer i Gyldenrisparken har fx været kurset "Evne til at bo", der især har henvendt sig til beboere med anden etnisk baggrund, og som har handlet om at øge forståelsen for at bo alment og få større ansvarsfølelse i forhold til ressourceforbrug og affaldshåndtering. Andre initiativer har været et såkaldt lommepegeprojekt, hvor unge har hjulpet ældre fx med indkøb samt et projekt hvor ejendomsfunktionærer og frivillige i området har kunnet deltage i kurser om konfliktløsning og tværkulturel kommunikation.

ET FORBILLEDE FOR BÆREDYGTIG RENOVERING Fornylelsen i Gyldenrisparken har skabt nye tider i bebyggelsen, hvilket blandt andet ses i en stigende efterspørgsel efter bolig i området og i et højt aktivitetsniveau i områdets fællestilbud. Den omfattende renovering er besøgt og studeret af mange, som først og fremmest inspireres af den overordnede tilgang med fysisk og funktionel fortætning som fornyelsesstrategi i monofunktionelle og fysisk monotone almene bebyggelser. Fortætningen er få steder gjort så gennemført som her og med elementer som grøn renoveringsteknologi, blandet funktionalitet, aldersmæssig integration og spændende arkitektur synes resultatet at være bæredygtigt i usædvanlig bred forstand.

LEM | LEM BY

KOMMUNE **RINGKØBING-SKJERN**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Bredgade | byrumsfornyelse
- ❷ Jernbanegade | byrumsfornyelse
- ❸ Smedenens Hus | kultur- og aktivitetshus

FORNYELSE I LILLE INDUSTRIBY Lem er en stationsby nær Ringkøbing Fjord med ca. 1.500 indbyggere. Byen er udbygget i slutningen af 1800-tallet i forbindelse med anlæggelsen af den vestjyske længdejernbane. Byen har senere udviklet sig med en række industrivirksomheder med udspring i smedeerhvervet og er derfor kendt som "smedenens by". Den industrielle arv gennemsyrrer Lem på mange planer. Allermest konkret i Smedenens Hus, som udover at være lokalt kultur- og aktivitetshus også rummer udstillinger om byens industrihistorie og generelle udvikling.

Lem havde inden fornyelsen to hovedproblemer: et noget nedslidt centerområde og en ubalance mellem boligudbud og arbejdspladser, som betød, at mange dagligt pendlede til Lem i stedet for at bo i byen og på den måde styrke byens videre udvikling. Målene for den helhedsorienterede byfornyelse har således været at forøge indbyggertallet, at øge boligudbuddet og dermed reducere indpendlingen samt at tilskynde til privat istandsættelse af ejendomme i bymidten.

LOKAL FORANKRING Fornyelsen i Lem har i helt usædvanlig grad været forankret i de lokale borgeres engagement og arbejdsindsats. Programmet for den helhedsorienterede byfornyelse er oprindeligt kommet op at stå på initiativ af Lem Borger- og

Håndværkerforening og tre arbejdsgrupper – Bredgadegruppen, Boliggruppen og Imagegruppen – har været drivende kræfter, ikke bare i udviklingen men også i gennemførelsen af fornyelsen.

FORNYELSE AF HOVEDGADEN Bredgade er Lems pulsåre. Her ligger byens forretninger og oplevelsesmuligheder. Et af målene med fornyelsen har været at reducere omfanget af tung trafik i Bredgade – en målsætning, som har været hjulpet godt på vej af en ny omfartsvej syd om byen. I selve Bredgade er trafikken reguleret med nye parkeringsbåse og med forskellige former for standsningsforbud.

Et andet vigtigt mål har været at opnå en generel forbedring af det fysiske miljø i Bredgade. Gadens profil er omlagt med et reduceret køreareal og dermed bedre plads til gående og til byliv langs bygningerne. Vigtige knudepunkter i gaden er markeret med nye torve. Det gælder først og fremmest pladsen foran Smedenes Hus, men også en mindre plads ved Hotel Smedegården på den anden side af jernbanen er fornyet med ny belægning og en vandkunst. Der er gennemført en samlet fornyelse af byudstyret – bænke, affaldsbeholdere, planteholdere mv. En del er resultat af en designkonkurrence, som er afholdt i forbindelse med fornyelsen.

PÅVIRKNING AF BOLIGUDBUD Kommunen har på flere måder prøvet at understøtte projektets ambitioner om et øget boligudbud. Det er dels sket gennem tilskud til bygningsfornyelse af eksisterende ejendomme, dels gennem tildeling af kvote til opførelse af nye andelsboliger. Der er gennemført en enkelt støttet bygningsfornyelse i Bredgade, hvor en nedslidt ejendom er nedrevet og der i stedet er opført nye boliger. De offentlige investeringer i fornyelsen har efterfølgende inspireret flere private bygningsejere til at følge op med private investeringer af et ret betydeligt omfang, byens størrelse taget i betragtning.

IDENTITET OG KULTURARV Mange områder med helhedsorienteret byfornyelse har en dagsorden, som handler om at ændre områdets identitet. Ofte går der noget famlende til dette – uden egentlige analyser af hvad, der definerer eller skal definere identiteten. I Lem er man gået sjældent direkte til problemstillingen med en decideret imagekampagne og med professionel bistand fra reklamefolk. Dermed overføres metoder, som ellers mere ses i konkurrencen mellem regioner og større byer, helt ned i det mindre byområde. Budskabet er det dobbelte, at byen både har en klar og helt egen historie og et nutidigt tilbud med et attraktivt bymiljø og ikke mindst rigtig mange arbejdspladser.

OMFARTSVEJ

En ny omfartsvej syd om byen har været en forudsætning for fredeliggørelsen af bymidten og har forbedret adgangsforholdene til byens vindmølleindustri.

IMAGEKAMPAGNE

Fornyelsen i Lem har håndteret det nogle gange lidt diffuse begreb branding meget målrettet og meget konkret. Der er gennemført flere imagekampagner og der er fx arbejdet helt konkret med synlighed i form af skiltning omkring byen.

KULTURHISTORISK FORMIDLING 3

Smedenes Hus er et kultur- og aktivitetshus og et lokalhistorisk museum. Huset er etableret på initiativ af og med støtte fra områdets lokale industrivirksomheder.

BYRUMSFORNYELSE 1

Der er gennemført en samlet fornyelse af byens hovednerve Bredgade. Belægningerne er fornyet med chaussesten på kørearealer og med fliser og pigsten ind mod bygningerne. En stribe i beton markerer, hvor cykler kan færdes sikkert i gadearealet.

LINÅ | LINÅ BY

KOMMUNE **SILKEBORG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2000**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Linå Bygade | trafikregulering
- 2 Torvet | byrumsfornyelse
- 3 Linå forsamlingshus
- 4 Kløverpladsen | aktivitetsområde og idrætshal
- 5 Linågyden | legeplads
- 6 Linå Skole | nu nedlagt som skole

ATTRAKTIV BELIGGENHED Linå er en landsby ved hovedlandevejen mellem Aarhus og Silkeborg cirka 10 km øst for Silkeborg. Byen har en meget attraktiv beliggenhed med let adgang til Silkeborgområdets store naturværdier og til arbejdspladser og kulturtilbud i Silkeborg og Aarhus. Linå har cirka 450 indbyggere og rummede da byfornyelsen gik i gang både skole, forsamlingshus, idrætsanlæg, dagligvareforretning, kro og et par mindre småerhverv. Byen har en velbevaret struktur med den ældste bebyggelse koncentreret omkring kirken og det gamle landsbytorv og nyere parcelhuse i periferien. De seneste årtiers udvikling har dog i nogen grad udvisket den oprindelige landsbyidentitet, ligesom en stigende trafikmængde var blevet en belastning af nærmiljøet.

Det overordnede mål for den helhedsorienterede byfornyelse i Linå har været at reetablere Linå som landsby og styrke byens kvaliteter som attraktivt bosted.

ENGAGEREDE BORGERE Initiativet til fornyelsen er oprindeligt udgået fra en kreds af engagerede borgere i landsbyen. Med et begrænset antal berørte mennesker og en stor grad af engagement har fælles borgermøder været et helt enkelt og effektivt forum for både information og debat. Gennem hele processen har et par udhængs-

LEGEPLADS 5

I den østlige ende af landsbyen er indrettet en legeplads, suppleret med borde og bænke som samlingssted for forældre og dagplejemødre.

TRAFIKREGULERING 1

Der er lavet trafikdæmpning i de små bygader. Flere steder er belægningen udskiftet og vejen hævet for at nedsætte hastigheden.

AKTIVITETSPLADS 4

I forbindelse med byens idrætshal er indrettet et udendørs aktivitetsområde for børn og unge.

skabe ved købmanden derudover fungerer som en lavteknologisk, men driftssikker kommunikation til borgerne. Her har alle kunnet se planer, skitser og nyhedsbreve og også på den måde nemt kunnet følge den seneste udvikling i projektet.

NYT LANDSBYTORV I Linås centrum absolutte centrum lå tidligere et savværk. De nedslidte savværksbygninger, som ikke længere var i drift, er nedrevet og der er lavet en retablering af arealet, som nu i det daglige kaldes Torvet. For at give arealet indhold er indrettet en ny busholdeplads med tilhørende cykelparkering. Belægningen omkring det trekantede torv er fornyet og der er i det grønne areal udlagt en cirkel af sten som en slags markering af landsbytorvet som historisk mødested.

TRAFIKFORBEDRING OG AKTIVITETSOMRÅDER Der er som led i byfornyelsen lavet trafikfredeliggørelse ved Torvet og ved et kryds i Linå Bygade. Fornyelsen har ikke alene dæmpet trafikken, men har også bidraget til et smukkere bymiljø i landsbyen. Linå har – måske lidt atypisk – flere større grønne arealer inde i selve landsbyen. Kløverpladsen ved Linåvej er et større grønt areal, som nu er nyindrettet med legefaciliteter for små og større børn. Indretningen af arealet er blandt andet udviklet i

samarbejde med elever på byens tidligere skole og er sket med et højt ambitionsniveau i udformning og udstyr. Der er derudover indrettet en legeplads i den østlige ende af byen.

NYE UDFORDRINGER Forudsætningerne for den videre udvikling af Linå er på flere områder blevet forandret efter afslutningen af den helhedsorienterede byfornyelse. Først og fremmest er byens skole i 2011 blevet nedlagt som følge af nødvendige økonomiske prioriteringer og forsøg på i stedet at etablere en friskole er foreløbig strandet. Derudover er byens lille dagligvareforretning ved Torvet lukket. Dermed er to vigtige elementer i byens dagligliv og sammenhængskraft forsvundet. På den mere positive side åbner den nye motorvej mellem Aarhus og Silkeborg syd for Linå snart, hvilket indebærer en nedprioritering af Rute 15 – hovedvejen gennem Linå – og dermed en fredeliggørelse af byen.

Der er ingen tvivl om, at Linå med sin beliggenhed og sit miljø fortsat vil være en attraktiv bosætningsmulighed for mange. Men eksemplet viser, hvordan forandringer udefra hurtigt kan forandre vilkårene i en lille by – nu er det lidt mere op ad bakke med udviklingen af Linå end byfornyelsen egentlig havde givet håb om.

LOHALS | LOHALS BYMIDTE

KOMMUNE **LANGELAND**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Banjen | aktivitetshus
- 2 Smedegade | boligbyggeri
- 3 Søndergade | byrumsfornyelse
- 4 Nordstrandsvej | byrumsfornyelse
- 5 Natursti

NYE VILKÅR PÅ DET NORDLIGE LANGELAND Lohals er en mindre by med ca. 600 indbyggere på nordspidsen af Langeland. Byen skiftede i nogen grad karakter, da Storebæltsforbindelsen blev etableret og færgeforbindelsen Korsør-Lohals blev nedlagt. Efter nedlæggelsen har i første række havnen, men i virkeligheden hele byen været præget af omstillingsproblemer. Indbyggertallet har været dalende, havnen har manglet liv og behovet for en ny udvikling har været markant. Udefrakommende begivenheder havde gjort Lohals til et mere skrøbeligt sted i forhold til de bevægelser, der iverdigt truer yderområderne rundt i landet.

Det overordnede mål for den helhedsorienterede byfornyelse har været at give byen en ny identitet løsrevet fra den tidligere færgeforbindelse og med stærkere fokus på Lohals som en attraktiv bosætningsmulighed – hele året. Hovedpunkterne i indsatsen har været at skabe et mere attraktivt fysisk miljø og bedre rammer for sociale fællesskaber.

AKTIVITETSHUS PÅ HAVNEN Omdrejningspunktet i fornyelsen har været etablering af et nyt aktivitetshus på havnen. For at få den ide op at stå har der været nedsat en særlig gruppe med Lohals Havn A/S, Lohals Sejlklub, borgerforeningen og kommunen

som deltagere. Gruppen er et godt eksempel på et privat-offentligt partnerskab som redskab til at initiere fornyelse. Aktivitetshuset Banjen er organiseret som et brugerstyret hus med lokaler, der kan lejes af alle. Huset indeholder dels mødelokale og festlokale med alle tilhørende faciliteter, dels lokaler og faciliteter til sejlere – det sidste finansieret uden for byfornyelsen.

SMUKKERE OG MERE SIKKERT BYMILJØ Trafikken i Lohals er meget sæsonpræget. I sommersæsonen er intensiteten høj med mange turister fra sommerhusområder og besøgende iøvrigt, mens der er stille den øvrige del af året. Byens hovedgade Søndergade, som fører direkte ned ad skråningen mod havnen, har været plaget af alt for stor hastighed. Gaden er nu omlagt med en ny vejprofil og med belægning, der signalerer ophold og dermed stilfærdig kørsel. De små fine, karakteristiske stræder, som går fra byen mod vandet, er markeret gennem en særlig bearbejdning af belægning og udformning ved strædernes udmunding i Søndergade.

Søndergade bliver på den anden side af havnen til Nordstrandsvej. Også her er lavet trafikdæmpning og derudover indrettet små opholdspladser. Endelig er der lavet en mindre fornyelse i byens anden fordelingsgade Østergade, hvor sikkerheden er forbedret i et kryds og der er opsat ny belysning.

UDKANT ELLER VANDKANT Der er sket noget i Lohals. Nyt aktivitetshus, nyt boligbyggeri og nye gaderum er meget konkrete resultater af et tæt samarbejde i et lille, men handlekraftigt bysamfund. Byen har rammer og attraktioner, som rækker langt ud over, hvad der tilbydes i de fleste byer af tilsvarende størrelse. Men det er også nødvendigt, når beliggenheden er, som den er. Der skal noget ekstra til at trække mennesker, investeringer og ny dynamik til en så isoleret del af Danmark. En mindre by i et udkantsområde har gjort, hvad den kan, og den helhedsorienterede byfornyelse har været et stærkt redskab i processen. En række ydre omstændigheder vil nu i høj grad være med til at afgøre den fremtidige balance mellem helårsby og fritidsby i Lohals.

NORDSTRANDSVEJ 4

Der er lavet trafikdæmpning og indrettet et par mindre opholdspladser i Nordstrandsvej, som i dag udgør et fint sammenhængende og bevaringsværdigt bymiljø.

NYT BOLIGBYGGERI 2

Ved havnen er der med privat finansiering opført to boligbyggerier. Boligerne er opført som helårshuse med bopælspligt, men kan efter ansøgning også anvendes til fritidsbrug.

AKTIVITETSHUS 1

Aktivitetshuset Banjen er opført som en krum sort træbygning, der falder godt ind i det maritime miljø i havnen. Bygningen er udformet med en lukket facade mod landsiden og med åbne glaspartier mod en sydvendt terrasse og en smuk udsigt over vandet.

LÆSØ | BYRUM, VESTERØ HAVN, ØSTERBY HAVN

KOMMUNE **LÆSØ**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2008**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA, LAG LÆSØ**

LUFTFOTO BYRUM

- ❶ Omfartsvej | trafikoplægning
- ❷ Byrum Hovedgade | gade- og byrumsfornyelse
- ❸ Naturlegeplads
- ❹ Forsamlingshus

UDVIKLINGSPROBLEMER I ET ØSAMFUND Læsø er Danmarks mindste kommune. Øen har ca. 1.900 indbyggere, de fleste koncentreret i byens tre bysamfund Østerby Havn, Byrum og Vesterø Havn. Hovedbeskæftigelsesmulighederne på øen er knyttet til fiskeri eller turisme. Læsø har som yderområde de traditionelle problemer med at fastholde både arbejdspladser og helårsbeboere, ikke mindst unge og erhvervsaktive. Øen har siden 1995 således mistet ca. 10% af sin samlede befolkning. Derudover kæmper Læsø med nogle af de særlige øproblemer med blandt andet begrænsede pendlingsmuligheder og forøgede transportudgifter for erhvervsvirksomheder. På den anden side rummer øen store naturkvaliteter med en række lokale karakteristika, som ikke findes andre steder i landet.

KERNEVÆRDIER OG NYE KVALITETER Målet med fornyelsen på Læsø har været at etablere nye kvaliteter og nye udfoldelsesmuligheder, som skal skabe bedre rammer for bosætning på øen. Både kommune og forskellige private aktører har gennem en årrække arbejdet målrettet med at skabe ny udvikling med udgangspunkt i nogle af øens kerneværdier: fiskeri, natur, turisme og livskvalitet. Konkrete resultater af indsatsen er tiltag som Læsø Salt, Læsø Kur, orienteringsstævner og hummerfestival.

NYE BYRUM 2

I landsbyen Byrum er gennemført en sammenhængende fornyelse af fodgænger- og kørearealer langs byens hovedgade. De nye gaderum spiller sammen med byens centrale plads Mejeritorvet, som er fornyet forud for områdefornyelsen. Små pladser og ensartede flader af gule sten knytter byens gademiljø sammen og tilbyder nye opholdsmuligheder. En naturlegeplads bag Mejeritorvet supplerer med opholdsmuligheder for de mindste.

FORSAMLINGSHUS 4

Byrum Forsamlingshus drives og vedligeholdes med brug af frivillig arbejdskraft.

GENANVENDELSE AF VESTERØ HAVNEKIRKE

Med støtte fra Realdania er en tidligere kirkebygning omdannet til Læsø Kur med smukt indrettede spa- og helsefaciliteter for blandt andre psoreasipatienter.

ØSTERBY HAVNEPLADS

Flere steder på øen er indrettet nye lege- og opholdsarealer – blandt andet på havnearealet i Østerby Havn.

Områdefornyelsen har suppleret denne indsats med initiativer rettet mere bredt mod kvaliteten af de fysiske omgivelser på øen. Fornyelsen er startet i 2008 på baggrund af blandt andet tre planværksteder for borgere og interessenter. EU-midler formidlet gennem LAG Læsø, Samsø og Ærø samt Fødevareministeriet har suppleret de ca. 10 mio. kr, som var rammen for områdefornyelsen.

OMRÅDEFORNYELSE I TRE BYSAMFUND Fornyelsesaktiviteterne på Læsø er fordelt på tre mindre bysamfund. Vesterø Havn repræsenterer ankomsten til Læsø og er med sine ca. 500 indbyggere samtidig øens største bysamfund. Inden områdefornyelsen er her gennemført en fornyelse af Havnebakken med nye belægninger og der gennemføres nu en fornyelse af store dele af havneområdet med nye kajlanlæg, turistfaciliteter og legeområder.

Lidt længere oppe i byen er gennemført et af de mere spektakulære fornyelsesprojekter på øen. Her har Realdania finansieret et omdannelsesprojekt, hvor den tidligere Vesterø Havnekirke er ombygget og indrettet til et kur- og helsecenter, hvor man blandt andet udnytter overskudsprodukter fra øens saltproduktion i behandlingen af psoreasipatienter. Projektet er et af foreløbig få realiserede eksempler på

transformation af de mange kirkebygninger landet over, som forventes at skulle skifte funktion i de kommende år.

De mest omfattende aktiviteter under områdefornyelsen er gennemført i Byrum midt på af øen. Her har en trafikal omlægning med en ny omfartsvej nord om byen fredeliggjort byens hovedgade. I forlængelse af den fornyelse, som tidligere var lavet på byens plads Mejeritorvet, er nu gennemført en samlet fornyelse af gade-, fortovs- og cykelarealer langs hele Byrum Hovedgade.

Den sidste del af områdefornyelsen – en omlægning af gadearealer og byrum i Østerby Havn – er afsluttet i foråret 2013.

MARKEDSFØRING AF Ø-KVALITETER Hovedudfordringen på Læsø er at sikre beskæftigelsesmuligheder og faciliteter, der ikke får befolkningstallet til at falde under den kritiske grænse, hvor en række funktioner ikke længere kan opretholdes – samtidig med at øen videreudvikles som turistattraktion. Der er på øen satset målrettet på at møde denne dobbelte udfordring ved at styrke de lokale fortællinger og ved med initiativer som områdefornyelsen at pakke fortællingerne ind i smukke og brugbare omgivelser.

LØGSTØR | LØGSTØR BYMIDTE

KOMMUNE **VESTHIMMERLAND**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER **LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- 1 Havnefront | byrumsfornyelse
- 2 Kulturtorvet | byrumsfornyelse
- 3 Østergade | aktivitetshus
- 4 Østerbrogade | passager, byrumsfornyelse
- 5 Skoleengen | trafikregulering, bygrønning

SAMLET BYMIDTEFORNYELSE Løgstør er en gammel købstad ved Limfjorden med ca. 4.300 indbyggere. Byen er oplandsby med handels- og kulturtilbud for den nord-vestlige del af Himmerland og derfor afhængig af en bymidte med kvalitet og liv. Bymidten rummer på samme tid flere idylliske gadeforløb med bevaringsværdige gamle fiskerhuse og gader præget af tomme huse og manglende vedligeholdelse. Med dalende indbyggertal, nedlæggelse af jernbane samt lukning af et par vigtige virksomheder var der behov for at se samlet på bymidten.

Der er i 1990'erne gennemført byfornyelse i kvarteret omkring Fjordgade. Fra 2002-2008 er gennemført en helhedsorienteret byfornyelse med et bredere sigte på hele bymidten og havnefronten.

HAVNEFRONT OG KUNST En del af midlerne fra den helhedsorienterede byfornyelse er anvendt til procesarbejde og borgerinddragelse i forbindelse med en samlet bymidteplanlægning og udarbejdelse af en udviklingsplan for havneområdet. Planen for havneområdet er realiseret i form af en ny havnefront mod Limfjorden. Fine belægnings, trædæk til ophold, spejlbassiner og kunst udgør nu et flot sammenhængende promenadeforløb fra Kulturtorvet i vest til Limfjordsvej i øst. Med tilbage-

HAVNEFRONT 1

En samlet fornyelse af havnefronten har skabt helt nye kvaliteter mellem by og fjord i Løgstør. Havneområdet er flere steder udsmykket med Løgstørs vartegn – de store muslingeskaller – dekoreret af kendte kunstnere fra egnen.

KUNST I BYEN

Vægkunst i Rådhusgade – udført af børn. Et af mange eksempler på anvendelsen af kunst til at skabe identitet i bymiljøet.

SKOLEENGEN 2

Et noget forsømt område med kolonihaver er blevet til et grønt område i bymidten med et retableret vandløb og forskellige aktivitetsmuligheder. Området er samtidig en mulighed for passage gennem karreerne i grønne omgivelser.

vendende oversvømmelser fra Limfjorden – senest en voldsom stormflod i 2005 – har stormflodssikring været en integreret del af udformningen. Kunst spiller en vigtig rolle i Løgstør, og det ses også på havnen. Her er omkring Kulturtorvet opstået et særligt kunstmiljø med atelier og arbejdende værksteder og langs hele havnen ses muslingeskulpturer dekoreret af lokale kunstnere som udsmykning og samtidig markedsføring af muslingebyen Løgstør. Selve Kulturtorvet er blandt andet indrettet med en mindre overdækket scene.

BYGRØNNING OG AKTIVITETSHUS Bymidtefornyelsen har omfattet renovering af flere gader for at skabe bedre trafikafvikling og plads til den nye bygrønning Skoleengen. Med støtte fra Lokale og Anlægsfonden er her blandt andet indrettet scene og multiplads. Indretningen af Skoleengen er suppleret med nye passager, som forbinder de rekreative arealer og parkeringen med den centrale handeleggade. Selve hovedgaden Østerbrogade er fornyet med ny belægninger med klar markering af gangarealer og arealer for sivekørsel samt ny belysning. I den østlige del af bymidten er et eksisterende aktivitetshus ”Østergade gamle skole” sat i stand, og der er blandt andet skabt bedre tilgængelighed for bevægelseshæmmede.

PASSAGER 4

I forbindelse med fornyelse af handeleggaden Østerbrogade er skabt passager med samme belægningsmaterialer til de bagvedliggende parkeringsarealer.

BYGNINGSFORNYELSE Der er som led i den helhedsorienterede byfornyelse udarbejdet en facadevejledning med gode råd og vejledning om fornyelse af bygninger i bymidten. Som supplement til vejledningen er der i samarbejde med en bygnings-ejer i Østerbrogade gennemført en istandsættelse, der så at sige eksemplificerer vejledningen i praksis – en sjældent set forpligtende konkretisering af gode tanker i praktisk og forståelig virkelighed overfor private ejere i en bymidte.

MIDDELFART | **MIDDELFART BYMIDTE**

KOMMUNE **MIDDELFART**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2003**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Middelfart Torv | byrumsfornyelse
- 2 Riisings Gyde | byrumsfornyelse
- 3 Havnegade | trafikregulering
- 4 Havnefront en | byrumsfornyelse, boligbyggeri
- 5 Herman Jensens Anlæg | rekreativt areal
- 6 Kulturøen

FORNYELSE AF BYFRONTEN Middelfart har en enestående beliggenhed ud til Lillebælt med udsigt til begge Lillebæltsbroer fra store dele af byen. Byen har samtidig en meget velbevaret middelalderlig bykerne med pladser og gyder og mange bevaringsværdige bygninger. I starten af 2000'erne er der etableret en helt ny havnefront udlagt som et nyt lag udenpå den eksisterende by.

Der er fra 2003 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i Middelfart bymidte. Fornyelsen har specielt været målrettet området mellem bymidten og havnefronten – et byområde der i programmet beskrives som den gamle byfront. Målet med fornyelsen har været at skabe ny sammenhæng i dette område og derudover generelt afhjælpe problemer i bymidten med trafikale gener og manglende rum til socialt liv (væresteder, mødesteder og opholdsarealer).

STRUKTURPLAN OG BYKATALOG En del af byfornyelsesmidlerne er anvendt på medfinansiering af planlægningsarbejdet omkring og bag havnefronten. Arbejdet har blandt andet inddraget et Midtbyforum med deltagelse af de centrale aktører i bymidten og er mundet ud i både et Bykatalog og i en Midtbyplan – en samlet strukturplan for området fra torvet i vest til Rådhuspladsen i øst og på den anden led fra

GYDERNE 2

Gydeforløb som Riisings Gyde har skabt visuel kontakt fra gågaden hen over byfronten til vandet og Lillebæltsbroen.

TORVET 1

Torvet markerer den vestlige ende af gågaden i Middelfart. Torvet er omlagt med ny granitbelægning og bruges blandt andet til ugentlige markeder.

MANUAL FOR BYGNINGSRENOVERING

Middelfart Kommune har i 2008 udarbejdet en manual for renovering af bygninger i bymidten. Et særligt mål for manualen har været at få smukkere butiksfacader og butiksskiltning.

strøggaden Algade mod syd til Havnefronten mod nord. Strukturplanen anviser, hvordan den lidt uklare kant mellem by og havnefront både funktionelt og byarkitektonisk kan gøres klarere med ny bebyggelse, fælles friarealer, nye byrum med plads til parkering og en opprioritering af de karakteristiske gyder. De fleste af planens forslag omkring trafik og byrum er realiseret, hvorimod der ikke er realiseret så meget byggeri i Byfronten bortset fra en karre over for Kulturøen samt en ganske spektakulær ny bankbygning.

TORV OG GYDER Der var i årene inden byfornyelsen allerede lavet fornyelse af byens øst-vestgående strøggade Algade og der var fra øst en fin ankomst til byen ad den renoverede Østergade. Dette forløb er nu afrundet med en fornyelse af Torvet i den vestlige ende af bymidten. Torvet er omlagt med en gennemgående granitflade og bruges blandt andet til marked, musik og andre arrangementer. Middelfart har som andre havnebyer et antal små smalle gyder mellem bymidte og havn. Disse gyder har med den nye havnefront fået endnu større betydning for den fysiske og visuelle kontakt mellem by og vand. Et par af gyderne er nu istandsat og der er lavet trafikdæmpning, hvor de krydser Havnegade.

HAVNEFRONT 4

Middelfarts nye havnefront rummer en vellykket blanding af nye boliger, offentlige byfunktioner og rekreative muligheder. Det hele er bundet sammen af by- og landskabsdesign af allerbedste kvalitet. Foto Land+.

BYGNINGSFORNYELSE Fornyelserne i de offentlige byrum har været ledsaget af en indsats over for bymidtens bygninger. Der er givet støtte til enkelte istandsættelser og så er der udarbejdet en manual, der har fungeret som arbejdsredskab i dialogen mellem bygningsejere og kommune. Manualen tager udgangspunkt i et ønske om at værne om især Algades og Østergades arkitektoniske arv og indeholder vejledning og anbefalinger, der skal inspirere bygningsejerne til at få husene istandsat med respekt for den oprindelige arkitektur.

PRISBELØNNET HAVNEFRONT Omdannelsen af selve havnefronten er sket i privat-offentlige partnerskaber. Området er i dag indrettet med både cafe- og aktivitetsområde mod vest, boliger med fjordudsigt, større grønne arealer ved Herman Jensens Anlæg og mod øst Kulturøen med biograf, turistbureau, restaurant og foredragssal. Det hele er bundet sammen af et promenadeforløb langs vandet med smukt bydesign og maritim beplantning. Havnefronten i Middelfart er et særdeles velfungerende eksempel på, hvordan købstaden igen kan trækkes til vandet. Projektet repræsenterer en af de mest vellykkede havneomdannelser i landet og blev i 2011 belønnet med byplanprisen.

MÅLØV | MÅLØV BYMIDTE

KOMMUNE **BALLERUP**

BYFORNYELSE **MODELOMRÅDE BYUDVALGET**

STØTTETILSAGN

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, REALDANIA**

- ❶ Eskebjerggård | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ❷ Måløvvang | ejerboliger
- ❸ Måløv Aksen | byrum
- ❹ Søndergård | ny bydel
- ❺ Søndergård Torv | nyt byrum
- ❻ Søndergård Plejecenter

FORSTADSKATALOG Måløv på den københavnske nordvestegn er et illustrativt eksempel på den danske forstadsudvikling. I 1960'erne blev den gamle Måløv landsby omgivet af vidtstrakte parcelhuskvarterer, i 1970'erne blev den almene boligbebyggelse Eskebjerggård opført i det stærkt kuperede landskab mellem Måløv Byvej og Måløv Bygade, i 1990'erne og 2000'erne blev den almene bebyggelse renoveret og endelig skyder i disse år en ny bydel op syd for S-togslinien og føjer nye bymæssige og også landskabelige kvaliteter til forstaden.

MODELOMRÅDE FOR ALMEN FORNYELSE Den offentligt støttede fornyelse er sket i boligområdet Eskebjerggård, en meget karakteristisk almen boligbebyggelse med forskudte blokke, som ud mod Måløv Byvej tager sig ud som en slags bjerglandskab i op til otte etager. Eskebjerggård var fra 1994 og frem til 2000 udpeget som et ud af otte modelområder af det daværende By- og Boligministeriums Byudvalg og har gennemgået en kombineret fysisk og social genopretning, der i dag betragtes som et af pionerprojekterne i en helhedsorienteret kvarterløftstrategi.

Fysisk skete en fornyelse af klimaskærmen samt en fornyelse af nedslidte fællesarealer – en fornyelse som er fulgt op af flere renoveringsprojekter i 2000'erne.

BYGNINGSRENOVERING 1

Boligbebyggelsen Eskebjerggård er fornyet i flere omgange. De seneste fysiske fornyelser har omfattet både altanrenovering samt forbedring af udearealerne med blandt andet indretning af legeområder.

STISYSTEM 2

Fornyselsen af de karakteristiske forstadstunneler har på samme tid skabt tryghed og oplevelse.

Målsætningen for de boligsociale initiativer har primært været at forbedre bebyggelsens omdømme, at styrke beboerdemokrati og samvær på tværs af nationaliteter samt ikke mindst at bygge bro til det omgivende bysamfund. Indsatsen er blandt andet resulteret i etablering af fælleshuset Æsken og en genbrugsstation, ligesom man – som et af de første steder i landet – ansatte en fast beboerrådgiver. En efterfølgende evaluering af fornyelsen har vist, at indsatsen har skabt en positiv udvikling i bebyggelsen, med øget tryghed og mere holdbare netværk mellem beboerne.

NY BYDEL Søndergård er et nyt by- og boligkvarter syd for Måløv Station. Den færdigudbyggede bydel forventes at få 2-3.000 indbyggere og bydelen rummer allerede nu ca. 650 boliger med blandt andet seniorbofællesskaber, samt plejecenter, handicapbofællesskab og ældreboliger, børneinstitution og hospice. Områdets særlige kendetegn er et ca. 600 m langt kunstigt sø- og kanal anlæg, der giver herlighedsværdi og karakter.

MÅLØV AKSEN En af forstadens typiske udfordringer er kvalitet og tryghed i sti- og gangsystemerne mellem de enkelte byområder. I Måløv bestod forbindelsen mellem

SMELTEVANDSDALEN 3

Byrummet "Smeltevandsdalen" har hentet inspiration i istidslandskabet omkring Måløv. Stiforløbet skærer sig her som en dal ned gennem 'isaflejringerne' – et system af ramper, trapper, beplantninger og stærkt farvede belægninger.

stationsområde og boligerne i bymidten tidligere af to gang- og cykeltunneler, som var utrygge og ikke særlig attraktive at færdes i. Samtidig øgede udbygningen af bydelen Søndergård syd for jernbanen behovet for at skabe sammenhæng mellem den gamle og den nye by.

Ballerup Kommune har med støtte fra Realdania i 2010 indviet en ny nord-syd gående forbindelse i form af det sammenhængende byrum Måløv Aksen. Projektet er gennemført efter en omfattende borgerindragelsesproces, der mundede ud i et katalog over ønskede byrumskvaliteter og efterfølgende afholdelse af en arkitektkonkurrence. Med kodeordene byliv, oplevelser, tilgængelighed og tryghed har Måløv Aksen nedbrudt den mentale og fysiske barriere, som gangforløbene under Måløv Byvej og jernbanelinjen tidligere udgjorde.

BOLIG- OG BYKVALITET Fornyelserne i Måløv har en del år imellem sig og synes umiddelbart uden sammenhæng. Men nye kvaliteter omkring Måløv Station samt bedre og sikrere stisystemer i byen er en forbedring også for bebyggelser, der ligger lidt på afstand som fx Eskebjerggård. Eksemplet viser, at begreberne boligkvalitet og bykvalitet må ses i sammenhæng – ikke mindst i et forstadsområde som Måløv.

NYKØBING F | **SLOTSGADE KVARTERET**

KOMMUNE **GULDBORGSUND**
 BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2006**
 SÆRLIGE PARTER

- ❶ Vandmøllepladsen | byrumsfornyelse
- ❷ Slotsgade | trafikregulering
- ❸ Byporten | byrumsfornyelse
- ❹ Slotsbryggen | boligbyggeri og kulturfaciliteter
- ❺ Sophieholmen | boligbyggeri
- ❻ Nye stiforbindelser langs vandet

FORNYELSE I OVERGANGSOMRÅDE Nykøbing har en årelang erfaring med at anvende byfornyelsesmidler aktivt i udviklingen af bymidten. Efter fornyelse først i nogle centrale bykarreer og senere i det sydøstlige forstadsområde Østerbro har indsatsen de senere år været rettet mod Slotsgadekvarteret i den nordlige del af bymidten. Kvarteret ligger som en form for overgangsområde mellem by og havn og afgrænses af det nyudviklede byområde Slotsbryggen, af havnen, store gader (dele af den indre ring) samt mod syd af handelsområdet i bymidten.

Den overordnede udfordring for områdefornyelsen har været at skabe sammenhæng mellem Slotsbryggen og bymidten og samtidig skabe et attraktivt byområde i Slotsgadekvarteret med et godt bymiljø og varierede bytilbud.

BYLIV OG PARTERSKAB Områdefornyelsen er gennemført under overskriften "Byliv og partnerskab". Bag det ligger dels en videreudvikling af kommunens mangeårige erfaringer med borgerinddragelse, dels en ambition om at skabe et særligt investeringsmiljø gennem lokale partnerskaber. Nykøbing har gennem de seneste ca. 15 år gjort sig solide erfaringer med borgerinddragelse i byfornyelsen og har eksperimenteret med en række metoder. Metodeerfaringerne fra byfornyelsen er siden

smittet af på borgerinddragelse på en række andre områder i kommunen. I Slotsgadefornyelsen har procesforløbet udover borgerne i området omfattet aktører som en Borgerstyregruppe, en Mediatorgruppe og et Tværsektorielt Forum.

EN RÆKKE AF BYRUM Slotsgade er kvarterets hovedforbindelse og nerve. Der er som led i områdefornyelsen sket en fornyelse af centrale punkter i gaden – helt inde fra bymidten og frem til Slotsbryggen. Et centralt byrum ved Vandmøllestræde er omdannet til såkaldt shared space, hvor gående, cyklende og kørende siver mellem hinanden omkring et centralt opholdsareal.

Slotsgade er i det videre forløb omlagt med nye belægninger og byudstyr og ikke mindst mere sikre forhold for cyklister. I den nordligste ende af Slotsgade er et trekantet areal fornyet som en mere indbydende ankomst til bymidten fra nord.

SLOTSBRYGGEN Slotsbryggen er første fase i større ambitioner om byudvikling på havnearealerne i Nykøbing. På baggrund af en samlet helhedsplan er her inden områdefornyelsen udviklet et nyt byområde med boliger, butikker, kulturfaciliteter som fx en biograf samt rekreative områder mod vandet. Helhedsplanen er bygget op om et nyt kanal- og bassinområde etableret i sammenhæng med en frilægning af Tingsted Å. Udgifterne til byudviklingen – frilægning af åen, anlæggelse af kajarea-

ler, stier og broer – er blandt andet finansieret gennem salg af grunde i området, mens områdefornyelsen har suppleret med finansiering af nye byrum. Byggeriet er opført i etaper og omfatter både ejerboliger og almene boliger. Den økonomiske krise efter 2008 har været hård ved de erhvervsdrivende på Slotsbryggen og området har siden fået problemer med en del tomme butikker. Forhåbentlig kan erhvervsnetværk etableret som led i områdefornyelsen være med til at skabe nye muligheder og trække nye investeringer til området.

INVESTERINGSHELHEDSPLAN Som en integreret del af områdefornyelsen er gennemført et forsøgsprojekt med det mål så at sige at operationalisere begrebet af-smittende investeringer. Forsøget er resulteret i en investeringshelhedsplan for Slotsgadekvarteret. Planen giver den enkelte grundejer mulighed for at se sin ejendom og sine eventuelle investeringer i en større sammenhæng, hvilket vurderes at virke enten direkte værdiforøgende eller beskyttende på den enkelte investering. Den udarbejdede plan indeholder en kortlægning af såkaldte urbane ressourcer og hidtige investeringer med henblik på at udpege såvel eksisterende som potentielle synergieffekter. Kortlægningen giver basis for at lede efter investeringsmuligheder – i form af en slags investerings-søgemaskine – og er et interessant bud på et dynamisk værktøj for fremtidige investerings Samarbejder i byfornyelsen.

VANDMØLLEPLADSEN 1

Indretningen af byrummet som såkaldt shared space er inspireret af tanker udviklet af en hollandsk trafikingeniør om styrket trafikikkerhed gennem blanding af trafikarter.

SLOTSGADE 2

Slotsgade er omlagt med nyt gadeprofil, som bedre er i stand til at håndtere gadens status som cyklende indfartsvej til bymidten fra nord.

SLOTSBRYGGEN 4

By- og boligområdet Slotsbryggen er indrettet med mange attraktive opholdsmuligheder ved vandet. En vippebro yderst mod havnen gør det muligt at bevæge sig rundt og ikke bare frem og tilbage langs vandet.

NÆSTVED | SYDBYEN

KOMMUNE **NÆSTVED**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA**

- 1 Sydbyskolen
- 2 Sydpolen | multihus
- 3 Sydpolen | multibane
- 4 Folkeparken | aktivitetsområde
- 5 Parkvej | trafikregulering

ET TYPISK FORSTADSOMRÅDE Sydbyen er et større forstadsområde med ca. 8.000 indbyggere i den sydlige del af Næstved. Området er udbygget i 1970'erne og indeholder en kombination af udstrakte parcelhusområder og større boligbebyggelser i 3-4 etager. Bydelen har store grønne arealer, institutioner og skoler, men ikke noget naturligt centrum, og er derudover præget af trafikale barrierer i form af et overdimensioneret vejsystem i og omkring området.

Bygningsstandarden i området er forholdsvis god og omdrejningspunktet for den helhedsorienterede byfornyelse, som er gennemført i perioden 2003-2010, har derfor været at skabe nye rammer for kulturelle og sociale aktiviteter, som kunne styrke identitet og ejerskabsfølelse i området. Sydbyen havde ikke et naturligt centrum og savnede faciliteter til såvel indendørs som udendørs aktiviteter.

SYDRÅD OG BØRNEWORSHOP Projektet har gennem hele processen været præget af et stærkt borgerengagement, der blev indledt på et borgermøde i 2003, hvor aktive borgere og ildsjæle meldte sig til den arbejdsgruppe, der sammen med kommunen efterfølgende har stået for udarbejdelsen af byfornyelsesprogrammet. I 2004 blev der etableret et særligt Sydråd med repræsentanter for områdets boligforeninger,

kulturinstitutioner, skole og beboere. Rådets formål har været at samle ideer, sikre dialog og information og samarbejde med Næstved Kommune igennem hele fornyelsesforløbet. Sydrådet har blandt andet løbende udgivet den lokale avis Sydavisen og har derudover drevet hjemmesiden næstved-syd.dk.

Der var i området en stor mangel på udfoldelsesmuligheder for børn og unge. Børn og unges adfærd kan være stærkt prægende for en bydels image og identitet og projektet har derfor haft særlig fokus på – og succes med – at inddrage børn og unge i programmeringen af fornyelsen. En række særlige workshops for børn og unge har inspireret flere af de gennemførte anlæg og er blandt andet resulteret i et antal mindre kunstværker rundt i Sydbyen. Værkerne omfatter fx indgangsportaler til Folkeparken, asfaltbilleder på stier samt udsmykning af to tunneler.

MULTIHUS Der var i planlægningsfasen overvejelser om at opføre et nyt multihus i den planlagte Folkepark. Et nyt byggeri ville give stor synlighed og mulighed for støtte til opførelsen fra Lokale og Anlægsfonden. Det blev imidlertid vurderet, at den største synergieffekt kunne opnås ved en endnu tættere samlokalisering med den eksisterende skole og multihuset Sydpolen er derfor indrettet i underetagen af Sydbyskolen med egen indgang via et stort trappeanlæg. Huset samler borgere på

tværs af alder og baggrund og rummer musikværksted, kreativt værksted, cafe, samt et fælleslokale med teatersal. Det fungerer i dag som en magnet for bydelens sociale og kulturelle liv med aktiviteter lige fra street-dancing, udstillinger med lokale kunstnere til foredrag om sund kost eller astrologi.

Foran Sydpolen er anlagt en multibane, der i 2012 er opgraderet til et egentligt gadeidrætsanlæg. Bag initiativet står Realdania og organisationen GAM3, der indretter gadeidrætsanlæg i hele landet.

GRØN MASTERPLAN OG FOLKEPARK Der er som led i den helhedsorienterede byfornyelse udarbejdet en grøn masterplan for Sydbyen. Planen indeholder et samlet idekatalog for de grønne områder og området's veje og stier. Flere mindre initiativer er gennemført både under og efter byfornyelsen, blandt andet i samarbejde med de lokale boligforeninger. Der er fx arbejdet med nye belægninger og belysninger på stierne, og der er gennemført hastighedsdæmpning med farvede midterrabatter og vejindsnævninger på den trafikerede Parkvej.

Det centrale element i masterplanen har været indretning af en folkepark på de grønne arealer ved Sydbyskolen. Parken er indrettet med opholdspladser og forskellige aktivitetsmuligheder og står i dag sammen med multihuset som et naturligt omdrejningspunkt for især børn og unge i Sydbyen.

BØRNEKUNST

Et af resultaterne af afholdte workshops for børn og unge kan ses i udsmykningen af en tunnel under Parkvej.

FOLKEPARK 4

Folkeparken er et stort grønt aktivitetsområde med faciliteter som legeområde, skaterplads, boldbaner, cykelcrossbane og grillområde.

GRØN MASTERPLAN

Det grønne er et vigtigt aktiv i de åbne forstadsområder. I Sydbyen har en samlet grøn masterplan blandt andet arbejdet med tryggere og mere spændende stisystemer.

MULTIHUSET SYDPOLEN 2 3

Multihuset er indrettet i en underetage til området's skole med en række indendørs faciliteter for kulturliv og socialt samvær. Udendørs suppleres multihuset af aktivitetsmuligheder i både et såkaldt gadeidrætsanlæg og i den nærliggende Folkeparken.

NØRAGER | NØRAGER BY

KOMMUNE **REBILD**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Kig Ind | kultur- og medborgerhus
- ❷ Vestergade | bycenter
- ❸ Passager
- ❹ Bredgade | boliger og butikker
- ❺ Bredgade | trafikregulering

LANDSBYFORNYELSE I HIMMERLAND Nørager er en landsby med ca. 1.000 indbyggere i det centrale Himmerland på hovedvej 29 mellem Hobro og Aars. Byen består stort set udelukkende af villabebyggelse, bortset fra enkelte nyere fleretagers bygninger i den centrale del omkring hovedgaden Bredgade. Hovedudfordringerne for fornyelsen i Nørager har været at holde fast i byens udviklingsmuligheder ved dels at styrke butikslivet, dels at skabe bedre rammer for sociale og kulturelle aktiviteter og endelig at reducere gener fra den gennemkørende trafik.

Den daværende Nørager Kommune var en af de første kommuner, som anvendte byfornyelsesmidler aktivt i fornyelsen af landsbyer. Der er fra 2000 til 2004 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i de to landsbyer Nørager og Haverslev – begge steder med aktivitets- eller medborgerhuse som det centrale element i fornyelsen. I Nørager er midlerne derudover anvendt til supplerende udearealfornyelse i forbindelse med nyt center- og boligbyggeri i den centrale karre i byen.

KULTUR- OG MEDBORGERHUS Med midler fra blandt andet helhedsorienteret byfornyelse og Landdistriktprogrammet er et tidligere møbelhus i Vestergade i 2003 omdannet til kultur- og medborgerhuset Kig Ind. Huset er indrettet med en større

BIBLIOTEK OG MEDBORGERHUS 1

En ny bibliotekstilbygning er blevet en central del af kultur- og medborgerhuset Kig Ind. Huset byder derudover på en bred vifte af muligheder for alle, som har lyst til at udfolde sig kulturelt og kreativt med fx kunst, teater, musik, sang, dans, revy, gymnastik, foredrag, film, cafe, video, lokalhistorie, billard, bordtennis og andre former for spil.

PASSAGER 2

Der er i forbindelse med fornyelse af den centrale karre i byen lavet fredelige passager inde i området, ikke mindst til glæde for ældre borgere.

sal til arrangementer, et cafelokal, køkken og en række mindre lokaler, som blandt andet rummer det lokalhistoriske arkiv og iøvrigt bruges af et varieret foreningsliv. Et lokalt kunstudvalg sørger for skiftende kunststillinger i huset. Kig Ind er etableret og ejes af kommunen, men drives af en almennyttig selvejende institution. Aktivitetshuset er i 2011 udvidet med en tilbygning, som rummer en afdeling af Rebild Bibliotekerne, hvilket har givet liv i huset dagen og ugen igennem. Biblioteket fungerer i dag desuden også som selvbetjeningsbibliotek, hvor man udenfor de faste åbningstider selv kan låse sig ind ved hjælp af sit sundhedskort.

EFFEKTIVE INVESTERINGER Den helhedsorienterede byfornyelse i Nørager er endnu et eksempel på, hvor stor effekt der ligger i at anvende byfornyelsesmidlerne til aktivitets- og kulturhuse. I disse huse skabes samlingspunkter og rammer for fællesskab, som har bred anvendelse og oftest rigtig mange brugere – året rundt. Selv om det hverken er muligt eller rimeligt at beregne investeringsudbytte i form af antal daglige brugere pr. investeret krone, er der ingen tvivl om, at investeringer i aktivitets- og kulturhuse er blandt de mest udbyttegivende i byfornyelsen overhovedet – ikke mindst i landets mindre bysamfund.

TRAFIKREGULERING 3

Chikaner ved indkørslen til byen samt en række bump sørger for at dæmpe hastigheden på trafikken gennem landsbyen og har derudover forbedret forholdene for cyklister. Trafikreguleringen er finansieret uden brug af byfornyelsesmidler.

ODDER | **ODDER BYMIDTE**

KOMMUNE **ODDER**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Banegårdspladsen | byrumsfornyelse
- ❷ Pakhuset | aktivitets- og kulturhus
- ❸ Banegårdsparken | boliger
- ❹ Torvet | byrumsfornyelse
- ❺ Rosengade | byrumsfornyelse
- ❻ Odder å | det blågrønne strøg

HANDELSBY SAVNEDE BYKVALITETER Odder ligger 20 km syd for Århus og har ca. 11.000 indbyggere, heraf ca. 1.000 i den centrale bymidte. Odder er både pendlerby til Aarhus og en selvstændig oplandsby med handelsliv og servicetilbud. Byen har et velfungerende handelsmiljø, men manglede før fornyelsen kvalitet i byrummene samt nogle særlige træk, som kunne give bymidten identitet. Der var derudover behov for et nyt samlingssted for sociale og kulturelle aktiviteter i den mindre skala. Den helhedsorienterede byfornyelse i Odder er gennemført i perioden fra 2000 til 2007. Støttemidlerne har spillet en rolle som katalysator i en bymidtedebat, der var gået lidt i stå, og har således været igansætter af en større vifte af bymidteinvesteringer siden da. Støttemidlerne har derudover medvirket til at udbrede bymidtedebatten fra den fysiske dimension til også at omfatte sociale og kulturelle forhold.

BYMIDTEPLAN OG NYE BYRUM Der er i 2001 udarbejdet en helhedsplan for Odder bymidte. Planen udpegede tre tværgående forbindelser som særlige temaer i den kommende fornyelse – mod nord et grønt-blåt strøg langs med Odder å og Rådhus-haven, i centrum et handelsstrøg i gågaden Rosengade og i karreerne længere mod syd en såkaldt lokalhistorisk sti med rødder i en gammel kirkesti.

TORVET 4

Torvet i Odder tilbyder efter fornyelsen fine opholdsmuligheder for såvel borgere som turister. Smukke belægningsindrammer nu skulpturen "Livets port" – af folkeviddet kaldet "knoglebunken".

ODDER Å 6

Et blågrønt byrum har åbnet åen mod byen og skabt sammenhæng mellem Rådhuset, Rådhushaven og bymidten.

PAKHUSET 2

Pakhuset er et brugerstyret aktivitets- og kulturhus indrettet i en tidligere stationsbygning. Huset er ramme om aktiviteter som fx akvareltegning i atelieret, stand-up i salen, foredrag, musik, møder, kurser og seminarer.

Med støtte fra den helhedsorienterede byfornyelse er lavet en omlægning af Banegårdspladsen, som før fornyelsen var et rodet forareal med parkering og nedslidte belægnings. Området er omdisponeret med en klar adskillelse af trafikarealer og opholdsarealer, og arealet udgør i dag en imødekomende sammenkobling af bymidte, stationsområde og kulturhuset Pakhuset.

Odder Kommune har efterfølgende fulgt op med fornyelse af hele det centrale gågademiljø. Der er lavet udskiftning af belægnings og belysning i Rosengade og gennemført et fornyelsesprojekt for Torvet. En fornyelse af Politortorvet – det sidste større byrum i bymidten – er igangsat. Alle byrumsfornyelserne i gågadeområdet er finansieret som kommunale anlægsarbejder.

Umiddelbart syd for stationsområdet er i 2007 opført boligbebyggelsen Banegårdsparken, som med sine ca. 80 stationsnære andels- og ungdomsboliger udgør en betydelig bymæssig fortætning, der kan være med til understøtte det fremtidige handels- og byliv i Odder.

BLÅGRØNT STRØG Den mere urbane byrumsfornyelse ved stationen og i handelsgaderne er suppleret af et såkaldt blågrønt byrum langs Odder å, som løber mellem

bymidten og Rådhushaven mod nord. Der er lavet en samlet bearbejdning af åforløbet i området ved rådhuset med stiforløb og fine muligheder for ophold på blandt andet trædæk udkraget over åen. Med fornyelsen er skabt et sammenhængende rekreativt forløb langs Odder å gennem hele bymidten.

KULTURHUS MED SOCIAL DIMENSION Et centralt element i den helhedsorienterede byfornyelse var omdannelsen af en tidligere pakhusbygning på stationen til kultur- og aktivitetshuset Pakhuset. Bygningen rummer en cafe, en større sal, møde- og undervisningslokaler samt kontorer. Lokalerne bruges meget alsidigt af byens borgere til fx musikarrangementer, aftenskole, møder og udstillinger og lejlighedsvis også til arrangementer med et større opland uden for Odder.

Pakhuset ejes af Odder Kommune og drives i det daglige af foreningen Pakhuset, som blandt andet lever af indtægterne ved udlejning af lokalerne. Huset drives i samarbejde med socialforvaltningen, idet blandt andet udviklingshæmmede mennesker har daglig base i huset og arbejder med madlavning og servering i cafeen. Pakhuset i Odder er uden tvivl et af de mest velfungerende og bedste eksempler i landet på et brugerorienteret aktivitetshus med et klart socialt sigte.

ODENSE | ROSENBÆK KVARTERET

KOMMUNE **ODENSE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER **BIKUBEN FONDEN**

- 1 Rosenbækhuset | aktivitetshus
- 2 Bikubenkollegiet | ungdomsboliger
- 3 Farvergården | byrumsfornyelse
- 4 Brandts | kulturhus
- 5 Grønnegade | byrumsfornyelse

PARTNERSKAB I DET CENTRALE ODENSE Rosenbæk kvarteret er et lille trekantet byområde i den vestlige del af Odense bymidte. Området er mod øst omgivet af kulturområdet ved Brandts Klædefabrik, mod syd af handels- og gågademiljøet i Vestergade og nord for Vindegade af blandede bolig- og erhvervskarreer. Området ligger meget centralt i Odense, men var før fornyelsen fysisk usammenhængende med store parkeringsarealer mellem mange side- og baghuse.

Der er fra 1998 til 2003 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i området baseret på et partnerskab mellem Odense Kommune og en privat projektudvikler. Målet for partnerskabet har været at opføre nyt bolig- og erhvervsbyggeri i området og samtidig styrke udbuddet af byfunktioner og øge kvaliteten i det fysiske miljø. En særlig ambition har været at knytte området tættere sammen med kulturområderne ved Brandts.

Fornyelsen i Rosenbæk kvarteret er et af i virkeligheden meget få eksempler på et byfornyelsesprogram, som er stort set 100% realiseret – blandt andet på grund af en stærk projektidé og et forpligtende partnerskab. Den helhedsorienterede byfornyelse har udgjort et begrænset økonomisk bidrag, men har først og fremmest udgjort den organisatoriske ramme, som partnerskab og projekt har kunnet udfolde sig i.

UNGDOMSBOLIGER 2

En offentlig passage binder byggerierne i karreen sammen med det omkringliggende byområde.

ROSENBÆKHUSET 1

Rosenbækhuset er et lille aktivitetshus, som både henvender sig til nærområdet og til det øvrige Odense. Huset er indrettet med en stor sal og tilhørende service-lokaler og udlejes til såvel små som større arrangementer.

GRØNNEGADEN 5

Byrummet Grønnegade er indrettet ovenpå en parkeringskælder med opholdsarealer og en spændende udnyttelse af vand og lys på en bund af gule Odenseklinker.

FARVERGÅRDEN 4

Byrummet Farvergården er et meget velindrettet aktivitets- og opholdsområde i kulturområdet omkring Brandts. Pladsens industrielle historie afspejles blandt andet i farvestrålende parasoller, som er en vigtig del af møbleringen.

NYE BYGGERIER Det bærende element i fornyelsen har været opførelsen af flere nye byggerier, først og fremmest Bikuben Kollegiet inde i karreen. Kollegiet har ca. 90 ungdomsboliger og en række fællesfaciliteter og er i dag et attraktivt tilbud til unge om en bolig lige i hjertet af kultur- og uddannelsesbyen Odense.

Byggeriet ved Rosenbækpassagen afrundes mod Pantheonsgade af en erhvervsbygning med butikker og kontorer i fire etager og åben passage i stueetagen. Bygningen står med sin mørke facade i aluminium og glas som en markant port ind til Rosenbækkarreen, når man kommer fra Brandts. I centrum af karreen er opført aktivitetshuset Rosenbækhuset, som er et tilbud til hele Odense. Rosenbækhuset ejes af Odense kommune og udlejes til kulturelle og sociale arrangementer efter aftale. Et tredje byggeri er opført som huludfyldning i Vindegade. Her har et alment boligselskab opført en ny ejendom med to opgangsfællesskaber. Boligerne har adgang fra elevatorer på gårdsiden og der er indrettet et lille grønt friareal mellem nybyggeriet og ungdomsboligerne.

Byggerierne i Rosenbækkarreen er bundet sammen af et offentligt stiforløb, som løber hele vejen fra Brandts Klædefabrik til handeleggaden Vestergade. Stiforløbet har en sammenhængende flade af lyse teglsten (Odenseklinken) og indgår dermed

i en samlet helhed i Odense bymidte. Foran Rosenbækhuset er indrettet en lille plads med kunstnerisk udsmykning og en lille amfiscene med mulighed for optræden eller andre udfoldelser.

NYE BYRUM Odense Kommune har i samarbejde med Realdania ved siden af den helhedsorienterede byfornyelse gennemført flere byrumsfornyelser i området umiddelbart øst for Rosenbækkarreen. Mellem Brandt og Vestergade er indrettet et offentligt byrum, som rummer opholdsmuligheder og aktivitetsrum for Kulturmaskinen og samtidig fungerer som en attraktiv ny smutvej i centrum af Odense. Pladsens navn er Farvergården efter nogle af de bygninger, som afgrænser pladsen, og som tidligere fungerede som farveri til Brandts Klædefabrik.

Bag Brandts er et tidligere parkeringsareal omdannet til byrummet Grønnegade. Ovenpå den nu underjordiske parkering er indrettet et opholds- og aktivitetsrum med blandt andet spændende belysning med fx skyggespil gennem videoprojektioner. De gule Odenseklinker er her brugt i en kreativ fortolkning med mere organiske former, men de er der – som symbol på den stærke sammenhæng, der de sidste 10 år er skabt i de offentlige byrum i Odense centrum.

ODENSE | ODENSE HAVN

KOMMUNE **ODENSE**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE, FORSØG**

STØTTETILSAGN **2006**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Havnepladsen | aktivitetsområde
- 2 Engelsvej | almene boliger
- 3 Engelsvej | erhvervsbyggeri
- 4 Byens Ø | kultur- og aktivitetsområde undervejs
- 5 Promenadebyen | ejerboliger

NY BY I ODENSE INDRER HAVN Odense Havn er en kanalhavn, som i 1700-tallet blev gravet fra Odense Fjord og ind til byen for at forsyne byens købmænd og borgere med varer. De oprindelige havnefunktioner er i de sidste årtier gradvist trukket ud af havnen og Odense har siden 2002 arbejdet med – og også gennemført – en ret omfattende byomdannelse i de inderste dele af havnen.

OMRÅDEFORNYELSE TIL PROCESARBEJDE Den offentligt støttede byfornyelse har mulighed for at bidrage til sådanne omdannelsesprocesser i områder, hvor markeds kræfterne så at sige har brug for et mindre skub. Støtten gives til forberedelsesarbejde, planproces og til evaluering men ikke til selve den fysiske omdannelse.

I Odense er der i en periode fra 2006 til 2009 gennemført områdefornyelse på forsøgsbasis med det primære fokus at inddrage såkaldt tredje parter og lokale aktører i omdannelsen og dermed være med til at sikre investeringernes lokale forankring. Procesarbejdet har været knyttet til konkrete cases, interessentinddragelse, rollefordelinger i udvikling af byliv samt netværksdannelser i tilknytning til en årlig havnekulturfestival. Forsøgsprojektet har desuden integreret projektet i et netværk med andre havneomdannelser.

HAVNEPLADSEN 1

Havnepladsen er Odenses største nyere byrum og således ikke bare et lokalt opholds- og aktivitetsområde, men et tilbud til hele byen.

NYT BOLIGBYGGERI 2

De nye boligbyggerier i Odense Havn er opført med blandede ejerformer og fx mange almene boliger. Området understøtter dermed en landsdækkende udvikling siden de tidligste havneomdannelse, hvor boliger ved vandet var forbeholdt et købestærkt segment.

BOLIG- OG ERHVERVSBYGGERI De overordnede rammer for havneomdannelsen er formuleret i "Byomdannelsesplan Odense Havn 2003", mens rammerne fyldes ud af lokalplaner for de enkelte delområder. Grundsalg og projektudvikling har trods generelt vanskelige byggekonjunkturer mere end levet op til det forventede tempo og store partier af inderhavnen er i dag omdannet fra havn til by.

Byomdannelsen arbejder sig indfra og udad. Den inderste del af den centrale mole er under overskriften "Monolitbyen" bebygget med en række bolig- og erhvervsbyggerier, og den inderste vestlige del af havnen bebygget med den første del af en planlagt "Promenadeby". En bevarende lokalplan for områdets østlige del sikrer, at omdannelsen af det fine pakhushmiljø her sker med respekt for stedets særlige karakter. Et sammenhængende promenadeforløb langs kajkanten binder hele området sammen og sikrer offentlig adgang langs alle kajstrækninger.

HAVNEPLADS OG KULTURØ I overgangen mellem by og havneområde er indrettet det større byrum Havnepladsen. Pladsen er anlagt ovenpå en parkeringskælder som et multifunktionelt anlæg med varierede aktivitets- og opholdsmuligheder. Pladsen afsluttes mod vandet af en stor opholdstrappe og tre små bygninger, som

BYENS Ø 4

Udviklingen af en kultur- og oplevelsesø er kommet i gang med anlæg som multibane og scene og vil med tiden give plads til også beachvolley, petanque, parkour, cross fitness, minigolf, boldspil, kajakhotel samt kunstnerværksteder.

både rummer adgang til parkering, toilet- og teknikrum samt en udsigtsplatform mod vandet. Havnepromenaden og Havnepladsen er i 2012 suppleret af nye aktivitetsmuligheder på "Byens Ø", hvor der er etableret midlertidige aktiviteter med sports, fritids- og kulturaktiviteter, med det formål at 'holde området i gang', indtil det er fuldt udbygget.

ODENSE | VOLLSMOSE

KOMMUNE **ODENSE**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT, SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001, 2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Vollsrose Centret
- ❷ Kulturhus Vollsrose
- ❸ Egeparken, Bøgeparken, Birkeparken | bygningsrenovering, friarealforbedring
- ❹ Multibanen | aktivitetsområde

KVARTERLØFT I BELASTET BYOMRÅDE Vollsrose er et af Danmarks bedst kendte og også største sammenhængende boligområder. Det ligger i den nordøstlige del af Odense og består af ni almene boligafdelinger med både højhusbyggeri, etageejendomme og rækkehuse. Bydelen har i alt ca. 9.200 indbyggere, heraf ca. 70% med anden etnisk baggrund end dansk. Der er i forhold til det øvrige Odense og Danmark en overrepræsentation af ressourcetsvage beboere, beboergennemstrømningen har været høj og koncentrationen af mange sociale problemer har således lige fra 1990'erne defineret Vollsrose som et udsat byområde.

Vollsrose har i en årrække været genstand for en massiv indsats for at imødegå problemerne og styrke sammenhængskraften i området, heriblandt et statsligt støttet kvarterløft fra 2000 til 2007. Under paraplyen Vollsroseindsatsen og med udgangspunkt i et lokalt placeret Vollsrosesekretariat er gennemført en stribe projekter af både social, kulturel, beskæftigelsesmæssig og fysisk karakter. Projekt-titler som 500 i job, Sociale mentorer, Projekt DuKan, Virksomhed Vollsrose, Sprogstimulering, Grøn plan, Svømmehalspassagen, Kulturpatruljen, Netværksatlas, Erindrings Træ, Børnebyen og Lokale dynamoer viser noget af den spændvidde, der har været i indsatsen.

HELHEDSPLEANER OG SÆRLIG BYFORNYELESINDSATS Der er udarbejdet flere helhedsplaner for fornyelsen i Vollsmose. Den første helhedsplan er udarbejdet tilbage i 2000 og har blandt andet været ramme for de fysiske ændringer, der de sidste 5-7 år er sket i bebyggelsen, primært på bygningsniveau. En del af bygningerne er således blevet renoverede og der er lavet en sammenhængende fornyelse af fællesfaciliteter og udearealer. En af overskrifterne i fornyelsen har været lys og udsyn – så det fysiske miljø ikke i sig selv medvirker til at skabe utryghed. Lukkede arealer er åbnet op, belysningen er forbedret, og der er skabt nye rekreative muligheder både i nærarealerne ved de enkelte huse og ved de grønne områder omkring mosen.

KULTURHUS OG LÆRINGSCENTER Et væsentligt element i det lange seje træk med at forandre Vollsmose er udvikling af nye kompetencer hos beboerne i området. En særlig byfornyelsesindsats gennemført fra 2004-2008 har taget udgangspunkt i præcis dette gennem støtte til udvikling af et læringscenter i tilknytning til et fornyet Vollsmose Bibliotek. Det nye Vollsmose Kulturhus er opført som en udbygning af indkøbscentret Outlet Fyn. Kulturhuset åbnede i 2008 som et af de sidste initiativer under kvarterløftet i Vollsmose. Det er et hus i to etager med bibliotek i stueetagen og første sal indrettet til forskellige kulturaktiviteter. Som en del af det nye Vollsmose Kulturhus er indrettet et Læringscenter med det formål at styrke kulturel udveksling og kompetenceudvikling hos bestemte grupper af beboere. Den primære målgruppe for Læringscentret er unge og voksne med anden etnisk baggrund, som har behov for at udvikle it-kvalifikationer, men centret er i det daglige åbent for alle. En vigtig funktion med Læringscentret er også at for-

midle kontakt til forskellige institutioner, foreninger og etniske grupper i Vollsmose. Etableringen af Læringscentret er støttet med statslige midler fra den særlige byfornyelsesindsats og Odense Kommune har samtidig forpligtet sig til at følge op på projektet med en årlig driftsbevilling på ca. 4 mio. kr. Vollsmose Bibliotek og Læringscentret har dannet model for lignende projekter i andre boligområder i landet.

FREMTIDIG INDSATS Kvarterløftsindsatsen har skabt tiltrængt fornyelse og læringscentret i biblioteket har været et rigtig godt integrations- og udviklingsprojekt. Det samme kan siges om en lang række øvrige initiativer, som det sidste årti er ført ud i livet i området. Alligevel peger flere evalueringer – senest i 2012 – imidlertid på, at der trods alle gode kræfter ikke grundlæggende er ændret på struktur og funktionsmåde i Vollsmose. Der er fortsat mangel på sammenhæng – internt i bydelen og i forhold til det øvrige Odense.

Der er i 2012 formuleret et nyt tosporet fokus for indsatsen i området. Det ene spor er – efter flere alvorlige kriminalitetsepisoder – specifikt rettet mod en indsats overfor en hård kerne af kriminelle i bebyggelsen. Det andet – generelle – spor peger på en bred helhedsorienteret indsats med det overordnede udgangspunkt, at Vollsmose skal udvikles som en bydel i Odense – på denne bydels egne vilkår og betingelser.

FYSISK FORNYELSE ③

Der er gennemført ret omfattende fornyelse af bygninger og friarealer i løbet af kvarterløftperioden. På det fysiske område er udfordringen fremover først og fremmest at åbne bebyggelsen fysisk mod omgivelserne ved blandt andet at nedbryde de omgivende firesporede trafikbarrierer.

LÆRINGSCENTER ②

Der er i det nye Vollsmose Kulturhus indrettet et læringscenter med områdets unge som særlig målgruppe. Centret har et antal pc-stationer og små mødelokaler, som blandt andet giver mulighed for afholdelse af kurser. Centret er fast bemandedt med både en bibliotekar og en tværkulturel medarbejder.

AKTIVITETSOMRÅDE ④

Et aktivitetsområde midt i bebyggelsen med multibane, legeområde og picnic-areal forener målsætninger på kultur-, sundheds- og integrationsområdet.

PRÆSTØ | PRÆSTØ BYMIDTE

KOMMUNE **VORDINGBORG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Adelgade | byrumsfornyelse
- 2 Aktivitetshus
- 3 Svend Gønges Torv | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 4 Stationsbygning | boliger, liberale erhverv
- 5 Boligbyggeri
- 6 Rekreative arealer | vandkunst, stiforløb

KØBSTADSIDYL MED UDVIKLINGSBEHOV Præstø er en mindre, meget velbevaret købstad i det sydlige Sjælland. Byen er oplandsby for et større landområde og er på den måde i hård konkurrence med større byer og centre som fx Næstved om handelsliv og kulturtilbud. Kommunen har tidligt gennemført offentligt støttet byfornyelse i bymidten med blandt andet fornyelse af den centrale hovedgade Adelgade.

Denne fornyelse er fra år 2000 fulgt op af en helhedsorienteret byfornyelse med det hovedmål at skabe et nyt attraktivt centerområde omkring det gamle Halmtorvet – et centerområde, som både kunne styrke detailhandlen, løse trafikale problemer, tilbyde rammer for foreninger og kulturliv og ikke mindst løfte den sidste del af Præstø bymidte op på niveau med den øvrige smukke arkitektur i byen.

SVEND GØNGES PLADS Omdannelsen af Halmtorvet til Svend Gønges Plads er sket på basis af en helhedsplan, som har struktureret hele torveområdet trafikalt og byarkitektonisk. Udgangspunktet for planen er en opdeling i forskellige trafikale og funktionelle zoner – nærmest gågaden en opholdszone uden biltrafik med opholdsmuligheder, vandkunst og indgang til dagligvareforretninger, mod vest et større parkeringsareal og mod nord en zone med trafikterminal og kiosk.

SVEND GØNGES TORV 5

En busterminal er med til at skabe liv på byens centrale plads. Et vandbassin fungerer som sløjfe for bustrafikken og udgør samtidig en visuel akse med endepunkt i den gamle stationsbygning.

KULTURARV

Bymiljøet og de fine ældre bygninger er et vigtigt element i Præstø's fremtidige udviklingsmuligheder.

VANDKUNST 6

Springvandet "Vandpavillon" udført af kunstneren Jeppe Hein var oprindeligt en midlertidig installation. Men lokale kræfter samlede penge ind og vandkunsten er i dag med til at levendegøre de rekreative arealer mod fjorden.

AKTIVITETSHUS 2

Aktivitetshuset i Præstø illustrerer, at lokalt liv kan trives udmærket i ganske beskedne rammer. Huset er i dag ramme om en stribe aktiviteter for blandt andet lokale ældreorganisationer.

Fornyelsen af torveområdet er sket med ambition om at etablere et blandet bymiljø med både ophold, fjordkig, kunst, nettobutik samt forskellige former for trafik. Indretning af dagligvarebutik i et tidligere pakhhus samt beslutning om at bibeholde busterminalen på torvet har været to afgørende forudsætninger for det liv, der i dag er i området store dele af døgnet. Svend Gønges Torv er blevet et sjældent levende byrum, fordi byfunktioner, som måske andre steder var blevet skubbet til side for rene rum og skarpt design, her er bibeholdt og integreret i en samlet løsning.

BY OG FJORD Mange af de tidligere havnefunktioner er i dag forsvundet fra havnen i Præstø og det rekreative aspekt har efterhånden taget helt over. En af ambitionerne i fornyelsen omkring Svend Gønges Torv har været at skabe bedre kobling til de rekreative muligheder ved vandet. En åben grønning ligger nu som en slags urbaniseret strandeng mellem den gamle stationsbygning og Præstø Fjord og rummer blandt andet en velbesøgt og identitetsgivende vandinstallation. På den vestlige side af stationsbygningen er opført et mindre boligbyggeri med attraktiv bynær og naturskøn beliggenhed. Et offentligt stiforløb langs fjorden skaber sammenhæng mellem bymidte, havn og naturområderne mod Feddet.

AKTIVITETSHUS Der er som led i den helhedsorienterede byfornyelse indrettet et mindre aktivitetshus i en af bygningerne ved Svend Gønges Torv. Aktivitetshuset er indrettet i to etager med garderobe og et par mindre rum foruden og en større sal foroven. Det er Vordingborg Kommune, der ejer huset, mens en selvejende institution står for driften. Aktivitetshuset ligger ved siden af det foreningsdrevne Kulturhuset Bernhardt, som blandt andet rummer cafe og biograf, og de to steder supplerer hinanden fint i det daglige.

BYMIDTEFORNYELSE GENNEM MÆGLING Der er på flere fronter arbejdet med ny udvikling i Præstø bymidte efter afslutningen af den helhedsorienterede byfornyelse omkring Svend Gønges Torv. Byen har blandt andet fået et nyt multicenter med plejeboliger, sundhedscenter samt nye idrætsfaciliteter. Et hovedtema i en by som Præstø er balancen mellem udvikling og bevaring. Med støtte fra Realdania afprøves en ny metode til midtbyplanlægning med inddragelse af professionelle mæglere som redskab i processen. Håbet er at nå til enighed om en visionær plan, som udnytter byens enestående kulturarv og blågrønne kvaliteter aktivt i udviklingen af Præstø som et attraktivt bosted.

RANDERS | ØSTERVOLD KVARTERET

KOMMUNE **RANDERS**

BYFORNYELSE **KVARTERLØFT, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1996, 2004**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Thorgrunden | bolig- og kulturbyggeri
- 2 Østervold | byrumsfornyelse
- 3 Underværket | aktivitetshus, butikker
- 4 Jens Otto Krags Plads | byrumsfornyelse
- 5 VIA University College | uddannelsesbyggeri
- 6 Tøjhushavekvarteret | kvarterløft
- 7 Remisen | aktivitetshus
- 8 Tøjhushave | rekreativt område

FORNYELSE I DET ØSTLIGE RANDERS Efter en mangeårig byfornyelsesindsats i den centrale og vestlige del af Randers bymidte rykkede byfornyelsen fra sidst i 1990'erne til den østlige del til byområdet mellem den historiske bykerne og havnen. Her er i årene 1996-2004 gennemført kvarterløft i det såkaldte Tøjhushavekvarter på begge sider af den trafikerede Rosenørnsvej og der er efterfølgende fra 2004 gennemført områdefornyelse i området omkring Østervold. Den støttede byfornyelse er sket samtidig med omfattende private investeringer i kvarteret.

KVARTERLØFT VED TØJHUSHAVE Tøjhushavekvarteret var før fornyelsen et klassisk byfornyelsesområde fra omkring år 1900 med boliger, bygninger og friarealer i dårlig kvalitet, trafikale gener og mangelfulde rammer for fællesskab og socialt liv. I dialog med meget aktive beboere er gennemført en bred fornyelse med særlig fokus på aktivitetsmuligheder ude som inde.

I den østlige del er det rekreative anlæg Tøjhushaven renoveret med aktivitets- og opholdsområder, der er etableret bedre stiforbindelse under Rosenørnsvej, indrettet små lommeparker og gennemført et antal bygningsrenoveringer, heraf flere med inddragelse af ressourcebesparende løsninger. En tidligere remisebygning er ind-

RAMBLA I RANDERS 2

Østervold i Randers er i dag omdannet fra trafikeret 1960'ers gadegennembrud til et storslået byrum hele vejen op gennem den østlige del af Randers bymidte. Byrummet er inddelt i en række forskellige zoner og rummer både cafe, scene, vandkunst og skulpturer.

BYØKOLOGI 6

Ressourcebesparende løsninger som fx solcelleanlæg har været en integreret del af både renoveringer og nybyggerier i Tøjhushavekvarteret.

rettet til beboer- og medborgerhuset Remisen, som blandt andet rummer idrætsfaciliteter i en ny tilbygning. Endelig er der opført ny boligbebyggelse ved Toldbodgade mellem Tøjhushaven og havnen. I den vestlige del af området har indsatsen været koncentreret i integrationsprojektet Underværket, som blev indviet i 2000 som et særligt handels- og kulturhus i Randers med butikker og kulturaktiviteter fra hele verden under samme tag.

RAMBLA PÅ ØSTERVOLD Kvarteret omkring Østervold var før fornyelsen den sømte del af handels- og centerområdet i Randers. Området havde mange kulturtilbud, men manglede både nære og fælles opholdsarealer og var især trafikalt og funktionelt skåret over af det gamle gadegennembrud i Østervold. En hovedudfordring i fornyelsen har været at finde en balance mellem beboernes ønsker om bo-kvalitet i nærmiljøet og 'byens' ønsker til blandt andet bedre omgivelser omkring kulturfaciliteterne samt bedre parkeringsforhold. Områdefornyelsen har haft udgangspunkt i en gennemgribende trafikalt omlægning, som har skabt bedre sammenhæng i kvarteret og frigjort vejarealer til nye byrum. Efter afholdelse af en arkitektkonkurrence er Østervold i 2006 indviet som et

JENS OTTO KRAGS PLADS 4

Jens Otto Krags Plads supplerer den langstrakte rambla i Østervold med en cirkulær flade, der samler de omgivende kultur- og uddannelsesbygninger Randers Kulturhus og VIA University College.

TØJHUSHAVEN 8

Livet nydes i Tøjhushaven, der som led i kvarterløftet er indrettet med både grønne opholdsmuligheder og aktivitetsarealer.

storslået byrum fra Havnegade op ad bakken til de nye byggerier ved det tidligere Thor Bryggeri. Byrummet er indrettet med forskellige aktivitetsmuligheder i tre forskellige zoner og er blevet en ny og meget velbesøgt rambla, som blandt andet er ramme for ugentlige markeder. Fornyelsen af Østervold er suppleret af fornyelse i de tilstødende gader samt nye fælles friarealer i to karreer ved Slotsgade/Østergade.

DYNAMISK BYOMDANNELSE Der er samtidig med og efter områdefornyelsen foretaget massive private investeringer i Østervold kvarteret. Øst for Randers Kulturhus er opført VIA University College, som er en uddannelsescampus for blandt andet pædagog- og sygeplejerskeuddannelserne. En nyindrettet Jens Otto Krags Plads samler campus og kulturhus og indrammes på nordsiden af cafeer og byliv. Nord for Østervold lå indtil 2003 Thor Bryggeri – en af byens meget karaktergivende virksomheder oppe på bakken. Hovedparten af bygningerne er i dag nedrevet, der er opført et bolig-, erhvervs- og centerbyggeri med navnet Thors Bakke og flere projekter er undervejs. Med store byomdannelseprojekter omkring en samlende rambla og med planer for de bynære havnearealer udgør det østlige Randers således i dag et af de mere dynamiske bymidteområder i landet.

ROSLEV | ROSLEV BY

KOMMUNE **SKIVE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Jernbanegade | byrums- og bygningsfornyelse
- 2 Roslev Skole | aktivitetsområde med multibane
- 3 Roslevhus | værested
- 4 Kirkebakken | byrumsfornyelse

EN KLASSISK STATIONSBY Roslev er en tidligere stationsby på den nu nedlagte jernbane mellem Skive og Glyngøre. Den ældre del af byen er opført i perioden 1880-1915 og senere er nyere områder med villaer og parcelhuse kommet til, så Roslev i dag har ca. 1.400 indbyggere. Kulturhistorisk er der tale om et helstøbt stationsbymiljø med alle de karakteristiske enkeltelementer – hovedvej, kirke og en snorlige Jernbanegade med fikspunkt i stationen.

Den helhedsorienterede byfornyelse har omfattet hele den ældre del af Roslev by. Hovedtemaerne i fornyelsen har dels været at give den ældre del af byen et arkitektonisk løft, dels at skabe nye samlingssteder for forskellige sociale og kulturelle aktiviteter i byen. Indsatsen har blandt andet skulle ændre et lidt skævt image, hvor tungere sociale problemer – blandt andet misbrugsproblemer – havde tendens til at tiltrække flere problemer snarere end nye positive kræfter og investeringer.

ABDC PLANLÆGNING Programarbejdet med byfornyelsen har blandt andet været inspireret af den amerikanske planlægningsmodel ABCD – Asset Based Community Development. Udover traditionelle borgermøder og arbejdsgrupper har borgere og aktører i Roslev har været inddraget i opstilling af mulige fremtidsbilleder for byen.

JERNBANEGADE 1

Den gamle stationsbygade Jernbanegade udgør i dag en meget vellykket helhed, hvor det blandt andet er lykkedes at opnå en sammenhæng i gadeprofilen helt ind til facaderne.

BYGNINGSKULTUR

Kommunen har ydet aktiv rådgivning om god renoveringsskik i forbindelse med støtte til private istandsættelser i Roslev.

MULTIBANE 2

Med støtte fra Lokale og Anlægsfonden er indrettet et lille aktivitetsområde ved byens skole med blandt andet en multibane til boldspil og leg.

VÆRESTED 3

I et tidligere plejehjem er der på førstesalen indrettet et lokale til sociale og kulturelle aktiviteter. En beskeden men velfungerende løsning på behovet for et lokalt værested.

FORNYELSE AF BYMILJØ Jernbanegade er den klassiske stationsbygade og Roslevs bymæssige centrum. Der er i den helhedsorienterede byfornyelse gennemført en omfattende fornyelse af hele gaden med ny belægning, nyindretning af pladsen foran kroen og med nyt byudstyr overalt. Fornyelsen af gaderummet er fulgt op af private istandsættelser i gaden. Flere bygninger i specielt den nordlige ende mod den gamle station er sat i stand og der er indrettet enkelte nye opholdsarealer. Fornyelsesarbejderne har været understøttet af aktiv kommunal rådgivning om god renoveringsskik og byrum og bygninger i Jernbanegade udgør i dag et sammenhængende bevaringsværdigt bymiljø.

Ud over fornyelsen i Jernbanegade er der også lavet byrumsfornyelse på Kirkebakken, hvor der nye belægninger og diskret udformede parkeringsarealer har skabt et smukkere bymiljø omkring Roslev Kirke.

NYE AKTIVITETSMULIGHEDER Roslev havde som mange andre mindre byer behov for et lokalt værested og samlingspunkt. Løsningen har i dette tilfælde været meget pragmatisk og helt uprætentiøs. Med den helhedsorienterede byfornyelse har man kunnet afslutte en årelang debat om udnyttelsen af tomme lokaler i byens tidligere

plejehjem Roslevhus, og der er med statslig støtte indrettet et lille værested oven på den børneinstitution, der ligger i bygningens stueetage. Værestedet er indrettet med et større mødelokale og en række mindre rum og bliver brugt til en lang række aktiviteter så som musikforeninger, kortspil, banko, foredrag og spisning og afspejler det brogede foreningsliv, der folder sig ud specielt i mange mindre byer.

I en efterfølgende opfølgning på den helhedsorienterede byfornyelse er der skabt nye udendørs aktivitetsmuligheder i tilknytning til den lokale skole. Men støtte fra Lokale og Anlægsfonden er her indrettet et lille aktivitetsområde "Oasen" med blandt andet en multibane og en overdækket bålplads.

DAGLIG LIV OG KULTURARV Fornyelsen af Roslev er først og fremmest en umiddelbar og daglig gevinst for byens indbyggere og øvrige brugere af byen. Men fornyelsen er samtidig et vigtigt bidrag til bevaring og udvikling af en bytype – stationsbyen – som efterhånden er et truet kulturmiljø i Danmark. Uden at give slip på byens grundlæggende identitet er der skabt nye muligheder og ny kvalitet i de daglige omgivelser, og selve Jernbanegade udgør i dag et sjældent sammenhængende og smukt fornyet bymiljø.

RUDKØBING | RUDKØBING BYMIDTE

KOMMUNE **LANGELAND**

BYFORNYELSE **BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Torvet | byrumsfornyelse
- 2 Østergade | gedefornyelse
- 3 Ørstedsgade | ungdomshus
- 4 Engdraget | værested
- 5 Havneområdet | ny byudvikling

UDFORDRINGER PÅ LANGELAND Rudkøbing ligger midt på Langeland og er øens største by med ca. 4.600 indbyggere. Den gamle købstadsstruktur i byen er velbevaret med krogede brostensbelagte gader og mange bevaringsværdige og fredede bygninger. Bymidten var før fornyelsen sine steder præget af manglende vedligeholdelse og det lettere forfald, som er kendetegnende, når udviklingen er gået lidt i stå. Rudkøbing har åbenlyse kvaliteter, som tiltrækker mange turister, men lider som helårsby af yderområdernes karakteristiske problemer med fraflytning, lavt uddannelsesniveau blandt de unge, høj arbejdsløshed og manglende udvikling af det lokale erhvervsliv.

FRA SANERING TIL OMRÅDEFORNYELSE Der er i 1980'erne og 1990'erne gennemført traditionel sanering og byfornyelse med istandsættelse af en række bevaringsværdige ejendomme i de ældste karreer og med blandt andet fornyelse af Gåsetorvet samt flere gadepartier. Som opfølgning på denne fornyelse har Rudkøbing Kommune fra 2005 til 2012 gennemført områdefornyelse i hele bymidten. Målet har været at fastholde og udvikle de særlige kvaliteter, som findes i Rudkøbing bymidte, og samtidig udvikle bymidten til et attraktivt sted at bo og arbejde.

NYE BYKVALITETER Områdefornyelsen lægger først og fremmest nye lag på tidligere tiders fornyelse af bygninger og bymiljø. Der er udarbejdet en bevarende lokalplan for bymidten og der er givet tilskud til enkelte bygningsfornyelser. Den største post i fornyelsen har været en omlægning af Torvet, samt en fornyelse af de tilstødende gaderum i Østergade. En omlægning af trafikken har gjort gaden ensrettet, indskrænket parkeringsmulighederne i selve gaden og samlet set forbedret opholdsmulighederne og mulighederne for en god indkøbsoplevelse.

Fornyelsen i Rudkøbing har blandt andet medvirket til, at det som et af meget få steder i landet er lykkedes at leve op til en målsætning om at bibeholde al dagligvarehandel i centrum af bymidten.

UNGDOMSHUS OG VÆRESTED Det andet fokusområde i fornyelsen har været etablering af væresteder – for unge og for udsatte borgere. Efter nogen debat om beliggenheden blev der i 2010 indviet et Ungdomskulturhus i Ørstedsgade. Ungdomshuset er indrettet i et tidligere VUC Center og de unge brugere har selv haft indflydelse på hvilke faciliteter, husets tre etager skulle tilbyde.

Endnu mere debat har været om placering af et værested for byens skævere eksistenser. Et sådant værested udgør en bymæssig problemstilling, hvor idealistiske viljer og ”not in my backyard” skal møde hinanden i en konkret løsning. Efter flere høringsperioder med alternative placeringsmuligheder er projektet centralt og smukt placeret ud til grønne arealer ved Engdraget.

PLANER FOR HAVNEOMDANNELSE Afslutningen af områdefornyelsen har gjort bymidten mere attraktiv, men mere skal til hvis Rudkøbing skal tiltrække nye beboere og flere turister. Fokus er derfor nu på det store udviklingspotentiale i havneområdet. Her er dels et enestående kulturmiljø med mange unikke bygninger og levende havnehistorier, dels oplagte muligheder for fx rekreative faciliteter, bolig- og kulturbyggeri. Der er udarbejdet en helhedsplan for hele forløbet fra færgehavnen i syd over trafikhavnen, fiskerihavnen og lystbådehavnen til skudehavnen mod nord. Planen er udformet i samarbejde med ti borgerarbejdsgrupper og indeholder udover analyser af udfordringer og muligheder et katalog over konkrete delprojekter. Enkelte delprojekter er sat i værk, men rigtig mange afventer de finansieringsmuligheder, der for alvor skal sætte ”gang i Rudkøbing”.

ØSTERGADE 2

Østergade er gjort ensrettet og indrettet som sivegade med en opdateret brostensbelægning, der tydeligt angiver, hvor biler og fodgængere kan færdes. Ny belysning og nyt byrumsinventar skaber helhed i byrummet.

TORVET 1

Torvet er indrettet med et stribet gulv af forskellige granitbelægnings og indrammes mod kørebanen af granitblokke og en række vanddyser.

VÆRESTED 4

Et ufornemt lille værested i bymidten tilbyder mulighed for ophold om dagen, diverse aktiviteter som fx fælles spisning, samt mulighed for lettere behandling.

RØNDE | RØNDE BYMIDTE

KOMMUNE **SYDDJURS**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2000**

SÆRLIGE PARTER **REGION MIDTJYLLAND**

- ① Hovedgaden
- ② Bycenter | busterminal
- ③ Kaløtorvet, Posthustorvet | byrumsfornyelse, skulpturprojekt
- ④ Kulturhotellet | kultur- og aktivitetshus
- ⑤ Birkevej | parkeringsområde

BYMIDTEFORNYELSE I BJERGBYEN Rønne ligger ca. 30 km nord for Aarhus som det handelsmæssige og trafikmæssige knudepunkt i det sydlige Djursland. Byen har ca. 2.000 indbyggere og besøges i sommerperioden desuden af mange sommerturister. Byen har en meget karakteristisk struktur, fuldstændig domineret af en lang hovedgade, som over en distance på cirka halvanden km har en terrænforskel på næsten 70 meter. Rønne er mere eller mindre én lang bakke og markedsfører da også sig selv som Danmarks eneste bjergby. Den store udfordring i fornyelsen har været at udvikle et nyt attraktivt bycenter, som kunne overvinde de vanskelige forudsætninger med en bymidte, som primært bestod af én tæt trafikeret hovedgade. Planlægningen af fornyelsen er sket i dialog med engagerede borgere, som blandt andet har deltaget i et Rønne Midtbypanel og ikke mindst været meget aktive omkring inddragelsen af kunst og kultur i fornyelsen. Den helhedsorienterede byfornyelse har suppleret den samlede fornyelse gennem støtte til især byrumsprojekter og etableringen af et aktivitetshus.

CENTER- OG TRAFIKFORNYELSE Med baggrund i en samlet midtbyplan er der på den vestlige side af Hovedgaden indrettet et nyt bycenter med nyt bolig- og er-

BYCENTER OG BUSTERMINAL 2

Byrummet omkring det nye centerområde i Rønne er indrettet med plads til både trafik og ophold.

PROJEKT "ÅBEN VAND" 3

Et byrum ved det tidligere posthus er indrettet som opholdsområde med en vandskulptur udformet af Per Kirkeby. Skulpturen er første realiserede del af det store kunst- og byrumsprojekt "Åben vand", som gennemføres i Rønne.

KULTURHOTELLET 4

En tidligere hotelbygning i Hovedgaden er indrettet til kombineret kultur- og aktivitetshus samt turistinformation. Bygningen rummer blandt andet administration og øvelokaler for de kommunale musik- og billedskoler.

PARKERINGSSTRATEGI 5

Frem for store samlede parkeringsflader er valgt en strategi, hvor parkeringen er indpasset punktvis i et antal mindre pladser, smukt indrammet af kampestenmure og forbundet med hovedgaden gennem smøger og trappeanlæg.

hvervsbyggeri i randen, en ny busterminal med ventefaciliteter samt en samlet udformning af hele byrummet. I den nordlige ende af centerområdet er indrettet en mindre aktivitetsplads og længere nede ad hovedgaden er indrettet to nye byrum, Posthustorvet og Kaløtorvet med blandet parkering og ophold. Et af de store problemer i en smal, langstrakt bymidte som i Rønne er at skaffe plads til den nødvendige parkering. I Rønne er arbejdet med en decentral parkeringsløsning i baglandet til Hovedgaden langs Birkevej. Smukt udformede parkeringsområder, passager og trappeanlæg udgør her en både velfungerende og nænsom løsning på den vanskelige parkeringsproblematik.

KULTUR OG KUNST Det gamle Hotel Rønne i Hovedgaden er købt af kommunen og ombygget til et multianvendeligt kultur- og aktivitetshus med en række forskellige faciliteter og lokaler i to etager. I nedre etage er blandt andet turistkontor, møde- og udstillingslokaler samt en større sal til musik, optræden og forsamlinger, mens den øverste etage indeholder mindre møde- og udstillingslokaler. Bygningerne er ombygget delvis som en kommunal investering og delvis med midler fra helhedsorienteret byfornyelse.

Kunsten er på flere måder integreret i fornyelsen i Rønne. En kreds af engagerede borgere har således taget initiativ til gennemførelsen af et af Danmarks største skulpturprojekter – projekt "Åben vand". I samarbejde med kunstneren Per Kirkeby skabes et sammenhængende skulpturprojekt nedover terrænet i Rønne med en 12 meter høj akvædukt på toppen af bakken, to 7 meter høje tårne midt i byen samt et 12 meter højt tårn nederst i Byparken. Projektet bindes sammen af et afvekslende vandforløb hele gennem bymidten og afsluttes når den tilstrækkelige kombination af kommunal og privat finansiering er til stede.

FRA TRAFIK TIL OPHOLD Med indretning af et nyt centerområde samt flere nye byrum er et stort skridt taget i en ambitiøs bymidtefornyelse, der er ved at forandre Rønne fra en énstregnet trafikåre til en sammenhængende bymidte med gode rammer omkring ophold og dagligliv. Der er derudover gennemført en parkeringsløsning af høj kvalitet, som kan være til inspiration for mange tilsvarende bytyper. Den forhåbentlig kommende omlægning af selve Hovedgaden samt ikke mindst fuldførelsen af kunstprojektet "Åben vand" vil ikke bare afrunde bymidtefornyelsen, men samtidig give Rønne by en ny attraktion og identitet.

SANDVIG | SANDVIG BY

KOMMUNE **BORNHOLMS REGIONSKOMMUNE**
 BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2004**
 SÆRLIGE PARTER **REALDANIA, LAG BORNHOLM**

- 1 Nyt klitlandskab med strandfaciliteter
- 2 Strandpromenade | byrumsfornyelse
- 3 Udsigtsplatform | byrumsfornyelse
- 4 Rådstuen | beboerhus
- 5 Sandvig Scenen | mødested
- 6 Sandvig Havn | udvidelse, nye faciliteter

UDKANTSPROBLEMER I TURISTBY Sandvig er et lille bysamfund på nordspidsen af Bornholm med ca. 500 helårsbeboere og mange gange flere besøgende i sommerperioden. Byen har en enestående beliggenhed ud til Osanbugten i læ af Hammerknuden og har i over 100 år været et velbesøgt sommerturistmål med klassiske badehoteller og en række andre overnatnings- og turistfaciliteter.

Ud over traditionelle udkantsproblemer med fraflytning og en skæv befolknings sammensætning er byen stærkt præget af den store variation i og udenfor turistsæsonen. Om vinteren er byen lukket og slukket, der er ingen forretninger og mange huse er omdannet fra helårs- til fritidshuse. De seneste årtier har turismen yderligere forandret sig med færre hoteller og fælles faciliteter og i stedet flere turister i egne boliger. Sandvig havde behov for et initiativ, som kunne forløse det store potentiale, som byen rummer med sin sammenhæng mellem et enestående landskab og et overvejende velbevaret bymiljø.

ET GODT LIV FOR ALLE I SANDVIG Fornyelsen i Sandvig har udgangspunkt i et borgerinitiativ med blandt andet afholdelse af fremtidsværkstedet "Et godt liv for alle i Sandvig". Det videre forløb har indeholdt flere workshops og har haft Sandvig Borger-

forening og en særlig Sandvig Arbejdsgruppe som meget aktive parter gennem hele processen. Midlerne til områdefornyelse er dels brugt til planlægnings- og procesarbejdet, dels til gennemførelse af en række anlægsprojekter.

LANDSKABS- OG BYRUMSPROJEKT Det store omdrejningspunkt i fornyelsen har været etableringen af et nyt klitlandskab og en ny strandpromenade. Efter nedrivning af Bølgebadet, der lå som en dominerende og skæmmende betonbygning midt i strandområdet, er etableret et strandlandskab med et sammenhængende asfalteret eller bræddebeklædt stiforløb langs hele vigen. Nærmest byen er anlagt en gangpromenade med en lang sammenhængende bænk samt en opholds- og aktivitetsplads. Promenaden og pladsen bliver flittigt brugt til blandt andet ugentlige markeder i sommerperioden.

Parallelt med det store landskabs- og byrumsprojekt ved stranden er gennemført flere andre projekter i bymidten. På en central plads er Sandvig Scenen indrettet som musik- og mødested, nord for klitlandskabet er indrettet en naturlegeplads og syd for er en fredet bygning ved havnefronten indrettet til blandet bymuseum og lokalt medborgerhus. Områdefornyelsen har også omfattet en udvidelse af Sandvig Havn, som med nye faciliteter har fået mulighed for at styrke sin driftsøkonomi.

MULIGHEDERNES LAND Det blev undervejs i forløbet muligt at løfte landskabs- og promenadeprojektet til et nyt niveau, da det blev en del af det fondsfinansierede projekt "Mulighedernes Land". Projektet er et flerårigt samarbejdsprojekt mellem Realdania og blandt andre Bornholms Regionskommune med det formål at udvikle livskvaliteten i danske yderområder og øge tilgængeligheden til unikke kultur- og naturmiljøer. Klitlandskab- og strandpromenadeprojektet i Sandvig er et af de først afsluttede af i alt otte bornholmske delprojekter.

NÅR DER TÆNKES STORT Fornyelsen i Sandvig illustrerer mulighederne i at inddrage landskabet til at skabe ny bykvalitet. Det stort anlagte klit- og promenadeprojekt har givet Sandvig en helt ny attraktion, først og fremmest for de mange sommerturister men også for helårsboende i byen og på Bornholm iøvrigt.

Projektet viser, at ekstraordinære midler også kan skabe ekstraordinære resultater. Sammen med promenadeprojektet i Hjerting ved Esbjerg er her skabt en helt ny standard for, hvordan et mindre bysamfund kan få ny værdi gennem sit møde med naturen. Sandvig er begunstiget med en enestående sammenhæng mellem kulturmiljø og landskab. Denne sammenhæng er nu fuldt udfoldet – og vil ikke bare være til umiddelbar glæde for mange, men også styrke byens fremtidsmuligheder.

RÅDSTUEN 4

En fredet bygning ved vandet er istandsat og indrettet som en kombination af lokalhistorisk museum og lokalt kultur- og medborgerhus. Foran bygningen kan man på en bænk sidde og lytte til højtalerhistorier om markante Sandvigboere.

SANDVIG SCENEN 5

En lille centralt beliggende plads i byen er indrettet som skiftevis parkerings- og aktivitetsområde. En mindre scenebygning giver læ og danner ramme om kultur- og musikarrangementer.

KLITLANDSKAB 1
STRANDPROMENADE 2
UDSIGTSPLATFORM 3

Klitlandskabet og strandpromenaden i Sandvig er et storslået byrums- og landskabsprojekt, som samler by, strand og klippelandskab i et sammenhængende forløb langs hele Osanbugten. Stier og en 160 meter lang træbænk bugter sig på kanten mellem by og vand med en træbeklædt udsigts- og opholdsplatform som midtpunkt i forløbet.

SKIVE | SKIVE BYMIDTE

KOMMUNE **SKIVE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- ❶ Posthustorvet | byrumsfornyelse
- ❷ Adelgade / Nørregade / Torvet | byrumsfornyelse
- ❸ Skive bymidte Øst | bygningsfornyelse
- ❹ Carl Hansens Plads | byrumsfornyelse
- ❺ Skive Anlæg | friarealforbedring
- ❻ Rådhus- og bibliotekskompleks

STÆRK BYFORNYELSESTRADITION Skive har en lang tradition for byfornyelse og boligforbedring i bymidten. Kommunen har blandt andet på forsøgsbasis udviklet en model for spredt byfornyelse, som gav inspiration til den senere helhedsorienterede byfornyelse og områdefornyelse. Der er fra 2000 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i den østlige del af bymidten, områdefornyelse i den sydlige del – med blandt andet en såkaldt intelligent trafikterminal – er under gennemførelse, og endelig er områdefornyelse i den vestlige del af bymidten under forberedelse.

FORNYELSE I DEN ØSTLIGE DEL AF BYMIDTEN Den helhedsorienterede byfornyelse har fokuseret på bygnings- og især byrumsfornyelse i den østlige del af Skive bymidte. Dette byområde var inden fornyelsen karakteriseret af et usammenhængende bymiljø med mange slidte bygninger og en mangel på større samlingspunkter, som kunne give området identitet og danne ramme om forskellige former for aktivitet. Langt størsteparten af fornyelsesressourcerne er derfor anvendt i gader og byrum. En række gader og fortove har fået ny belægning, der er skabt nye parkeringsmuligheder, og gadeinventar og gadebelysning er fornyet. Carl Hansens Plads er omdannet fra et trafikeret område omkring et beskyttelsesrum til en lille plads

POSTHUSTORVET 1

Byens største plads er Posthustorvet, som er indrettet med ny belægning og specialdesignet belysning. Torvet fungerer som en aktiv plads året rundt og omformes om vinteren til en 1.200 m² stor velbelyst og afskærmet skøjtebane.

HANDELSOMRÅDET 2

Rådhusområdet og det centrale gågadeområde er fornyet med blandt andet en gennemgående vandrede.

SKIVE ANLÆG 5

En bypark med et slidt image er fornyet med nye aktivitetsmuligheder, grønne opholdsarealer og et flot springvand med keramisk kunst.

ENERGIBY 6

Skive blev i 2002 udnævnt til Danmarks første energiby. Det er blandt andet kommet til udtryk i opførelse af et stort set CO₂-neutralt rådhus- og biblioteksbyggeri med blandt andet den solcellebeklædte bygning Den Blå Diamant.

BYGNINGSFORNYELSE

Der er som led i den helhedsorienterede byfornyelse udgivet en håndbog i bygningsfornyelse. Håndbogen er målrettet bygningssejere i bymidten og beskriver god renoveringsskik fra kælder til tag.

afskærmet fra trafikken og med smuk beplantning. En større byrumsfornyelse er gennemført på Posthustorvet i den sydlige ende af bymidten. Torvet sammenkobler det centrale handelscenter med trafikknudepunktet ved stationen og benyttes dagligt af rigtig mange mennesker. Torvet er nyindrettet med ny belægning, specialdesignet belysning og et vanddyseanlæg, som giver liv og oplevelse. I den nordlige del af byfornyelsesområdet er gennemført en fornyelse af Skive Anlæg med nye aktivitetsmuligheder og en samlet ændring af parkens identitet.

BYDESIGN SOM FORANDRINGSKRAFT Skive Kommune har en stærk tradition for anvendelse af byrumsindretning og bydesign som aktive kræfter i forandringsprocesser. Kommunen udgav allerede i 1998 en gennearbejdet designmanual for indretning og inventar i byens offentlige rum og har senere udarbejdet flere samlede planer for gågader og byrum i Skive Midtby. Planerne er blandt andet kommet til udtryk i en nyindretning af størstedelen af gågadeforløbet, af det centrale Rådhus, samt i en samlet belysningsplan for bymidten. Kunstnerisk udsmykning er en anden stærk tradition i Skive, hvilket blandt andet springer i øjnene på enhver, der kommer til byen i bil, idet der langs byens ringvej er

anlagt ikke mindre end 11 rundkørsler med forskellige og meget markante store skulpturer. Kunsten har også fået plads i den helhedsorienterede byfornyelse, fx i form af flere skulpturer.

ENERGIBY OG BYOMDANNELSE De seneste års største forandring i bymidten har været opførelsen af et nyt rådhus- og biblioteksbyggeri. Byggeriet udgør et sammenhængende forløb gennem den østlige bymidte og er opført som energineutralt byggeri i overensstemmelse med Skives status som dansk energiby. Energidimensionen er blandt andet synliggjort i bygningen Den Blå Diamant, som er landets første plusenergi kontorhus og som med sine facader af blå solcellepaneler står som et symbol for et grønt og fornyet Skive. Med byrumsfornyelser og nyt rådhusbyggeri er meget forandret i den østlige del af Skive bymidte. Fornyelsen vil i de kommende år suppleres af ny områdefornyelse mod vest, og i de kommende årtier desuden rykke yderligere mod øst til området omkring Skive Å, hvor tungere erhverv blandt andet skal omdannes til boliger. Denne udvikling er i god overensstemmelse med Skives overordnede strategi om at omdanne og kvalitetsforbedre i den eksisterende by fremfor at udvikle nyt på bar mark.

SLAGELSE | SLAGELSE BYMIDTE

KOMMUNE **SLAGELSE**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Schweizerpladsen | byrumsfornyelse
- 2 Rosengade | byrumsfornyelse
- 3 GI Torv | byrumsfornyelse
- 4 Valdemarsgadekarreen | tidligere økologisk byfornyelse
- 5 Slagelse Baneby

BYFORNYELSE OG BANEBY Slagelse har før årtusindeskiftet gennemført flere større byfornyelsesprojekter. I 1980'erne blev det gamle arbejderboligkvarter Fruegadekvarteret i den sydlige del af bymidten bygnings- og byfornyet, og i 1990'erne var Valdemarsgadekvarteret nær stationen ramme om et af landets første byøkologiske byfornyelsesprojekter med elementer som regnvandsopsamling, væksthuse, passiv solvarme og anvendelse af naturlige materialer.

Den statsligt støttede byfornyelse blev fulgt op af byrumsfornyelse på nogle af de centrale pladser og af flere udviklingsprojekter, først og fremmest projekt Slagelse Baneby med busterminal og stationsnært boligbyggeri i bymidten. Den overordnede målsætning har været at styrke Slagelses rolle som handels- og kulturcentrum for den vestlige del af Sjælland.

OMRÅDEFORNYELSE OG SLAGELSE NY BY Slagelse Kommune har i årene 2005-2012 gennemført en primært byrumsorienteret områdefornyelse i den centrale del af bymidten. Områdefornyelsen er indgået som en del af projekt Slagelse Ny By, hvis ambition har været at gennemføre en samlet fornyelse af otte af de vigtigste gadebyrum i Slagelse Midtby.

ROSENGADE OG GL. TORV 2 3

Rosengade er omlagt til gågade. Der er lagt en gennemgående brostensbelægning med bånd af store granitsten. Rosengade løber over i Gl. Torv, som har fået en belægning af chaussesten, brudt af et mønster af større fliser.

BYØKOLOGISK PIONERPROJEKT 5

I Valdemarsgadekvarteret ses fortsat resultaterne af et af landets første byøkologiske byfornyelsesprojekter med blandt andet et fælles væksthus.

Udover byrumsprojekterne har områdefornyelsen omfattet forskellige proces- og formidlingsaktiviteter. Der er blandt andet udarbejdet en branding- og masterplan, der med afsæt i partnerskaber mellem byråd, forvaltning, erhvervsforeninger, turistforeninger, kulturforeninger og studenterforeninger har skullet generere såkaldt investeringsfremmende fysisk planlægning.

Borgerne har været inviteret til at komme med forslag til projekterne og har blandt andet kunnet deltage i arrangerede byvandring. Undervejs i processen er bymidteprojektet dels formidlet i form af et husstandsomdelt magasin, dels ved hjælp af informationsstandere placeret på de torve og pladser som er indgået i projektet.

NYE BYRUM Der er gennemført fornyelse af Schweizerpladsen, Gl. Torv, Nygade, Rosengade og en del af Skovsøgade, mens den planlagte fornyelse af Nytorv og Rådhuspladsen endnu ikke er gennemført.

Schweizerpladsen er blevet et centralt samlingssted i bymidten. Pladsen er disponeret med en gennemgående vandrende, som både giver liv og lyd og er et populært legeområde og pladsen har en for andre projekter inspirerende klar opdeling mellem cafeområde og øvrige opholdsområder.

SCHWEIZERPLADSEN 1

Schweizerpladsen er efter omlægning og fredeliggørelse blevet et centralt samlingssted i bymidten. Nyindretningen har udnyttet pladsens faldende terræn til at etablere en vandtrappe, der adskiller de forskellige funktioner på pladsen.

Der er udover de nye nyrum arbejdet med forbedret tilgængelighed til Gallerismøgen i karreen ved Skt. Mikkel Kirke og med et nyt gårdmiljø i tilknytning til Aktivitetshuset Midgården. Endelig kan nævnes, at der i forbindelse med byrumsfornyelsen er udviklet og realiseret en samlet belyningsplan for bymidten, som mest spektakulært er kommet til udtryk i en avanceret computerstyret belysning på Gl. Torv.

Centralt i områdefornyelsen stod et ønske om at etablere et studenterhus, som kunne give byens mange uddannelsessøgende et socialt og kulturelt samlingspunkt og bidrage til at cementere Slagelses rolle som regional uddannelsesby med blandt andet Syddansk Universitet Campus Slagelse, børnehaveseminarium, sygeplejeskole og handelshøjskole. Studenterhuset blev etableret i Smedegade ved Rådhuspladsen, men har efter en del turbulens måttet lukke igen i 2011.

BYRUM SOM KONKURRENCEPARAMETER Der er – som i mange andre byer – skabt nye byrum af høj kvalitet. Det særlige i Slagelse er den helhed, der er skabt gennem den koordinerede indsats i projekt Slagelse Ny By og områdefornyelsen. En indsats, der har resulteret i en flot sammenhæng i hele bymidten byrum og gadeforløb, og som uden tvivl vil styrke Slagelse bymidte i den regionale konkurrence.

STOKKEMARKE | STOKKEMARKE BY

KOMMUNE **LOLLAND**
 BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2007**
 SÆRLIGE PARTER **LAG LOLLAND**

- ❶ Kultur- og beboerhus
- ❷ Bytorv
- ❸ Vestre Landevej | trafikregulering
- ❹ Spor i landskabet

LANDOMRÅDEFORNYELSE PÅ LOLLAND Lolland er en af de regioner i Danmark, som tydeligst har mærket vanskelighederne ved at være et yderområde – ikke mindst i en tid med generelt svækket økonomi og beskæftigelse. Her er alle de klassiske vanskeligheder med manglende beskæftigelse, fraflytning og en markant overrepræsentation af personer på overførselsindkomst. En særlig problemstilling på Lolland har været tilflytning af socialt udsatte mennesker, som er rykket ind i fraflyttede og stærkt nedslidte ejendomme i både landsbyer og i landejendomme. Der er kort sagt store udfordringer på Lolland.

Men Lolland er samtidig en af de regioner, hvor der er taget mest fat i at vende udviklingen. Der gennemføres således flere større tværgående projekter som "Mulighedernes Land" med støtte fra Realdania og "Landsbyer i udkantsonråder" og der gennemføres også områdefornyelse i en række landsbyer: Birket, Errindlev, Lindet, Sandby, Søllested, Torrig og altså Stokkemarke.

FORNYELSE I STOKKEMARKE Stokkemarke er en landsby midt på Lolland med rødder tilbage i 1200-tallet. Byen toppede i sin udvikling lige efter anden verdenskrig med ca. 2.500 indbyggere og har i dag ca. 500 indbyggere. Stokkemarke ligger langs

landevejen med den ældste del af byen omkring kirken og nyere parcelhuse i den vestlige ende. I betragtning af byens størrelse er der gode faciliteter med både en friskole, plejecenter, idrætshal og flere dagligvareforretninger. Fornyelsesproblematikken i Stokkemarke har specielt handlet om gener ved gennemkørende trafik, om bedre lokale mødesteder og om nedslidte og forfaldne bygninger.

Fornyelsen i Stokkemarke er del af en samlet områdefornyelse i tre landsbyer: Errindlev, Sandby og Stokkemarke. Målsætningen for det fælles projekt har været at forbedre levevilkårene i landsbysamfundene ved at skabe nye aktivitetsmuligheder og øge beskæftigelsesmulighederne. Processen er startet med etablering af et kontaktudvalg, som har koordineret borgernes forslag til fornyelsen og stået for den videre udvikling i samarbejde med kommunen. Der er afholdt borgermøder og gennemført byvandring.

NYE MØDESTEDER Områdefornyelsen i Stokkemarke har fokuseret særligt på nye indendørs og udendørs mødesteder. Der er indrettet et kultur- og beboerhus i en del af det, der først var byens gamle landsbyskole, senere bibliotek og nu ungdomsklub og dagplejelokaler. Beboerhuset indeholder et større rum til kulturarrangementer og møder, samt fornyede køkken- og toiletfaciliteter. I tilknytning til huset er anlagt en udendørs aktivitetsbane med forskellige motionsredskaber.

BYTORV 2

Byens centrale plads er fornyet og indrettet med grønning og et cirkelformet opholdsareal. Torvet kan ses som en nyfortolkning af det gamle landsbytorv.

Byens centrale plads nær beboerhuset er nyindrettet som bytorv og i den vestlige del af byen er indrettet en opholdsplads ved byens gamle branddam.

Forskønnelsen af byrummene er suppleret med nedrivning af de mest synlige forfaldne bygninger, først og fremmest et ældre nedlagt mejeri, som var det første, der tidligere mødte tilrejsende ved indgangen til byen fra vest.

KULTURARVEN SOM I IDENTITETSBERER En vigtigt element i fornyelsen af landsbyer er udnyttelsen af kulturarven som identitets- og værdiskaber. Som en del af det landsdækkende projekt "Spør i landskabet" er historien om landsby og landskab i Stokkemarke fortalt gennem udlæg af markerede stier med tilhørende foldere, som fås i opsatte brochureholdere. Stiforløb og anlæg af en opholdsplads ved Hestehave Sø er etableret i et samarbejde mellem private lodsejere og områdefornyelsen. Projektet har samtidig haft en beskæftigelsesdimension, idet dele af anlægsarbejderne er lavet som beskæftigelsesprojekter i samarbejde med Aktiv Center Lolland.

BÅDE OPBYGNING OG NEDRIVNING Fornyelsen i Stokkemarke er eksempel på, at det er lettere at tage fat i muligheder, før der bliver problemer, end senere at skulle vende en udvikling, som er gået galt. Eksemplet viser samtidig, at aktive borgere, som deltager i foreningsliv og fællesskab, er et afgørende potentiale for udviklingen i de mindste byer. Med udgangspunkt i et stærkt lokalt engagement er der nu opbygget nye faciliteter i Stokkemarke og de mest synlige tegn på forfald er fjernet. Fornyelsen er en vigtig brik i den samlede indsats – herunder områdefornyelsen i andre landsbyer og måske ikke mindst udsigten til nye arbejdspladser ved Femernbælt-projektet – der skal skabe nye fremtidshåb på Lolland.

KULTUR- OG BEBOERHUS 1

En del af byens tidligere biblioteksbygning er indrettet til lokalt kultur- og beboerhus. Udearealerne ved huset er indrettet som aktivitetsområde med motionsredskaber.

SPOR I LANDSKABET 4

En markeret rute gennem Stokkemarke og det nærliggende landskab – med en tilhørende folder – introducerer til kulturværdierne i området.

TRAFIKREGULERING 3

Trafiksikkerheden langs Vestre Landevej er forbedret med bedre forhold for cyklister og fodgængere. Projektet er gennemført af regionsmyndighederne forud for områdefornyelsen.

STRUER | STRUER BYMIDTE

KOMMUNE **STRUER**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2001**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA**

- 1 Campus Struer | uddannelsesområde
- 2 Søndergade | trafikregulering
- 3 Tegltorvet | byrumsfornyelse
- 4 Folkets Hus | kultur- og aktivitetshus
- 5 Bredgade | boligbyggeri, byrumsfornyelse
- 6 Smedegade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 7 Havneomdannelse

EN BY I UDVIKLING Struer er en nyere by, hovedsagelig udbygget efter jernbanens anlæggelse i midten af 1800-tallet. Byen er opbygget med en kommerciel bymidte omgivet af blandede boligområder mod syd, et større uddannelsesområde mod øst samt havnen og Limfjorden mod nord. Det klassiske problem med en trafikal barriere mellem by og havn er i Struer særlig udtalt med jernbaneføringen lagt på en hævet vold langs havnen. Struer Kommune har tidligere gennemført dels en renovering af gågadeforløbet og rådhusstorvet, dels flere traditionelle byfornyelsesbeslutninger, blandt andet i en karre ved Bryggergade og stationen.

CAMPUS OG HAVNEOMDANNELSE De senere år har byudviklingen i Struer haft to fokusområder. I den østlige bymidte er opbygget et stationsnært Campus Struer omkring videns- og kulturinstitutioner som Struer Statsgymnasium, Struer Erhvervsskole og det udbyggede Struer Museum. Med støtte fra Realdania er udearealerne i campusområdet omdannet til et inspirerende frirum mellem læringsmiljø og kulturhistorie. Og ved Limfjorden er en omdannelse fra havn til by godt i gang. Mellem disse to poler har Struer Kommune i perioden 2002-2008 gennemført en helhedsorienteret byfornyelse i bymidten med hovedvægt på byrum og et nyt aktivitetshus.

TEGLTORVET 3

Pladsen foran Folkets Hus er indrettet som parkerings- og opholdsareal. I baggrunden ses nyt boligbyggeri, hvis lejligheder har udsigt over bymidte og fjord.

FOLKETS HUS 4

Kulturhuset på Tegltorvet har faciliteter til større arrangementer og konferencer, og rummer derudover cafe, værksteder og udstilling af kunst.

BREDGADE 5

Dækket over en parkeringskælder er indrettet som et spændende lille pauserum i bymidten.

SMEDEGADE 6

Et byrum, som før var fuldstændig domineret af biltrafik, er nu omdannet til en sammenhængende byflade med sort-hvide steler mellem smukke granitbelægninger.

HAVNEOMDANNELSE 7

En masterplan for dele af havneområdet har udstukket rammer for fremtidige bolig- og byfunktioner ved vandet. En af de første aktiviteter har været opførelsen af Sejlhusene på Trekanten i den vestlige del af havnen.

HELHEDSORIENTERET BYMIDTEFORNYELSE Struer bymidte var før fornyelsen karakteriseret ved et nydeligt gågademiljø og bag det et usammenhængende "bagland" med tæt trafik i fordelingsgaden Smedegade og uinspirerende parkeringsarealer. Med udgangspunkt i en samlet midtbyplan er hele baglandet omkring Smedegade omdannet til et smukt sammenhængende bymiljø. Trafikken er dæmpet gennem indsnævring af kørebane, tværgående granitbelægninger og spraglede steler, som skaber trygge forhold for cyklister og gående. Tegltorvet er omdannet fra et trist til et langt mere indbydende parkeringsareal med et nyt bytorv foran Kulturhuset. I Bredgade er der for foden af et nyopført boligbyggeri i otte etager indrettet et fint lille byrum ovenpå en underjordisk parkering.

Fornyelsen i bymiljøet har styrket Struer bymidte som et attraktivt handelstilbud, der bedre kan tage konkurrencen op med fx handelsmiljøer i Holstebro.

FOLKETS HUS På en grund centralt i bymidten er et tidligere Folkets hus nedrevet og der er i 2005 indviet et nyt og helt anderledes Folkets Hus. Med sin markante glasfacade mod Tegltorvet sender huset nye signaler om åbenhed for folket og står samtidig som et stærkt arkitektonisk udtryk for det nye Struer. Huset er i samarbejde

med brugerne disponeret til både kultur- og konferencecenter samt lokalt foreningsliv. Foreningsaktiviteterne er i dag rykket til lokaler i en nærliggende tidligere borgerskole. Den helhedsorienterede byfornyelse er indgået som medfinansiering ved opførelsen og huset drives i dag af Struer Kommune.

BYEN TIL VANDET De næste skridt i udviklingen af Struer bymidte tages mod og i havneområderne. Der er udarbejdet en masterplan for dele af havnen og allerede gennemført flere byggerier. I den vestlige del er fx opført nyt lavt boligbyggeri og i den østlige del er der på det areal, som før husede Struer Skibsværft, opført et markant byggeri med navnet "Værftet ved Fjorden". Huset rummer både beboelse, liberale erhverv og flere udadvendte faciliteter, som trækker besøgende til fjorden. Med havneomdannelsen er byen trukket til vandet og Struer by har fået større glæde af sin særlige beliggenhed med vand på tre sider. Den tilbageværende udfordring er at skabe endnu bedre kontakt på tværs af den barriereskabende jernbanelinje. Enkelte passager i volden har antydning mulighederne og to markante højhuse på henholdsvis havnen og ved Tegltorvet står nu som en visuel markering af fikspunkterne i den nye sammenhæng i Struer bymidte.

SVENDBORG | HØMARKEN

KOMMUNE **SVENDBORG**

BYFORNYELSE **SÆRLIG FORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Byparken | bygningsrenovering
- ❷ Skovparken | bygningsrenovering
- ❸ Verdens haver | friarealprojekt
- ❹ Børne- og unge park | aktivitetsområde

BYPARKEN OG SKOVPARKEN Hømarken ligger i den østlige del af Svendborg og består af de to almene boligafdelinger Byparken og Skovparken. Hømarken er en blokbebyggelse i tre etager i et område med en meget grøn karakter. Der bor ca. 1.600 mennesker i bebyggelserne, som har mange små boliger – 50% af husstandene i området er således enlige uden børn. Omkring halvdelen af beboerne har anden etnisk baggrund – flest fra Tyrkiet, det tidligere Jugoslavien samt Vietnam. Beboersammensætningen har vanskeliggjort en god sammenhængskraft, fraflytningsprocenterne ligger omkring de 35% årligt og området har de senere år haft problemer med både utryghed og dårligt image. Hømarken har således flere gange stået på regeringens liste over udsatte boligområder.

FORNYELSE I ETAPER Fornyelsen i Hømarken sker med udgangspunkt i en helhedsplan fra 2008. Hovedparten af udgifterne finansieres gennem Landsbyggefonden, men en række andre midler har også været i spil, herunder midler fra den helhedsorienterede byfornyelse. Indsatsen forløber i to hovedetaper – i første etape er gennemført en fornyelse af udearealerne samt udført forskellige former for boligsocialt arbejde, i anden etape gennemføres en renovering af boligblokkene.

INITIATIVAFTALE OG BOLIGSOCIALT ARBEJDE Der er i 2011 indgået en såkaldt initiativaf-tale mellem Svendborg Kommune og Socialministeriet. Initiativaf-talen beskri-ver en række konkrete sociale indsatsområder som opfølgning på de projekter, der allerede er gennemført som led i helhedsplanen for området.

Med base i et såkaldt multicenter ved navn Anemonen er fx gennemført sprogun-dervisning, særlige projekter for kvinder med anden etnisk baggrund, morgenmads-ordning og udført generel beboerrådgivning. Et særlig fokus har været rettet mod sundhedsaspektet, dels gennem regelmæssige besøg af sundhedsplejere, skoletand-læge og en vietnamesisk læge, dels gennem et projekt målrettet overvægtige kvinder. Svendborg Kommune er konkret til stede i bebyggelsen med socialrådgivning, jobcenterfunktioner og anden borgerservice, og har ansat en såkaldt brobygger, som har formidlet kontakt mellem unge i bebyggelsen og foreninger og fritidstilbud i det øvrige Svendborg.

VERDENS HAVER Den helhedsorienterede byfornyelse har primært været rettet mod forbedring af udearealer og sociale projekter i tilknytning til det. I projekt ”Verdens Haver” er anlagt en række prydhaver, som de enkelte beboergrupper har haft ansvar for at udforme og vedligeholde. Målet med projektet har været dobbelt: dels

at forbedre områdets udearealer og samtidig gennem dette arbejde at styrke per-sonlige kompetencer hos de deltagende beboere. Projekt ”Verdens Haver” har ud-gangspunkt i en ressourcebaseret tilgang til beboerinddragelse, som bygger videre på allerede eksisterende værdier og kompetencer.

Projekt ”Verdens Haver” er suppleret af friarealforbedring flere andre steder i bebyg-gelsen, blandt andet er der i overgangen mellem bebyggelse og skole og institutions-område etableret en børne- og ungepark.

DET LANGE TRÆK I Hømarken er man bevidst om, at forandring skabes gennem en længevarende og bred indsats. Det illustreres fx i initiativaf-talens målsætning om, at Hømarken i 2020 ikke længere skal være at finde på regeringens såkaldte ghetto-liste. Den første fase af fornyelsen har prioriteret opbygning af stærkere fællesskaber og et bedre image. På den måde har det givet mening med et tilsyneladende lidt over-skudsagtigt haveprojekt i en tid, hvor bebyggelsen har haft store generelle proble-mer med kriminalitet og utryghed. Den helhedsorienterede byfornyelse har på den måde været en vigtig og synlig forløber for den bredere fysiske og boligsociale ind-sats, der nu er i gang i Hømarken og som forhåbentlig kan skabe forandringer, der holder i et lidt længere perspektiv.

BØRNE- OG UNGEPARK 4

Som led i friarealforbedringen er indrettet en børne- og unge-park. Området er indrettet som et stort aktivitetsområde med et kæmpe net og en række forhindringer, som børnene selv har valgt og købt ud fra et opstillet budget.

BYGNINGSRENOVERING

Med midler fra Landsbyggefonden gennemføres fra 2011 en etapevis renovering af boligblokkene i Hømarken. Ud over en generel forbedring af bolig-standen arbejder planen blandt andet med lejlighedssammenlægninger og nye ældreboliger.

VERDENS HAVER 3

I ”Verdens Haver” har beboere med for-skellig etnisk baggrund haft mulighed for at lave kulturel udveksling gennem indretning og dyrkning af haver. Der er til videre indrettet en tyrkisk, eks-jugoslavisk, vietnamesisk og dansk have.

THISTED | THISTED BYMIDTE

KOMMUNE **THISTED**
BYFORNYELSE **BYFORNYELSE**
STØTTETILSAGN
SÆRLIGE PARTER **OTICON FONDEN**

- 1 Nørregade | byfornyelse
- 2 Uldspinderiet | ungdomsboliger
- 3 Storetorv | byrumsfornyelse
- 4 J.P. Jacobsens Centret
- 5 Storegade | byrumsfornyelse
- 6 Thisted Kystvej | trafikregulering
- 7 Havnetorvet | byrumsfornyelse

TIDLIG BYMIDTEFORNYELSE Thisted Kommune har gennem flere årtier anvendt byfornyelsesmidler i en løbende fornyelse af bymidten. Der er lavet bygningsfornyelse, indrettet friarealer og bygget nye boliger, specielt i den ældste del af byen omkring Nørregade og Østergade. Der er i samme periode samtidig gennemført en fornyelse af flere mindre pladser i en stilfærdig udformning med granitbelægninger og klassisk byudstyr, som modsvarer de omkringliggende renoverede bygninger. Et særligt tema i fornyelsen har været genanvendelse af tidligere industribygninger, blandt andet er et tidligere uldspinderi ombygget til ungdomsboliger.

NYE BYMIDTEINVESTERINGER Kommunen har de seneste år prioriteret først og fremmest at anvende byfornyelsesmidlerne til områdefornyelse i kommunens mindre byer, blandt andet som led i det Realdania-støttede projekt "Mulighedernes Land". Samtidig er der så fulgt op på den tidligere byfornyelse i Thisted bymidte med omfattende offentlige investeringer i byomdannelse på havnearealerne, i opførelse af et nyt bycenter og i indretning af en række nye byrum. En overordnet ambition har været at skabe bedre sammenhæng mellem bymidte og havn, blandt andet gennem en regulering af den trafikerede kystvej.

BEDRE BYRUM Med udgangspunkt i Realdanias idekonkurrence "Bedre byrum" er der siden 2002 arbejdet med en byrumsstrategi for den centrale del af Thisted bymidte og ned mod havneområdet. Efter et længere planlægningsforløb blev Havnetorvet, Storegade og Store Torv udpeget som indsatsområder i en sammenhængende indsats, som på det overordnede plan har forbundet by og havn og på det konkrete plan har skabt nye opholdsmuligheder og attraktive rammer omkring en række af bymidtens væsentligste bygninger.

Neden for Thisted Kirke ligger Store Torv, der er byens centrale plads og samlingspunkt. Torvet indrammes udover kirken af byens gamle rådhusbygning, af ældre byejeendomme og af det nyopførte J.P. Jacobsens Center med butikker og boliger. Torvet er fornyet i 2009. Pladsen rummer både cafe faciliteter og et meget benyttet trappeformet opholdsareal mod kirken. Udvikleren af centret har betalt det underjordiske p-anlæg, mens Oticonfonden har støttet den øvrige torvefornyelse.

Fra Store Torv udgår Storegade, som ligeledes er fornyet i hele sit forløb med nye belægninger og nyt byinventar. Lidt nede ad Storegade er J.P. Jacobsens Plads renoveret som ny smuk ramme omkring forfatteren J.P. Jacobsens hus og fødested.

En omlægning af Thisted Kystvej, som går langs hele havnefronten, har sænket hastigheden og forbedret muligheden for at fortsætte forbindelsen fra Storegade og

over i det nye Havnetorvet ved vandet. Selve Havnetorvet er indrettet i 2005 imellem to nye erhvervsjeendomme, som skaber læ ved den ofte vindblæste Limfjorden. De to nye bygninger har publikumsorienterede funktioner som cafe og butikker i stueetagerne og torvet danner ramme for aktiviteter som turistinformation, sejlture på Limfjorden og mindre koncerter.

EN HEL BYMIDTE Fornylelsen i Thisted bymidte er et godt eksempel på, hvordan byfornyelsesmidler i nogle dele af byen og private og offentlige investeringer i andre dele understøtter hinanden i en sammenhængende indsats. Flere årtiers indsats supplerer nu hinanden i en sammenkobling af bymidte og havneområde og Thisted kan i dag fremvise et af landets måske flotteste byrumsforløb fra toppen af byen og til vandkanten.

STORETORV 3

Parkeringspladsen er flyttet til et underjordisk parkeringsanlæg, og pladsen er udlagt med en smuk sammenhængende flade i røde granitsten med afvandingsrender i rusten støbejern. Niveauforskellen mod kirken er udnyttet til et trappeanlæg med vand og attraktive opholdsmuligheder.

BYGNINGSFORNYELSE 1

Den tidlige byfornyelsesindsats med bygningsfornyelse og friarealforbedring – som her i Nørregade – er fulgt op af privat istandsættelse i dele af bymidten.

HAVNETORVET 7

Havnetorvet er indrettet som et stort terrasseret opholdsområde med vandbassiner og granitfliser. Gentagelse af materialer skaber sammenhæng over Thisted Kystvej og videre i bymidten.

THYBORØN | **THYBORØN BYMIDTE**

KOMMUNE **LEMVIG**
 BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
 STØTTETILSAGN **2005**
 SÆRLIGE PARTER

- ❶ Trappen | byrumsfornyelse
- ❷ Bredgade | byrumsfornyelse
- ❸ Svanegade | parkeringsfaciliteter
- ❹ Godsbanen | parkeringsfaciliteter
- ❺ Vesterhavsgade | trafikregulering
- ❻ Kirkepladsen | byrumsfornyelse

NYE TIDER VED VESTERHAVET Thyborøn er præget af sin isolerede beliggenhed yderst på Harboøre Tange. Fysisk ligger byen med sine lave huse godt trykket ned bag havdiget som beskyttelse mod det barske Vesterhavsklima og funktionelt er det fortsat fiskeriet, som udover turismen præger byen. Thyborøn har ca. 2.200 indbyggere og består udover en flade af nyere parcelhusområder af to ældre bydele: området omkring havnen og Bredgade, som i dag er byens handelsmæssige og turistmæssige centrum, samt de vestligste dele lige bag havdiget med Vesterhavsgade og de ældste fiskerhuse.

Den særlige beliggenhed og det stærke fokus på fiskeriet er på samme tid byens styrke og svaghed. Fiskeriet er i tilbagegang, turistattraktioner som Kystcenter og JyllandsAkvariet trækker folk nu til, men byen har savnet en sammenhæng mellem attraktioner og dagligliv samt en helhed i bymiljøet, som kan tiltrække både helårsbeboere og turister.

FOKUS PÅ BYRUM OG TRAFIK Processen omkring områdefornyelsen har blandt andet omfattet flere borgermøder samt et planvækstede af en uges varighed, hvor aktive borgere har bidraget til udvikling af en helhedsplan for Thyborøn. Der er gen-

BREDGADE 2

Thyborøns handels- og turistmæssige centrum fra Bredgade til havnefronten er fornyet med nyt gadeprofil, nye belægninger samt nyt byinventar. Sammen med mange bevaringsværdige bygninger – flere i den karakteristiske gule farve – danner bymidten nu et smukt sammenhængende bymiljø.

PARKERINGSPLADS 3

I Svanegade er indrettet et nyt parkeringsareal efter nedrivning af flere bygninger, blandt andet en tidligere brandstation. Der er samtidig etableret nye passager og stier fra parkeringsarealet til handeleggaden.

TRAPPEN 1

Hvor byen møder vandet er etableret opholds- og udsigtsanlægget Trappen. Anlægget står i en robust betonkonstruktion og på toppen står en gul- og sortmalet lysmast som et fikspunkt i det fornyede Thyborøn.

nemført en bygningsregistrering af ældre bygninger for dels at identificere byens bevaringsværdier, dels at indkredse ejendomme med det mest påtrængende behov for istandsættelse.

Områdefornyelsen er primært brugt til en indsats over de fysiske forhold med trafikomlægning, forbedrede parkeringsforhold og mere attraktive byrum. Strategien har været at prioritere de begrænsede midler i udvalgte punkter i den geografisk ret spredte by og samtidig supplere med bygningsfornyelse i udvalgte ejendomme.

FORNELSE I HANDELS- OG TURISTOMRÅDET Der er lavet en sammenhængende fornyelse af området omkring hovedgaden Bredgade. Flere nye parkeringsfaciliteter – blandt andet et areal med mulighed for nedsivning af regnvand på det tidligere godsbaneterræn – har muliggjort en ændring af Bredgade, hvor bilerne nu fylder mindre og der er kommet større vægt på opholdsmuligheder og smukt bymiljø. Der er etableret stiforbindelser mellem Bredgade og Glentevej, hvorfra man kan bevæge sig videre til JyllandsAkvariet og Kystcentret.

Fornyelsen i Bredgade munder ud i et nyanlagt opholdsområde mod havnen, hvor der er lavet en mindre fornyelse af udearealerne ved Fiskehallen – den såkaldte

Røde Hal – med fiskebutik og restauranter og derudover ved havnekiosken etableret opholds- og udsigtsanlægget Trappen. En samlet fornyelse af hele arealet ved havnefronten er endnu kun i planlægningsstadiet.

FORNELSE I DEN GAMLE BYDEL Området langs Vesterhavsgade udgør et sammenhængende og bevaringsværdigt bymiljø med mange fine og karakteristiske ejendomme. Adskillige ejendomme er istandsat for private midler, og enkelte har fået støtte fra kommunens midler til bygningsfornyelse. Der er som led i områdefornyelsen udført trafikdæmpning i selve Vesterhavsgade. Midt i gaden er den gamle kirke revet ned og der er i 2011 opført et helt ny kirkecenter. Områdefornyelsen har her suppleret ved medfinansiering af gade- og byrummet omkring kirken.

TURISTER OG TILFLYTTERE Thyborøn er eksempel på en by, som har været stærkt præget af en enkelt funktion, nemlig fiskeriet, og som nu skal finde nye ben at stå på i en fremtid med øget turisme, og forhåbentlig også bæredygtig helårsbeboelse. Områdefornyelsen er et vigtigt skridt i denne dobbelte strategi: at forbedre turisternes oplevelse og brug af bymidten og at øge tiltrækningskraften for nye tilflyttere.

TOFTLUND | TOFTLUND BYMIDTE

KOMMUNE **TØNDER**
BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**
STØTTETILSAGN **2005**
SÆRLIGE PARTER

- 1 Østergade / Vestergade | trafikregulering
- 2 Aktivitetsakse
- 3 Bytorvet | byrumsfornyelse
- 4 Kulturtorvet | byrumsfornyelse
- 5 Musik- og Teaterhuset

KULTURBY MED FYSISKE MANGLER Toftlund er med sin beliggenhed midt mellem Tønder, Aabenraa, Ribe, Kolding og Haderslev Sønderjyllands geografiske midtpunkt. Toftlund er handelsby for et større landområde i det centrale Sønderjylland og kan tilbyde et levende kultur-, uddannelses- og idrætsmiljø med blandt andet biograf, bibliotek, studenterkursus samt en højskole for musik og teater. Disse kvaliteter til trods har Toftlund i en periode oplevet tomme butikslokaler samt faldende indbyggertal, specielt med hensyn til indbyggere i den erhvervsaktive alder. En del af forklaringen på det har ligget i byens manglende fysiske kvaliteter. Bilerne fyldte for meget og bymiljøet blev oplevet som usammenhængende og kedeligt og uden gode byrum, der kunne danne ramme om oplevelser og aktiviteter.

MASTERPLAN OG OMRÅDEFORNYELSE Under overskriften ”En Rigtig By” gennemførte den daværende Nørre-Rangstrup Kommune i 2003 en konkurrence for at få bud på en fremtidig udvikling af Toftlund. Resultatet af konkurrencen blev omsat i en masterplan, der siden 2005 i store træk er realiseret blandt andet gennem midler til områdefornyelse. Det overordnede mål har været at gennemføre initiativer, som kunne kickstarte en udvikling af Toftlund som attraktiv bolig- og handelsby.

Kommunen har gennem hele processen arbejdet intensivt med at inddrage borgere og med at markedsføre projektet overfor omverden. Der er fx holdt messe for byens borgere i begyndelsen af processen og interesserede borgere har deltaget i en række fokusgrupper, der blev nedsat i forbindelse med realisering af de enkelte projekter. På hjemmesiden www.enrigtigby.dk har alle interesserede kunnet holde sig orienterede om forløbet af fornyelsen.

AKTIVE BYRUM Områdefornyelsen har primært fokuseret på at skabe nye byrum og landskabelige forbindelser i den centrale del af Toftlund.

Allerede inden selve områdefornyelsen var Kulturtorvet ved byens biograf og bibliotek blevet fornyet. Torvet er nu funktionsopdelt, så det både kan bruges til kulturelle udendørsaktiviteter og samtidig fungere som byens trafikale knudepunkt med busholdeplads og ventefaciliteter.

I byens knudepunkt, hvor Østergade, Søndergade og Vestergade mødes, lå tidligere en forsømt hotelbygning, som nu er nedrevet. I stedet er her indrettet et bytorv med to discount-dagligvareforretninger, nogle meget begrænsede opholdsarealer samt et større parkeringsareal.

Hvis Bytorvet endnu ikke har fået den karakter af bymæssigt samlingspunkt i Toftlund, som der var lagt op til i programmet for områdefornyelsen, er der til gengæld kommet masser af opholds- og aktivitetsmuligheder i Aktivitetsaksen, som er realiseret som en række aktivitetsfelter lige nord for Bytorvet. I samarbejde med de omkringliggende idræts- og uddannelsessteder er her indrettet flere udendørs aktivitetstilbud som fx skaterbane og boldbaner.

Stiforbindelsen "Den Grønne Linie" er delvist realiseret som et samlende element, der løber på tværs af byens nordlige del, fra øst til vest. Det er tanken, at stien udbygges i takt med, at boligområderne i den nordlige del af Toftlund udvikles yderligere.

RAMMER FOR UDBYGNING Fornyelsen i Toftlund bygger oven på en længevarende tradition for gode rammer for kultur, idræt og fælles liv. Med nye byrum og nye aktivitetsmuligheder er der skabt rammer for ikke bare at fastholde, men også at udbygge det fælles liv i byen. Disse faciliteter øger sammen med et generelt kvalitetsløft i bymiljøet muligheden for at leve op til ambitionerne i kommuneplanlægningen: at trække flere mennesker til Toftlund og dermed udbygge Toftlund som oplandsby i det centrale Sønderjylland.

TRAFIKREGULERING 1

I forsøg på at skabe en mere sikker og opholdsvenlig bymidte er kørehastigheden i hovedgaden begrænset ved hjælp af løftet og markeret belægning.

MUSIK- OG TEATERHUS 5

Musik- og Teaterhøjskolens store sal er opført tilbage i 1990, men står fortsat som et markant vartegn for de mange kulturtilbud i Toftlund. Foran huset er indrettet et cirkulært byrum med granitbelægning og granitsteler.

KULTURTORVET 4

Kulturtorvet er indrettet med robuste naturstensbelægninger, og har fået ny beplantning og belysning i overensstemmelse med de retningslinjer, der gælder for byinventar i Toftlund.

AKTIVITETSAKSE 2

Den nye aktivitetsakse i Toftlund løber fra Bytorvet langs Stadionvej og Toftlund Hallerne til et skovområde nord for byen. Aktivitetsaksen består af en række udendørs aktivitetsfelter med blandt andet legeplads, skaterramper, multibane og beachvolley-bane. Aktiviteterne kan benyttes af alle og kræver ikke tilknytning til en idrætsforening.

TAASTRUP | VED TÅSTRUPGÅRD

KOMMUNE **HØJE-TAASTRUP**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2005**

SÆRLIGE PARTER **TÅSTRUP TEATER, REALDANIA, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ① Tåstrupgård | social og fysisk helhedsplan
- ② Taastrup Have
- ③ Taastrup Teater | fornyelse og ny forplads
- ④ Tåstrupgårdsvej | trafikregulering
- ⑤ Selsmosevej | ny vejføring
- ⑥ Selsmosen | landskabsprojekt
- ⑦ Taastrup Stationscenter | privat centerrenovering

NY FOKUS I FORNYELSEN Tåstrupgård er en almen boligbebyggelse opført i 1972 med ca. 2.500 beboere. Bebyggelsen har periodevis haft markante sociale problemer og der er siden 1995 gennemført en ret omfattende boligsocial og fysisk indsats. Der er med midler fra Landsbyggefonden gennemført fysiske fornyelser med facadere-
novering, nye udearealer og energimæssige forbedringer. Og der er gennemført en
stribe projekter, som har arbejdet med integration, beskæftigelse og kultur.

Trods den ret massive indsats har Tåstrupgård haft svært ved at komme af med et
image som lavstatusområde på den københavnske vestegn. Det blev derfor beslut-
tet at flytte fokus i fornyelsen fra en indsats koncentreret inde i selve Tåstrupgård til
en indsats rettet mod hele byområdet. Målet med den særlige byfornyelsesindsats
har været at få Tåstrupgård til at hænge sammen med byen og omvendt ved at lave
en samlet fornyelse af hele området mellem bebyggelsen og Taastrup Station. Områ-
defornyelsen blev startet i 2005 under overskriften "Kulturringen".

PARTNERSKABET KULTURRINGEN "Kulturringen" er et offentligt-privat partnerskab
under ledelse af Høje Taastrup Kommune og med deltagelse af en række aktører i
området: boligforeninger, erhvervsvirksomheder, skole, klubber og Taastrup Teater.

SELSMOSEN 6

Landskabsprojektet ved Selsmosen har udgangspunkt i klimaforandringer og behovet for et nyt vandreservoir. I stedet for et kedeligt teknisk anlæg er indrettet en ny 'blå park' med vandlegepladser, klatrebroer, beachvolley og andre muligheder for bevægelse. Vandspejlet er udvidet til det dobbelte og nye øer og broer har skabt en helt anderledes forbindelse mellem Tåstrupgård, teater og bycenter – konkret og i overført betydning.

TÅSTRUPGÅRD 1

Der er i flere omgange gennemført fysiske og sociale forbedringsprojekter i boligbebyggelsen Tåstrupgård. Fra 2012 gennemføres fornyelse med renovering af badeværelser og installationer.

De involverede kulturaktører har først og fremmest været Taastrup Teater som omdrejningspunkt i fornyelsen, men derudover har fx en skole og et bowlingcenter deltaget. Kulturringen har sat kulturen i centrum for fornyelsen – både i procesarbejdet og i opbygningen af et nyt mere positivt image for byområdet omkring Tåstrupgård. Partnerskabet har derudover handlet om at finde fælles løsninger, som kommer flest til gode. De særlige byfornyelsesmidler er gået til fysiske projekter – forpladsen ved teatret, Selsmoseprojektet, trafikforbedringer – samt til en lang række kulturelle aktiviteter som fx "Framework" – et flerårigt kunstnerisk og pædagogisk samarbejde mellem områdets teater og skole – og "Kulturteamet", der har stået for opsøgende kulturarbejde overfor de mange børn og unge i Tåstrupgård.

KULTUR OG LANDSKABSFACILITETER Fornyelsen ved Tåstrupgård har haft fokus på de kulturinstitutioner, som ligger mellem Tåstrupgård og Taastrup bymidte samt på en forbedring af det fysiske miljø i området med trafikomlægning, nye byrum, nye idrætsfaciliteter og nye rekreative områder. Der er i samarbejde med Realdania gennemført en fornyelse af Taastrup Teater med ny facade, ny foyer og et nyt byrum foran teateret med navnet Kjeld Abels Plads. Det fornyede teater har været fysisk

TÅSTRUP TEATER 5

Ombygningen af Tåstrup Teater har med en ny spændende glasfacade åbnet teatret mod den omgivende by. Pladsen foran teatret er ramme om forskellige bylivsaktiviteter.

ramme om en stor del af det særlige procesarbejde, der er gennemført med blandt andet åben tegnestue, forumteater og en årlig teaterkaravane rundt i Tåstrupgård. Den fysiske fornyelse har endvidere omfattet Selsmoseprojektet med indretning af et helt nyt blåt landskab med helt nye rekreative tilbud. Indretningen er sket med støtte fra Lokale og Anlægsfonden samt Friluftsrådet.

FOKUS PÅ DET POSITIVE Projekt "Kulturringen" er historien om et partnerskabsprojekt, der har fungeret – hvor løsningerne netop i kraft af "ringen" er blevet nogle andre end de enkelte parter havde forestillet sig eller kunnet opnå. En vigtig forudsætning har været udpegningen af kulturen som et positivt og identitetsskabende udgangspunkt for samarbejdet. I projektet trækkes kulturen så at sige ud af sin boks og bliver et redskab til dialog mellem meget forskellige parter om jordnære og påtrængende problemer.

"Kulturringen" erstatter ikke hårdt arbejde med kriminalpræventiv indsats, beskæftigelses- og integrationsprojekter, men projektet har i høj grad været med til at sætte fokus på det positive i stedet for det belastende – et fokus, der er så nødvendigt i alle udsatte byområder.

VEJEN | VEJEN BYMIDTE

KOMMUNE **VEJEN**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2003**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Nørregade | trafikregulering, byrumsfornyelse
- 2 Rådhuspladsen | byrumsfornyelse
- 3 Nørre Torv | byrumsfornyelse
- 4 Huset | frivilligcenter
- Bakkely Ungdomscenter

FORNYELSE AF SLIDT BYMIDTE Vejen er en stationsby med godt 9.000 indbyggere i det centrale Sønderjylland. Byen er udviklet fra 1870'erne, hvor etablering af en ny jernbaneforbindelse betød, at flere store industrivirksomheder etablerede sig i byens opland. Vejen bymidte er bygningsmæssigt præget af stationsbyarkitektur med karakteristiske rødstensbygninger – blandet med nyere bygninger fra vækstperioden i 1960'erne, ikke mindst rundt om Rådhuspladsen, hvor flere dominerende betonfacader vidner om den tids arkitekturidealer.

Vejen bymidte var før fornyelsen præget af en ret omfattende forretningsdød, der manglede kulturelle samlingssteder og bymidten var generelt fysisk nedslidt med for meget trafik og et måske lidt for broget bymiljø. Kommunen fik i 2003 midler til at gennemføre en helhedsorienteret byfornyelse med det formål at vende udviklingen ved hjælp af sociale, kulturelle og først og fremmest fysiske initiativer.

HELHEDSPAN OG NYE BYRUM Udgangspunktet for fornyelsen er en helhedsplan for bymidten med trafikregulering, byrumsfornyelse samt rammer for udbygning med nye butikker og boliger. For at reducere trafikbelastningen i den centrale del af byen er den gennemgående indkøbsgade Nørregade omlagt til sivegade. Gaden er

RÅDHUSPLADSEN 2

Byens centrale plads Rådhuspladsen er indrettet, så den både kan danne ramme om kulturelle arrangementer og rumme parkering. Et vandspejl med fontæner afgrænser pladsen mod Nørregade og et lille forhøjet kvadrat kan bruges som scene. Der er desuden mulighed for at lave overdækkede stader i forbindelse med torvedage.

NØRRETORV 3

Hvor Nørregade og Skovvej mødes er der indrettet et stemningsfuldt lille torv med siddemuligheder og en plakatsøjle, der fortæller om arrangementer i byen.

UNGDOMSCENTER

Bakkely Ungdomscenter er et socialt og kulturelt samlingssted for unge i kommunen. Huset rummer udstillingsfaciliteter og bruges desuden af lokale musikere, standupkomikere og teaterfolk.

sammen med den tværgående Østergade nyindrettet og belagt med chaussésten, der spænder fra facade til facade – med markering af gang- og kørezoner gennem fantasifulde og kunstneriske skift i belægningerne. Der er overalt brugt materialer og byrumsinventar af høj kvalitet, og den kunstneriske dimension kommer flere steder til udtryk i byrummet.

SOCIALE SAMLINGSSTEDER På det sociale og kulturelle område er der blandt andet skabt bedre rammer om det frivillige sociale arbejde. Det har resulteret i etableringen af "Huset – Frivilligcenter Vejen" som er ramme om selvhjælpsgrupper, driver en cafe og formidler flere former for frivilligt arbejde.

I 2010 er der i Bakkely Ungdomscenter i den vestlige del af bymidten indrettet et multirum med tilhørende cafe. Multirummet er blevet et velfungerende socialt og kulturelt samlingssted, som bruges af byens unge samt af borgergrupper og af foreninger udenfor ungdomscentrets åbningstid. Planer om etablering af et større socialt, kulturelt samlingssted for hele byen med biograf, multirum og restaurant i Nørregade indgik også i den helhedsorienterede byfornyelse, men har endnu ikke fundet tilstrækkelig opbakning og finansiering til at blive realiseret.

NYE BOLIGER I BYMIDTEN Fornyelsen har også omfattet en forbedring af boligudbuddet i bymidten. Det er dels sket gennem enkelte bygningsfornyelser, men er især sket gennem nedrivning af nedslidt erhvervsbebyggelse og efterfølgende opførelse af nye boliger, blandt andet Støberigården i Torvegade, samt et bofællesskab for handicappede i Nørregade.

BYRUMMET SOM IDENTITETSGIVER I Vejen er bymiljøet og byrummet anvendt meget bevidst som dynamo for en ny udvikling i bymidten. Byens centrale gader og pladser er ganske enkelt blevet et kendemærke og en vigtig del af Vejens ansigt udadtil. Der er i overensstemmelse med det lokale temperament ikke valgt tidstypiske eller larmende byarkitektoniske løsninger. Tværtimod karakteriseres bymidten i dag af sammenhængende rolige granitflader, hvor der til gengæld er kælet for detaljerne. Her er valgt løsninger, der ikke kræver myldrende byliv, men som fungerer, uanset om man er mange eller måske ingen på en stille dag. Med den helhedsorienterede byfornyelse har Vejen bymidte – udover nye aktivitets- og væresteder – bogstaveligt talt fået et helt nyt underlag for sit dagligliv og sine lejlighedsbegivenheder – et underlag i allerbedste kvalitet.

VEJLE | VEJLE BYMIDTE

KOMMUNE **VEJLE**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2002, 2005**

SÆRLIGE PARTER **REALDANIA**

- ① Spinderihallerne | aktivitets- og innovationshus
- ② Byparken | rekreativt område
- ③ Nørretorv | byrumsfornyelse
- ④ Volmers Plads | byrumsfornyelse
- ⑤ Dæmningen | trafikregulering, byrumsfornyelse

30 ÅRS BYFORNYELSE Vejle har mere end 30 års erfaring med byfornyelse i bymidten, lige fra tidligere karrefornyelser og friarealforbedringer over helhedsorienteret byfornyelse til senest flere områdefornyelser. Vejle vedtog i 1997 som den første by i landet en egentlig arkitekturpolitik og har siden været kendt og anerkendt for at føre en meget aktiv by- og arkitekturpolitik. Dette er gennem de sidste årtier kommet til udtryk i en række markante byggerier som fx Vejle Musikteater, Bryggen og boligbyggeriet Bølgen og i en stærk indsats i det offentlige byrum med indretning af en række pladser og fx det store grønne område Byparken. Rammerne for fornyelsesprojekterne er udstukket i en samlet strategi- og handlingsplan for Midtbyen.

INNOVATION I SPINDERIHALLERNE Den helhedsorienterede byfornyelse har fundet sted i det gamle arbejderkvarter i den vestlige del af bymidten. Hovedindsatsen i fornyelsen har været omdannelsen af en tidligere bomuldsfabrik til kultur- og erhvervsformål under navnet Spinderihallerne. Efter afholdelse af en international arkitektkonkurrence er komplekset ombygget og indrettet til et levende kreativt og innovativt vækstcenter og repræsenterer på den måde en videreførelse af Vejles traditioner som en af Østjyllands vigtigste industribyer.

KOMMUNAL BYRUMSFORNYELSE Kommunen har gennem årene finansieret en række sammenhængende gade- og byrumsfornyelser i bymidten. Gaderne Søndergade, Torvegade og Nørregade blev renoveret i årene fra 1999-2001 og senere er fulgt dele af sidegaderne, blandt andre Vissingsgade, Grønnegade og Flegborg. I 2001 blev en del af Mølleåen fritlagt ved Nørretorv med en buet gangbro over åen mellem Nørregade og Nørretorv. Endelig blev en del af Vestergade i 2005 indrettet som gågade og Nørretorv blev nyindrettet.

OMRÅDEFORNYELSE VED DÆMNINGEN Frilægningen af den første bid af Mølleåen pegede på den oplagte mulighed at fortsætte frilægningen af åen langs Dæmningen. Vejle Kommune søgte og fik midler til at gennemføre en områdefornyelse, der kunne vitalisere byen på begge sider af Dæmningen. Området omkring Dæmningen ligger centralt i Vejle, men er ikke en bydel i traditionel forstand – snarere et mellemrum mellem det historiske bykvarter og brokvartererne mod øst. Nogle hovedmål for områdefornyelsen har været at reducere Dæmningens trafikale barrierevirkning og etablere gode udendørs opholdsarealer til de omkringliggende boliger. Processen omkring områdefornyelsen har blandt andet indeholdt en såkaldt åben tegnestue, hvor interesserede borgere ved hjælp af tegninger, modeller og diskussion med arkitekter har været med til at udvikle projektet. Forløbet var succesfuldt og resulterede i ideer fra omkring 1.000 borgere i alle aldersgrupper.

Med frilægningen af åen langs Dæmningen er det lykkedes at opløse den trafikale barriere, som vejstrækningen før udgjorde i byens centrum. Otte nye broer krydser nu åen på strækningen fra Nørretorv til Vissingsgade og skaber gode muligheder for forbindelse på tværs. På den østlige side af Dæmningen er indrettet et spændende opholdsrum på Volmers Plads med utraditionelle lege- og aktivitetsmuligheder inspireret af en interaktiv tankegang. Pladsen Ved Anlægget har i nogle år været indrettet som midlertidigt aktivitetsområde for unge med multibane, klatrevæg og skaterramper. Området får nu anden endelig anvendelse og de unge får i stedet et nyt storslået aktivitetsområde, som med støtte fra Lokale og Anlægsfonden er ved at blive indrettet på Marias Plads som led i områdefornyelsen ved Sønderåen.

AKTIV BY- OG ARKITEKTURPOLITIK Fornyelsen i Vejle bymidte er et flot eksempel på en by- og arkitekturpolitik, som ikke forbliver på papiret. Vejle Kommune er gennem sine egne projekter i bymidten på mange måder gået forrest og har sat en standard, hvor kvaliteten er høj, og der samtidig er mod til at gå nye veje. De statslige byfornyelsesmidler er brugt målrettet så en række helhedsorienterede fornyelser / områdefornyelser både har suppleret hinanden og har lagt lag til den øvrige bymidtefornyelse.

SPINDERIHALLERNE 1

Spinderihallerne er indrettet som et kreativt og innovativt vækstcenter i byens vestlige del. Arkitektonisk er der gjort en dyd ud af de begrænsede ressourcer i form af et tilstræbt rå udtryk i både bygningernes indvendige indretning og de tilstødende udearealer.

MØLLEÅEN 2

Broerne over den fritlagte Mølleå er en moderne gendigtning af de broer, som i 1930'erne førte hen over åen. De er udført i rustødt corten-stål og er udsmykket af otte danske og internationale kunstnere.

VOLMERSPLADS 4

Volmers Plads er et opholdsrum indrettet som en slags interaktiv legeplads med overdækkede opholdsmuligheder og en futuristisk udformet toiletbygning. Pladsens udformning er blevet til i samarbejde med kunstneren Morten Stræde.

VEJLE | NØRREMARKEN

KOMMUNE **VEJLE**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ① Finlandsparken | bygningsrenovering
- ② Det kulinariske Hus | aktivitetshus
- ③ Naturlegeplads
- ④ Grundet Sivevej | trafikoplægning
- ⑤ Nørremark Center
- ⑥ Nørremark Center | byrumsfornyelse
- ⑦ Nørremarksolen

BYEN I BALANCE "Byen i balance" er navnet på den særlige byfornyelsesindsats, som er blevet gennemført fra 2007 til 2012 i byområdet Nørremarken i den nordlige del af Vejle. Nørremarken består af meget forskellige kvarterer – almene boligbebyggelser mod nord, tæt-lav-bebyggelse i Lille Grundet samt ældre parcelhuse og andelsboliger mod syd. De største udfordringer lå i de almene bebyggelser Finlandsparken og Moldeparken, hvor ressourcestærke beboere i arbejde over en årrække er flyttet væk, og området nu har en overvægt af yngre beboere, af beboere uden arbejde og af beboere med anden etnisk baggrund. Det har resulteret i, at Nørremarken har et dårligt omdømme i lokalområdet og også har været stigmatiseret af en række fordomme mellem forskellige boligselskaber og mellem forskellige etniske grupper.

SÆRLIG BYFORNYELSE Selv om det særligt er de almene boligområder, der er udsatte og problemfyldte, har fornyelsen omfattet hele Nørremarken i den hensigt at nedbryde skel og skabe nye alliancer – og større balance – i byen. De største poster i finansieringen står også her Landsbyggefonden for, mens midlerne fra den særlige byfornyelse dels er gået til metodeudvikling og procesarbejde, og dels til medfinansiering af nogle af de efterfølgende fysiske arbejder.

BYGNINGSRENOVERING 1

Der er gennemført bygningsrenovering i Finlandsparken, hvor bygningerne har fået nye facadepartier i glas med store altaner. På toppen af tre af boligblokkene er desuden opført nye tagboliger.

DET KULINARISKE HUS 2

Det Kulinariske Hus samler beboere på tværs af nationaliteter og sociale skel omkring madlavning. Huset har udgivet kogebogen "Smag på Nørremarken" med opskrifter fra en lang række lande.

LEGEAREAL 6

En lille plads mellem butikcenter og børneinstitutioner er indrettet som såkaldt intelligent legeområde.

GENNEM ILD OG VAND

I samarbejde med Vejle Brandvæsen har en gruppe unge fået et kursus i førstehjælp, brandforebyggelse og brandslukning. Projektet har øget de unges bevidsthed om vigtigheden af at kunne samarbejde og har givet styrket selvværd. Foto: Vejle Kommune.

VEJOMLÆGNING 4

En tidligere gang- og cykelsti er opgraderet til kørende adgangsmulighed ind til Nørremarken. For at tilgodese bløde trafikanter er vejen udformet som sivevej udformet i et slynget og oplevelsesrigt forløb.

ABCD METODE OG KULTURBÆRERE Projektet har introduceret flere nye redskaber, som ikke tidligere havde været anvendt i det boligsociale arbejde i Danmark. Der er arbejdet med den såkaldte ABCD-metode (Asset Based Community Development), som tager udgangspunkt i muligheder i stedet for i problemer og anerkender beboernes egne ressourcer som en væsentlig brik i arbejdet. Denne tilgang er konkretiseret i en række involverende projekter som fx et rollemodelprojekt, hvor beboere med anden etnisk baggrund har udviklet kompetencer og fået succes på områder, som betød særligt for dem – nogle er blevet dygtige til boksning, andre til dans eller it. Et hovedelement i projektet har været uddannelse af et antal såkaldte kulturbærere – også kaldet rollemodeller eller forandringsagenter. Kulturbærerne er repræsentanter for beboerne i området, som efter en kort uddannelse har fungeret som spydspidser i arbejdet med ideudvikling og opsamling af lokale syn på fornyelsen. I løbet af de fem års byfornyelse er i alt 70 beboere uddannet som kulturbærere. Et andet beboerprojekt under overskriften Tjansen har gennem målrettede fritidsjob styrket unges kompetencer til at begå sig på arbejdsmarkedet. De unge har blandt andet arbejdet med på renoveringen af områdets naturlegeplads Byg & Leg, der blev gennemført som det første fysiske fornyelsesprojekt.

FYSISK FORNYELSE Efter flere års indsats med beboerinddragelse og netværksdannelse er der siden 2010 også kommet gang i de fysiske fornyelser i Nørremarken. Med baggrund i en helhedsplan er der sket en fornyelse af centerområdet med blandt andet flere små opholds- og aktivitetspladser. En forudsætning for et fornyet centerområde og et skridt imod en bedre fysisk sammenhæng i området har været en omlægning af trafikken med en ny tværgående forbindelse i form af Grundet sivevej. Endelig og ikke mindst gennemføres med midler fra Landsbyggefonden en omfattende renovering i Finlandsparken med facaderenovering og nye friarealer.

PROCESSEN SOM RESULTAT Fornyelsen af Nørremarken har på det metode- og procesmæssige plan været vellykket og projektets erfaringer med ressourcebaseret borgerinddragelse og kulturbærere har givet inspiration til beboerarbejde både andre steder i Danmark og i udlandet. Den omfattende borgerinddragelse har givet en lidt langsom beslutningsproces og de fysiske forandringer har måske været længere om at komme i gang i Nørremarken end i andre fornyelsesområder. Til gengæld er fornyelsen solidt forankret på områdets og beboernes egne betingelser – og som i mange andre situationer handler det om også at se processen som resultatet.

VESTERVIG | VESTERVIG BY

KOMMUNE **THISTED**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **VESTERVIG BYFORNYELSESELSKAB APS, REALDANIA,**

LAG THY MORS, A.P. MØLLER FONDEN

- ① Klostergade | eksempler på grunde efter nedrivninger
- ② Thinghuset | kulturhus
- ③ Klosterparken | ny indgang
- ④ Klosterparken | rekreativt område
- ⑤ Torvet | byrumsfornyelse

FORSLUMNING I THY Vestervig er en landsby i det sydvestlige Thy med ca. 700 indbyggere. Byen var før fornyelsen mest kendt for Danmarks største landsbykirke, som ligger lidt udenfor byen, og var ellers karakteriseret ved de samme problemer som mange andre småbyer – fraflytning, vanskeligheder med at opretholde butiksliv og arbejdspladser samt fysisk forslumning i form af tomme og forfaldne bygninger. Adskillige ejendomme stod tomme, enten som almindelige menneskers usælgelige huse, som dødsboer eller som spekulationsobjekter for en berygtet jysk ejendomspekulant. Frem for at sidde stille og enten afvente yderligere afvikling eller hjælp udefra har lokale kræfter og ildsjæle i den grad selv taget fat i problemerne.

VESTERVIG BYFORNYELSESELSKAB APS Som organisatorisk og finansiel ramme om borgernes fornyelsesinitiativ er etableret et Vestervig Byfornyelse Aps bygget op om anparter købt af lokale borgere. Der blev i første fase tegnet anparter for ca. 200.000 kroner, hvilket efter håndfast forhandling med den kreditforening, som ejede flere af de i princippet usælgelige bygninger, muliggjorde opkøb af en første pulje af ejendomme til nedrivning. En usentimental kortlægning af problemerne og forfaldet i byen er sket med hjælp fra studerende på Arkitektskolen i Aarhus.

NYE TILFLYTTERE

Det vigtigste resultat af fornyelsen i Vestervig ses her cykle gennem hovedgaden: nye generationer – måske tilflyttere – som er tiltrukket af den positive udvikling, der er skabt af stærke lokale kræfter i tæt samarbejde med en række eksterne kræfter.

THINGHUSET 2

Byens gamle tinghus fra 1833 er indrettet som kunststilling og kulturhus og er renoveret, delvis for byfornyelsesmidler. Huset udvides i 2014 med et Fængsels- og Retshistorisk museum.

KLOSTERPARKEN 4

Byens grønne område Klosterparken har fået nye faciliteter og gjort synlig fra hovedgaden. Her afholdes en del arrangementer i sommerhalvåret, blandt andet det velbesøgte Klostermarked. Der er planer om at anlægge Thys største udendørscene i østsiden af parken.

Finansieringen via Vestervig Byfornyelse Aps er suppleret af midler fra Thisted Kommune, Realdania via projekt Mulighedernes Land, LAG Thy Mors, A.P. Møller Fonden, regeringens indsatspulje samt midler til områdefornyelse, der blandt andet er anvendt til fornyelse af byrum, nye stiforbindelser og forberedelse af et aktivitetscenter.

NEDRIVNING SOM STRATEGI Målet med byfornyelsen i Vestervig har været dobbelt – på den ene side at fjerne spor af forfald og tilbagegang gennem nedrivning af tomme huse, og på den anden at skabe nye tilbud i byen – i form af nye boliger, rekreative muligheder eller samlingspunkter. En erklæret målsætning har været ikke kun at skabe resultater på langt sigt, men hele tiden afslutte initiativer, der har kunnet styrke moralen og pege i den rigtige retning. Siden fornyelsens start er 17 forfaldne ejendomme opkøbt og nedrevet. I de fleste tilfælde er de tomme grunde købt af naboerne, mens enkelte grunde ligger som offentlige passager mod fx byens park.

NYE KVALITETER Nedrivningerne er fulgt op af en række fornyelser. Byens grønne oase Klosterparken, som er oprettet af Borgerforeningen i 1998, er fornyet med opholdsterrasser og nyt indgangsparti mod hovedgaden. En gammel tennisbane er

GRØNNE AREALER I KLOSTERGADE 1

Grønne arealer har afløst forfaldne bygninger i hovedgaden. Arealerne er i adskillige tilfælde opkøbt af naboerne som fx på billedet til højre, hvor en lokal kunstner for et beskedent beløb har opkøbt grunden overfor sin egen og indrettet en lille skulpturpark.

ordnet, en nedlagt fodboldbane er blevet til en frugtplantage, lidt udenfor byen er anlagt en parkeringsplads og bygget et formidlingshus, og der er anlagt et net af trampestier, der går fra byen ud i det omliggende landskab. I hovedgaden er Thinghuset renoveret og indrettet som kultur- og medborgerhus og er i dag – sammen med et aktivitetscenter – ramme om et rigt foreningsliv i byen.

LANDSBYFORNYELSE MED EGNE KRÆFTER Fornyelsen af Vestervig er en solstrålehistorie om vellykket dansk landsbyfornyelse. Det er med lokal foretagsomhed og stædighed lykkedes at vende en negativ udvikling, forfaldne ejendomme er fjernet, nye muligheder er opstået, byen er fremtidssikret med fiberforbindelse og ikke mindst er 25 nye familier flyttet til byen siden fornyelsens start. Vestervig Byfornyelse Aps fik gennem ildsjælen Bjarne Nilsen i 2013 tildelt landdistriktsprisen for en markant landsbyfornyelse skabt med udgangspunkt i borgernes egne initiativer. Byen har været dygtig til at markedsføre sine initiativer med blandt andet egen hjemmeside. Det betyder dels, at det positive billede er nået omkring og har hjulpet til at tiltrække nye beboere, men også at Vestervig står tydeligt som inspirerende eksempel på, at det kan lykkes at skabe forandring i såkaldt udsatte bysamfund.

VIBORG | VIBORG BYMIDTE

KOMMUNE **VIBORG**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2006**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Gravene/Boyesgadekvarteret | byfornyelse
- 2 Trappetorvet
- 3 Musikskole
- 4 Gravene | trafikoplægning og byrumsfornyelse
- 5 Gl. vagt | byrumsfornyelse
- 6 Stationen | borger- og kulturhus
- 7 Kaserneområdet | kultur- og fritidsområde

FORNYELSE OMKRING GRAVENE Gravene er et blandet bolig- og erhvervsområde i den nordvestlige del af Viborg bymidte. Der er i de senere år gennemført store fornyelsesprojekter både nord og syd for dette kvarter. Mod syd er sket en omdannelse af området ved stationen og blandt andet opført en bynær svømmehal ud til den nye stationsplads. Nord for kvarteret er det tidligere kaserneområde blevet omdannet til et nyt stort kultur- og fritidsområde med blandt andet stadion, biograf og en animationsskole.

Viborg Kommune har gennem snart 20 år arbejdet med byfornyelse i kvarteret omkring Gravene. Her er gennemført en række bygningsfornyelser, flere fælles friarealer, enkelte huludfyldninger og udenfor byfornyelsen er opført Viborg Musikskole og Musiksal. En områdefornyelse, som blev igangsat i 2006, har så at sige skullet lægge et sidste lag på de tidligere initiativer og ikke mindst skabe sammenhængende kvalitet i Viborgs nord-syd forbindelse langs Gravene.

TRAFIKOMLÆGNING OG NYE BYRUM En af udfordringerne i områdefornyelsen har været at forbedre de trafikale forhold i kvarteret. Gravene var før fornyelsen en meget brugt tilkørselsvej til parkering nær Viborgs gågadeområde samt et trafikalt

knudepunkt for både by- og regionalbusser. Med omlægningen af hele gadeforløbet er trafikken reguleret til fordel for de bløde trafikanter og med bedre opholdsmuligheder langs facaderne.

Kvarterets centrale byrum Trappetorvet er fornyet i en tidligere fase af byfornyelsen. Med områdefornyelsen er også pladsen ved Gl. Vagt omdannet. Gadeprofilen er omlagt, så der nu er et sammenhængende parkerings- og opholdsareal mod den østlige randbebyggelse. Der er i Viborg en stærk tradition for at anvendelse af vand i byrummene. Denne tradition er videreført på pladsen ved Gl. Vagt, som blandt andet rummer et forløb af spejlbassiner. I den nordlige del af Vintapperkarreen er skabt mulighed for passage fra gade til gade gennem karreen.

BORGER- OG KULTURHUS Umiddelbart nord for Gl. Vagt er to bygninger med henholdsvis en tidligere brandstation og en politistation ombygget til kultur- og borgerhus til erstatning for et dårligt fungerende eksisterende medborgerhus i Vesterbrogade. Da to kommunalt ejede bygninger er opført som selvstændige bygninger i henholdsvis 1900 og 1943, men havde fælles hovedindgang. Efter en gennemgribende ombygning har bygningerne siden 2008 fungeret som ét hus med rammer for både strukturerede og mere spontane borgeraktiviteter.

STATIONEN 5

En tidligere brandstation er omdannet til medborgerhus med cafe, øvelokaler, værksteder, mødelokaler, rum til dans, drama, udstillinger og foredrag samt mulighed for rådgivning og vejledning.

STATIONSPLADSEN

Den nyindrettede stationsplads udgør den sydlige afslutning af Viborgs nye nord-syd linje langs med Gravene.

TRAPPETORVET 2

Pladsen ved Trappetorvet er etableret i en tidlig fase af byfornyelsen og er fortsat et vigtigt samlingspunkt i den nye akse i Viborg langs Gravene.

DET NYE VIBORG Den tidligste byfornyelse i Viborg koncentrerede sig om de ældste og mest bevaringsværdige østlige bydele omkring domkirken. Med områdefornyelsen langs Gravene kan fornyelsen af den vestlige del af bymidten nu siges at have fået en afrunding. Områdefornyelsen har på det konkrete plan skabt en attraktiv forbindelse mellem nord og syd i bymidten og har på det mere overordnede plan skabt forbindelse mellem den historiske bymidte og byudviklingsområderne i det tidligere kaserneområde – mellem det gamle og det nye Viborg.

BYRUM VED GL. VAGT 5

Pladsen ved Gl. Vagt er indrettet til blandet opholds- og parkeringsområde. Byrummet er blandt andet anvendt til udstillingsprojektet "Kunst i midtbyen".

ØLGOD | ØLGOD BYMIDTE

KOMMUNE **VARDE**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2006**

SÆRLIGE PARTER **BANEDANMARK**

- 1 Hotelpassagen | byrumsfornyelse
- 2 Kulturpassagen | byrumsfornyelse
- 3 Pagoden | aktivitetshus
- 4 Pagodepladsen | byrumsfornyelse
- 5 Storegade | nedrivning og nybyggeri

UDFORDRINGER I VESTJYLLAND Ølgod er en stationsby med knap 4.000 indbyggere i det sydvestjyske hedelandskab mellem Herning og Esbjerg. Byens udviklingsproblemer er – som i andre mindre byer i yderområderne – kommet synligt til udtryk i bymidten. Det fysiske miljø var nedslidt, der var mange butikslukninger, og der var trafikale problemer med en tæt øst-vest-gående trafik gennem byens hovedgade og en nord-syd-gående jernbane som delte byen i to på den modsatte led. Det har været svært at fastholde unge og erhvervsaktive i byen, og oveni i det har man oplevet konflikter mellem forskellige etniske grupper blandt de unge, som blev i byen. Samlet set havde bymidten – som det blev formuleret i programmet – brug for en kraftig saltvandsinsprøjtning for at undgå et videre forfald og en negativ spiral, som kunne give endnu større problemer for Ølgod som bolig- og erhvervsby.

PARTNERSKAB OM OMRÅDEFORNYELSE Udviklingspotentialer i Ølgod ligger i høj grad i et stærkt kulturelt og foreningsmæssigt potentiale med fx mere end 70 aktive foreninger. Programmet for områdefornyelsen er således også formuleret efter en engageret programmeringsfase, hvor byens borgere og erhvervsfolk har deltaget i fokusgrupper og arbejdsgrupper omkring de tre centrale temaer i fornyelsen: etab-

PAGODEPLADSEN 3 4

Torvet er indrettet som et fleksibelt parkerings- og aktivitetsareal. Pagodebygningen i midten har oplukkelige facader mod syd og vest, hvilket giver mulighed for fleksibelt samspil med aktiviteter ude på pladsen.

BYFORSKØNNELSE

Ølgod bymidte rummer flere fine bygninger og karakteristiske stationsbymiljøer som fx her i Storegade. Det er håbet, at områdefornyelsens investeringer i gader og byrum vil have en afsmittende effekt på den private lyst til bygningsstandsættelse og vedligeholdelse af disse miljøer.

UNGDOMSHUS

I Skolegade er opført et ungdomshus i tilknytning til Ølgod Idrætshal. Huset er opført med hjælp af mange frivillige, herunder de unge brugere.

HOTELPASSAGEN 1

Hotelpassagen er en af flere passager i bymidten, som er fornyet med tydeligere markeringer og med anlæg af en lille lommeplads med borde og taburetter af beton.

lering af et ungdomshus, forbedring af bymiljøet samt etablering af partnerskaber, som kan styrke incitamentet til, at også private investerer i fornyelsen af Ølgod.

ØLGOD UNGDOMSHUS Tanken om at etablere et ungdomshus blev født allerede i 2005 af lokale borgere, men har først været mulig at realisere gennem områdefornyelsen samt tilskud fra lokale fonde og erhvervsdrivende. Efter diskussion af flere mulige placeringer af huset – ikke alle er lige glade for et ungdomshus som nabo – er huset opført i udkanten af bymidten i tilknytning til Ølgod Idrætshal. Den daglige drift af huset foregår i et samarbejde mellem forskellige institutioner, foreninger, frivillige og de unge selv, der er tildelt et medansvar for afviklingen af husets aktiviteter.

FORNELSE I BYMILJØET Torvet i Ølgod er anlagt i 1970'erne med en finurlig pagodebygning i midten og har primært fungeret som parkeringsplads. Torvet er nu indrettet som et multifunktionelt område, hvor parkeringsarealer efter behov kan anvendes til forskellige former for bymæssige aktiviteter. Selve pagodebygningen er ombygget med et privat rum, som anvendes til cafe og et mere offentligt rum, som kan anvendes til fx kræmmermarked, gadeteater, koncerter eller multimedieshow.

Et kendetegn ved bystrukturen i Ølgod bymidte er passager på tværs af gadestrukturen som forbindelse mellem Torvet og forskellige andre målpunkter i byen. Passagerne har navne som Kulturpassagen og Hotelpassagen. Der er som led i områdefornyelsen sket en fornyelse og udbygning af disse passager, fx gennem markeringer over Storegade.

For at øge opmærksomheden på kulturværdierne i Ølgod er udarbejdet en kulturguide i form af skilte, som rundt i byen fortæller bygnings- eller byhistorier.

PARTNERSKABER OM DEN FREMTIDIGE UDVIKLING Områdefornyelsen i Ølgod har i sig selv haft en meget beskedent økonomisk ramme. En væsentlig del af projektet har derfor været at etablere partnerskabsaftaler, som kan initiere andre former for bymidteinvesteringer. Der er således som led i områdefornyelsen indgået partnerskabsaftaler mellem Varde Kommune, Ølgod Detalinvest A/S, Ølgod Håndværker- og Handelsstandsforening samt boligforeningen BSB. Derudover er etableret et vigtigt partnerskab med BaneDanmark med blandt andet udlæg af rekreative stier langs banelinjen som resultat. Det er det stærke lokale engagement og samarbejder som disse, der skal være fundamentet under den videre udvikling af Ølgod bymidte.

AABENRAA | AABENRAA BYMIDTE

KOMMUNE **AABENRAA**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999**

SÆRLIGE PARTER

- 1 Nygade
- 2 Nygadekarreen | kulturområde
- 3 Genforeningshaven | aktivitetsområde
- 4 Torvet | byrumsfornyelse
- 5 Slotsgade | tidlig byfornyelse

ET SAMMENHÆNGENDE KØBSTADSMILJØ Aabenraa rummer en af landts bedst bevarede købstadsbykerner med mange fredede bygninger og smukke bykvarterer fra byens storhedsperiode fra omkring 1750 til 1864, hvor byen var en driftig havneby. I lighed med andre sønderjyske byer var Aabenraa underlagt tysk herredømme frem til 1920, hvilket præger bygningskulturen i bymidten flere steder. Topografisk er bymidten præget af store terrænforskele, som giver levende gadeforløb, men også er en udfordring for sammenhængen specielt øst-vest i bymidten.

BYGNINGS- OG OG BYRUMSFORNYELSE Aabenraa Kommune har i årtier arbejdet med balancen mellem bevarelse af kulturarv overfor nutidige behov for en levende bymidte med tidssvarende boliger, attraktivt handelsmiljø og god trafikl adgang. Kommunen har i 1990'erne selv stået for finansiering af flere gade- og byrumsfornyelser, blandt andet på torvet og i gågaden. Man har i samme periode anvendt den støttede byfornyelse i en større fornyelse i det sydlige Slotsgadekvarter, hvor bygningsfornyelse og nyt boligbyggeri er kombineret med nedrivning af gamle bagbygninger og plads til nye fælles opholdsarealer. Indsatsen er fulgt op med vejledning overfor de private bygningsejere i hele bymidten og en designmanual med retnings-

linjer for facaderenovering og skiltning på byens butikker. Dette arbejde har medvirket til at generere en fælles forståelse for vigtigheden af at tage vare på bygningsarven.

KULTUROMRÅDE I NYGADEKARREEN Der er fra 2000 til 2007 gennemført helhedsorienteret byfornyelse i området omkring Nygade Skole. Skolen lukkede tilbage i 1986 og bygningerne stod tomme i mange år indtil byfornyelsen og en række kommunale grundsalg gjorde det økonomisk muligt at istandsætte og omdanne området til et nyt kulturcenter i bymidten.

En tidligere skolebygning og den såkaldte gymnastiksalbygning fungerer i dag som et samlet kulturtilbud under navnet Nygadehuset og rummer lokaler til møder, værksteder, kulturelle aktiviteter samt en cafe i stueetagen. Karreen rummer derudover blandt andet en musikskole, som for kommunale midler er istandsat og nu holder undervisningstraditionen på stedet i hævd. Arealet omkring bygningerne er indrettet med fine udendørs opholdsmuligheder og forbindelsen gennem karreen til byens indkøbsstrøg er omlagt med adskillelse af parkering og gangarealer.

Fornyelsen i Nygadekarreen er eksempel på en usædvanlig koncentreret anvendelse af helhedsorienteret byfornyelse. Der er skabt nyt liv i gamle skolebygninger og det er lykkedes etablere et kulturelt og uddannelsesmæssigt kraftcenter i tilknytning til byens handelscentrum.

FREMTIDENS KØBSTAD Der er i de senere år skabt flere nye spændende aktivitets-tilbud i Aabenraa. Byen har blandt andet fået en bynær strandpark og i 2011 er Genforeningshaven i den østlige del af bymidten omdannet til et aktivitetsområde med en multibane, som om sommeren anvendes til forskellige former for boldspil og kulturelle arrangementer som teater og koncerter og om vinteren til skøjtebane. Derudover ligger de store fornyelsesprojekter i Aabenraa bymidte imidlertid efterhånden en række år tilbage og bymidten er i dag præget af lettere slid og ikke mindst af en stigende konkurrence fra handelscentre og indkøbsmuligheder i udkanten af Aabenraa og andre byer.

For at tage kampen op med dette udarbejdes nu – blandt andet med støtte fra Realdania – en strategisk helhedsplan for udviklingen af bymidten. Kommunen har samtidig i 2012 fået tilsagn til områdefornyelse i den centrale bymidte med fokus på bedre byrum og nye bykvaliteter. Dermed kan de næste skridt tages i retning af at opfylde byrådets meget langsigtede målsætning om, at Aabenraa ved byens 700-års jubilæum i 2035 skal være intet mindre end Danmarks mest moderne købstad.

NYGADEHUSET 2

For enden af den smukt istandsatte Nygade er en tidligere skole indrettet til Nygade Kulturhus med en lille cafe samt udfoldelsesmuligheder for en række kulturelle foreninger. Foran huset er skabt et lille byrum, der udnytter det faldende terræn med en sydvendt terrasse med udsigt over området og en række brede trappeafsatser med bænke.

MULTIBANE 3

Genforeningshaven i den østlige del af bymidten er omdannet til et aktivitetsområde omkring en multibane. Mod nord afgrænses anlægget af en lang træbænk i et organisk formsprog, der indbyder til at ligge og slappe af efter de fysiske udfoldelser.

AABENRAA | HØJE KOLSTRUP

KOMMUNE **AABENRAA**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, REALDANIA, LOKALE OG ANLÆGSFONDEN**

- ① Agoraen | idræt og institutioner
- ② Høje Kolstrup Skole
- ③ Playzone | aktivitetsområde
- ④ Aktivt torv | aktivitetsområde
- ⑤ Centerbyggeri
- ⑥ Uglekær | bygningsrenovering
- ⑦ Hørgård | bygningsrenovering

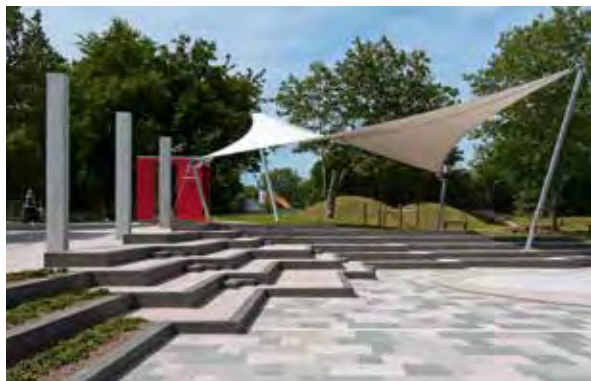
ET UFUNKTIONELT FORSTADSOMRÅDE Høje Kolstrup ligger, som navnet antyder, højt i bakkekanterne nordvest for Aabenraa med fint udsyn til byen og fjorden. Bydelen er opført som en del af den såkaldte Sydjyllandplan i 1960'erne og har i overensstemmelse med den tids byplanidealer skarpt adskilte funktioner, en stor bred adgangsvej og gang- og stisystemer adskilt fra den kørende trafik. Der bor ca. 4.000 mennesker i hele Høje Kolstrup, heraf ca. 1.600 i seks almene boligafdelinger.

Høje Kolstrup er i funktionalistisk planlægningstradition tænkt som en integreret bydel, som skulle fungere uafhængigt af det øvrige Aabenraa. Men det der var tænkt som en kvalitet – et byområde, der kunne selv – er i stedet blevet det modsatte. Høje Kolstrup er på flere måder isoleret fra den øvrige by og manglede før fornyelsen fælles service- og kulturfaciliteter. Områdets almene boliger har en overvægt af sociale udfordringer og har mange beboere med anden etnisk baggrund. Dele af bebyggelsen har været stærkt nedslidt, ikke mindst var et tidligere indkøbscenter, som i mange år lå forladt og hærgnet, med til at sende dårlige signaler om området.

SOCIAL OG FYSISK HELHEDSPLAN Den samlede indsats for at vende udviklingen i Høje Kolstrup står på flere ben. Det ene ben er en fysisk fornyelse i de tre almene

PLAYZONE 3

Fornyelsen ved centerområdet i Høje Kolstrup er ikke sådan at overse. Der er knald på farverne på legepladsens gummi-belægninger og masser af udfordrende legeredskaber til områdets børn.

AKTIVT TORV 4

Aktivt Torv har siddepladser som i et amfiteater og er delvist overdækket af et solsejl. Den cirkulære belægning markerer sceneområdet og de overdækkede nicher ind mod Agoraen kan bruges til spillested eller torveboder.

boligbebyggelser Uglekær/Frueløkke, Hørgård og Damms Teglgård. Dele af byggerierne er renoveret og de øvrige vil blive det – alt sammen med finansiering gennem Landsbyggefonden. Det andet ben er en boligsocial helhedsplan "Trivsel, aktivitet og image i bydelen Høje Kolstrup", som har taget hånd om en række sociale problemer. Det er blandt andet lykkedes at etablere en familiebase henvendt mod udsatte familier, at gennemføre en generel sundhedsindsats og at gennemføre et kursusforløb i konflikthåndtering, som har nedbragt klager mellem beboerne betragteligt. Et nyt værested for unge mellem 18-25 har betydet at utrygheden i området og problemer med kriminalitet er reduceret, og endelig har et korps af bydelsjournalister bidraget med positive historier fra området, hvilket sammen med etableringen af bydelsportalen www.hoejekolstrup.dk har styrket områdets image.

FORNYELSE AF CENTEROMRÅDE Det tredje ben er en fornyelse af bydelscentret ved Høje Kolstrup Skole, blandt andet finansieret gennem midler fra den særlige byfornyelsesindsats, Realdania samt Lokale og Anlægsfonden. Udover skolen indeholder centret institutionsbygningen Agoraen, oprindeligt opført som et kombineret idræts- og kulturhus i 1970'erne, men i dag ramme for fritidshjem og klublokaler. Arealet mel-

BYGNINGSRENOVERING 6

Der er ved bygningsrenoveringen i Høje Kolstrup lagt vægt på at styrke det arkitektoniske særpræg i de enkelte boligafdelinger.

lem skole og Agoraen er indrettet som aktivitetszone, mens arealet på den anden side af Agoraen er indrette til Aktivt Torv med scene, siddepladser og grønt opholdsareal. Det nyanlagte Aktivt Torv henvender sig især til voksne, mens aktivitetszonen med sin multibane, legepladser og skaterbane er en mere fartfyldt magnet for områdets unge. For at skabe sammenhæng og åbenhed har Agoraen fået ny glasfacade mod syd, og nordfacaden har fået nyt indgangsparti. Synliggørelse af det nye bydelscenter udadtil er forøget gennem en udtynding af bevoksningen omkring Aktivt Torv. Umiddelbart vest for aktivitetsområdet er en stærkt nedslidt centerbygning revet ned og erstattet af en ny dagligvareforretning. Tilrækningen af nyt forretningsliv er en – i disse år sjældent set – planlægningsmæssig succes, som har stor betydning for både dagligliv og investeringslyst i byområdet iøvrigt.

SAMLINGSPUNKT OG SIGNAL Aktivitetsområdet og centerfornyelsen er en vigtig brik i den brede fornyelse, der sker i Høje Kolstrup. Der er nu skabt et nyt dagligt samlingspunkt, som kan styrke fællesskabet i området. Og, ikke mindre væsentligt, er der samtidig – gennem et højt kvalitetsniveau og markant arkitektur – sendt et signal om, at nye investeringer og forhåbentlig nye tider er på vej i Høje Kolstrup.

AALBORG | NØRRESUNDBY BYMIDTE

KOMMUNE **AALBORG**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER **PRIVAT INVESTOR**

- ❶ Centerområde | byrums- og bygningsfornyelse
- ❷ Vesterbrogade/Vestergade | trafikregulering
- ❸ Brolandingen | byrumsfornyelse
- ❹ Kulturbroen | aktivitetshus
- ❺ Byhaven | byrumsfornyelse
- ❻ Havnefronten | boligbyggeri og promenade
- ❼ Sundby Brygge | byrumsfornyelse
- ❽ Slagterigrunden | boligbyggeri

PLANLÆGNINGSMÆSSIGE UDFORDRINGER Nørresundby er et meget blandet byområde med mange forskellige boligtyper, store erhvervsområder, et centerområde med butikker og gågade og fordelingsveje med tæt og tung trafik. Aalborg Kommune havde gennem 1990erne investeret kraftigt i Nørresundby i form af både byfornyelse, trafikale forbedringer og omdannelse af torvet. Tilbage var en række store planlægningsmæssige udfordringer, først og fremmest i form af nye byudviklingsmuligheder efter udflytning af tung industri samt en mangelfuld sammenhæng mellem bymidte og Limfjorden. En sammenhæng som i årtier har været effektivt blokeret af blandt andet flere store, miljøbelastende industrivirksomheder og et jernbanespor.

BORGERINDDRAGELSE OG HELHEDSPPLAN Den helhedsorienterede byfornyelse, som er gennemført i perioden 2000 til 2008 har især bidraget med ressourcer til hele planlægningsprocessen og beboerdialogen samt mindre skala til gennemførelse af en række delprojekter. Aalborg Kommune har stor erfaring med utraditionelle vinkler på planproces og planmetoder og også i Nørresundby er der arbejdet med redskaber som bykatalog, byfornyelsespanel og projektværksteder.

SUNDBY BRYGGE 7

Et nyetableret fodgængerstrøg skaber forbindelse mellem bymidte og havn. Strøget er finansieret i et samarbejde mellem Aalborg kommune og en privat bygherre og er blandt andet indrettet med vandrender og spejlbassiner, som forsynes med vand fra Limfjorden.

BYHAVEN 5

Byhaven tilbyder en både fred- og læfyldt pause ved havnefronten. Byrummet er utraditionelt indrettet med blandt andet belægninger af muslingeskaller.

AKTIVITETSHUS 4

Kulturbroen er et mindre aktivitetshus indrettet inde under broen over Limfjorden. Huset er ramme for en række små lokale foreninger som kortklubber og et træskslaug, hvor ældre mænd genopfrisker Aalborgs maritime fortid.

HAVNEFRONTEN 6

Nye boligbyggerier har trukket Nørresundby helt ned til Limfjorden. Den første fase af mere eksklusive ejerboliger er i dag suppleret af blandt andet almene boliger – så bredere beboergrupper kan få del i attraktionerne.

BYUDVIKLING PÅ INDUSTRIAREALER På baggrund af en overordnet helhedsplan udviklet i 2005 er der i et samarbejde mellem Aalborg Kommune og en lokal investor etableret et helt nyt byområde ved havnefronten og på de arealer, som indtil da husede en større slagterivirksomhed. Der er opført flere nye boligbebyggelser i form af både ejer, andels- og almene boliger og der er udlagt rekreative arealer inde mellem bebyggelserne. Enkelte grunde afventer i 2012 fortsat at blive udnyttet, ligesom en samlet renovering af havnepromenaden mellem broerne er undervejs. Byudviklingen på Slagterigrunden og ved vandet er suppleret med traditionel bygningsfornyelse og friarealindretning ved flere af de store etageejendomme på sydsiden af Vesterbrogade. Jernbanesporet, som tidligere gik tværs igennem området, er indrettet som et fælles parkeringsareal for nybyggeriet og de ældre ejendomme.

BYRUM OG KULTURILBUD Fornyelsen i Nørresundby har omfattet en række nye byrum. Ved havnefronten ligger Byhaven, et lille opholdareal i læ inde bag den ofte forblæste havnepromenade og mod vest er den tidligere Slagterivej med privat finansiering i dag omdannet til fodgængerstrøget Sundby Brygge. Hvor Limfjordsbroen møder Nørresundby ligger Brolandingen, som i lang tid havde været en slags in-

genmandsland med ubenyttede lokaler og arealer og som mest fungerede som samlingssted for byens skævere eksistenser. Her er efter fornyelse skabt nye faciliteter både ude og inde, og området rummer i dag en række små kulturtilbud, som ellers kan have svært ved at finde plads i byen. Som en del af fornyelsen er gennemført et lysprojekt med farvestrålende effektbelysning af udearealer.

DYNAMISK HAVNEOMDANNELSE I Nørresundby er en betydelig del af midlerne fra den helhedsorienterede byfornyelse blevet brugt i planprocessen til udarbejdelse af både helhedsplan og til konkrete delplaner. De penge har sat sine spor. Nørresundby bymidte udgør i dag et multifunktionelt byområde med en meget attraktiv sammenhæng mellem by og vand. Fornyelsen i området kan samtidig vise interessante bud på forskellige typer af byrum i form af både oasen (Byhaven), forbindelsen (Sundby Brygge) og udnyttelsen af restarealet (Brolandingen).

Fornyelsen i Nørresundby har på flere måder været forløber for den omdannelse af de havnenære byområder, som siden er sket og fortsat sker langs det meste af havnefronten omkring Aalborg – en byomdannelse som med sin dynamik og sine resultater er til stor inspiration for andre havneomdannelse i landet.

AALBORG | SKELAGER

KOMMUNE **AALBORG**

BYFORNYELSE **SÆRLIG BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2004**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN**

- ❶ Skelagergårdene | bygningsrenovering og friarealforbedring
- ❷ Kolonihaveområde
- ❸ Multihuset | aktivitetshus
- ❹ Mulighedernes Park | aktivitetsområde
- ❺ Mulighedernes Park | grønt forløb

PÅ KANTEN AF AALBORG Skelagerområdet ligger mellem bydelene Skalborg og Hasseris i det sydvestlige Aalborg – i et udbygningsområde med mange byggerier fra det seneste tiår. Centralt i området ligger den almene boligbebyggelse Skelagergårdene, som består af seks boligkarreer med ca. 450 boliger og ca. 950 beboere. Bebyggelsen var før fornyelsen præget af en skæv beboersammensætning med mange yngre beboere, mange udenfor arbejdsmarkedet og mange med anden etnisk baggrund. Selve byggeriet stod som grå og rå betonbygninger og med nedslidte og noget uinspirerende friarealer. Skelagergårdene var fysisk og ikke mindst mentalt noget isoleret fra det omkringliggende byområde. Et væsentligt element i fornyelsen af området har således været at nedbryde barrierer mellem bebyggelsen og ”dem på den anden side” af de omkringliggende veje.

RENOVERING AF SKELAGERGÅRDENE Der er gennemført en meget omfattende ombygning af de seks boligblokke i Skelagergårdene. Med en finansiering fra Landsbyggefonden på ca. 400 mio kr er både bygninger og udearealer renoveret og står i dag med et næstent luksuriøst udtryk, som i den grad signalerer nye tider. Forvandlingen fra betonfacader og triste flisearealer er endda meget markant. Adgangen til boli-

BØRNE- OG UNGEPARK 4

Mulighedernes Park indeholder et centralt aktivitetsområde med et stort skateranlæg, en BMX bane og en multi-bane. I baggrunden ses aktivitetshuset Multihuset – fornyelsens iøjnefaldende omdrejningspunkt.

SKELAGERGÅRDENE 1

De seks almene boligblokke i Skelagergårdene har gennemgået en af landets mest markante almene fornyelser. Grå betonfacader og triste udearealer er her forvandlet til en sammenhængende helhed af høj arkitektonisk kvalitet.

MULTIHUSET 3

Multihuset er indrettet som et ca. 500 m² stort beboerhus med flere sale, storkøkken samt kontorer og møderum. Huset er en vigtig ramme om fællesskab og beboerarbejde i Skelager.

gerne er forbedret og der er sket lejlighedssammenlægninger, således at antallet af lejligheder er reduceret fra ca. 460 lejligheder til ca. 390 lejligheder.

MULIGHEDERNES PARK Den særlige byfornyelsesindsats har været koncentreret i projekt Mulighedernes Park, som er et næsten kilometerlangt park- og aktivitetsområde syd for Skelagergårdene. Parken er indviet i 2008 og er planlagt i tæt samarbejde med børn og unge fra området. Inddragelsen af børn som 'bygherrer' har været en vellykket demokratiøvelse, fordi inddragelsen rent faktisk er blevet til virkelighed i det realiserede projekt. Det nye parkområde er disponeret som et langt forløb med et centralt aktivitetsområde placeret sammen med det nyopførte aktivitetshus Multihuset. Ud over at fungere som lokalt rekreativt område er parken samtidig en meget brugt forbindelse mellem de nærliggende boligområder og ind mod det centrale Aalborg. På den måde har parken været med til at åbne Skelagergårdene mod resten af Aalborg – en vigtig ambition i fornyelsen.

MULTIHUS OG BOLIGSOCIALT ARBEJDE Multihuset er et kvarterhus for hele Skelagerområdet. Huset er indviet i 2010 og er med sine faciliteter hurtigt blevet en vel-

fungerende ramme om det boligsociale arbejde ved Skelagergårdene. Huset er placeret med udsyn over parken og med en fantastisk udsigt over de åbne naturområder i Hasseris Enge. Multihuset ligger fuldt synligt oppe på bakken og med en facadebeklædning i skrigende grønne farver, så ingen er i tvivl om, at her sker der noget – et godt eksempel på bevidst brug af synlighed som en del af arkitektur, der forandrer. Det boligsociale arbejde i Skelagergårdene er baseret på den såkaldte Aalborg-model, hvor der er brudt med kassetænkning og kommunen kommer til problemerne i stedet for omvendt. Fundamentet har været et meget velfungerende samarbejde mellem fem kommunale forvaltninger og anvendelse af såkaldte netværkskoordinatorer, som har fungeret som øjenåbnere overfor problemerne, lavet behovsanalyser og i hele forløbet været vigtige sparringspartnere for Kvartersekretariatet.

TILFREDSHEDSUNDERSØGELSE En tilfredshedsundersøgelse gennemført efter fornyelsens afslutning har vist flere indikatorer, som peger den rigtige vej: Der er kommet venteliste til boligerne, flere beboere er kommet i arbejde, hærværksudgifterne er faldet mærkbart og det er i nogen grad også lykkedes at opfylde en målsætning om at tiltrække seniorer og ældre fra de omkringliggende boligkvarterer.

AARHUS | FREDERIKSBJERG

KOMMUNE **AARHUS**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1998**

SÆRLIGE PARTER

- ① Jærgårdsgade
- ② Skolemarken | bypark
- ③ Sct Annagade | aktivitetsområde
- ④ Ingerslevs Boulevard
- ⑤ Kirketorvet | byrum
- ⑥ Lundings Plads | byrum
- ⑦ N.J Fjordsgade Skole | aktivitetsområde
- 10 karreer | friarealfornyelse, gårdanlæg

FORNYELSE I AARHUS Investeringerne i byfornyelse og byomdannelse i Aarhus har det seneste årti flyttet sig fra byfornyelse i midtby og brokvarterer i to nye retninger. En række offentlig-private partnerskaber står nu bag omdannelse af de bynære havnearealer og af flere arealer i tilknytning til jernbaneterrænet, mens den offentligt støttede fornyelse i vid udstrækning er rykket ud i udsatte byområder i byens yderområder. Den seneste mere klassiske byfornyelse er afsluttet i bydelen Frederiksberg Øst – det gamle brokvarter syd for midtbyen.

FORNYELSE I BROKVARTERET Frederiksberg Øst afgrænses af Frederiks Allé, Marselis Boulevard, Strandvejen og banegraven. Kvarterets nordlige del er et blandet bolig- og handelsområde med lavere bygninger opført før 1900, mens den sydlige del overvejende består af større boligkarreer i 4 etager. Der bor i alt ca. 8.000 mennesker i Frederiksberg Øst.

Kvarteret har siden 1990erne været ramme om den største samlede byfornyelsesindsats i Aarhus. Der er i den tidlige fase gennemført karrefornyelse og flere byøkologiske pionerprojekter som fx en økologisk friarealforbedring i en karre ved Sankt Annagade og Det Grønne Kontorhus i Dannebrogsgade. Fra 1998 har Aarhus Kom-

mune fulgt op med en helhedsorienteret byfornyelse, der især har drejet sig om fornyelse af gader og byrum og etablering af nye aktivitetsmuligheder.

GADER OG BYRUM Projektet i Frederiksbjerg har taget fat i byrummet fra den helt store skala og ned til mindre aktivitetspladser. Flere af byrumsprojekterne er indgået i forsøgsprojektet "Mellemrummets arkitektur – et arkitektonisk kvarterløft", som er gennemført på Frederiksbjerg med midler fra både den helhedsorienterede byfornyelse og den såkaldte Bypulje.

Ingerslevs Boulevard er et storslået byrum udlagt efter en klassisk byplan fra 1898. Boulevarden har med fornyelsen fået ny anvendelighed med grønne opholdsarealer mod vest og en mere urban indretning med grusbelægning mod øst. Flere gader er fredeliggjort i forbindelse med fornyelsen ved hjælp af nye vejtræer, hastighedsdæmpende belægninger og indsnævninger. Langs jernbanen er en eksisterende sti-forbindelse fornyet med ny belysning og større tryghed.

AKTIVITETSOMRÅDER VED SKOLER Et centralt projekt i den helhedsorienterede byfornyelse har været etablering af et kultur- og fritidsområde ved den tidligere

Sankt Anna Gade Skole. Området er indrettet med skaterbaner, beachvolleybane og multibane og en forhøjet forplads ud mod Ingerslevs Boulevard, som giver et fint overblik over de mange tilbud og faciliteter. Det urbane aktivitetsområde omkring selve skolen er mod nord suppleret af aktivitetsområdet Skolemarken, som er et anderledes grønt og frodigt tilbud, primært målrettet kvarterets mindste børn. Endelig er der også ved N.J. Fjordsgades Skole syd for Ingerslevs Boulevard indrettet et aktivitetsområde med blandt andet en multibane og større grønne arealer.

FRA SLIDT TIL MONDÆNT Frederiksbjerg Øst er i dag et gennemrenoveret bykvarter med stor tiltrækningskraft i Århus. Løftet i kvarteret har tiltrukket nye typer af beboere og butikker og bydelen udgør i dag et eftertragtet boligområde med boligpriser i den højere ende.

Fornyelsen i Frederiksbjerg Øst er omgivet af flere store byprojekter gennemført i partnerskaber mellem offentlige og private investeringer. Nye boliger på den tidligere Oliemøllegrund og butikscenret Bruuns Galleri er allerede opført og byomdannelsen på jernbaneterrænet og på de bynære havnearealer vil helt sikkert yderligere gøre det endnu nemmere at være ejendomsmægler i Frederiksbjerg Øst.

SKT ANNA GADE KULTUROMRÅDE 13

Kultur- og fritidsområdet Skt. Anna Gade er både udendørs aktivitetsområde og indendørs rammer for en række folkeoplysende foreninger, som dagligt eller ugentligt benytter stedets lokaler.

JÆGERGÅRDSGADE 11

Jægergårdsgade er fornyet med kommunal finansiering. Der er taget initiativer til forskønnelse af butiksfacader og harmonisering af skiltningen og gaden udgør i dag et af de mest hippe bymiljøer i Aarhus.

INGERSLEVS BOULEVARD 4

Den store boulevardakse er fornyet i respekt for områdets klassiske byplan. Fornyelsen har blandt skabt rammer for en velbesøgt ugentlig torvehandel.

LUNDINGS TORV 6

Lundings Torv er en lille trekantet plads, som er anlagt, hvor Ole Rømersgade løber ud i Frederiks Alle. Pladsen er anlagt med mønsterbelægning opdelt af blå lysspor og møbleret med en vandkunst og opholdsmuligheder.

AARHUS | VIBY SYD

KOMMUNE **AARHUS**

BYFORNYELSE **HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE, OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **1999, 2009**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, REALDANIA**

- ❶ Søndervang | bygningsrenovering
- ❷ Rosenhøj | helhedsplan
- ❸ Rosenhøj | aktivitetsområde
- ❹ Kjærslund | bygningsrenovering
- ❺ Søndervangskolen

FORNYELSESBEHOV I DET SYDLIGE AARHUS Viby Syd er et større byområde i det sydlige Aarhus og består af de almene boligområder Rosenhøj, Kjærslund og Søndervangen, samt to parcelhusbebyggelser. Området er udbygget i 1960'erne og 1970'erne og har i alt ca 4.500 beboere. Fysisk består området af spredte stokbebyggelser i tre og fire etager med store parkeringsarealer og store grønne områder. Som andre forstadsområder gennemskæres kvarteret af store vejanlæg, Ringvej Syd på den ene led og Søndervangs Allé på den anden.

Viby Syd har været præget af sociale problemer i varierende omfang med Rosenhøj som det mest belastede område. Her er en overrepræsentation af børn og unge, der er mange socialt dårligt fungerende familier, høj arbejdsløshed, samt problemer med kriminalitet og utryghed.

FOKUS PÅ BESKÆFTIGELSE OG SOCIAL INDSATS Den helhedsorienterede byfornyelse, som er gennemført fra 2001 til 2005 har inddraget alle tre delområder, dog med den største indsats i Rosenhøj. I modsætning til de fleste andre områder med helhedsorienteret byfornyelse har indsatsen her handlet mere om at realisere sociale og beskæftigelsesfremmende initiativer end om fysisk fornyelse.

NYT ROSENHØJ 2

En helhedsplan for hele Viby Syd bygger videre på den hidtidige beskæftigelsesmæssige og sociale indsats i specielt Rosenhøj, som i 2011 fik tildelt Socialministeriets integrationspris.

LEGE- OG SPORTSOMRÅDE 3

Der er indrettet nye lege- og sportsområder i Søndervangen og i Rosenhøj. Områderne er indrettet i samarbejde med en gruppe af 10-16-årige, som gerne ville til orde i byfornyelsesprocessen.

Den sociale og beskæftigelsesmæssige indsats har især rettet sig mod kontanthjælpsmodtagere og har omfattet tre konkrete delprojekter. Et projekt med titlen "Tilbage til arbejdsmarkedet" har forsøgt at skabe lokal aktivering gennem kursusforløb tilrettelagt efter de enkelte deltageres behov. Et andet projekt har forsøgt at få kontanthjælpsmodtagere i arbejde gennem inddragelse af såkaldte virksomhedskonsulenter til at hjælpe med direkte kontakt til lokale virksomheder.

Det måske mest succesfulde projekt har omfattet beskæftigelse af kontanthjælpsmodtagere på en lokal genbrugsstation i Rosenhøj. Tanken var at etablere flere sådanne lokalt bemandede genbrugspladser, hvor beboerne kunne aflevere affald og brugte ting, som kunne sorteres, sættes i stand og genbruges, men det er i første omgang blevet ved den ene.

BEGRÆNSET FYSISK FORNYELSE Ved siden af de sociale initiativer er der indrettet et sports- og legeområde i Rosenhøj, som skulle give området unge bedre fritidsmuligheder og medvirke til at reducere hærværk i området. Der er derudover gennemført et relativt beskedent trafikprojekt i form af etablering af bump på den sydlige del af Søndervangs Alle, ved skole og gymnasium.

BYGNINGSRENOVERING 4

Med midler fra Landsbyggefonden gennemføres en større bygningsrenovering i Rosenhøj, samt en renovering af indgangspartierne i Kjærslund.

HELHEDSPLAN FOR VIBY SYD I 2009 udarbejdede Aarhus Kommune i samarbejde med de involverede boligafdelinger og andre aktører en helhedsplan for hele Viby Syd. Helhedsplanen omfatter blandt andet bygningsrenovering i Rosenhøj, et nyt medborgerhus til brug for idræt og kulturelle arrangementer – efter planen placeret i tilknytning til Søndervangskolen – samt renovering af et eksisterende butikstov med blandt andet indretning af et såkaldt Fremtidens Forstadstov. Endelig skal nævnes, at Aarhus Kommune vil placere 100 administrative arbejdspladser i et nyt lavenergibyggeri, som skal opføres i tilknytning til det nye torv.

De fysiske indsatser i helhedsplanen suppleres af en boligsocial helhedsplan, som dels indeholder en fortsat bestræbelse på at øge uddannelsesniveau og beskæftigelse blandt områdets beboere, dels arbejder med forskellige initiativer til forbedring af sundhedstilstanden i området.

Der er i 2010 gennemført en arkitektkonkurrence om udformningen af de fysiske elementer i helhedsplanen og de enkelte delprojekter er nu under gennemførelse eller forberedelse. Udover midler fra Landsbyggefonden til bygningsrenovering indgår også statslige midler til områdefornyelse samt midler fra Lokale- og Anlægsfonden og Realdania i realiseringen.

AARHUS | GELLERUPPARKEN

KOMMUNE **AARHUS**

BYFORNYELSE **OMRÅDEFORNYELSE**

STØTTETILSAGN **2008, 2009**

SÆRLIGE PARTER **LANDSBYGGEFONDEN, REALDANIA**

- 1 City Vest
- 2 Gellerup Øst
- 3 Gellerup Vest
- 4 Fremtidig byakse
- 5 Bazar Vest

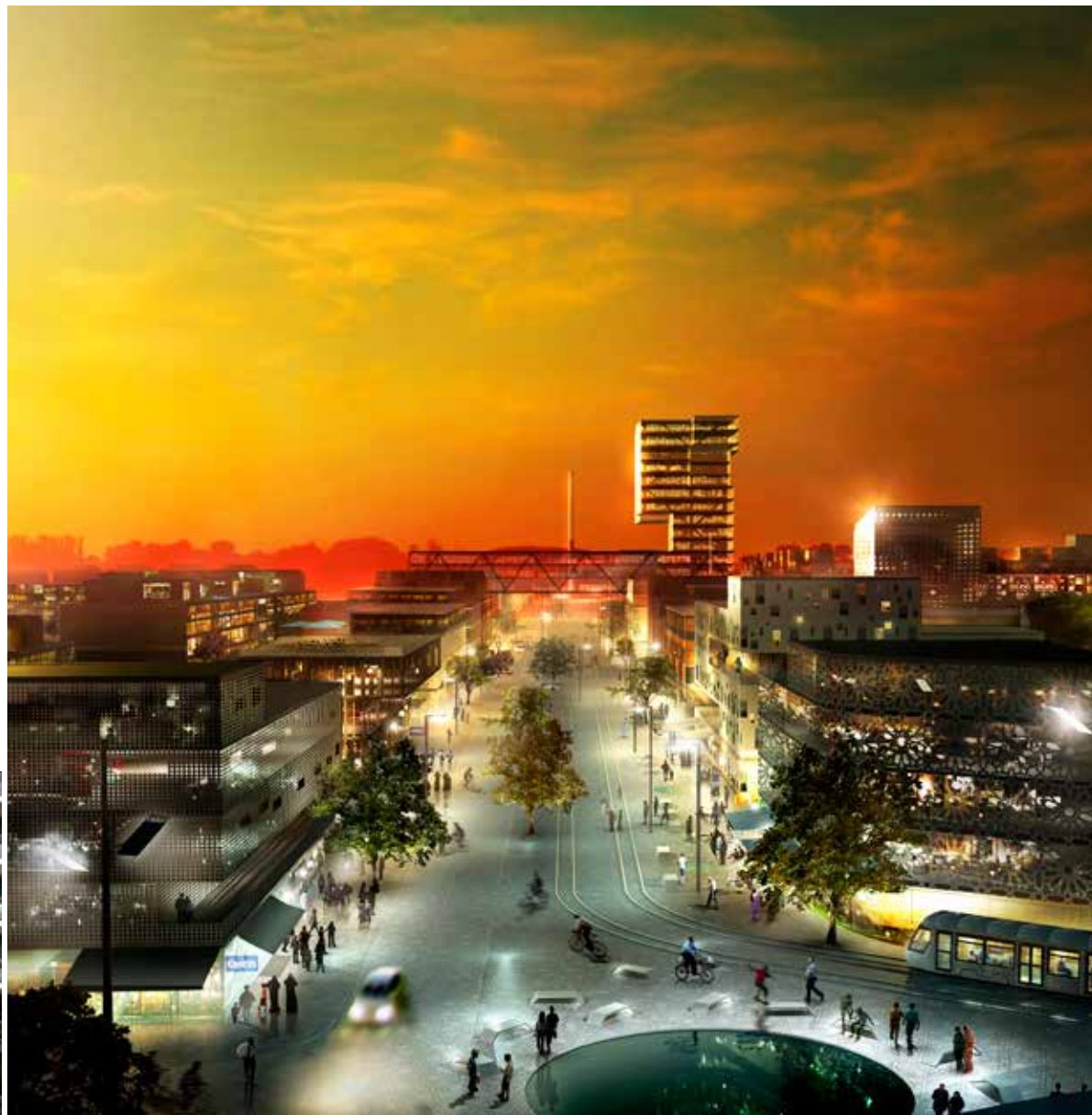
FRA LUKSUS TIL PROBLEMOMRÅDE Da Gellerupparken efter fire års byggeperiode stod færdig i 1972, var det ikke alene landets største almene boligområde med sine mere end 1.700 lejligheder, det var også et meget attraktivt boligtilbud i datidens Aarhus med faciliteter som centralvarme, badekar og vaskemaskine i boligerne samt indkøbscenter, svømmebad, daginstitutioner og bibliotek i bebyggelsen. Siden har boligmarkedet ændret sig markant, og meget er sket i Gellerupparken.

Områdets monofunktionalitet, fysiske udtryk samt isolerede status og ophobning af sociale problemer har ført til, at området er i stigende grad blevet præget af beboere med fx svag tilknytning til arbejdsmarkedet, lave indkomster eller svage netværk og området har generelt fået et rigtig dårligt omdømme. Hovedudfordringen har i mange år været at imødegå en risiko for at Gellerupparken udviklede sig som et parallelsamfund i forhold til det øvrige Aarhus.

HELHEDSPAN FOR EN NY BYDEL Aarhus Kommune har i samarbejde med Brabrand Boligforening og en række lokale aktører i 2007 udarbejdet en langsigtet helhedsplan for Gellerupparken og Toveshøj. Planen er siden konkretiseret i en dispositionsplan, som byrådet vedtog i 2011. Den overordnede ambition med planen er at ændre Gel-

ALMEN UDFORDRING

Gellerupparken er prototypen på det monofunktionelle almene boligområde, hvor man kan leve et liv i 'bomaskinen' uden synderlig kobling til den omgivende by og samfundet iøvrigt.

FREMTIDENS BYOMRÅDE

Planerne for fornyelsen i Gellerupparken omfatter – med ny bygade, nye kontor- og erhvervsfaciliteter, nye boligformer samt indpasning af kommunale arbejdspladser – den mest gennemgribende omdannelse af et alment boligområde i Danmark. Visualisering: EFFEKT.

lerupparken fra et monofunktionelt boligområde til en multifunktionel bydel med boliger, arbejdspladser, uddannelsesinstitutioner og grønne områder.

Et centralt element i helhedsplanen er etablering af nye fikspunkter i området, som indeholder andet end beboelse, og som med spændende funktioner og attraktiv arkitektur kan være med til at tiltrække mennesker fra hele Aarhusområdet. Hovedparten af de nye funktioner placeres i forbindelse med en ny byakse, som skal løbe gennem området fra City Vest mod syd til Bazarområdet mod nord. Etableringen af byaksen forudsætter nedrivning af tre boligblokke, men vil efter realisering føre til en både fysisk og funktionel fortætning i området. Ved siden af byaksen består de største planlagte fysiske forandringer i en ny indre ringgade, en bypark samt en ny central plads, der kommer til at hedde Verdenspladsen.

Helhedsplanen har en ambition om at etablere ca. 1.000 nye arbejdspladser i området. Aarhus Kommune har besluttet at gå forrest i realiseringen af denne ambition ved at flytte administrative arbejdspladser fra henholdsvis Teknik- og Miljøforvaltningen samt dele af Socialforvaltningen til nyopførte bygninger i området.

Mange gode kræfter har i mange år været i gang i forskellige boligsociale indsatser og disse indsatser fortsætter sideløbende med den fysiske omdannelse.

OMRÅDEFORNYELSE I ØST OG VEST Realiseringen af helhedsplanen forudsætter finansiering fra en række aktører som udover Brabrand Boligforening og Aarhus Kommune fx vil være Landsbyggefonden, statslige puljemidler, EU-midler samt private fonde. Staten er gået ind i fornyelsen med dels midler fra Trafikstyrelsen og dels midler til helhedsorienteret byfornyelse i Gellerup Øst og Gellerup Vest. En del af disse midler er allerede kommet i spil i borgerinddragelsesprocessen, men hovedparten af midlerne vil indgå i realiseringen af den nye byakse samt blandt andet til vej- og friarealprojekter. Nogle af de første delprojekter er sat i gang, blandt andet med gennembrydning af voldene ved Åby Ringvej for at skabe bedre sammenhæng mellem Gellerup og resten af Aarhus samt etablering af tryggere stiforløb.

FRA BOLIG- TIL BYOMRÅDE Helhedsplanen for Gellerupparken illustrerer et nyt kvantitativt niveau i fornyelsen af almene danske byområder – et niveau, som modsvarer de massive investeringer, der omtrent samtidig lægges i omdannelsen af de bynære havnearealer i Aarhus. Planen illustrerer samtidig en kvalitativ fornyelse, hvor der lægges betydelige og meget konkrete kræfter i at gå fra bolig- til byområde blandt andet gennem målrettet tilførsel af nye arbejdspladser.

BYFORNYESESATLAS DK2 OVERSIGT

BYFORNYELSE SOMRÅDER

Oversigt over byområder, som har fået områdeorienteret statslig støtte til byfornyelse i den periode, som dette atlas omfatter. Byfornylsesbeslutninger og saneringsplaner med støtte efter byfornylseslovgivningen før år 2000 er ikke medtaget. Disse områder indgår iøvrigt i "Byfornylsesatlas DK" – udgivet af By- og Boligministeriet i 2001.

De enkelte byområders kommunale tilhørsforhold er i oversigten – og i atlasset iøvrigt – angivet i forhold til kommunalreformen januar 2007.

KVARTERLØFT

København	Femkanten	1995
Avedøre Hvidovre	Avedøre stationsby	1996
Kolding	Sydvest	1996
København	Holmbladsgade kvarteret	1996
København	Kgs Enghave	1996
Randers	Tøjhushaven	1996
Aalborg	Aalborg Øst	1996
Brøndby	Brøndby Strand	2001
Horsens	Vestbyen	2001
København	Nordvest	2001
København	Nørrebro Park	2001
Odense	Vollsmose	2001

MODELOMRÅDER – BYER FOR ALLE

København	Tingbjerg-Utterslevhuse	2002
Ishøj	Ishøj kommune	2002
Høje-Taastrup	Tåstrupgård, Torstorp	2002
Høje-Taastrup	Charlotteager, Hedehusene	2002
Kokkedal Fredensborg	Egedalsvænge	2002
Kokkedal Fredensborg	Nivåhøjparken, Nivå	2002
Randers	Randers Nordby	2002

HELHEDSORIENTERET BYFORNYELSE

Fredericia	Sjællandsgade kvarteret	1996
Arden Mariagerfjord	Arden bymidte	1998
Frederiksberg	Svømmehalskvarteret	1998
Haderslev	Haderslev bymidte	1998
Hinnerup Aarhus	Hinnerup bymidte	1998
Nørager Rebild	Haverslev / Nørager by	1998
Nørholm Aalborg	Nørholm by	1998
Odense	Vesterbro kvarteret	1998
Præstø Vordingborg	Præstø bymidte	1998
Svendborg	Ørkilsgade kvarteret	1998
Sønderborg	St. Rådhusgade kvarteret	1998
Aalborg	Nørresundby bymidte	1998
Aarhus	Frederiksbjerg Øst	1998
Albertslund	Albertslund Syd	1999
Fjerritslev Jammerbugt	Fjerritslev bymidte	1999
Frederiksberg	Lindevangs kvarteret	1999
Kerteminde	Kerteminde bymidte	1999
Lem Ringkøbing-Skjern	Lem bymidte	1999

Nykøbing F Guldborgsund	Hollandsgård kvarteret	1999
Odder Odder	Odder bymidte	1999
Padborg Aabenraa	Padborg bymidte	1999
Roslev Skive	Roslev bymidte	1999
Skive	Skive bymidte øst	1999
Tinglev Aabenraa	Tinglev bymidte	1999
Viborg	Søndre bydel	1999
Aabenraa	Aabenraa bymidte	1999
Aalestrup Vesthimmerland	Aalestrup bymidte	1999
Aarhus	Søndervangs kvarteret	1999
Brande Ikast-Brande	Brande bymidte	2000
Ebeltoft Syddjurs	Ebeltoft bymidte	2000
Frederikshavn	Frederikshavn bymidte	2000
Glostrup	Glostrup bymidte	2000
Linå Silkeborg	Linå by	2000
Nykøbing F Guldborgsund	Østerbro kvarteret	2000
Rønne Syddjurs	Rønne bymidte	2000
Skelby Næstved	Skelby by	2000
Skørping Rebild	Skørping bymidte	2000
Aarhus	Trøjborg kvarteret	2000
Albertslund	Albertslund Syd 2	2001
Frederiksberg	Frederiksberg vest	2001
Fuglebjerg Næstved	Fuglebjerg bymidte	2001
Hobro Mariagerfjord	Skibsgade kvarteret	2001
Holbæk	Holbæk bymidte	2001
Kokkedal Fredensborg	Egedalsvænge	2001
København	Indre Nørrebro	2001
Løgstør Vesthimmerland	Løgstør bymidte	2001
Nykøbing Mors Morsø	Nykøbing Mors bymidte	2001
Ringsted	Ringsted bymidte	2001
Struer	Struer bymidte	2001
Aalborg	Østre havn kvarteret	2001
Esbjerg	Torvegade kvarteret	2002
Gudhjem Bornholm	Gudhjem bymidte	2002
Hadsund Mariagerfjord	Hadsund bymidte	2002
Høje Taastrup	Høje Taastrup bymidte	2002
Jelling Vejle	Jelling bymidte	2002
Lyngby Lyngby-Taarbæk	Fortunen øst	2002
Kjellerup Silkeborg	Kjellerup bymidte	2002
København	Folehaven	2002
Lohals Langeland	Lohals bymidte	2002
Næstved	Sydbyen	2002
Vejle	Vestbyen	2002
Aarhus	Thrige bymidte	2002
Brovst Jammerbugt	Brovst bymidte	2003
Ikast Ikast-Brande	Ikast bymidte	2003
Jerslev Brønderslev	Jerslev bymidte	2003
København	Ydre Vesterbro	2003
København	Tingbjerg-Utterslevhuse	2003
Lemvig	Lemvig bymidte	2003
Maribo Lolland	Maribo bymidte	2003
Middelfart	Middelfart bymidte	2003
Tønder	Tønder bymidte	2003
Vejen	Vejen bymidte	2003

SÆRLIG BYFORNYELSE SINDSATS

Ballerup	Vængerne	2004
Herning	Holtbjerg	2004
Høje Taastrup	Ved Tåstrupgård	2004
Kolding	Skovparken	2004

København	Nordvestparken	2004	Svenstrup Aalborg	Svenstrup bymidte	2007
København	Sjællandsgade kvarteret	2004	Sønder Felding Herning	Sønder Felding bymidte	2007
København	Sundevedsgadekarreen	2004	Vejle	Sønderåen	2007
København	Øresundsvej kvarteret	2004	Ørum Viborg	Ørum bymidte	2007
Odense	Vollsmose	2004	Bækmarksbro Lemvig	Bækmarksbro by	2008
Randers	Nørrevang	2004	Durup Skive	Durup bymidte	2008
Svendborg	Hømarken	2004	Gedser Guldborgsund	Gedser bymidte	2008
Vejle	Nørremarken	2004	Hasle Bornholm	Hasle bymidte	2008
Aabenraa	Høje Kolstrup	2004	Hobro Mariagerfjord	Hobro bymidte	2008
Aalborg	Skelager kvarteret	2004	København	Sundholmsvej nord kvarteret	2008

OMRÅDEFORNYELSE

Bylderup-Bov Aabenraa	Bylderup-Bov bymidte	2004	Køng Vordingborg	Køng by	2008
Frederiksberg	Flintholm kvarteret	2004	Poulstrup m.fl. Hjørring	Poulstrup by m.fl.	2008
Frederikshavn	Frederikshavn bymidte	2004	Aarhus	Gellerupparken vest	2008
Glamsbjerg Assens	Glamsbjerg bymidte	2004	Birket m.fl. Lolland	Birket by m.fl.	2009
København	Mimersgade kvarteret	2004	Frøstrup Thisted	Frøstrup by	2009
København	Øresundsvej kvarteret	2004	Kolind Syddjurs	Kolind bymidte	2009
Randers	Østervold kvarteret	2004	København	Husum kvarteret	2009
Rudkøbing Langeland	Rudkøbing bymidte	2004	København	Gammel Valby	2009
Sandvig Bornholm	Sandvig bymidte	2004	Nakskov Lolland	Nakskov bymidte	2009
Slagelse	Slagelse bymidte	2004	Nørre Snede Ikast-Brande	Nørre Snede bymidte	2009
Aalborg	Østerbro kvarteret	2004	Ryslinge Faaborg-Midtfyn	Ryslinge bymidte	2009
Ørsted Norddjurs	Ørsted bymidte	2004	Aarhus	Gellerupparken øst	2009
Augustenborg Sønderborg	Augustenborg havn	2005	Aarhus	Viby Syd	2009
Herlev	Marielund erhvervskvarter	2005	Esbjerg	Esbjerg bymidte	2010
Hirtshals Hjørring	Hirtshals bymidte	2005	Felsted Aabenraa	Felsted by	2010
Holbæk	Holbæk bymidte	2005	Flade Morsø	Flade by	2010
Hov Odder	Hov havn	2005	Gørding Esbjerg	Gørding by	2010
Ishøj	Ishøj Centrum	2005	Hedehusene Høje Taastrup	Hedehusene bymidte	2010
København	Spydspidsen	2005	Karby Morsø	Karby by	2010
Rødovre	Kærene	2005	København	Skt Kjelds kvarteret nord	2010
Svendborg	Svendborg havnearealer	2005	København	Skt Kjelds kvarteret syd	2010
Toftlund Tønder	Toftlund bymidte	2005	Ringsted	Ringsted bymidte	2010
Thyborøn Lemvig	Thyborøn bymidte	2005	Rønbjerg Skive	Rønbjerg by	2010
Troldhede Ringkøbing-Skjern	Troldhede by	2005	Selde Skive	Selde by	2010
Vejle	Vejle bymidte	2005	Thorsminde Holstebro	Thorsminde bymidte	2010
Frederiksberg	Svømmehalskvarteret	2006	Vestervig, Krik Thisted	Vestervig, Krik byer	2010
Harboøre Lemvig	Harboøre bymidte	2006	Vammen Viborg	Vammen by	2010
København	Haraldsgade nord kvarteret	2006	Vordingborg	Vordingborg bymidte	2010
København	Haraldsgade syd kvarteret	2006	Aarup Middelfart	Aarup bymidte	2010
Nykøbing F Guldborgsund	Slotsgade kvarteret	2006	Borris Ringkøbing-Skjern	Borris bymidte	2011
Nykøbing Mors Morsø	Nykøbing Mors bymidte	2006	Kværndrup Faaborg-Midtfyn	Kværndrup bymidte	2011
Odense	Odense Havn	2006	København	Centrale Vesterbro øst	2011
Skive	Søndergade kvarteret	2006	København	Centrale Vesterbro vest	2011
Stenstrup Svendborg	Stenstrup bymidte	2006	Lihme Skive	Lihme by	2011
Søllested Lolland	Søllested by	2006	Nørre Nissum Lemvig	Nørre Nissum bymidte	2011
Tranebjerg Samsø	Tranebjerg bymidte	2006	Sindal Hjørring	Sindal bymidte	2011
Viborg	Viborg bymidte	2006	Øster Assels Morsø	Øster Assels by	2011
Ølgod Varde	Ølgod bymidte	2006	Øster Jølby Morsø	Øster Jølby by	2011
Albertslund	Albertslund Syd	2007	Øster Tørslev Randers	Øster Tørslev by	2011
Assens	Sukkerfabrikken	2007	Aalestrup Vesthimmerland	Aalestrup bymidte	2011
Bagsværd Gladsaxe	Bagsværd Park	2007	Haslev Faxe	Haslev bymidte	2012
Læsø	Byrum, Vesterø Havn, Østerby Havn	2007	Frederiksberg	Nordre Fasanvej Syd og Nord	2012
Frederiksberg	Søndermarks kvarteret	2007	Langeskov Kerteminde	Langeskov bymidte	2012
Gladsaxe	Søborg Hovedgade	2007	København	Fuglekvarteret Vest og Øst	2012
Højer Tønder	Højer bymidte	2007	Assens Mariagerfjord	Assens bymidte	2012
Kibæk Herning	Kibæk bymidte	2007	Sejerslev Morsø	Sejerslev og Ørding byer	2012
Mariager Mariagerfjord	Mariager havn	2007	Hørve Odsherred	Hørve by	2012
Stokkemarke m.fl. Lolland	Stokkemarke by m.fl.	2007	Bedsted Thisted	Gl. Bedsted og Morup Mølle	2012
			Bredebro Tønder	Bredebro bymidte	2012
			Egtved Vejle	Egtved bymidte	2012
			Aabenraa	Aabenraa bymidte	2012

BYFORNYELSESATLAS DK2 Med "Byfornyelsesatlas DK2" præsenterer Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter et overblik over den danske byfornyelse – primært i perioden efter år 2000. Atlasset giver indledningsvis en kort introduktion til byfornyelsen og dens historik, og beskriver derefter et antal udvalgte byområder gennem oversigtlige luftfotos og ganske korte tekster. Bogen ligger i naturlig forlængelse af "Byfornyelsesatlas DK", udgivet i 2001, som gav et overblik over de første generationer af byfornyelse i Danmark fra 1980 til 2000.

Begrebet byfornyelse har de seneste årtier fået et stadig bredere indhold – og omfatter nu mange forskellige slags by. To typer af byområder er særligt kommet i fokus: nyere byområder fra 1960'erne og 1970'erne med mange almene boliger og sammensatte sociale problemer og mindre bysamfund i landdistrikterne, som trues af generelle urbaniseringstendenser i Danmark.

Det overordnede formål med byfornyelse er at skabe – i bred forstand – gode rammer for menneskers dagligdag. Der er gennem mange års byfornyelse gjort en stor indsats for at opnå ikke mindst bedre fysiske rammer, og der skal i de kommende år arbejdes videre med at skabe gode boligforhold, gode omgivelser og gode rammer for fællesskaber for danskerne i byerne såvel som i landdistrikterne. "Byfornyelsesatlas DK2" er til inspiration for dette arbejde.

MINISTERIET FOR BY, BOLIG OG LANDDISTRIKTER

Gammel Mønt 4, 1117 København K, Telefon 33 92 29 00

www.mbbl.dk